

## **Elämä transvestiittina – osa-aikatyön ulostuloprosessi**

Eeva-Kaisa Talvikki Leinonen  
Valtiotieteen pro gradu -tutkielma  
Sosiaalipolitiikan laitos  
Helsingin yliopisto  
lokakuu 2003

## SISÄLLYS

<b>1</b>	<b>JOHDANTO</b> .....	<b>4</b>
<b>2</b>	<b>TRANSVESTISUUS KULTTUURISENA, YHTEISKUNNALLISENA JA SOSIAALISENA ILMIÖNÄ</b> .....	<b>9</b>
<b>2.1</b>	<b>Transvestisuus kulttuurissa</b> .....	<b>9</b>
<b>2.2</b>	<b>Aiemmat tutkimukset ja transvestisuus yhteiskunnassa</b> .....	<b>12</b>
2.2.1	Ensimmäiset kansainväliset transvestisuutta käsittelevät tutkimukset .....	14
2.2.2	Psykoanalyttiset selitysmallit .....	15
2.2.3	Transvestisuustutkimuksen käänne 1970-luvulla .....	19
2.2.4	Self-teoria ja uusin transvestisuustutkimus .....	23
2.2.5	Suomalainen tutkimus .....	26
<b>2.3</b>	<b>Sukupuolen, parisuhterakkauden ja seksihyvän käsitteistö</b> .....	<b>27</b>
<b>2.4</b>	<b>Transvestisuus sosiaalisena ilmiönä</b> .....	<b>43</b>
<b>3</b>	<b>TUTKIMUSMENETELMÄT</b> .....	<b>46</b>
<b>3.1</b>	<b>Tutkimusongelman täsmentäminen</b> .....	<b>46</b>
<b>3.2</b>	<b>Haastattelu menetelmänä ja aineiston esittely</b> .....	<b>47</b>
<b>3.3</b>	<b>Aineiston analyysi ja tekstin eteneminen</b> .....	<b>55</b>
<b>4</b>	<b>TRANSVESTISUUDEN MERKITYS ARJESSA</b> .....	<b>57</b>
<b>4.1.</b>	<b>Transvestisuus osana kokonaispersoonaa</b> .....	<b>57</b>
<b>4.2</b>	<b>Transvestiitti sukupuolen taivuttajana</b> .....	<b>62</b>
<b>4.3</b>	<b>Transvestisuus ja seksuaalisuus</b> .....	<b>63</b>
<b>4.4</b>	<b>Ristiinpukeutumisen intensiivisyyden vaihtelut</b> .....	<b>65</b>
<b>4.5</b>	<b>Ristiinpukeutumisen sisällöt, tyylit ja trendit</b> .....	<b>67</b>
<b>5</b>	<b>ITSESTÄÄN TIETOISEKSI TULEMISEN PROSESSI</b> .....	<b>71</b>
<b>5.1</b>	<b>Oman ominaislaadun huomaaminen ja lapsuuden ensimmäiset kokeilut</b> .....	<b>71</b>
<b>5.2</b>	<b>Nuoruuden osittaiset ristiinpukeutumiset</b> .....	<b>75</b>
<b>5.3</b>	<b>Transvestisuuden nimeäminen</b> .....	<b>80</b>
<b>5.4</b>	<b>Tyttönimen haltuunotto</b> .....	<b>81</b>
<b>5.5</b>	<b>Ristiinpukeutumisen muuttuminen osittaisesta kokonaiseksi</b> .....	<b>82</b>

<b>6</b>	<b>TRANSVESTISUUDESTA KERTOMISEN VAIKEUS .....</b>	<b>84</b>
<b>6.1</b>	<b>Häpeä ja salaisuuden kanssa eläminen .....</b>	<b>84</b>
<b>6.2</b>	<b>Transvestisuuden eliminointipyrkimykset .....</b>	<b>87</b>
<b>7</b>	<b>TRANVESTISUUDEEN LIITTÄMINEN SOSIAALISIIN YHTEYKSIIN.....</b>	<b>91</b>
<b>7.1</b>	<b>Ulkona liikkumisen mahdollisuus.....</b>	<b>91</b>
<b>7.2</b>	<b>Ensimmäiset sosiaaliset kontaktit.....</b>	<b>93</b>
<b>7.3</b>	<b>Vertaisten löytäminen.....</b>	<b>94</b>
<b>7.4</b>	<b>Transvestisuudesta kertominen puolisolle.....</b>	<b>98</b>
<b>7.5</b>	<b>Transvestisuus ja oma vanhemmuus.....</b>	<b>107</b>
<b>7.6</b>	<b>Transvestisuuden ankkuroituminen osaksi kokonaisidentiteettiä .....</b>	<b>112</b>
<b>8</b>	<b>LÄHELLE ON PITKÄ MATKA - JOHTOPÄÄTÖKSET .....</b>	<b>116</b>
	<b>Lähteet.....</b>	<b>126</b>

# 1 JOHDANTO

Transvestisuus on monimutkaista ilmiötä kuvaava yksinkertainen termi. Transvestisuus tulee latinan sanoista trans, joka tarkoittaa yli, toiselle puolelle, ja vestire, joka tarkoittaa pukemista. Transvestiitti-sanalla viitataan yleisesti henkilöihin, jotka haluavat esiintyä vastakkaisen sukupuolen vaatteissa, varsinkin naisen vaatteita käyttäviin miehiin. Transvestiittien alakulttuurislangin synonyymi transvestiitille on osa-aikatyttö. Käytän tässä tutkielmassa yleisesti käytössä olevan transvestismi-termin sijaan transvestisuuden käsitettä. Syynä tähän on, että -ismi-päätteiset sanat mielletään usein valinnaksi tai ideologiaksi. Sanakirjan mukaan oikeita termejä ovat paitsi transvestismi, myös transvestisismi ja transvestitismi (Turtia 2001). Ehkä termin monimuotoisuus ja vaikeaselkoisuus voi toimia metaforana itse aiheen moniselitteisyydelle ja monikerroksellisuudelle.

Tässä tutkielmassa tarkastelen transvestisuuden rakentumista transvestiittikarriäärin eri vaiheissa. Transvestiittikarriäärillä tarkoitan transvestiitin elämäntarinaa nimenomaan transvestisuuden kehittymisen ja muuttumisen näkökulmasta. Etsin vastausta kysymyksiin, miten transvestiitit itse kertovat kokevansa transvestisuuden ja miten ulostulon prosessi kehystää transvestisuuden kulkua. Ulostulon käsite on kovin problemaattinen, koska se yleensä mielletään melko kapeasti, ja tässäkin työssä ulostulon käsite hakee paikkaansa. Viittaan ulostulon käsitteellä jatkuvaan valintatilanteiden prosessiin, en mihinkään yksittäiseen tapahtumaan. Tämän ulostuloprosessin mittaan transvestiitti alkaa hyväksyä transvestisuuttaan ja ryhtyy vähitellen tuomaan sitä näkyväksi sosiaalisissa suhteissaan. Näin transvestisuus tulee liitettyksi sosiaalisiin yhteyksiin.

Haastattelin tätä tutkielmaa varten seitsemää transvestiittia. Haastattelut olivat kohdennettuja teemahaastatteluita. Olen täydentänyt analyysia tutkimuskirjallisuudella. Kirjallisuuden suhteen pulmallista on kuitenkin se, että aiemmat tutkimukset ovat pääosin ulkomaisia, eivätkä ne siten välttämättä kerro suomalaisten transvestiittien elämästä. Väitteeni, että useimmat transvestiitit kokevat niin tai näin, pohjautuu aineistooni, jota vertaan aiempiin tutkimuksiin (esim. Docter 1988; Larsson 1997; Prince & Bentler 1972).

Transvestisuus ravistaa sukupuoli-uskoamme, se tekee sukupuolesta kurittoman pakenemalla tarkkoja rajoja ja olemalla taipumatta määritelmiin. Mieheyden ja naiseuden toisiinsa kietoutuminen ei sinällään ole uusi teema. Carl G. Jung (1936/1976) on jo vuosisadan alussa sanonut: ”Jokainen mies kantaa sisällään kuvaa naisesta, ei jostain tietystä naisesta, vaan kuvaa feminiinisydestä. Tämä kuva on tiedostamattomasti läsnä, peritty tekijä, jonka

alkuperä on aikojen alussa, arkkityyppi, jossa ilmenee naisellisuuden ydin, kaikkien naisten tekemät vaikutelmat yhdessä.” (Jung 1936/1976, 31.)

Tony Dunderfelt (1996) menee pidemmälle: ”Hieman kärjistäen voisi sanoa, että Jungin mielestä mies ei ole kunnolla mies, ennen kuin on tiedostanut itsessään olevia kontraseksuaalisia feminiinisiä puolia.” (Dunderfelt 1996, 132.) Tällaisen ihmiskäsityksen valossa voidaankin kysyä, kumpi on erikoisempaa: itsestään selvä staattinen sukupuoli vai sen kyseenalaiseksi asettuminen. Jungilta peräisin on myös miehen sisäisen feminiinisuuden kutsuminen animaksi ja naisen sisäisen maskuliinisuuden kutsuminen animukseksi (Jung 1936/1976).

Tarkasteluni viitekehykseksi muotoutui ajatus, että kukin ihminen on kuin kolmikerroksinen kakku. Yhdessä kakkukerroksessa on sukupuoli sellaisena kuin itse kukin sen kokee: siinä voi olla esimerkiksi mieheyttä, naiseutta, transvestisuutta. Kakun toisessa kerroksessa on rakkaus; käytän selvennyksen vuoksi termiä parisuhderakkaus. Parisuhderakkautta voi olla samaa tai eri sukupuolta olevien välillä. Kolmannesta kakkukerroksesta löytyy erilaisia seksihyvän toteuttamistapoja. Seksihyvän käsitteellä tarkoitan erilaisia seksuaalisen ja eroottisen nautinnon tapoja ja mieltymyksiä, esimerkiksi fetissejä ja roolileikkejä.

Näistä aineksista me ihmiset sitten leivomme kukin itsemme näköisen kakun. Toisin kuin yleisesti luullaan, yhden kerroksen aineksista ei voi päätellä, mitä aineksia saman kakun muista kerroksista löytyy. Kuorrutus on sitten makuasia sekin: yksi pursottaa kakkunsa päälle kermakuvion, toiselle omin on kinuskikuorrutus, ja joku kolmas ei ehkä halua kakkunsa päälle muuta kuin kynttilät.

Nykytutkimuksen (esim. Larsson 1997; Coleman 1996; Bullough & Bullough 1993; Docter 1988) käsitys näyttää pääsääntöisesti olevan, että transvestisuudessa on kyse peruuttamattomasta ja pysyvästä sukupuolen ilmenemismuodosta. Sukupuolen näkökulmasta katsottuna mielenkiintoista on se, että transvestisuus jää mieheyden ja naiseuden väliselle raja-alueelle, kuulumatta kunnolla kumpaankaan ja kuulumalla vähän molempiin. Sama rajalla olemisen teema toistuu, kun transvestisuutta tarkastellaan toisesta toisensa poissulkevasta dikotomiasta käsin: transvestiitti ei voi yksiselitteisesti määrittäytyä sen enempiä homoseksuaaliksi kuin heteroseksuaaliksikaan. Käsitteeni on, että tunne rajalla tai välillä olemisesta on ihmisen kokemuksessa merkittävä.

Periaatteessa sekä miehet että naiset voivat olla transvestiitteja. Käytännössä transvestiitiksi määrittäminen on kuitenkin huomattavasti tavanomaisempaa miehille, jotka pukeutuvat

naiseksi, kuin naisille jotka pukeutuvat miesroolin mukaisesti. Kun nainen pukeutuu mieheksi, se ei ole ongelma hänelle itselleen tai hänen ympäristölleen, toisin kuin miehen pukeutuminen naiseksi. Kun miesten ja naisten maailmoja tarkastellaan sukupuolinormin ylittävistä pukeutumisesta käsin, ero miesten ja naisten välillä osoittautuu mielenkiintoiseksi. Petri Sipilä (1998) vertailee keskenään Holly Devorin (1989) analyysia naispuolisista transvestiiteista ja Annie Woodhousen (1989) miespuolisten transvestiittien analyysia. ”Vaikka molempien tutkimusten henkilöt määritellään transvestiiteiksi, heidän statuksensa ovat täysin erilaiset heidän sukupuolensa vuoksi. On ympäristön vika, että Devorin naiset tuntevat itsensä friikeiksi, mutta Woodhousen miesnaiset ovat friikkejä.” (Sipilä 1998, 172.) Naisten ristienpukeutumista pidetään vapaana itseilmaisuna tai joissain tapauksissa poliittisena tekona. Miehen ristiinpukeutuminen on psykologinen tila.

Sukupuoltaan pohtiville ihmisille suunnatuissa tuki- ja verkostoitumismahdollisuuksissa itsensä transvestiitiksi määritteleviä biologisia naisia ei juuri näy. Tämä tukee tämän tutkielman rajausta tarkastella transvestisuutta vain biologisten miesten kokemuksena. Useimmille transvestiiteille transvestisuus on osa miehenä olemista, ei sen vaihtoehto. Sen lisäksi, että transvestiitti on mies, hänellä on halu ajoittain toteuttaa itseään naisten keinoin ja olla sievä ja viehättävä, mihin tarvitaan perinteisesti vain naisille sallittuja keinoja. Lisäksi transvestiitilla on toive tulla nähdyksi, kohdatuksi ja hyväksytyksi sellaisena kokonaispersoonana kuin on.

Tutkielman tekemisessä mielenkiintoinen ja vaikea vaihe on saada tuntuma kohteensa kulttuuriin. Jorma Sipilä (1996) on kirjoittanut kulttuurisista kuiluista seuraavaa: ”Etnisten vähemmistöjen ja poikkeavien pienoiskulttuurien sosiaaliset kentät voivat olla varsin eriytyneitä eivätkä tavoitettavissa arkiymmärryksen tai sosiaaliturismin avulla. Maailman näkeminen toisen silmin vaatii luopumista paljosta omasta ja itsestään selvästä.” Sipilä korostaa puhutun kielen erilaisia merkityksiä eri kulttuureissa. Merkityserojen ylittämiseen ja kulttuuriseen ymmärtämiseen tarvitaan Sipilän mukaan eläytymisen lisäksi myös yhteisiä merkitysalueita. (Sipilä 1996, 204.)

Minulla on ollut tavanomaista paremmat mahdollisuudet välttää Sipilän (1996) edellä mainitsema sosiaaliturismi, sillä transvestisuus on minulle moninkertaisesti läheinen ja läsnäoleva tema. Ennen tutkielman aloittamista työskentelin transvestiittien ja transseksuaalien parissa sosiaalityöntekijänä neljän vuoden ajan Seksuaalinen Tasavertaisuus Seta ry:n alaisuudessa toimivassa transvestiiteille ja sukupuoltaan korjaaville transseksuaaleille tukipalveluita tarjoavassa Transtukipisteessä sen perustamisesta vuodesta

1994 lähtien. Tuolta ajalta kertyneen kokemuksen ja tiedon sekä syntyneiden ihmissuhteiden pohjalta on ollut huomattavasti helpompaa sijoittaa tämän tarkastelun myötä tulleita asioita johonkin kontekstiin. Tätä kautta katson myös olevani kohteeni kielessä melko perusteellisesti sisällä.

Muutamaan vuoteen en enää ole ollut töissä Transtukipisteessä. Olen kuitenkin edelleen ollut transvestiittien elämisenmenoissa mukana, jopa aikaisempaa aktiivisemmin: viime vuodet olen elänyt moni-ilmeistä arkea transvestiittielämäkumppanin kanssa. Tämän positioni kautta minulla on teeman tarkasteluun paitsi vahva henkilökohtainen kiinnostus ja kokemus, myös transvestiittiyhteisön jäsenyyden myötä tuleva luottamus suhteessa haastateltaviini. Tästä kaikesta on syntynyt minun tapani olla läsnä kohteessani ja tekstissäni.

Jotta transvestisuutta voisi ymmärtää, sitä tulee tarkastella siitä kehyksestä käsin, jossa transvestiitit elävät, ja niistä kulttuurisista malleista lähtien, joiden kautta he itse itseään merkityksellistävät ja tulkitsevat sekä tulevat muiden toimesta merkityksellistetyiksi ja tulkituiksi. Sosiaalisten yhteyksien rooli kaksinkertaistuu transvestisuuden hahmon visuaalisuuden, sen nähtävyyden kautta. Yksittäisten tilanteiden ja kokemusten rinnalla transvestisuuden prosesseja tulisikin tarkastella vahvasti ympäröivään maailmaan sidoksissa olevina. Tämän tarkastelun tulkintakehykseksi muotoutui ajatus transvestisuudesta kuviona, joka erottuu kanssaihminen ja ympäröivän kulttuurin muodostamaa pohjaa vasten. Transvestiittikarriäärin juoni rakentuu ulostuloprosessin eri vaiheissa juuri transvestisuuden ja ympäröivän sosiaalisen todellisuuden välisessä vuoropuhelussa.

Sukupuolen variointiin liittyvä termistö on erittäin kirjavaa; sanojen sisältö on usein epäselvä, ja samaa sanaa käytetään monissa merkityksissä. Eri kielillä ja eri kulttuureissa tehtyjen tutkimusten välinen kommunikointi onkin tästä syystä todella haasteellista. Englanninkielisissä maissa käytetään termiä transgendered. Genderin käsite tarkoittaa sosiaalista sukupuolta. Transgendered-sana kertoo sukupuolten rajan ylittämisestä. Transgendered-sanan suomennosta, sanaa transsukupuolisuus, on viime vuosina toisinaan käytetty transseksuaalin synonyymina (esim. Toivonen 1997). Itse ajattelen nyt, että johdonmukaisempaa on käyttää transsukupuolisuus-käsitettä kaiken odotuksenmukaisen sukupuoliroolin tuolle puolen menevän käyttäytymisen yläkäsitteenä, ja siinä merkityksessä sitä sanaa tässä tutkielmassa käytän. Transsukupuolisuuden alakäsitteinä käytän muun muassa transvestisuutta ja transseksuaalisuutta.

Transsukupuolisuus-termin rinnalla tässä tarkastelussa kulkee ristiinpukeutumisen käsite. Olen päättänyt käyttämään sanaa ristiinpukeutuminen kuvaamaan kaikkea sukupuolen kulttuurisia

koodeja rikkovaa sukupuolenilmentämistoimintaa. Alakulttuuripuheen synonyymeja ristiinpukeutumis-sanalle ovat esimerkiksi tyttöily ja mekkoilu. Kun puhun *ihmisistä* enkä toiminnasta, käytän yleiskäsitteenä transsukupuolisuutta ja sen alakäsitteenä erikseen esimerkiksi transvestisuutta.

Tarkastelun keskeisintä sisältöä ovat haastattelemani transvestiittien kertomukset tunteistaan, kokemuksistaan, käsityksistään ja mielikuvistaan. Aineistossa olevat teemat ovat toisiinsa monikerroksellisesti kietoutuneita. Ne ovat erilaisia ja keskenään ristiriitaisia. Ne johtuvat toinen toisistaan ja selittävät toinen toisiaan – ja jäävät joskus myös selittämättä. Toivon haastattelupöytäkirjojen konkretisoivan sitä, että jokaisen transvestiitin kokemus transvestisuudesta on yksilöllinen; parhaimmillaankin asiasta voidaan yleisellä tasolla lausua vain suuntaa-antavia huomioita. Mieleepi tulee jossain kuulemani metafora siitä, että se ääni, jonka orkesterin esityksestä kuulemme, on eri kuin minkään yksittäisen soittimen sointi.

Toivon tämän tarkastelun tuovan selkeyttä transvestisuudesta luotuun kuvastoon: pyrin tuottamaan perustietoa aiheesta, jota ei Suomessa ole aiemmin juuri tutkittu. Tutkimusraportti etenee seuraavasti: Ensin esittelen aihepiiristä aiemmin tehtyä tutkimusta, määrittelen aihepiirin käsitteistöä ja esittelen tarkasteluni tulkintakehyksen (luku 2). Seuraavaksi kerron tarkasteluni metodologisista ratkaisuista (luku 3). Näiden jälkeen esittelen analyysini ja raportoin tuloksista. Vuorovaikutus transvestiitin muodostaman kuvion ja sosiaalisen ympäristön muodostaman pohjan välillä saa eri muotoja ja merkityksiä transvestiittikarriäärin eri vaiheissa. Häpeä ja salaaminen sekä transvestisuudesta kertominen ja ulostulon prosessi kietoutuvat transvestiittitarinoiden pääjuoneksi ja tutkin niiden teemoja kuvio ja pohja -asetelman valossa. Tarkastelen ensin transvestisuuden sisältöjä ja sen merkityksiä arjessa (luku 4). Sen jälkeen seuraan ulostuloprosessin etenemistä sen eri vaiheissa: ensin itsestään tietoiseksi tulemisen prosessia (luku 5), sitten vaikeutta kertoa transvestisuudesta muille (luku 6), ja sen jälkeen valikoivaa avoimuutta muiden ihmisten suhteen (luku 7). Lopuksi esitän johtopäätökset (luku 8).



## 2 TRANSVESTISUUS KULTTUURISENA, YHTEISKUNNALLISENA JA SOSIAALISENA ILMIÖNÄ

Tässä luvussa määrittelen mitä transvestisuus on ja miten sitä voidaan ymmärtää ja selittää. Tutkiessani aineistoani minulle muodostui käsitys, jonka mukaan transvestisuus on irrottamattomasti sidoksissa sosiaaliseen ympäristöön, kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Sen vuoksi tarkastelen transvestisuutta tämän luvun ensimmäisessä osassa kulttuurisena ilmiönä. Toisessa osassa lähestyn transvestisuutta yhteiskunnallisena ilmiönä käymällä läpi normista poikkeavan sukupuolen tematiikan käsittelyä aiemmissa tutkimuksissa. Kolmannessa osassa sijoitan transvestisuutta sukupuolen, seksuaalisuuden ja parisuhderakkauden käsitteistön kontekstiin. Neljännessä osassa tarkastelen esitän ajatusmallini transvestisuudesta sosiaalisena ilmiönä.

### 2.1 Transvestisuus kulttuurissa

Käytän tässä tutkielmassa puheessa ja tutkimuksessa yleisesti käytössä olevan transvestismi-termin sijaan transvestisuuden käsitettä<sup>1</sup>. Transvestisuuden määrittelemisen yksi näkökulma on tälläkin hetkellä Suomessa voimassa oleva psykiatrian tautiluokitus (1992). Sen kohdassa F64.1 diagnosoidaan ”kaksoisroolinen vastakkaiseksi sukupuoleksi pukeutumisen halu” (Tautiluokitus 1999:2, 252). Kyseinen kohta sijoittuu lukuun V eli mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt, ja sen sisällä alalukuun F60–69 eli muut aikuisiän persoonallisuus- ja käytöshäiriöt, jonka kohdassa 64 käsitellään sukupuoli-identiteetin häiriöitä, joista siis sen mukaan yksi on transvestisuus. Teksti kuuluu näin:

"Kaksoisroolinen vastakkaiseksi sukupuoleksi pukeutumisen halu.

Tähän sisältyy:

Sukupuolenvaihtohaluun liittymätön nuoruusikäisen tai aikuisen sukupuoli-identiteettihäiriö.

Nuoren tai aikuisen ei-transseksuaalinen sukupuoli-identiteetin häiriö.

Kyseessä on vastakkaisen sukupuolen vaatteiden käyttäminen joissakin elämänvaiheissa tarkoituksena nauttia vastakkaisen sukupuolen väliaikaisesta jäsenyydestä. Tähän käyttäytymiseen ei liity toivetta pysyvämmästä sukupuolen muutoksesta kirurgisine käsittelyineen. Pukeutuminen ei aiheuta sukupuolista kiihotusta, mikä erottaa transvestismin esinekohtaisesta vastakkaiseksi sukupuoleksi pukeutumisen halusta (F65.1).

Diagnostiset kriteerit

---

<sup>1</sup> Esimerkiksi Tuija Pulkkinen (1994) on arvostellut transvestismi-termin käyttöä, vaikkakin hieman eri näkökulmasta käsin: ”‘Transvestismi’ antaa ymmärtää, että kyse on muuten ‘tavallisen’ (= heteroseksuaalisen matriisin mukaisen halu – biologinen sukupuoli – sosiaalinen sukupuoli -yhteydessä rakentuvan) miehen tai naisen kyseenalaisesta halusta pukeutua toisen sukupuolen vaatteisiin [...] Medikalisoiva valta ulottuu helposti myös -ismi-päätteeseen, jolloin ‘transvestismi’ alkaa kuulostaa oireyhtymältä hieman ‘autismin’ tapaan.” (Pulkkinen 1994, 180.)

- A. Henkilö pitää toisen sukupuolen vaatteita kokeakseen väliaikaisesti vastakkaisen sukupuolen jäsenyyttä.
- B. Pukeutumiseen ei liity seksuaalisia vaikuttimia.
- C. Henkilö ei halua pysyvästi vaihtaa sukupuolta." (Tautiluokitus 1999:2, 252.)

Duodecimin ”Psykiatria”-teoksessa (1999) linja on sama: transvestisuus kuuluu lukuun ”seksuaalihäiriöt” ja sen alla kohtaan ”sukupuoli-identiteetin häiriöt” otsakkeella ”kaksoisroolinen vastakkaiseksi sukupuoleksi pukeutumisen halu (transvestismi)”:

"Transvestismilla tarkoitetaan vastakkaisen sukupuolen vaatteiden käyttämistä jossakin elämänvaiheessa tarkoituksena nauttia vastakkaisen sukupuolen jäsenyydestä tilapäisesti. Tähän käyttäytymiseen ei liity toivetta pysyvämmästä sukupuolen muutoksesta kirurgisine tai hormonaalisine käsittelyineen. Pukeutuminen ei aiheuta sukupuolista kiihotusta, mikä erottaa transvestismin esinekohtaisesta vastakkaiseksi sukupuoleksi pukeutumisen halusta. Joskus vastakkaisen sukupuolen edustajaksi pukeutumisen halu alkaa jo lapsuudessa." (Heikkinen 1999, 341.)

Diagnosoinnin käänköpuolena on sen patologisoivuus. Esimerkiksi Tanskassa transvestisuus on poistettu psykkisten häiriöiden luokituksesta vuonna 1994.

Medikalisoivan näkökulman lisäksi transvestisuutta on määritelty esimerkiksi sosiologisesta viitekehystä käsin. Jukka Lehtosen (1997) transvestiitille antama määrittely kuuluu näin:

"Transvestiitti omaa sukupuoli-identiteetin, joka odotusten mukaisesti vastaa hänen biologista sukupuoltaan, mutta hän haluaa aina tai toisinaan elää vastakkaisen sukupuolen roolissa." (Lehtonen 1997, 19.)

Tuija Pulkkinen (1994) toteaa, että transvestiittien erityisyys on siinä, että he ottavat käyttöön kulttuurisen sukupuoleen liittyvän symbolisen voimavaran ja esittävät sukupuolen. Pulkkinen mukaan transvestiitti ilmaisee tietyn sukupuolen merkkiä kulttuurissa ja alleviivaa samalla tämän merkin merkkiluonnetta. Pulkkinen mukaan naiseksi tai mieheksi pukeutunut nainen tai miehen merkkiä esittävä transvestiitti ilmaisee usein sukupuolta paremmin kuin yksikään ”luonnollinen” nainen tai mies. (Pulkkinen 1994, 181.)

Transvestisuus on ilmiönä laaja ja moni-ilmeinen. Se saa eri transvestiittien kohdalla toisistaan kovinkin paljon eroavia muotoja. Lisäksi transvestisuuden sisältö ja toteuttamisen tavat muuttuvat eletyn elämän myötä. Yritys kuvailla, millaisia transvestiitit ovat, on vähän samanlainen kuin kuvailtaessa, millaisia ihmiset ovat. Monelle transvestiitille mahdollisuus osa-aikatyttöilyyn<sup>2</sup> on elämisentunnon ehto: jos se kielletään, he joutuvat torjumaan niin ison ja merkittäväksi koetun osan itsestään, että koko elämä voi tuntua tarkoituksettomalta.

Masennus ja itsetuhoiset ajatukset ovat silloin tavallisia.

<sup>2</sup> Tyttöily-, osa-aikatyttöily- ja mekkoilu-sanoilla tarkoitetaan niitä tilanteita, joissa transvestiitin ulkoinen olemus viestittää sisäisen naisen olemassaolosta.

Transvestisuuden etiologia on kiinnostanut monia. Usein ajatellaan, että transvestisuus selittyy erilaisella kromosomistolla tai synnynnäisesti erilaisilla sukupuolielimillä. Transsukupuolisilla on kuitenkin tulkittu olevan Turnerin oireyhtymää<sup>3</sup>, Klinefelterin oireyhtymää<sup>4</sup> ja intersukupuolisuutta<sup>5</sup> samassa suhteessa kuin väestössä keskimäärinkin (esim. Docter 1988, 55; Money & Ehrhardt 1972). John Money ja Anke Ehrhardtin (1972) mukaan gender-identiteetti<sup>6</sup> näyttää säilyvän vakaana, jos se on elämän ensimmäisten 30 kuukauden aikana syntynyt ilman moniselitteisyyttä ja epävarmuutta. Näin ollen jos kromosomaalinen tyttö syntymässä määritellään pojaksi maskuliinisten ulkoisten sukupuolielinten perusteella ja tämä lapsi sosiaalistuu pojaksi, myöhempi sosiaalistaminen tytön rooliin ei tule olemaan helppoa. (Money & Ehrhardt 1972; ks. Docter 1988, 55.)

Transvestiittien määrän tutkiminen on vaikeaa, koska ilmiö on niin moniselitteinen ja niin monin eri tavoin koettu, tiedostettu ja eletty. Arvioinnit määrästä vaihtelevatkin laajasti. Englantilaisessa tutkimuksessa arvioidaan, että joka kymmenes mies kokee mielihyvää, seksuaalista tyydytystä tai rentoutumista pukeutumalla naisten vaatteisiin (Coleman 1996, 18). Tämän määritelmän sisään tosin mahtuu siis muitakin kuin tämän tutkielman käsittein transvestiitiksi määriteltäviä.

Historia ja kulttuurintutkimus tuntevat monilta eri ajoilta ja useista maailmankolkista, erityisesti niin sanotuista primitiivisistä kulttuureista sukupuolia sekoittavia elämäntapoja, joissa on etsitty keinoja irtautua jäykistä tai kaavamaisista sukupuolikooeista. Ristiinpukeutuminen on ollut myös monien uskonnollisten kulttien keskeisiä sisältöjä. (Esim. Bullough & Bullough 1993, 5.)

Yksi esimerkki länsimaiseen kulttuuriimme nähden erilaisesta sukupuolen jäsentämistavasta ovat hijrat Intiassa. Käsitteellisesti hijrat eivät kuulu kumpaankaan meille tuttuun sukupuoleen, vaan muodostavat kolmannen sukupuolikategorian. Tämän tarkastelun termejä käyttäen hijran käsitteen piiriin voitaisiin katsoa lukeutuvan transvestiitit, transseksuaalit, transgenderit<sup>7</sup>, intersukupuoliset ja homoseksuaalit. (Bullough & Bullough 1993, 5–10.)

---

<sup>3</sup> ”Sukupuolikromosomiyhdistelmä OX eli Turnerin oireyhtymää sairastava tyttö/nainen” (Nummelin 1997, 14).

<sup>4</sup> ”Sukupuolikromosomiyhdistelmä XXY eli Klinefelterin oireyhtymää sairastava poika/mies” (Nummelin 1997, 14).

<sup>5</sup> Käsitteitä intersukupuolisuus, interseksuaalisuus ja hermafrodiittisuus käytetään, kun lapsen sukupuolesta ei ulkoisten sukuelinten perusteella saada varmuutta tai lapsen vartuessa ulkoisissa sukuelimissä saatetaan havaita jotain, joka kyseenalaistaa yksiselitteisen anatomisen sukupuolen (Nummelin 1997, 14).

<sup>6</sup> Sukupuoli-identiteetti eli gender-identiteetti tarkoittaa ihmisen omaa käsitystä ja kokemusta itsestään sukupuolen jäsenenä. Sukupuoli-identiteetti on tärkeimpiä persoonallisuuden kokemisen muotoja.

<sup>7</sup> Transgenderi on henkilö, joka ilman sukupuolenvahvistamishoitoja elää kokopäiväisesti muuta kuin syntymässä määriteltäviä sukupuoltaan.

Pohjois-Amerikan monien intiaaniyhteisöjen berdache-ilmiötä on tutkittu runsaasti (esim. Roscoe 1994; Bullough & Bullough 1993). Berdacheissa on biologisin perustein sekä miehiksi määrittyviä että biologisesti naisiksi määrittyviä, suurin osa kuitenkin on miehiä. Toisinaan berdachemiehet pukeutuvat naisten vaatteisiin ja toimivat naisten askareissa, toisinaan he pukeutuvat tavalla, joka eroaa niin miehen kuin naisenkin vaatetuksesta. Heidän ulkomuotonsa saattaa myös vaihdella jatkuvasti miehisen ja naisisen ulkomuodon välillä. Berdachet ovat edellä mainituissa kulttuureissa tavanomaisia, ja he nauttivat yhteisössään suurta kunnioitusta ja sosiaalista arvostusta.

Samoalla on tavallista, että ison perheen biologisista pojista muutama elää läpi elämänsä naisen sosiaalista roolia miehen kehossa (Televisiodokumentti Paratiisin poikatytöt, 1999). Toisinaan ristiinpukeutuminen on liitetty supervoimiin: eskimoiden ja muiden napapiirillä elävien parista löytyy samaaneja, joiden kerrotaan ilmaisevan sisällään asustavaa naisellista puoltaan muun muassa pukeutumisella (esim. von Franz 1964, 186; Eliade 1974).

## 2.2 Aiemmat tutkimukset ja transvestisuus yhteiskunnassa

Poikkeaminen selkeistä miesten ja naisten rooleista on miltei poikkeuksetta edelleen vastoin kulttuurisia standardeja. Kulttuurisen sukupuolinormin ulkopuolelle menevien sukupuolen ilmentämismuotojen selittämiseksi on tehty diagnooseja ja diagnostisia kriteeristöjä, joihin voi suhtautua kriittisesti. Transvestisuutta on selitetty biologisella imperatiivilla, jolloin genderspesifisyyden ymmärretään nousevan lajin henkiinjäämistehtävästä. Vastausta on etsitty myös psykodynaamisista selitysmalleista. Kolmas tutkimuksissa yleisimmin käytetty lähestymistapa etsii ristiinpukeutumisen motivoitumista erilaisista oppimisen ja sosialisointiprosesseista käsin.

1960-luvulta alkaneen niin sanotun seksivallankumouksen vanavedessä on tehty paljon queer-tutkimusta<sup>8</sup>, ja viimeisten vuosikymmenten aikana gender-tutkimus on maailmalla ollut trendikästä. Myös ristiinpukeutuminen on saanut jonkin verran lisävaloa, vaikkakin transvestiittitutkimuksen määrä on huomattavan alhainen, jos sitä suhteutetaan sukupuolen ja seksuaalisuuden kokonaisuudessaan herättämään tutkimukselliseen mielenkiintoon. Tieteellisen argumentoinnin perustaksi käyn seuraavassa läpi aiempia transvestisuutta käsitteleviä tutkimuksia kertomalla niiden keskeisistä teemoista ja tärkeimmistä tuloksista.

---

<sup>8</sup> Englanninkielisen queer-sanan suoria käännöksiä ovat mm. outo, omituinen ja kummallinen. Suomessa queer-sanan suomennoksena käytetään mm. pervo-sanaa. Sanan halventava merkitys on käännetty positiiviseksi identifikaatioksi ottamalla se uudelleen käyttöön (Butler 1993, 226-230; ks. Juvonen 2002, 27). Queer-tutkimus on perinteistä homo- ja lesbotutkimusta laveampi ala, joka tarkastelee heteronormatiivista sukupuolijärjestelmää kriittisesti.

Kuva aiemmasta tutkimuksesta on pirstaleinen, sillä tutkimukset eivät muodosta yhtenäistä kokonaisuutta, vaan niiden tarkastelunäkökulmat ja -tavat sekä tulokset poikkeavat toisistaan paljon, eikä niiden välillä ole juuri vuoropuhelua.

Osa transvestisuutta käsittelevästä tutkimuksesta on tehty keskenään verkostoituneiden transvestiittien eli niin sanottujen tyttökerholaisten<sup>9</sup> keskuudessa ja osa mielenterveyspalveluihin hakeutuneiden transvestiittien parissa. Kumpikin näkökulma kuvaa kohderyhmän vain osittain, ja tutkimusten yleistäminen koskemaan koko ryhmää onkin kyseenalaista. Aiempien tutkimusten analysoinnin vaikeuksia syntyy myös siitä, että transvestiitin käsitteeseen on eri tutkimuksissa sisällytetty eri asioita.

Pelkästään transvestisuutta käsittelevä tutkimus on erittäin niukkaa. Tavallisempaa on sekä transvestisuuden että transseksuaalisuuden käsitteleminen tutkimuksessa rinnakkain ja osittain päällekkäin (esim. Docter 1988; Larsson 1997; Bullough & Bullough 1993; Croughan ym. 1981; Benjamin 1953; Stoller 1984). Transseksuaalin ja transvestiitin välinen raja onkin häilyvä; on mahdotonta sanoa, missä transvestisuus alkaa ja transseksuaalisuus loppuu tai toisinpäin. Käytännössä ero transseksuaalin ja transvestiitin välillä kulkee usein siinä, että transseksuaali ryhtyy vahvistamaan kuulumistaan muuhun kuin syntymässä määriteltyyn sukupuoleen, kun transvestiitti jää elämään kahden sukupuolen välimaastoihin.

Tämän tarkastelun termein transvestiiteiksi ja transvestisiksi fetisisteiksi<sup>10</sup> määrittäytyviä on myös monissa tutkimuksissa (esim. Coleman 1996; Ovesey & Person 1976; Randell 1959) käsitelty yhtenä joukkona tekemättä näiden ilmiöiden välillä määritelmällistä erottelua. Vaikka transvestisuus ja transvestinen fetisistisyys ovat monesti keskenään limittäin, niiden sisällöllinen ero tekee niistä kuitenkin selkeästi kaksi eri ilmiötä.

Transvestisuutta käsittelevästä tutkimuksesta ei ole aiemmin suomeksi tehty kokoavaa analyysia. Käsitellen aiempaa tutkimusta seuraavassa melko laajasti 1900-luvun alusta tähän päivään. Eri ajanjaksoissa on selvästi nähtävissä erilaisia piirteitä. Suomalaisen tutkimuksen puutteen vuoksi tarkastelun pääpaino on ulkomaisessa tutkimuksessa. Koska Docter on laajimmin tunnettu transvestisuuden ja transseksuaalisuuden tutkija, peilaan aiempia tutkimuksia seuraavassa joiltain osin Docterin (1988) kautta ja Docteria siteeraten.

---

<sup>9</sup> Tyttökerholaisilla tarkoitetaan niitä transvestiitteja, jotka ovat liittyneet jollain tapaa mukaan transvestiittien alakulttuurin toimintaan. Tyttökerholaisista tehtyjen tutkimusten aineisto on kerätty etsimällä tutkittavia jonkin alakulttuurikanavan kautta.

<sup>10</sup> Fetisistisyys tarkoittaa seksihyvän assosioitumista johonkin tiettyyn esineeseen, materiaaliin tai toimintoon. Transvestinen fetisisti on siis fetisisti, jonka seksihyvän fantasioihin tai toteuttamiseen kuuluu pukeutuminen joihinkin naisten vaatteisiin. Karkeasti tehty ero transvestiittien ja transvestisten fetisistien välillä on, että transvestinen fetisisti ristiinpukeutuu usein vain osittain naisen vaatteisiin, kun taas transvestiitti ristiinpukeutuu mieluiten kokonaan. Ehkä selkein konkreettinen ero transvestiitin ja transvestisen fetisistin välillä on se, että fetisisti tavoittelee tällä keinoin pelkkää seksihyvää, kun taas transvestiitille seksihyvä on yksi osa isosta

### 2.2.1 *Ensimmäiset kansainväliset transvestisuutta käsittelevät tutkimukset*

1900-luvulle asti homoseksuaalisuus-termin alle käsitetään monenlaisia seksuaalisen ja sukupuolisen itseilmaisun muotoja. 1900-luvun alussa transvestisuus aletaan määritelmällisesti nähdä eri asiana kuin homoseksuaalisuus (Hirschfeld 1910/1991)<sup>11</sup>. Vanhin tietämäni transvestisuutta käsittelevä tutkimus on vuodelta 1910, saksalaisen lääkärin ja seksologin Magnus Hirschfeldin (1868–1935) tekemä (Hirschfeld 1910/1991). Itse asiassa termi ”Transvestism” on Hirschfeldin kehittämä, vaikkakin tämän tarkastelun termeillä käsitettynä suuri osa Hirschfeldin kohderyhmästä on muita kuin transvestiitteja. Hirschfeldin mukaan transvestisuudessa on kysymys nimenomaan heteroseksuaalisilla miehillä esiintyvistä naisten vaatteisiin liittyvästä seksuaalisesta latauksesta.

Hirschfeldin (1910/1991) jälkeen seuraava tutkimus on seksologi, psykologi Havelock Henry Ellisin vuonna 1936 julkaisema artikkeli. Ellisin kohderyhmää voitaisiin tämän tarkastelun termeillä kutsua transvestiiteiksi ja transseksuaaleiksi. Ellis kritisoi Hirschfeldin transvestismi-termiä ja käyttää itse sanaa ”eonismi”<sup>12</sup>. Muuten Ellis on Hirschfeldin kanssa hyvin pitkälle samoilla linjoilla. Ellisin jälkeen ei tieteellisessä tutkimuksessa tällä alalla tapahdu pitkään aikaan juuri mitään.

Varsinainen kimmoke transsukupuolisuutta käsittelevään tutkimukseen on se, kun Georg Jorgensenista vuonna 1952 tulee suuren julkisen kohun saattamana Christine Jorgensen. Mediaspektaakkelin jälkimainingeissa sukupuolen varioinnista kiinnostuneen tieteellisen tutkimuksen määrä kasvaa. 1950-luvulla transsukupuolisuusilmiön sisällä aletaan määritelmällisesti nähdä alalajeja, kun Saksassa syntynyt ja Amerikassa uransa tehnyt transseksuaalisuustutkimuksen ”Grand Old Man” seksologi, gerontologi ja endokrinologi Harry Benjamin (1953) erottaa transvestisuuden ja transseksuaalisuuden eri diagnostisin kriteerein.

1950-luvun lopulle asti transsukupuolisuutta käsitellään tutkimuksissa pääsääntöisesti eräänlaisena evoluution erehdyksenä: transvestisuus ja transseksuaalisuus nähdään osana biologista perintöämme. Brittiläinen lääkäri-psykologi John B. Randell (1959) tutki 50 vastaanotolleen tullutta asiakasta, joista osa oli transseksuaaleja ja osa transvestiitteja. Randell on ensimmäinen, joka korostaa, että aiemmalle käsitykselle transvestiittien ja transseksuaalien

---

kokonaisuudesta. Osalle transvestiiteista transvestinen ja muikin fetisistisyys on osa oman seksihyvän toteuttamista.

<sup>11</sup> Hirschfeldin ansioksi voitaneen lukea myös se, että hän muodosti teorian homoista kolmantena sukupuolena. Sen mukaan homoseksuaalit eivät olleet määritelmällisesti sairaita sen enempää kuin poikkeaviakaan, eikä heitä näin ollen Hirschfeldin mukaan ollut tarve sen enempää parantaa kuin eristääkään (Juvonen 2002, 90).

<sup>12</sup> Eonismi-sana otettiin käyttöön kuuluisan ristiinpukeutujan, Chevalier d’Éon de Beaumontin (1728-1810) mukaan (Bullough & Bullough 1993, 213).

molempien sukupuolien tai vastakkaisen sukupuolen anatomisista ominaisuuksista ei löydy tukea. Hän päätyy selittämään transsukupuolisuuden motivoitumista seksuaalisuudesta käsin.

### 2.2.2 *Psykoanalyttiset selitysmallit*

Sukupuolitutkimus on ollut yksilöpsykoanalyttisesti orientoituneiden tutkijoiden parissa suosittua. Psykoanalyttisessa perinteessä on tuttua antaa normin ulkopuolelle määrittävälle seksuaalisuuden ja sukupuolen ilmentämiselle sairausluonne. Psykoanalyttiset tulkintamallit herättävät monenlaisia ongelmia, joiden vuoksi niitä on myös kritisoitu (esim. Stålström 1997). Suomessa transvestisuus käsitetään edelleen jossain määrin alitajunnan lipsahdukseksi, koska se löytyy voimassaolevasta psykiatrian tautiluokituksesta.

Psykoanalyttisessa mallissa identifikaation ja sisäistämisen prosesseilla nähdään olevan keskeinen rooli sekä gender-identiteetin että identiteetin luomisessa yleensä. Gender-kateuden<sup>13</sup> idea on suuressa määrin sidoksissa psykodynaamiseen näkemykseen persoonallisuuden muodostumisesta. Myös kastratioahdistuksen konsepti<sup>14</sup> ja Oidipus-kompleksin<sup>15</sup> yksityiskohtainen teoria ja näiden ratkaisuyritykset ovat psykoanalyttisen persoonallisuusteorian kulmakiviä. Nämä ovat monen psykoanalyttisesti suuntautuneen tutkijan mielestä transvestisuutta tulkittaessa erittäin merkittäviä. (Docter 1988, 85.)

Transsukupuolisuuden psykoanalyttiset selitysmallit kuvaavat transvestisuutta ja transseksuaalisuutta usein selfin<sup>16</sup> häiriönä, jonka alkusyyksi nähdään suurehko ongelmat varhaisessa objektisuhteessa. Tätä näkemystä edustaa esimerkiksi amerikkalaisten psykiatrien Lionel Oveseyn ja Ethel Personin (1976) tutkimus. Se perustuu haastatteluihin, jotka oli tehty 22 transvestiitille heidän hakeuduttuaan hoitoon Oveseylle ja Personille. Tutkimuksessa käsitellään muun muassa ristiinpukeutumisen sosiaalisia sääntöjä, transvestisuuden salaamista, sosiaalista tukea, transvestiittien erilaisia toimintastrategioita puolisoitten suhteen, läpimenemistä,<sup>17</sup> suhteita naisten ja prostituoitujen kanssa sekä transvestiittien hoitoon liittyviä pulmia. Aikaisempiin tutkimuksiin nähden mielenkiintoinen uutuuus on se, että haastatteluista nostetaan esiin paljon myös fantasia- ja unimateriaalia.

<sup>13</sup> Gender-kateuden konsepti keskittyy kahden hyvin perustavaa laatua olevan inhimillisen tarpeen, rakkaudesta ja turvasta kilpailemisen ympärille.

<sup>14</sup> Kastratioahdistuksella tarkoitetaan miehen torjuttua genitaalien menettämisen pelkoa.

<sup>15</sup> ”Oidipuskomplekseilla tarkoitetaan tiedostamattomia prosesseja, ajatuksia, tunteita ja pyrkimyksiä, jotka tähtäävät vastakkaista sukupuolta olevan vanhemman omistamiseen ja omaa sukupuolta olevan vanhemman eliminoimiseen.” (Salminen 1997, 168.)

<sup>16</sup> Self tarkoittaa itseä. Selfin käsitteestä ja self-teoriasta on enemmän luvussa 2.2.4.

<sup>17</sup> Läpimenemisellä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että muut ihmiset määrittelevät transvestiittimiehen naiseksi.

Psykoanalyttikot Ovesey ja Person (1976) päätyvät tulokseen, jonka mukaan transvestiitit tulevat hyvin toimeen naisten kanssa, mutta välttävät läheisiä suhteita miehiin, muita transvestiitteja lukuun ottamatta. Ovesey ja Person katsovat tämän johtuvan elämän mittaisesta juuttumisesta positiiviseksi ja ravitsevaksi koettuun äitiin. He kiinnittävät huomiota myös introjektiivisen projektion mekanismeihin<sup>18</sup>. Oveseyn ja Personin mukaan on monia raportteja siitä, kuinka tämä voi mutkistaa transvestiittien kokemuksia avioliitosta, vaikka transvestiitit saattavatkin nähdä avioliiton maskuliinisen identiteettinsä vakaannuttamisen keinona. (Ovesey & Person 1976, 229)

Psykoanalyttisessa ajattelumallissa transvestiitin naisten vaatteiden käytön käsitetään tulleen symboliseksi siteeksi äitiin. Naisten vaatteiden ymmärretään tästä käsin palvelevan transitionaaliobjekteina<sup>19</sup> tarjoten turvallisuuden ja rakkauden merkityksiä ja vähentäen ahdistusta. Tämä teoria liittyy lähinnä ei-seksuaalisiin ristiinpukeutumisen muotoihin. Docter (1988) liittyy sen nuorella tyydyttämättä jääneisiin riippuvuus- tai turvallisuustarpeisiin (Docter 1988, 1, 205). Ihmisen varhaisen kehityksen yksilöitymis- ja eriytymisvaiheen aikana transitionaaliobjektit tarjoavat vahvistusta ja tukevat turvallisuuden ja rakkauden tunteita. Äidistä erilliseksi kasvaminen ja oman yksilöllisyyden enenevä tiedostaminen on usein asteittainen prosessi. Jos tämä äidistä irtaantuminen ja self-identiteetin rakentaminen ei voi tapahtua omalla ajallaan, epäonnistumisen kokemuksesta voi tulla lapsen mielessä merkittävä. Toinen tämän varhaisen vaiheen asteittaisen ymmärtämisen edellytys on, ettei ulkopuolisia objekteja – sen enempää kuin selfiäkään – koeta pelkästään ja kokonaan hyviksi tai pelkästään ja kokonaan pahoiksi.

Oveseyn ja Personin (1976) mukaan transvestiiteilla ja rajatilapersonallisuuksilla<sup>20</sup> on paljon yhteistä. He näkevät molempien ryhmien esimerkiksi epäonnistuneen selfin erottamisessa muista, jonka tuloksena kyky liittyä muihin tyydyttävällä tavalla heikentyy. Oveseyn ja Personin mukaan transvestiitit tuntevat yksinäisyyttä ja tyhjyyttä, jota he yrittävät väliaikaisesti peittää fantasioilla ja teoilla. Itse asiassa Ovesey & Person pitävät naiseksipukeutumisanfantasioiden todeksi tekemistä acting out -toimintana<sup>21</sup>. He uskovat, että transvestiittien persoonallisuus on integroitunut pakkomielteenomaisen<sup>22</sup> ja paranoidisen<sup>23</sup>

<sup>18</sup> Introjektiivisissa mekanismeissa tietyt toisen henkilön arvostetut ominaisuudet (kuten feminiiniset osatekijät) ovat erityisesti arvostettuja ja sitten sisäistettyjä tai otettu mukaan ja koettu ikään kuin omina.

<sup>19</sup> Transitionaaliobjekti (kuten Tenavien Epun riepu) palvelee symbolisena äidin tarjoaman turvallisuuden korvikkeena. Objekti on transitionaalinen, koska se ikään kuin rakentaa sillan siitä, että tarvitsee läheisyyttä äidin kanssa, siihen että voi tuntea olonsa turvallisiksi äidin ollessa poissa.

<sup>20</sup> Rajatilahäiriö on ”vaikeusasteeltaan psykoosin ja neuroosin väliin sijoittuva häiriö, jolle ovat ominaisia minän ja sen puolustuskeinojen kehittymättömyys ja monimuotoinen ahdistusoireisto ilman todellisuudentajun vakavaa häiriintymistä” (Lääketiiden termit 2002, 560).

<sup>21</sup> Acting outin käsitteellä tarkoitetaan eräänlaista patologista rajojen ylittämistä.

<sup>22</sup> Pakkomielteenomainen eli alati tajuntaan pyrkivä mielle, jota asianomainen ei pysty karkottamaan.

<sup>23</sup> Paranoidinen eli vainoharhainen.



väliselle akselille ja että tyypillisesti transvestiitti on ärtyisä, huippuaggressiivinen ja hyperkilpailunhaluinen. (Ovesey & Person 1976, 231–233.) Muissa tutkimuksissa transvestiitit osoittavat pääsääntöisesti suurempaa egon integraatiota ja selfin voimaa kuin Oveseyn ja Personin kliinisessä tutkimusasetelmassa tutkimat 22 koehenkilöä.

Kyky testata todellisuutta ja muodostaa egon rajoja sekä itsenäiseksi tulemiseen ja vahvemmaksi kasvamiseen tarvittava turvallisuus ovat lapsen ensimmäisten vuosien ratkaisevia kehitystekijöitä. Kun erillistymisen ja yksilöitymisen esteenä on vakavia ongelmia, niiden tuloksena syntyy objektiuhdeteoreetikkojen mukaan rajatila- ja narsistisen<sup>24</sup> persoonallisuuden syndroomia. Docterin (1988) mukaan Ovesey ja Person (1976) pitävät crossgender-identiteetin<sup>25</sup> intensiivisimpien kokemusten yhtenä tekijänä varhaisimpia kehityksellisiä vaikeuksia. Docter ei usko niiden olevan kuitenkaan edelläkäyvä tekijä transvestisuudessa; tutkimusten kohteiksi valikoituvilla transvestiiteilla on Docterin mukaan yleensä hyvät ensimmäisten vuosien kehitykselliset lähtökohdat ja hän katsoo transvestiittien nuoruuden fetisistisyyden selittyvän parhaiten joillain alkavaan nuoruusikään liittyvillä tekijöillä pikemminkin kuin varhaisimmilla lapsuuskokemuksilla. (Docter 1988, 202.)

Kanadalaisella lasten ja nuorten gender-identiteetiklinikalla työskentelevän Susan J. Bradleyn (1985) mukaan haavoittuvan, sukupuolikokemukseltaan häiriintyneen lapsen sensitiivisyyden voidaan usein todeta lisääntyneen ja ahdistuksen toleranssin olevan heikkoa. Syynä tähän ovat Bradleyn mukaan suurehkot puutteet perheen ihmissuhteissa. Bradleyn mukaan transvestiitit ovat huomattavan usein äitiensä avoimesti hylkäämiä. Edelleen Bradleyn mielestä lapsuuden kasvuolot ja nuoruuden pukeutumisen seksuaalinen lataus liittyvät selvästi toisiinsa. Äidin torjunta ja merkittävän toisen ("significant other") menetys aiheuttaa nuorena vahvoja vihan tunteita. Äitiin liittyvien vaatteiden käyttö saattaa näissä tilanteissa tämän teorian mukaan toimia fantasioituna suojana äidin menettämisen pelkoa vastaan, jolloin ristiinpukeutumisella ja siihen automaattisesti liitettyllä sooloseksillä<sup>26</sup> on ahdistuksenhallintatekniikkana välitön vahvistava vaikutus ja selfiä palveleva tyyntävä ja rauhoittava merkitys. (Bradley 1985, 180–185.)

Amerikkalainen psykoanalyytikko, psykiatrian professori Robert J. Stoller (mm. 1984, 1985) on psykoanalytikkojen piirissä paljon siteerattu transvestisuuden ja transseksuaalisuuden

---

<sup>24</sup> Narsistinen tarkoittaa liiallista itserakkautta ja itsekeskeisyyttä.

<sup>25</sup> Crossgender-identiteetti on kokemus kuulumisesta omalle anatomiselle sukupuolelle vastakkaiseen sukupuoleen ilman siihen liittyvää pitkäaikaista gender dysforiaa (Docter 1988, 201).

<sup>26</sup> Käytän sooloseksin käsitettä, koska se mielestäni kuvaa yksin toteutettavaa eroottista ja seksuaalista mielihyvää ja toimintoja laajemmin ja monipuolisemmin kuin itsetyydytyksen käsite.

tutkija<sup>27</sup>. Stollerin käsitys on, että transseksuaalien ja transvestiittien keskuudessa kokemus maskuliinisuuden tunnon traumasta ja vahingoittumisesta on yleinen. Tämä trauma syntyy, kun nuori poika häväistään pukemalla hänet tytöksi. Traumaattisen varhaisen ristiinpukemisen historiaa ei kuitenkaan muissa transsukupuolisuustutkimuksissa mainita. Stoller uskoo joka tapauksessa, että varhainen äidin ja lapsen suhteen vaikeuksista johtuva suuri trauma häiritsee transvestiitin miehisyyden tunnon esiinnousua ja miehisen gender-identiteetin ylläpitoa.

Stoller (1985), kuten muutamat muutkin psykoanalytikit, uskoo että useimpien parafiilisten<sup>28</sup> käyttäytymisten sydämessä on pelästynyt, epävarma ja uhattu maskuliinisen gender-identiteetin tunne. Seksuaalinen acting out on seurausta defensiivisestä<sup>29</sup> taistelusta, joka edustaa yritystä päästä yli uhatun maskuliinisuuden nöyryytyksestä. Stoller katsoo transvestisuuden, kuten miesten muunkin parafiilisen käytöksen, lähtevän heidän naisia kohtaan tuntemansa kateuden ja vihan paineista. (Stoller 1985, 18.)

Isän roolista Stollerilla (1985) on hypoteesi, jonka mukaan etäinen isä vaikuttaa transvestisuuden ja transseksuaalisuuden motivoitumiseen. Stollerin mukaan etäisen isän lapsi kaipaa voivansa saavuttaa tai saavuttaa uudelleen läheisyyden tähän osittain kadotettuun merkittävään toiseen. Lapsi olettaa, että isän etäisyys johtuu isän ja pojan välisen kilpailun dynamiikasta, ja lapsi ajattelee itsekseen: ”Jos olisin tyttö, sinä rakastaisit minua. Niinpä olen tyttö, vaikka olen ja tulen aina olemaan myös poika.” (Stoller 1985, 133.)

Jotkut tutkijat pohjaavat teoriansa transvestisuudesta joidenkin poikien kehittämisiin intensiivisiin gender-kateuden tunteisiin. Sosiologi H. Taylor Bucknerin (1970) mukaan tämä gender-kateus johtuu ainakin osittain näiden poikien saamasta ankarasta sukupuoliroolisosialisaatiosta. Bucknerin mukaan nämä transvestiitit ajattelevat, että tyttöjen osa on monin tavoin parempi. Nämä kateuden tunteet keskittyvät kahden perustavaa laatua olevan inhimillisen tarpeen ympärille: rakkaudesta ja turvasta kilpailemiseen. Varhaisen nuoruuden aikaiset stressit ja ponnistukset liittyneinä sen vaiheen intensiivisiin uusiin sukupuoliroolivaatimuksiin voivat Bucknerin mukaan pahentaa joidenkin poikien gender-kateuden ja gender-riittämättömyyden tunteita. Naisia ei arvosteta ainoastaan potentiaalisina seksiobjekteina vaan myös, koska on tajuttu heidän edullisempi asemansa seksuaalisen suhteen passiivis-vastaantaanottavana osapuolena. Identifioitumalla naisen sukupuolirooliin nuori transvestiitti puolustaa Bucknerin mukaan itseään tosiasiallista naisten taholta torjutuksi tulemisen uhkaa ja siitä seuraavaa itsekunnioituksen menetystä vastaan. Tämä onnistuu luomalla itsestään itselleen oma

<sup>27</sup> Stollerin tutkimukset perustuvat kuitenkin monin osin yksittäisiin tai suorastaan yksiin otoksiin, joten niiden yleistettävyyttä voitaneen pitää kyseenalaisena.

<sup>28</sup> Parafiilisella tarkoitetaan ”minkä tahansa sukupuolivietin poikkeavaa suuntautumista” (Saarinen 1976, 38).

<sup>29</sup> Defenssit ovat ”minän piilotajuisia keinoja hallita ja kontrolloida uhkia, jotka tulevat viettivoimien, yliminän ja ulkomaailman suunnalta” (Salminen 1997, 163).

seksuaalipartneri ja kokemalla seksuaalista jännitystä ja vahvistumista tällaisessa pseudososiaalisessa partneruudessa. (Buckner 1970; ks. Docter 1988, 203.)

1980-luvulle asti useimmissa tutkimuksissa transvestiitit ja transvestiset fetisistit nähdään yhtenä ryhmänä. Esimerkiksi R. C. Bak (1953, 1968) ja Stoller (1984) esittävät psykoanalyttisia teorioita transvestisuudeksi nimeämästään ilmiöstä, vaikkakin tämän tutkielman käsittein kyse on nimenomaan transvestisista fetisisteistä. Nämä teoriat perustuvat vahvasti trauman ja konfliktin hallintaan liittyvään käyttäytymismalliin, jossa fetisistisyys nähdään osittain kompensaationa vahingoittuneelle maskuliiniselle identiteetille. Fetisistisyyttä pidetään näin meneillään olevan menneisyyden traumaattisten tapahtumien aiheuttaman nöyryytyksen ja ahdistuksen hallitsemiseen ja voittamiseen assosioituvan kamppailun osana. (Docter 1988, 10.)

Joidenkin tutkijoiden (esim. Diamond 1979; Money 1977; ks. Docter 1988, 84–85) mukaan lapsen kokemus tulla kohdelluksi poikana tai tyttönä muovaa sukupuoli-identiteetin perustaa, riippumatta siitä, mikä hänen kromosomaalinen sukupuolensa on. Näiden tutkimusten mukaan kriittinen tekijä transvestisuuden ja transseksuaalisuuden synnyssä voi olla osoitettu sukupuolirooli, joka on koettu varhain (puolitoistavuotiaan ja 3–4-vuotiaan välillä). Tutkimukset eivät kuitenkaan ole tuoneet todisteita ristiinpukeutumisen etiologian motivoitumisesta tällä, koska varhaisen väärän osoitetun sukupuolen historiaa ei ole löydetty.

### **2.2.3 Transvestisuustutkimuksen käänne 1970-luvulla**

Transsukupuolisuustutkimuksen alkukohta on se, kun transvestisuus ja transseksuaalisuus aletaan 1910-luvulla määritelmällisesti nähdä eri ilmiöinä kuin homoseksuaalisuus (Hirschfeld 1910/1991). Seuraava askel tulee 1950-luvulla, kun transvestisuus ja transseksuaalisuus erotetaan toisistaan diagnostisin kriteerein (Benjamin 1953). Kolmas tärkeä käänne on se, kun 1970-luvulta lähtien transvestisuuden ja transvestisen fetisistisyyden välisiin eroihin aletaan kiinnittää huomiota, samalla kun tutkimuksissa aletaan yhä useammin ottaa lähtökohdaksi se, että transvestisuus ei ole sen enempää psykiatrinen sairaus kuin seksuaalisuuden motivoima perversiokaan.

Brittiläinen Harry Brierley (1979) on ensimmäisiä tutkijoita, joka irrottaa transvestisuuden selkeästi psykologisista, biologisista ja seksuaalisista tulkintakehyksistä. Brierley näkee transvestisuuden juontavan juurensa valinnasta etsiä ja saada mielihyvää vuorottelemalla naisen ja miehen roolien välillä. Monien muiden tutkijoiden tavoin hän katsoo, että transvestisuus on laaja ja kauas ulottuva prosessi, jonka ensimmäinen vaihe alkaa fetisistisistä

kokemuksista. Brierleyn mukaan ensimmäistä vaihetta tärkeämpi on transvestisuuden toinen vaihe, joka liittyy naisen gender-identiteetin osa-aikaiseen kokemiseen. Hän pitää tätä välttämättömänä, jotta maskuliinisessa roolissa toimimiseen assosioituvista epämiellyttävistä tai genderdysforisista<sup>30</sup> tunteista pääsisi yli. Brierleyn tutkimuksen tuloksena ristiinpukeutumista aletaan tarkastella roolihelpotuksena ja pakona miehenä olemisen paineista. (Brierley 1979, 241–242.)

Yhdysvalloissa tutkimuksensa tehnyt sosiologi John T. Talamini (1982) tutki 50 transvestiittia ja heidän puolisoaan. Sosiologisesta orientaatiosta käsin Talamini tulkitsee transvestisuutta sosiaalisesta normista poikkeamisen ilmaisuna. Vaikka transvestiittien elämäntapaan sisältyy jotain tabu-käyttäytymistä, Talaminin mukaan kyseessä ei ole sairaus, jonka syntyyn olisivat vaikuttaneet psyykkiset tekijät. Talamini asettuu vastustamaan monien aiempien tutkimusten lähtökohtana ollutta transvestisuuden melko totaalista selittämistä seksuaalisella heräämisellä. (Talamini 1982, 23.)

Myös amerikkalaisten J. L. Croughanin, M. Saghirin, R. Cohenin ja E. Robinsin (1981) tutkimus edustaa suuntaa, jonka tuloksissa ei enää kiedota seksuaalisuutta ja transvestisuutta erottamattomasti toisiinsa. Heidän tutkimuksensa perustuu 70 tyttökerhon jäsenelle tehtyyn haastatteluun. Tutkituista noin puolella oli ollut ristiinpukeutumiseen liittyen vähintään yksi kontakti mielenterveyspalveluihin, toisella puolikkaalla näitä kontakteja ei ollut ollut. Tutkimuksessa verrataan näitä kahta ryhmää keskenään. Tulokseksi saadaan, että niillä, jotka ovat olleet hoidossa on 1) masturboidessaan enemmän fantasioita itsestään naisena 2) heteroseksuaalisia yhdyntöjä ollessaan ristiinpukeutuneena 3) yleinen seksuaalinen mieltymys sekä samaan että eri sukupuoleen ristiinpukeutuneena ollessa ja 4) kokemuksia vihamielisistä seurauksista ollessaan ristiinpukeutuneena. (Croughan ym. 1981, 520–521.)

Croughan ym. (1981) korostavat sitä, että elämänkulun myötä transvestiittien pukeutumiskäyttäytymisessä ja motiiveissa tapahtuu merkittäviä muutoksia. Croughan ym. eivät löydä tässä suhteessa merkittäviä eroja edellä mainittujen kahden ryhmän välillä. (Croughan ym. 1981, 515.) Croughan ym. toteavat, että ristiinpukeutumisen ja muiden ei-seksuaalisten diagnoosien välillä ei ole ilmeistä yhteyttä. He eivät esimerkiksi löydä todistetta transvestisuuden ja pakko-oireisen persoonallisuustyypin välisestä yhteydestä, joka on ollut suosituimpia hypoteeseja. (Croughan ym. 1981, 520–527.) Tämän tutkimuksen perusteella transvestiitit iän ja kokemuksen myötä ristiinpukeutuvat yhä useammin.

---

<sup>30</sup> Gender dysforian käsite tarkoittaa psyykkistä tilaa, jossa oleellista on toive sukupuolenvahvistamisesta ja siihen liittyvistä sukupuolienkorjaushoidoista.

Yksi transvestisuuden motivoitumisen selitys on ollut oppimisprosessit. Sosiaaliseen sukupuoleen oppiminen on yksi kognitiivisen kehityksen esimerkki, koska idea genderistä perustuu pitkälti tietoon, merkityksiin ja muistoihin. Ainakin varsin laajasti käsitettynä mahdollisena pidetään sitä, että sekä transvestisuudessa että joissain seksuaalisissa skenaarioissa on joitakin samankaltaisia oppimiskokemuksia, vaikkakin detaljitasolla elämänhistoriat poikkeavat toisistaan kovinkin paljon. Kehityksellinen oppimiseen pohjautuva malli selittää transvestisuutta oppimisen ja sosialisatioprosessin periaatteiden mukaan. Klassisen sekä välineellisen ehdollistumisen ja itseoppimisen kombinaatioita pidetään todennäköisinä transvestisuuden ja transseksuaalisuuden yhteydessä. (Docter 1988, 2, 86–87.)

Britanniassa C. Gosselin ja G. Wilson (1980) vertailevat transvestiitteja, kumi- ja nahkafetisistejä<sup>31</sup> sekä S/M-yhteisleikkejä harrastavia<sup>32</sup>. Heidän tutkimuksensa perustuu kyselykaavakkeen avulla kerättyyn aineistoon, jossa tutkittujen transvestiittien osuus muodostuu 269 brittiläisestä tyttökerholaisesta. Gosselinin ja Wilsonin tavoitteena on saavuttaa syvempää näkemystä useiden seksuaalisuuden muunnelmien fantasiaskripteistä. Transvestiittien seksuaalisista fantasioista tutkijat toteavat, että transvestiitit eivät eroa kontrolliryhmästä muutoin kuin siinä, että transvestiitit – odotusten mukaisesti – asettavat ristiinpukeutumisen mieluisimpien fantasioidensa listaykköseksi. Muutoin transvestiitit raportoivat heidän mukaansa samanlaisesta fantasiamateriaalista kuin kontrolliryhmäläisetkin ja toisaalta taas erilaisesta kuin muut tutkimuksessa tarkastellut ryhmät. (Gosselin & Wilson 1980; ks. Docter 1988, 50–51.)

Australiassa työskennelleet psykiatrit Neil Buhrich ja Neil McConaghy (1970, 1976, 1977a, 1977b, 1977c, 1985) ovat osaltaan laajasti edistäneet transvestisuustutkimusta. Heidän tekemänsä tutkimus on yksi tämän aihepiirin harvoja systemaattisesti toteutettuja seurantatutkimuksia: tutkimusta on tehty monien vuosien ajan tarkasti määritellyn ryhmän parissa. Suurin osa Buhrichin ja McConaghyn tutkimuskohteina olleista transvestiiteista ei ollut hakeutunut mielenterveyspalveluihin.

Buhrich ja McConaghy (esim. 1977b) jakavat transvestiitit kahteen ryhmään: ydintransvestiitteihin ja marginaalitransvestiitteihin. Erottelukriteerinä käytetään lapsuuden aikaista feminiiniseksi luokiteltavaa käyttäytymistä: marginaalitransvestiitit kertovat mainitun kaltaisista lapsuuskokemuksista merkittävästi useammin kuin ydintransvestiitit. Buhrichin ja McConaghyn tulos on, että marginaalitransvestiitti on vähemmän heteroseksuaalinen kuin

<sup>31</sup> Kumi- ja nahkafetisisteillä tarkoitetaan ihmisiä, jotka saavat eroottista nautintoa esimerkiksi kumista tai nahkasta valmistetuista vaatteista.

<sup>32</sup> S/M tulee sanoista sadomasokistisuus, tästedes käytän siitä lyhennettä S/M. S/M-yhteisleikin käsitteellä tarkoitan seksihyvän toteutumista erilaisten sukupuolirooli- ja valtapelien kautta.

ydintransvestiitti ja että marginaalitransvestiitti liikkuu julkisesti ristiinpukeutuneena ydintransvestiittia todennäköisemmin. Tämän tutkimuksen mukaan ydintransvestiittien feminiininen identiteetti ei kasva iän mukana. (Buhrich ja McConaghy 1977b; ks. Docter 1988, 51–52.)

Filosofian tohtori, biokemisti Virginia Charles Prince (tunnettu myös nimillä Virginia Bruce ja Charles Prince) on transvestiittien oman äänen kuuluviin saattamisen ”esiäiti”. Hän syntyi Los Angelesissa vuonna 1913 ylemmän keskiluokan perheeseen. Princen ristiinpukeutumiskokeilut alkoivat 1920-luvun lopulla, ja 18-vuotiaana hän ryhtyi käymään ulkosalla äitinsä vaatteissa. Vuonna 1930 hän esiintyi ensimmäisen kerran julkisesti transvestiittina menemällä Halloween-juhliin ristiinpukeutuneena ja otatti itsestään ensimmäiset valokuvat. Monen muun transvestiitin tavoin Prince avioiduttuaan päätti, ettei enää koskaan ristiinpukeudu. Tämä päätös piti kolmisen kuukautta. Myöhemmin hän kertoi transvestisuudestaan vaimolleen. Princen aktiivisuuden ansiosta transvestiittien yhteisöjä alkoi pikku hiljaa muodostua ei vain Los Angelesin alueella, vaan halki koko Amerikan mantereen. (Bullough & Bullough 1993, 280–286.)

Pääosa Princen julkaisuista ei ole tutkimukselliseen dataan perustuvia. Hänellä on kuitenkin erittäin vankka sija transvestisuustutkimuksessa. Docter (1988) toteaaakin, että kokonaisuutena tarkastellen kukaan ei ole tarjonnut yhtä laajaa tai syvää näkemystä transvestisuuteen kuin juuri Prince (Docter 1988, 47). Princen merkittävyyttä lisää se, että hänen 1960-luvulla alkanut julkaisutoimintansa sijoittuu ajankohtaan, jolloin edeltävien vuosikymmenten transvestisuutta käsittelevä tutkimus on keskittynyt kliinistä työtään tekevien psykiatrien käsiin. Tämä tilanne muuttuu Princen myötä, kun tutkittaviksi tulee vaikeuksiinsa mielenterveyspalveluita hakeneiden transvestiittien lisäksi muita tyttökerholaistransvestiitteja.

Princen ensimmäinen julkaisu on ”The transvestite and his wife” vuodelta 1967. Se edustaa ristiinpukeutuvan miehen omaa näkökulmaa ja perustuu usean kymmenen amerikkalaisen transvestiitin ja transvestiitin puolison Princelle Transvestia-lehden<sup>33</sup> toimitukseen kirjoittamiin kirjeisiin. Vaikka kirja käsittelee aihetta melko yksipuolisesti, sen lukemisen tekee mielenkiintoiseksi sen julkaisuajankohta<sup>34</sup>.

<sup>33</sup> Transvestiittien tyttökerholehdet ovat viime vuosikymmeninä olleet keskeisimpiä verkostoitumisen välineitä ja ikkunoita transvestiiteille ulos omasta salatusta transvestisuudesta. Viime vuosina internet on verkostoitumiskanavana noussut lehtien rinnalle tai kenties suuremman anonymiteetin mahdollisuuden takia mennyt lehtien ohi.

<sup>34</sup> Suomessa saatiin odottaa vielä parikymmentä vuotta ennen kuin ensimmäiset ja sittenkin kovin pienimuotoiset transvestiittien tapaamiset alkoivat, puolisoitten verkottumisesta puhumattakaan.

Peter M. Bentler, R. W. Sherman ja Virginia Charles Prince (1970) tutkivat, poikkeavatko transvestiitit valtaväestöstä jonkin ominaisuuden suhteen. Heidän tutkimuskohteenaan on 25 transvestiittia (lähinnä tyttökerholaisia), jotka eivät käyneet psykoterapiassa, ja verrokkiryhmän normina on yleinen aikuinen populaatio. Näissä tutkimuksissa transvestiittien elämä näyttää yleisesti olevan hyvässä järjestyksessä, vaikkakin tutkijat havaitsivat transvestiiteissa jossain määrin myös ahdistusta ja vihamielisyyttä. Myös joitakin jäykkiä ja pakonomaisia piirteitä pidetään tämän tutkimuksen mukaan mahdollisina. Transvestiittien ei kuitenkaan useimpien persoonallisuusmuuttujien suhteen katsota juuri eroavan ei-transvestiiteista. (Bentler & Sherman & Prince 1970, 290.)

Bentlerin ja Princen (1970) tutkimuksessa aineisto kerättiin postitse 180 transvestiitilta ja 76 kontrolliryhmäläiseltä. Bentler ja Prince päätyvät siihen, että neuroottisilla ja psykoottisilla asteikoilla transvestiittien ja kontrolliryhmän välillä eivoida osoittaa huomattavaa eroa. (Bentler & Prince 1970, 435.)

1990-luku on transvestisuuden tutkimisen hiljaiseloa; sukupuolivähemmistöistä kiinnostunut tutkimus alkaa yhä enemmän keskittyä transseksuaalisuuteen. Aineistoltaan laaja, mutta tieteelliseen keskusteluun heikosti kytketty on englantilaisen Vernon Colemanin ”Men in Dresses, a study of transvestism / crossdressing” vuodelta 1996. Se pohjautuu 414 transvestiitin täyttämään kyselykaavakkeeseen sekä yli 600 transvestiitin essee-tyyppiseen kirjoitukseen.

#### **2.2.4 Self-teoria ja uusin transvestisuustutkimus**

1970-luvulta lähtien viimeisimpiin tutkimuksiin asti (esim. Prince & Bentler 1972; Docter 1988; Larsson 1997) sukupuolen muunnelmia käsittelevässä tutkimuksessa tarkastellaan transvestisuuden ja transseksuaalisuuden tunnistamista, itseymmärtämistä ja selittämistä self-teoriasta käsin. Transvestisuutta tarkastellaan siis riippuvaisena selfistä eli niistä kognitiivisista skeemoista, joille ihmisen itsekäsitykset perustuvat. Tämän mukaan egon kehitysprosessin katsotaan tulevan parhaiten ymmärretyksi self-systeemin ja sen alasysteemien kautta.

Self-teorian pohjalta transvestisuus käsitetään transvestiitin feminiinisen selfin sosiaalisesti presentaatioksi. Transvestisen ihmisen selfin ajatellaan olevan jakaantunut (dualistinen). Jotkut pitävät transsukupuolisuutta vaihtoehtoisen (”alternate”) identiteetin ilmauksena, toisena (”second”) selfinä ja jotkut ymmärtävät identiteetin, gender-identiteetin ja crossgender-

identiteetin konseptit selfin alasysteemienä. Self-teorian kehuksesta käsin transvestisuus aletaan tutkimuksessa nähdä irrallisempaan seksuaalisuudesta.

Prince ja Bentler (1972) raportoivat self-teoriaan ankkuroituvasta 504 transvestiitilta vuosien 1962 ja 1972 välillä kerättyyn dataan pohjautuvasta tutkimuksesta, joka lienee laajimpia transvestisuutta käsitteleviä aineistoja. Aineisto kerättiin tyttökerhojen ja Transvestia-lehden kautta. Vastausprosentti oli 40. Tutkimuksen otos on työelämän, koulutuksellisen taustan ja sosioekonomisen tilanteen suhteen laaja. Prince ja Bentler lähtevät siitä, että yhdessä ihmisessä on kaksi persoonallisuutta, yksi miehinen ja yksi naisinen. Keskeisenä transvestisuudessa nähdään kahden kilpailevan self-systeemin välinen taistelu ja jännite, josta aiheutuvat myös transvestiittiuran suurimmat muutokset.

Princen ja Bentlerin (1972) aineiston transvestiiteista 78 prosenttia on tai on ollut naimisissa. 20 prosenttia vastaajista kertoo, että puoliso ei tiedä hänen transvestisuudestaan. Princen ja Bentlerin aineistossa 89 prosenttia kuvailee itseään heteroseksuaaliksi, heistä 28 prosenttia kertoo taustallaan olevan myös homoseksuaalisia kokemuksia. Princen ja Bentlerin tutkimuksen mukaan transvestiitit hakevat apua transvestisuuteen mielenterveysalan ammattilaisilta erittäin harvoin. (Prince & Bentler 1972; ks. Docter 1988, 46–47.)

Princellä (1967) on transvestisuutta selittävä hypoteesi, jonka mukaan synnynnäiset, luontaiset gender-roolin motivaatiot ovat jollain tapaa osa henkilöä. Prince olettaa, että on olemassa sisäinen tyttö ("girl within"), joka lopulta tulee ilmaistuksi transvestisen käyttäytymisen ja feminiinisen roolipelin kautta. Princen keskeisin selitys perustuu idealle, että feminiininen self tahtoo tulla ilmaistuksi. Prince toimitti Transvestia-lehteä yli 20 vuoden ajan. Lehden päätoimittajana hänellä oli mahdollisuus keskusteluttaa lehden lukijoilla monia muita mahdollisia selityksiä. Lopputuloksena Princen teoriassa seksuaaliset tekijät saavat transvestisuuden selittämisessä vähäpätöisen roolin.

Tämän tarkastelun keskeisimpiä lähteitä on kalifornialaisen kliinisen psykologin Richard F. Docterin (1988) tutkimus "Transvestites and transsexuals. Toward a theory of cross-gender behavior". Myös Docter nojautuu pitkälti self-teoriaan, ja korostaa nimenomaan selfin rakenteen hierarkisuutta. Docter postitti vuosien 1980 ja 1985 välillä noin 350 testipakettia, joihin sisältyi tutkimusta esittelevä kirje, ohjeet ja tutkimus- ja testimateriaali. Docter sai 127 vastausta. Näistä 17 karsittiin aineistosta pois, koska ne eivät mahtuneet DSM-III:n<sup>35</sup>

---

<sup>35</sup> DSM-III on amerikkalainen tautituokitus, Suomessa vastaava on ICD-10.



transvestiitin kriteeristöön<sup>36</sup> (ks. American Psychiatric Association, 1980). DSM-III:n kriteerien mukaisia vastaajista oli 110, ja tästä joukosta muodostuu Docterin aineisto. Vastausprosentti on 36. Lisäksi Docter käyttää aineistossaan 35 puolisolta kerättyä dataa. (Docter1988, 123–124.)

Docterin (1988) näkökulma self-teoriaan on, että transvestisuus tulee konseptualisoida selfin häiriönä pikemminkin kuin seksuaalisena vaihtoehtona tai pelkästään kompleksisena fetisistisenä käyttäytymisenä (Docter 1988, 70). Tässä lähestymistavasta käsin määräävänä tekijänä transvestisuudessa pidetään crossgender-identiteetin hallintaa self-systeemin avulla tai toisissa tapauksissa sen muuntumisessa transgenderiydeksi tai sekundaariksi transseksuaalisuudeksi<sup>37</sup>. Docterin mukaan tutkimuksiin osallistuneiden transvestiittien (jotka yleensä ovat tyttökerholaisia) crossgender-identiteetin katsotaan ylipäättään olevan asteittaisesti integroitunut self-systeemiin ja palvelevan siellä kuuliaisena, hallittuna, järkevästi vastuuntuntoisena mutta vähemmän tärkeänä alasysteemin osana. (Docter 1988, 212.)

Ainoa 1990-luvulta löytämäni varsinainen transvestiittitutkimus on ruotsalaisen Sam Larssonin Uppsalan yliopistossa vuonna 1997 tekemä psykologian väitöstutkimus ”Det andra jaget vid manlig transvestism”. Larssonin tutkimus kuuluu keskeisiin lähteisiin. Docterin (1988) ja Princen & Bentlerin (1972) tapaan myös Larsson käyttää taustateorianaan self-teoriaa. Larssonin tutkimuksen pääaineistona on Ruotsin suurimman transvestiittiyhteisön, FPE-Sverige, kautta tavoitettujen 13 transvestiitin syvähaastattelut. (Larsson 1997, 132.) Tämän aineiston pohjalta Larsson esittää sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia tuloksia. Larsson päätyy toteamaan, että hänen aineistonsa transvestiiteilla on suurimmaksi osaksi hyvin järjestynyt psykososiaalinen tilanne. Useimmat Larssonin haastattelemat transvestiitit kertovat suhteensa molempiin vanhempiin olleen lämmin ja kasvuvuosien olleen harmonisia tai erittäin harmonisia. (Larsson 1997, 309.) Larssonin mukaan transvestisuutta motivoivat tärkeimmät tekijät ovat tarve ilmaista itsen kokonaisuutta, roolihelpotus, rentoutuminen ja hyvän olon tunne (Larsson 1997, 320).

---

<sup>36</sup> Docterin erityisesti seksuaalisuuteen liittyviä tutkimustuloksia tarkastellessa nämä tutkimuskehiksellä asetetut rajat on tietää. Docter kertoo DSM-III:n transvestisuus-kriteeristön mukaan karsineensa vastaajien joukosta ne, joilla oli homoseksuaalinen tausta, ja ne jotka elivät kokopäiväisesti naisen roolissa sekä ne vastaajat, jotka väittivät etteivät olleet kokeneet ristiinpukeutumiseen liittyvää seksuaalista kiihottumista (Docter 1988, 123.) Docterin päätös rajata tutkimusryhmänsä näin tuntuu varsin ristiriitaiselta, kun Docter pitää tärkeimpinä tuloksinaan sitä, että transvestiitit ovat pääsääntöisesti heteroseksuaaleja ja että transvestisuuteen liittyy aina vähintään jossain vaiheessa voimakkaita seksuaalisia latauksia.

<sup>37</sup> Käsitettä sekundaari transseksuaali käytetään transseksuaalisuutta diagnosoidessa. Sillä tarkoitetaan transseksuaalia, joka tunnistaa transseksuaalisuuden itsessään lapsuus- ja nuoruusvuosien jälkeen.

### 2.2.5 *Suomalainen tutkimus*

Suomalaisittain sukupuolen tematiikkaan tuo joitakin näkökulmia filosofi Petri Sipilän (1998) väitöskirjaan pohjautuva ”Sukupuolitettu ihminen – kokonainen etiikka. Onko sukupuoli oikein?” -teos. Sipilä käsittelee sukupuolta moraalifilosofian näkökulmasta käsin. Sipilän käsitys on, että transvestisuus on valinta ja että sitä motivoi manifesti vallitsevia sukupuolirooleja vastaan.

Suomessa on transvestisuudesta tehty yksi pro gradu -työ. Se on Maya Kerosuon vuonna 1998 Åbo Akademin psykologian laitokselle tekemä ”Explanations for cross dressing in male transvestites and transgenderists”. Kerosuon tutkimus toteutettiin postittamalla kyselylomake transvestiittijärjestö Dreamwear Club ry:n jäsenpostin yhteydessä 65 tyttökerholaiselle sekä jakamalla kyselykaavakkeita lisäksi Seksuaalinen Tasavertaisuus Seta ry:n Transtukupisteen ja Seta ry:n jäsenjärjestöjen kautta. Tutkimukseen osallistui 37 suomalaista transvestiittia ja 18 ”transgenderistiä”.

Kerosuon (1998) tutkimukseen osallistuneiden alin ikäryhmä on 21–30-vuotiaat (31 %), ja ylimmän ryhmän muodostavat yli 51-vuotiaat (15 %). Transvestiitin ensimmäisen ristiinpukeutumisen ajankohdan keskimääräinen ikä on Kerosuon tutkimuksessa 10 vuotta. Suurimmalla osalla tutkituista on korkeakoulututkinto tai opistoasteen koulutus (59,2 %). Kyselyyn vastaajista 46 prosenttia on naimisissa ja neljä prosenttia avoliitossa, eronneita on aineistosta seitsemän prosenttia, 15 prosenttia seurustelee ja loput 27 prosenttia ovat yksineläjiä. 55 prosentilla Kerosuon tutkimista transvestiiteista on yksi tai useampia lapsia. (Kerosuo 1998, 5.)

Kerosuon (1998) teoreettinen lähtökohta on sosiaalikonstruktivistinen. Sen mukaan sukupuoli-identiteetti, naiseus ja mieheys nähdään historiallisen ja kulttuurisen prosessin tuotoksina. Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa transvestiittien omia selitysmalleja käyttäytymiselleen ja analysoida länsimaista sukupuolikulttuuria näiden vastausten perusteella. Kerosuon mukaan tärkeimmät motiivit transvestisuuteen ovat tunteiden ilmaiseminen, roolihelpotus ja identiteettinäkökulmat (Kerosuo 1998, 14).

Jukka Lehtosen, Jussi Nissisen ja Maria Socadan toimittamassa teoksessa ”Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen” (1997) on kirjoittamani artikkeli ”Transihmisten arki”. Käsitellen siinä transvestiittien ja transseksuaalien elämää arjen näkökulmasta Seta ry:n Transtukupisteen silloisena sosiaalityöntekijänä. Transvestiitteja käsittelevässä artikkelin osassa painopiste on transvestiittien sosiaalisissa verkostoissa ja tuen tarpeissa. (Toivonen 1997, 77–89.)

Sosiologi Jan Wickman (2001) on tehnyt Åbo Akademiin väitöstudiumin ”Transgender Politics. The Construction and Deconstruction of Binary Gender in the Finnish Transgender Community”, joka käsittelee suomalaisten transyhteisöjen kehitysvaiheita. Osana tutkimustaan Wickman analysoi transvestiittijärjestö Dreamwear Club ry:n jäsenjulkaisujen diskurssien muutosta ensimmäisistä 1990-luvun alun jäsentiedotteista vuosituhannen vaihteen jäsenlehtiin.

Maarit Huuska (2002) on kirjoittanut artikkelin transihmisistä työelämässä. Artikkelin pohjautuu hänen työkokemukseensa sosiaalityöntekijänä Transtukupisteellä ”sukupuoleltaan moninaisten parissa”. Tähän käsitteeseen Huuska sisällyttää esimerkiksi transseksuaalit, transvestiitit ja intersukupuoliset. Huuska toteaa transvestiitteja toimivan kaikilla aloilla, usein perinteisesti miesten aloilla. (Huuska 2002, 31, 37.)

Suomessa on tekeillä laaja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt työelämässä -tutkimushanke. Siinä on erillinen transsukupuolisille suunnattu kyselytutkimus, jossa kartoitetaan heidän kokemuksiaan työelämässä. Tähän osuuteen on vastannut 112 transihmistä, joista noin puolet on transvestiitteja. (Ks. Lehtonen 2002, 143–149.) Tutkimuksesta ei ole vielä saatavilla tuloksia, tutkimus julkaistaan keväällä 2004.

### **2.3 Sukupuolen, parisuhderakkauden ja seksihyvän käsitteistö**

Kvalitatiivisessa työssä käsitteellistä ymmärtämistä tutkittavasta ilmiöstä ei tule vähätellä. Rajanvedot ovat oleellinen asia, ja lukijaystävällisyyttä lisätäkseen käsitteiden termistöä tässä luvussa seikkaperäisesti. Tämän luvun tavoitteena on transvestisuuden ja siihen assosioituvien ilmiöiden välisten rajaviivojen hahmottelu. Vaikka asian nimeäminen ei selitäkään sitä, ilmiöiden välisiä eroja tarkastelemalla voidaan ainakin rajoittaa mielenkiinto asiaan kerrallaan.

Pyrkimyksenäni on sanaston avulla selkeyttää sitä kontekstia, johon transvestisuus asettuu. Vaikka määritelmät ovat tärkeitä, yhtä tärkeää on pitää mielessä myös se, että kaikkea ei ole voitu pukea sanoiksi. Määritelmiä lukiessa oleellista on siis muistaa, että käsite ei koskaan voi olla sama kuin ihminen; jokaisen kokemus on omanlaisensa, ja yksilön omakin kokemus itsestään on muuttuva. Käsite, vaikkapa transvestiitti, ja toisaalta transvestiitiksi identifioituminen ovat osin eri asioita. Moni, joka identifioituu johonkin seuraavista ryhmistä, ei koe tässä saamansa määritelmän ehkä tekevän oikeutta juuri hänen kokemukselleen. Määritelmät ovat siis kaukana absoluuttisesta, eikä niistä saisi tulla itsetarkoitusta – tämä

luku on tarkoitettu ikään kuin työkalupakiksi. Olen kuullut joskus jossain sanonnan, että ”identiteetti ei ole totuus meistä vaan tapa olla olemassa tässä maailmassa”.

Suurin osa tämän käsitteistöluvun sanoista esiintyy muuallakin tekstissä, ja ensi kertaa esiintyessään niitä selitetään lyhyesti. Tämä luku jakautuu liitteessä olevan kaavion mukaisesti seuraaviin osioihin: sukupuoli, parisuhderakkaus ja seksihyvä. Näiden jälkeen esittelen vielä joitakin tässä tutkielmassa esiintyviä alakulttuurin slangisanoja ja transvestiiteille suunnattuja vertais- ja tukipalvelutahoja.

## SUKUPOOLI

**Sukupuoli** ”Sukupuoli on siis ajateltu kaksijakoiseksi: yhdellä tasolla ovat luonnolliset nais- ja miesruumiit, toisaalla naisellisuuden ja miehisyyden sosiaaliset konstruktiot. (...) Ihmisiä ei jäännöksettä voi jakaa sen paremmin naaraisiin ja uroksiin kuin naisiin ja miehiin; kahtiajaon sijasta pitäisikin puhua jatkumoista, joiden ääripäinä ovat ‘normaali nainen’ ja ‘normaali mies’. Samalla voidaan kuitenkin kysyä, mihin tarvitaan määrittelyjä ja rajauksia, jotka aina myös luovat käsitystä ‘normaalista’?” (Heinämaa, Reuter & Saarikangas 1997, 9.)

Yleiskulttuurin jakamat sukupuoli-ideaalit todentuvat harvoin oikeassa elämässä, ja sukupuoleen assosioituu edelleen paljon oletuksia ja odotuksia, jotka eivät artikuloidu. Niin sanotun ”normaalinkin” sukupuolen määrittelyminen on hankalaa, sukupuoli kun voidaan määrittellä monesta eri näkökulmasta käsin:

*Gender* **Sosiaalinen sukupuoli** (eng. gender, man/woman, masculine/feminine) on se sukupuoli, jonka jäseneksi yksilö sosiaalisissa yhteyksissä katsotaan. Määrittely perustuu miesten ja naisten sosiaaliin rooleihin. Gender on sosiaalisesti rakentunut ja kulttuurisesti tuotettu. Se tarkoittaa lähinnä niitä odotuksia ja olettamuksia, joita ihmiset toisilleen miehinä ja naisina asettavat. Sosiaalinen sukupuoli-identiteetti, se millainen kuva minulla on itsestäni miehenä tai naisena, muodostuu sosiaalisesti osana sosiaalistamisprosessia. ”Sukupuolen sosiaaliseen ulottuvuuteen on katsottu kuuluvan kaikki opitut sukupuoli erottavat ominaisuudet, kuten esimerkiksi ilmeet, eleet, pukeutuminen ja puheen intonaatio. Lisäksi se viittaa myös psyykkisiin ja emotionaalisiin ominaisuuksiin, jotka kulttuurissa yhdistetään mieheyteen ja naiseuteen.” (Sipilä 1998, 30.) **Sukupuolirooli** tarkoittanee suurin piirtein samaa kuin gender ja sosiaalinen sukupuoli.

*Gender-identiteetti* **Sukupuoli-identiteettiä** eli gender-identiteettiä tarkastellessa tärkeää on se, että kyseessä ei ole ulkoinen käytös vaan sisäinen, privaatti käsitys itsestä; **psyykkinen sukupuoli** on subjektiivinen tunne omasta sukupuolesta.. Gender-identiteetti on sekä sosiaalisen että psykologisen tason käsite, jolla kuvataan henkilökohtaista kokemusta omasta sukupuolesta: olenko poika tai mies vaiko tyttö

tai nainen vai jotain muuta. Sukupuoli-identiteetti on keskeisimpiä persoonallisuuden kokemisen muotoja sen perusta on luonteeltaan alkuperäinen ja pysyvä kokemus itsestä ja sukupuoleen kuulumisesta. ”Sukupuoli-identiteetti muodostuu varhaislapsuudessa, puolestatoista viiteen vuoden iässä. Sukupuoli-identiteetin syitä, tapaa ja vaiheita ei tunneta, vaikka tiedetään, että geneettiset, hormonaaliset ja kasvatukselliset tekijät – kuten vanhempien käsitys lapsen sukupuolesta – vaikuttavat siihen.” (Nummelin 1997, 14.) Sukupuoli-identiteettiä ei voida muuttaa.

Joskus ilmenee ristiriitaa biologisen sukupuolen ja omaksi koetun genderin välillä. Usein se herättää paitsi henkilössä itsessään, myös hänet kohtaavissa ihmisissä hämmennystä. Tuija Pulkkinen mukaan fyysisesti miesmäinen nainen ja naiselta näyttävä mies ovat usein julman sosiaalisen naurun ja kurinpidon kohteita. Tuska ja häpeä liittyvät yleensä ruumiilliseen ei-sopivuuteen sukupuolen suhteen. Siksi esimerkiksi viiksekäs nainen tai lihaketon mies saattaa tämän takia pyrkiä korjaamaan sukupuolisesti väärää ruumistaan karvojen poistolla tai bodybuildingilla. (Pulkkinen 1994, 177.)

*Juridinen sukupuoli*

Nimien ja henkilötunnuksen avulla voidaan määritellä juridinen sukupuoli: miehellä loppuosan 3. numero on pariton, naisella parillinen. Juridisen sukupuolen voi muuttaa.

*Biologinen sukupuoli*

Biologiseen sukupuoleen (eng. sex, male/female) katsotaan kuuluviksi anatominen, geneettinen ja hormonaalinen sukupuoli.

*Anatominen sukupuoli*

Ulkoisten sukuelinten avulla määritellään anatominen sukupuoli. Sitä voidaan muuttaa ulkoisesti sukuelinleikkauksilla.

”Sukupuolielinten erilaistuminen alkaa kuuden viikon iässä, jolloin alkiossa olevasta alkusukurauhasesta kehittyy joko munasarjat tai kivekset. Jos alkion sukupuolikromosomisto on XX, kehittyy sukurauhasesta munasarjat, jos XY, kivekset. Kun kivekset erittävät testosteronia sikiön somaattisen kehityksen kannalta kriittisenä aikana, kehittyy sikiölle miehen sukupuolielimet. Naispuolinen organogeneesi on seurausta testosteronin erityksen puuttumisesta – munasarjojen olemassaololla tai niiden puuttumisella ei ole merkitystä. Naispuolinen kehitys tapahtuu siis ‘itsestään’, ja sen estämiseksi tarvitaan testosteronia.” (Nummelin 1997, 14.)

Yleensä vastasyntyneen lapsen ulkoiset sukuelimet viittaavat samaan sukupuoleen kuin geenit ja sukurauhasetkin. Ulkoisten sukuelinten perusteella ei varmuutta lapsen sukupuolesta kuitenkaan aina saada, tai lapsen varttuessa ulkoisissa sukuelimissä saatetaan havaita jotain, mikä kyseenalaistaa yksiselitteisen anatomisen sukupuolen. Kyseisestä tilasta käytetään nimityksiä **intersukupuolisuus, interseksuaalisuus ja hermafrodiittisuus**. Kun lapsen syntymän jälkeen anatomisesta sukupuolesta ei ole varmuutta, pyritään mahdollisimman pikaisesti selvittämään lapsen hormonaalinen tila, veren suola-arvot ja sekä ulkoisten että sisäisten sukuelinten rakenne. ”Hermafrodiittien kohdalla lääkärit ‘päättävät’, onko syntynyt tyttö- vai poikavauva.” (Nummelin 1997, 14.)

*Geneettinen sukupuoli*

Kromosomien avulla määritellään kromosomaalinen eli geneettinen sukupuoli. ”Ihmisen geneettinen sukupuoli määräytyy hedelmöittymishetkellä, jolloin X-kromosomin omaava munasolu

kohtaa X- tai Y-kromosomin sisältävän siittiösolun. Jos alkion sukupuolikromosomistoksi tulee XX, on kehittyvä yksilö geneettiseltä sukupuoleltaan nainen, jos XY, mies. Toisaalta on syytä huomata, että muunkinlaisia sukupuolikromosomiyhdistelmiä esiintyy, kuten XXX ('terve tyttö/nainen'), XYY ('terve poika/mies'), OX (**Turnerin oireyhtymää** sairastava tyttö/nainen) tai XXY (**Klinefelterin oireyhtymää** sairastava poika/mies).” (Nummelin 1997, 14.)

*Hormonaalinen sukupuoli* Hormonimäärityksen avulla määräytyy hormonaalinen sukupuoli. Sitä ei sinänsä voida muuttaa, mutta siihen voidaan vaikuttaa hormonihoidoilla.

Naiseksi tai mieheksi määrittäminen ei siis useinkaan ole aivan yksikertaista, eikä ominaisuuksien jakaminen toisensa pois sulkevasti feminiinisiin ja maskuliinisiin ole kiistatonta. Myöskään jako miehiin ja naisiin ei ole aina ehdotonta. Ulkoista käyttäytymistä, vaateetusta tai anatomiaa erittelykriteereinä käytettäessä mieheyden ja naiseuden, sukupuoliroolien ja käyttäytymismallien ero onkin monilta osin keinotekoinen, hämärä ja liukuva.

Transsukupuolisuus Transsukupuolisiin (eng. **transgendered**) kuuluvat ne, jotka eivät ole selkeästi sitoutuneet yhteen sukupuoleen elämänsä alusta loppuun. Tästä ryhmästä on käytetty myös nimikkeitä **transihmiset** ja **sukupuolivähemmistöt**. ”Vähemmistö”- ja ”enemmistö”-termien käyttöä voisi kritisoida paitsi määrällisin kriteerein, myös sillä, että vähemmistö–enemmistö-jako tuntuu pitävän yllä samalla jakoa normaaliin ja epänormaaliin, oikeaan ja väärään, hyvään ja pahaan. Transsukupuolinen on myös transihmistä kuvaavampi termi; se johdattaa ajatukset nimenomaan sukupuolen kokemiseen ja kertoo sukupuolen rajan ylittämisestä.

Tässä tarkastelussa transsukupuolisuus-käsitettä käytetään siis samassa merkityksessä kuin englanninkielessä termiä transgendered, eli kaiken odotuksenmukaisen sukupuoliroolin tuolle puolen menevän yläkäsitteenä. **Transsukupuoliset** ovat ihmisiä, jotka tuntevat ristiriitaa oman sukupuoli-identiteettinsä ja perinteisten sukupuolen määrittämistapojen välillä. Jotkut transsukupuoliset tuntevat sekä miehen että naisen sukupuolen itselleen omaksi. Jotkut taas eivät tunne kuuluvansa kumpaankaan valmiiseen sukupuoleen, vaan ovat jotain naisen ja miehen väliltä taikka jotain näihin määrittelyihin täysin taipumatonta.

Transvestisuus Transvestiitilla tarkoitan ihmistä, joka biologisen sukupuolensa lisäksi tunnistaa omakseen myös niin sanottua vastakkaista sukupuolta siinä määrin, että tahtoo ajoittain ilmentää itseään mahdollisimman monipuolisesti myös tälle toiselle sukupuolelle tunnusomaisiksi määrittävillä tavoilla. Länsimaisissa kulttuureissa transvestiitiksi määrittäytyvät ovat pääasiassa miehiä.

Transvestiitti-sana on melko mitäänkertomaton, kuvaavampi nimitys transvestiitille voisi olla vaikkapa **bisukupuolinen** tai kansainvälisemmässä kieliasussa **gendercrosser**.

"Vastakkaisen" sukupuolen käsite on monin osin harhaanjohtava. Miehillä ja naisilla on paljon yhteistä, eivät kai sukupuolet silloin voi olla vastakkaisia. Ihmisten perimmäinen samankaltaisuus unohtuu eroja alleviivattaessa. Todenmukaisempaa olisi puhua yksilöiden välisistä eroista pikemminkin kuin sukupuolten välisistä – eiväthän kaikki naiset tai miehet ole keskenään samankaltaisia. Tämän vuoksi edellä olevassa määritelmässä puhutaan *niin sanotusta* vastakkaisesta sukupuolesta.

- Mieheksi pukeutuva nainen Mieheksi pukeutuvalla naisella tarkoitetaan naista, joka pukeutuu mieheksi; tällaiselle menettelylle ei ole olemassa erikseen omaa erityistä termiään. Jos ristiinpukeutumisen sisältö on naiselle vastaavanlainen kuin edellä kuvatulle transvestiitille, hän voisi määrittäytyä myös transvestiitiksi.
- Ristiinpukeutuminen Ristiinpukeutumisen (**crossdressing**, cd) käsitettä on tutkimuksessa käytetty perinteisesti yleisnimikkeenä kaikelle, mikä ulkopuolelta tarkasteltuna näyttää ikään kuin vastakkaisen sukupuolen vaatteisiin pukeutumisenä. Lisäksi ainakin englanninkielisissä kulttuureissa tuntuu vakiintuvan tapa käyttää crossdressing-termiä täysin transvestisuuden synonyymina. Suomalaisessa kulttuurissa näyttää lisääntyvän myös tapa identifioitua toisinaan transvestiitin sijaan **ristiinpukeutujaksi**. Tällöin ristiinpukeutumisen ja transvestisuuden erona pidetään käsittääkseni sitä, että ristiinpukeutujalle pukeutumisen merkitykset eivät ole yhtä ladattuja kuin transvestiitille.
- Tässä tarkastelussa on tehty se (ristiriitainen) linjaus, että käytän ristiinpukeutuminen-sanaa ainoastaan kuvaamaan *toimintaa*: ristiinpukeutumisella tarkoitetaan kaikkea sukupuolen kulttuurisia normeja rikkovaa sukupuolenilmentämistoimintaa. Kun puhun *ihmisistä*, käytän yleiskäsitteenä transsukupuolisia ja sen alakäsitteinä erikseen esimerkiksi transvestiitteja tai transseksuaaleja.
- Crossgender-identiteetti Crossgender-identiteetin määrittelee subjektiivinen tuntemus kuulumisesta omalle anatomiselle sukupuolelle vastakkaiseen sukupuoleen, ilman siihen liittyvää pitkäaikaista gender dysforiaa (Docter 1988, 201).
- Transseksuaalisuus Transseksuaalilla (ts) tarkoitetaan miestä tai naista, joka tuntee kuuluvansa muuhun kuin syntymässä määriteltyyn sukupuoleen ja jolle tämä ristiriita on niin vaikea, että hän useimmissa tapauksissa kokee tarvitsevansa ulkoisen sukupuolensa korjaamista vastaamaan sisäistä kokemustaan. Monet transseksuaalit hakevat lääketieteellisiä hoitoja voidakseen korjata fyysisiä sukupuoliominaisuuksiaan vastaamaan paremmin omaksi koettua sukupuoli-identiteettiään. Transseksuaali on huono sana kuvaamaan ilmiötä, koska se assosioituu seksuaalisuuteen, parempi olisi vaikkapa **sukupuolenkorjaaja**. Viime vuosina transseksuaalin synonyymina on toisinaan käytetty sanaa **transsukupuolinen**, jota siis kuitenkin tässä tarkastelussa käytetään eri merkityksessä.
- Gender dysforian** käsitteellä tarkoitetaan psyykkistä tilaa, jossa oleellista on toive sukupuolenvahvistamisesta ja siihen liittyvistä sukupuolenkorjaushoidoista.

Toisinaan kuulee käytettävän myös käsitettä **sekundaari transseksuaali**. Sillä viitataan transseksuaaliin, joka tunnistaa transseksuaalisuuden itsessään lapsuus- ja nuoruusvuosien jälkeen. Vertailukohtana on **primaari transseksuaali**, joka on tuntenut olonsa biologisessa sukupuoleensa epämuovaksi lapsuudesta lähtien. Primaarin ja sekundaarin transseksuaalin käsitteitä käytetään lähinnä transseksuaalisuuden diagnosoinnin yhteydessä.

Vuoden 2002 toukokuussa eduskunta hyväksyi äänin 104–67 lain transseksuaalien sukupuolen vahvistamisesta. Tätä kirjoitettaessa sukupuolenkorjauskäytäntöjä koskeva laki ei ole vielä astunut voimaan, vaan sitä täydentävä asetus on vielä valmisteilla. Tämän uuden lain mukaan juridisen sukupuolen (henkilötunnus) vahvistamisen kriteereitä ovat henkilön oma tunne pysyvistä kuulumisesta tähän sukupuoleen, täysi-ikäisyys, hedelmättömyys sekä erityisyksikön (HUS, TAYS) transseksuaalisuus-diagnoosi ja puoltolausunto. Lisääntymiskyvyttömyyden osoittamiseksi riittää hormonihoido, eli sen edellytyksenä ei ole kirurgisten hoitojen aloittaminen. Sukupuoltaan vahvistava henkilö voi olla avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa, jolloin sukupuolen vahvistamiseen tarvitaan myös puolison suostumus. Sukupuolen vahvistamisen myötä avioliitto muuttuu automaattisesti rekisteröidyksi parisuhteeksi tai toisinpäin. Juridisesti (esim. eläkelainsäädännön piirissä) liiton ei katsota välillä katkenneen. Vanhemmuus oikeuksineen ja velvolluuksineen pysyy muuttumattomana parisuhteen muodosta riippumatta.

Perheenlisäystä suunnittelevia transseksuaaleja koskevat teoriassa samat säännökset kuin muitakin avusteista lisääntymistä tai adoptiovanhemmuutta hakevia. Tosin käytännössä kriteerejä arvioitaneen tiukemmin. Juridisen sukupuolen vahvistaminen ei kuitenkaan ole sukupuolenkorjaushoitojen edellytys: jos joku ei esimerkiksi perhesyistä halua muuttaa juridista sukupuoltaan, se ei ainakaan teoriassa estä sukupuolenkorjaushoitoja. Vanhan nimen korvaaminen tai uuden nimen ottaminen vanhan nimen rinnalle on mahdollista erityisin perusteluin ilman juridisen sukupuolen vahvistamistakin. Vanhojen henkilötietojen suojaamiseen ei vielä tämän lain myötä tule parannuksia, mutta sen merkitys lienee ymmärretty ja siihen saataneen kohennuksia myöhemmin. Kansainvälisestä mittakaavasta katsottuna Suomen lakia voidaan pitää varsin edistyksellisenä. Transseksuaaleille itselleen uuden lain merkittävin uudistus lienee sen myötä kumoutunut kastaatiolain tulkinta.

*Sukupuolen vahvistaminen* Sukupuolen vahvistaminen on monitasoinen ja vuosien mittainen prosessi. Siihen kuuluvat **sukupuolenkorjaushoidot**, joita ovat muun muassa hormonihoido, ääniterapia sekä kirurgiset leikkaukset. Yksi osa sukupuolen vahvistamista on nimen ja henkilötunnuksen muuttaminen. Prosessin vaativin osuus lienee oma sopeutuminen ja sosiaaliseen elämään liittyvät tekijät.

Transseksuaaleja voidaan ryhmitellä miehestä naiseksi eli **mtf-transseksuaaleihin** ja naisesta mieheksi eli **ftm-transseksuaaleihin**. Toinen jaottelu, jota usein kuulee transseksuaalien kohdalla käytettävän, on jako **pre-op-**, **post-op-** ja **no-op-transseksuaaleihin**. Tämä jako perustuu transseksuaalin



hoitoprosessin vaiheeseen transseksuaali on: onko sukupuolenkorjausleikkaus tehty (post-op) tai ei (pre-op), tai kyseessä on transseksuaali, joka ei syystä tai toisesta saa tai halua leikkauksia (no-op). Termit ovat kuitenkin prosessin monivaiheisuuden vuoksi varsin mutkikkaita käyttää.

Oleellinen ero transseksuaalin ja transvestiitin välillä on, että transseksuaali sitoutuu – hoitoprosessin vaiheesta riippumatta – yhteen sukupuoleen, siihen ainoaan sukupuoleen, johon psyykkisesti tuntee kuuluvansa. Transvestiitti sen sijaan elää läpi elämänsä mieheyden ja naiseuden yhtäaikaista läsnäoloa, kulloisistakin ulospäin näkyvistä sukupuolen tunnusmerkeistä riippumatta. Transvestiittien ja transseksuaalien välisiä eroja tarkastellessa mielenkiintoinen seikka on se, että transvestisuuteen näyttää (ainakin länsimaisissa kulttuureissa) liittyvän tietynlainen tabu-luonne tiukemmin kuin transseksuaalisuuteen.

#### Transgenderiys

Transgenderi (tg) on henkilö, joka elää kokopäiväisesti biologisesti vastakkaisen sukupuolen roolissa, mutta ei ole lähtenyt sukupuolenkorjaushoitoihin. Transgenderin voisi määrittellä siis myös no-op-transseksuaaliksi tai kokopäivätransvestiitiksi.

#### Drag queen

Drag queeniksi määritellään mies, joka pukeutuu naiseksi showmielessä, usein enemmän tai vähemmän ammattimaisesti, ja on tyyliltään feminiininen speaktaakkeli. ”Seksuaalisissa alakulttuureissa (...) drag queenien asema on vertaansa vailla oleva uniikki.” (Pulkinen 1994, 180.) Tai Sipilän (1998) sanoin ”drag queen on miespuolinen ‘naiseksi’ pukeutuja, jonka habitus on ylilyönneissään transvestismia teatraalisempi.” (Sipilä 1998, 238.) Myös Butlerilla (1990) on ollut sanansa sanottavana drageista: ”Onko drag sosiaalisen sukupuolen imitaatio vai onko niin, että drag dramatisoi ne eleet, joilla sosiaalinen sukupuoli yleensäkin saatetaan voimaan?” (Butler 1990, 137.) Joissakin kulttuureissa edellä kuvatuista drag queenia muistuttavaa ilmiötä kutsutaan nimellä **female impersonator** (Docter 1988, 35).

Termit ja niiden sisällöt vaihtelevat kielestä ja kulttuurista toiseen. Joissain kulttuureissa drag queeneiksi ymmärretään seksiä myyvät naiseksi pukeutuneet homomiehet (esim. Docter 1988, 34–35). Prostituutiolla itsensä elättäviä naiseksi pukeutuvia miehiä kutsutaan joissain kulttuureissa myös nimillä **travesti** tai **she-male**. Näissä prostituutiota sivuavissa sukupuolikaksinaisuuden ilmiöissä oleellista on usein silikonilla muovatut rinnat muuten miehisessä kehossa. Joissain kieliympäristöissä travesti-sanalla tarkoitetaan samaa kuin meidän kulttuurissamme drag queenilla tai transvestiitilla.

Käytännössä yksi ero dragin ja transvestiitin välillä on käsittääkseni se, että drag queen on (miltei?) aina estradilla tai tähtää sinne, kun transvestiitin ekshibitionistisuuden tyydyttämiseen riittää usein tyttökerho tai ulkoilu kahvilassa tai naistenvaatekaupassa. Yksi dragin ja transvestiitin välinen käytännön ero näyttää kansainvälisestikin olevan se, että transvestiitit elävät heteroelämää ja drag queenit lähinnä homoelämää. Osittain ero kertoo

varmasti myös siitä, että hetero- ja homokulttuureissa miesten naiseksipukeutumiselle annetaan eri merkityksiä.

Sekä drag queeneille että transvestiiteille itselleen näyttää olevan täysin selvää se, kumpaan joukkoon he määritelmällisesti kuuluvat. Itse en ole vielä oikein oivaltanut näiden kahden ilmiön erojen syvempää merkitystä. Kenties on niin, että transvestisuuteen liittyy ulkoisten tunnusmerkkien lisäksi jonkin sisäisen tarpeen toteuttaminen, mutta drag queeniltä tuo sisäinen tarve puuttuu. Ehkä dragilla, puhuttiinpa sitten kingistä tai queenistä, kyse on pikemminkin sukupuolen näyttämisestä tai esittämisestä ja transvestiitilla sukupuolen kokemisesta.

- Androgynia** Jotkut ihmiset kokevat olevansa joko pelkästään maskuliinisia tai pelkästään feminiinisiä, mutta on myös ihmisiä, jotka tuntevat itsensä yhtä aikaa sekä hyvin maskuliiniseksi että hyvin feminiiniseksi. Tästä voidaan käyttää nimitystä androgynisyys. Androgyniassa yhdistyy runsaina siis sekä maskuliinisia että feminiinisiä piirteitä. Androgynin ulkomuodon korostaminen voi olla manifestia vastoin vallitsevaa sukupuoliuskoa, joka hyväksyy vain yhden sukupuolen kerrallaan; androgyniassa sukupuolten raja näyttäytyy epäselvänä.
- Neutri** Androgynin vastapari on neutri. Neutrin sukupuoli-ilmaisu on niukkaa: niin maskuliiniset kuin feminiinisetkin piirteet ja ominaisuudet ovat minimaaliset joko luonnostaan tai tarkoituksellisesti.
- Genderblendaus** Sukupuolikoodeja voidaan sekoitella varsin tietoisesti. Silloin, kun käyttäytymisen tarkoituksena on saada ympäristö erehtymään ihmisen sukupuolesta, voi kyseessä olla genderblendaus. Genderblendaajassa toistensa vastakohtiksi määrittäytyvät sukupuolikoodit lomittuvat ja sekoittuvat, genderblendaajat sananmukaisesti sekoittavat sukupuolia. Muiden ihmisten on vaikeaa tai mahdotonta tulkita genderblendaajan sukupuolta. Toisinaan muut ihmiset saattavat tulkita genderblendaaja-naisen mieheksi ja genderblendaaja-miehen naiseksi, vaikkei henkilö itse kokisikaan sukupuoliristiriitaa. Genderblendaus ja androgynia ovat tyylillisesti toisiaan lähellä.
- Gender fuck** Sukupuolen määritelmien tarkoituksenmukaista kyseenalaistamista kutsutaan termillä gender fuck. Gender fuck tekee sukupuolikoodit näkyviksi yhdistelemällä tahallisesti keskenään ristiriitaisia ja usein vahvasti ladattuja sukupuolisymboleita. Gender fuck -teko voisi olla esimerkiksi se, että biologinen mies jättää rintakarvat näyttävästi esille mekon anteliaasta kaula-aukosta.

Määrittelemättä on vielä ainakin sanat mies ja nainen. Luce Irigaray (1985), psykologi ja tutkija, kirjoittaa: ”Mikä on nainen? Uskon jo vastanneeni, ettei ole mitään keinoa saada minua ‘vastaamaan’ tuohon kysymykseen.” (Irigaray 1985, 122.) Niinpä tähän määrittely-yritykseen en ryhdy minäkään.

## PARISUHDERAKKAUS

Samaan tapaan kuin ihmisiä voidaan yrittää jakaa sukupuolen suhteen yksiselitteisesti miehiin tai naisiin (”vanilja”) ja sukupuolia moniselitteisesti eläviin kuten transvestiitteihin ja transseksuaaleihin (”queer”), voidaan jaotteluperusteena sukupuolisuuden sijaan käyttää parisuhderakkautta eli ryhmitellä ihmisiä heteroseksuaaleiksi (”vanilja”) tai homomiehiksi, lesbonaisiksi, biseksuaaleiksi (”queer”). Parisuhderakkauden määritelmän ulkopuolelle jää tässä siis monenlaisia rakkauden kokemuksia, kuten vaikkapa vanhempien lastaan kohtaan tuntema rakkaus tai rakkaus luontoon.

Heteroseksuaalisuus ja homoseksuaalisuus sanoina painottavat seksuaalisuutta. Itse haluan korostaa sitä, että heteroseksuaalien ja homoseksuaalien suurin ero on parisuhderakkauden suuntautumisessa eikä oman seksuaalisuuden toteuttamisessa. Siksi käytän sanoja heterorakkaus ja homorakkaus. Rakkaus ja seksuaalisuus ovat tietenkin monin tavoin toisiinsa kietoutuneita, mutta käsitykseni mukaan seksuaalisuuteen liittyvät erot samaa tai eri sukupuolta olevien välillä ovat olemattomat; paljon suurempia ovat erot eri yksilöiden välillä riippumatta siitä, onko kyseessä homoseksuaali vai heteroseksuaali.

- |               |   |
|---------------|---|
| Heterorakkaus | Heterorakkautta on ihmisen rakkauden, seksuaalisen ja eroottisen kiintymyksen suuntautuminen ainoastaan hänen kanssaan ns. vastakkaista sukupuolta olevaa kohtaan. Käytettäessä sanaa hetero sen sisään sijoitetaan kokonaisia elämisenmuotoja, elintapoja, arvoja ja asenteita. Suvi Ronkainen (1997) kirjoittaa: ”Heteroseksuaalisuus ei ole oikeastaan seksuaalinen identiteetti vaan itsestäänselvyys. ‘Kaikki’ ovat heteroita jopa siinä määrin, että puhuessamme rakkaudesta ja seksuaalisista suhteista meidän ei tarvitse laittaa sanaa hetero näiden eteen. Heterous on oletusarvo, normaliteetti, tausta, jota emme edes huomaa, mutta jonka suhteen lesborakkaus tai biseksuaalisuus erottuvat. Lisäksi heterous ei ole ensisijaisesti seksuaalisuutta, ei oikeastaan edes suhteita vaan ‘normaalialla, tavallista elämää’.” (Ronkainen 1997, 36.) Heterouden katsotaan siis olevan identiteetti, jonka ei suoraan tarvitse korreloida seksuaalisten tekojen kanssa. |
| Homorakkaus   | Homorakkaus on rakkauden ja eroottisten tunteiden kohdistumista pääasiassa tai yksinomaan samaa sukupuolta olevaan henkilöön. Homoseksuaali- ja <b>gay</b> -termien alle mahtuvat niin miehet kuin naisetkin. Kun halutaan yhtä aikaa ilmaista paitsi rakkautta, myös sukupuolta, voidaan puhua <b>lesboista</b> tai <b>homomiehistä</b> .<br><br>Kaikki eivät pidä homo- tai lesbo-sanoista tai eivät muuten vain identifioitu niihin, vaikka määritelmän mukaan voisivatkin pitää termiä omanaan. Toisinaan kuuleekin lesbojen sijaan puhuttavan esimerkiksi naista rakastavista naisista.  |
| Bi-rakkaus    | Biseksuaalinen ihminen tuntee vetoa kumpaankin sukupuoleen. Arkisemmin biseksuaalista ihmistä voidaan kutsua bi-ihmiseksi. Bi-  |

rakkaus on emotionaalisen ja eroottisen vetovoiman kokemista eri sukupuolia kohtaan. Joillekin bi-ihmisille sukupuoli on hyvinkin merkittävä ominaisuus ihmisessä, kun taas toiset katsovat kiinnostuksensa kohteena olevan ensi sijassa ihmisen, ei jonkin sukupuolen edustajan. Ihminen voi tuntea olevansa biseksuaali silloinkin, kun varsinaisia suhteita ei ole ollenkaan tai niitä on vain yhden sukupuolen kanssa. Suvi Ronkainen (1997) kirjoittaa: ”Biseksuaalien seksuaalista elämänkaarta kuvastaa joustavuus. Sekä itseyymmärtäminen että seksuaalisuhteiden kuviot muuttuvat voimakkaammin ajan myötä kuin homoseksuaalien tai heteroseksuaalien elämässä. Lisäksi biseksuaalien ‘biseksuaalisuus’ – kun ajatellaan biseksuaalien rakastumista, eroottista halua tai seksikumppanien sukupuolijakaumaa – vaihtelee puhumattakaan siitä, millä tavoin he itse biseksuaalisuuttaan käsittelevät ja elävät. Joillekin henkilöille biseksuaalisuus liittyy yksinkertaisesti seksiin samalla kun yhteisöksi, johon sitoudutaan, nimetään lesbot tai homomiehet. Toiselle henkilölle biseksuaalisuus on ehkä tekniikkaa: ne seksuaaliset teot, joista sattuu nauttimaan, eivät katso sukupuolta. Kolmannelle biseksuaalisuus on syvää rakastumista sekä naisiin että miehiin. Neljännelle biseksuaalisuus on heteroseksismin feminististä vastustamista samalla, kun henkilö ehkä elää heteroseksuaalisessa suhteessa. Biseksuaalit ovat kirjava joukko!” (Ronkainen 1997, 38–39.)

Toisin kuin heteroseksuaali-sana, sana homoseksuaali herättää usein mielikuvia nimenomaan seksuaalisuudesta ja seksuaalisista teoista, ei niinkään rakkaudesta ja itseään kokonaisuudessaan ilmaisevasta ihmisestä. Samoin siihen on paljon helpompi liittää erilaisia stereotypioita. Rakkaudesta puhuttaessa usein ajatellaan, että heterorakkaus on tunne, kun taas homo- ja bi-rakkauteen assosioituvat välittömästi seksuaaliset teot. Tällaiselle ajattelulle ei ole perusteluja. Bi-ihminen on bi-ihminen silloin, kun löytää tämän puolen itsestään, eikä vasta biseksuaalisia tekoja tehtyään. Aivan kuten heteroseksuaalikin voi olla heteroseksuaali ilman ainoakaan heteroseksuaalista tekoa.

Toisaalta taas on niinkin, kuten Osmo Kontula ja Elina Haavio-Mannila (1993) toteavat, että seksuaaliseen vähemmistöön kuulumisen kannalta keskeinen asia on seksuaalinen identiteetti. Toisin sanoen tiettyjä asioita kokeneesta henkilöstä ei tule tämän ryhmän tai vähemmistön jäsentä, ellei hän itse koe tämän käytöksen kuuluvan osaksi omaa identiteettiään. (Kontula & Haavio-Mannila 1993, 249.)

## SEKSIHYVÄ

Sisällytän tässä seksihyvä-käsitteen alle erilaisia eroottisen ja seksuaalisen nautinnon ulottuvuuksia. Niitä tosin on paljon enemmän kuin tässä mainitaan; otan tässä esille sellaisia seksihyvän muotoja, jotka jotenkin assosioituvat transvestisuuteen. Seksihyvän käsitteeseen kuuluu oleellisena osana myös vastuullisuus ja toisen huomioon ottaminen. Jos seksuaalisuuden toteuttamista vahingoittaa tai riistää toista, kyse ei ole seksihyvästä vaan väkivallasta jossain muodossaan.

### Fetisistisyys

Alun perin sanaa fetissi käytettiin kuvaamaan kohdetta, jonka uskottiin olevan suojeleva tai johon liitettiin uskonnollista tärkeyttä, samanlaista kuin voimakkaaseen hyvän onnen amulettiin. Sittemmin sitä on käytetty kuvaamaan tiettyjä eroottisten leikkien ja mielihyvän muotoja: fetisisti saa eroottista mielihyvää fetisistään. Fetisistisyys ei tunne rajoja, mikä vain voi olla jollekin ihmiselle fetissi. Fetissimerkityksessä kuulee usein viitattavan nahkaan, kumiin, uniformuihin, korsetteihin, pitkiin sukkiin tai vaikkapa moottoripyöriin. Toisinaan fetisseillä on merkittävin arvonsa eroottisissa haaveissa, toisinaan käytännön seksuaalisissa teoissa, ja joskus ne ovat fantasioita, joista nautiskelee ilman, että niiden toteutumista todellisuudessa toivoo.

Kuuluisassa monograafissaan ”Three Essays on the Theory of Sexuality” (1905/1962) Freud suo merkittävää huomiota fetisistisyiden konseptille. Freud suosii ajatusta vahvasti ensisijaistuvan tai fetisistisen ärsyksen ainutlaatuisuudesta osana seksuaalisen kiihottumisen prosessia. Hän pääättelee, että fetissi voi korvata ”normaalin seksuaalisen objektin” (ihmiskehon) ja että siitä näin voi tulla eksklusiivinen tavoiteobjekti. Toinen fetisistien ominaisuus Freudin mukaan on tietty juuttuminen. Freud näkeekin riippuvuuden fetisseistä patologisena. (Freud 1962, 19, 27.)

### *Transvestinen fetisistisyys*

Jotkut miehet pukeutuvat naisten vaatteisiin, vaikkapa alusvaatteisiin tai pitkiin sukkiin, joko sooloseksin tai muun seksihyvän yhteydessä. Silloin kun miehen fetissinä on itse pukeutua joihinkin naisten vaatteisiin, ei kyseessä ole transvestisuus eikä transeksuaalisuus, vaan fetisistisyiden alalaji nimeltä transvestinen fetisistisyys. Yleisesti ottaen tavallisimpia fetissejä lienevät erilaiset naisten asusteet. Toisinaan tämä fetissi toimii, kun kumppani on pukeutunut niihin, joskus tällaisen fetissin toimiminen edellyttää että niihin pukeudutaan itse ja toisinaan eroottinen mielihyvä voi tuntua suurimmalta jos molemmat ovat pukeutuneet niihin. Myös fantasia ristiinpukeutumisesta voi olla transvestistista fetisistisyyttä.

Vaikka transvestisuus ja transvestinen fetisistisyys ovat kaksi eri ilmiötä, ne ovat monesti myös keskenään lomittain; transvestinen ja muu fetisistisyys voi joillekin transvestiiteille olla osa oman seksihyvän toteuttamista. Kategorisoiden voitaneen todeta, että transvestinen fetisisti ristiinpukeutuu usein vain osittain naisen vaatteisiin, kun taas transvestiitti käyttää

mieluiten naisten vaatetuksen ja asusteiden mahdollisimman kokonaista repertuaaria. Ehkä selkein konkreettinen ero transvestiitin ja transvestisen fetisistin välillä on se, että fetisisti tavoittelee tällä keinoin vain seksihyvää, jolloin hän miltei poikkeuksetta tämän tavoitteen saavutettuaan haluaa riisua naisellisen varustuksen päältänsä pois.

Miehiä, jotka kokevat seksihyvää pukeutumalla esimerkiksi erilaisiin naisten alusvaatteisiin, sukkahousuihin tai pitkiin sukkiin, lienee Suomessakin useita kymmeniä tuhansia. Se kohta, jossa transvestinen fetisistisyys loppuu ja transvestisuus alkaa (tai toisinpäin), on usein vaikeasti määriteltävissä.

Karkeasti yleistäen voitaneen todeta, että transvestisuudessa on siis kysymys sukupuolen kokemisesta, kun transvestisessä fetisistisyudessa kyse on seksihyvästä. Useimmat naisten vaatteita käyttävät miehet tietävät itse, kumpi pukeutumisessa on heille oleellisempi asia, seksuaalisuuden vai sukupuolen kokeminen. Niin lähellä toisiaan kuin seksuaalisuus ja sukupuolisuus ovatkin, ne ovat tässä kohdin sisällöllisesti varsin eri merkityksin koettuja. Vaikka rajan tekeminen transvestiitin ja transvestisen fetisistin välille voi toisinaan tuntua hiusten halkomiselta, henkilön itsensä kannalta saattaa kuitenkin olla hyvinkin tärkeää löytää ensisijainen omalta tuntuva viiteryhmä.

Transdiggailu	On myös ihmisiä, jotka tuntevat erityistä eroottista kiinnostusta sukupuolisovinnaisuuden rajoja ravistelevia ihmisiä kohtaan. Tällaista seksihyvän muotoa voidaan kutsua nimellä transdiggailu. Transdiggari kokee eroottisesti kiehtovaksi samassa ihmisessä kulttuurissamme maskuliiniseksi ja feminiiniseksi määriteltyjen ominaisuuksien yhdistymisen. Joidenkin kohdalla transdiggailu voi palvella myös oman bi-puolen toteutumista.
Ekshibitionistisuus	Ekshibitionisti saa eroottista mielihyvää toisen katseelle altistetuista omien ruumiinosien, ruumiinmuotojen tai seksuaalisen toiminnan tarkoituksellisesta paljastamisesta. Vaikka ekshibitionistisuuden arkikielinen nimitys on paljastelu, se ei aina edellytä riisumista: arjessa tavallisempaa ekshibitionismia voi olla pukeutuminen tiukkoihin minihameisiin tai stretchhousuihin tai niukkoihin trikootoppeihin. Toisten katseen kohteena oleminen on ekshibitionistin seksihyvän tärkeä sisältö. Vastuullisen seksihyvän kontekstissa ekshibitionisti on tietoinen vaikutuksestaan ja vallastaan toisten ihmisten tilaan, näkökenttään tai yksityisyyteen ja toteuttaa eroottisuuttaan muut huomioiden, esimerkiksi roolileikissä tai vapaaehtoiselle ja mukana olevalle yleisölle esittäytyen. Koska transvestiitille on tärkeää tulla nähdyksi, transvestisuus saattaa toisinaan joko transvestiitin omissa kokemuksissa tai muiden ihmisten mielissä sekoittaa ekshibitionistisuuteen.
Voyeristisuus	Ekshibitionistin vastapari on voyeristi. Voyeristisuudessa eli <b>katselussa</b> tai <b>tirkistelyssä</b> eroottista mielihyvää tuottaa toisten ihmisten katseleminen. Tavallisimmin voyeristisuutta toteutetaan elokuvien, teatterin tai pornografian välityksellä fantasioissa,

	seksileikeissä toisten ihmisten kanssa ja sooloseksissä. Vastuullinen voyeristi kohdistaa katseensa ekshibitionistiin yhteisen leikin kontekstissa.
S/M-yhteisleikit	Sukupuolinormin ylittämisen yhteydessä vastaan tulee usein erilaista S/M-yhteisleikin kuvastoa siihen tiiviisti kietoutuvien sukupuoliroolileikkien vuoksi. S/M-yhteisleikissä saadaan eroottista nautintoa erilaisista rooli- ja valtapeleistä. S/M ei ole väkivaltaa, vaan vapaaehtoista ja nautinnollista alistamis- ja alistumisleikkiä, johon kuuluu usein mielikuvia, kuvitteellisia rooleja ja rooliasuihin pukeutumista, sitomista ja kuritusta. Vastuullisessa S/M-yhteisleikissä henkisen ja ruumiillisen vallan käyttö ei ylitä osallistujien sietokykyä. Jos osallistujan sietokyky esimerkiksi kivun tai nöyryytysten suhteen ylitetään, kyse ei ole enää S/M-yhteisleikistä vaan väkivallasta. Yhdessä etukäteen sovitulla roolileikin turvasanoilla voi ohjailta tapahtumia jännitteen katoamatta, esimerkiksi keskeyttää leikin tai lisätä sen intensiteettiä. S/M-roolileikit edellyttävätkin erityistä luottamusta ja yhteisymmärrystä. S/M-tyyppiset fantasiat ja mielikuvat ovat paljon yleisempiä kuin varsinaiset leikin toteuttamiset: "toisen ottaminen" tai "otetuksi tuleminen" tai "antautuminen" ovat tavanomaista fantasiamaailman kuvastoa.

## ALAKULTTUURIN SLANGIA

Alla olevat termit on kirjattu tähän sen muotoisina kuin ne puheessa tällä hetkellä esiintyvät. Osa alun perin englanninkielisistä termeistä on kirjoitettu englanniksi ("outtaaminen"), osa suomalaisen äänneasun mukaan ("streitti"). Transvestiittien alakulttuurissa osataan nauraa itselle. Sekin näkyy alakulttuuriin kehittyvässä puheessa.

Tyttöileminen	Tyttöily-sanalla tarkoitetaan niitä tilanteita, jolloin transvestiitti muidenkin ihmisten havaittavissa olevin keinoin ilmentää itsessään olevia niin sanottuja feminiinisiä piirteitä. Käytännössä transvestiitti siis tyttöilee silloin, kun hänen ulkoinen olemuksensa viestittää sisäisen naisen olemassaolosta. <b>Osa-aikatyttö, tv, sisko ja tiitti</b> ovat alakulttuurin sisäisiä synonyymeja transvestiitille.
	<b>Tyttökerhoiksi</b> kutsutaan transvestiittien tapaamisia, joita järjestetään eri puolilla maata lähinnä transvestiittijärjestö Dreamwear Club ry:n ja Seksuaalinen tasavertaisuus Seta ry:n toimesta. ("Tyttö"-sana tuntuu toisinaan harhaanjohtavalta: tyttökerholaisista transvestiiteista puheen ollen voitaisiin tyttösten tai tyttöjen sijaan, heidän keski-ikänsä huomioon ottaen, puhua pikemminkin tädeistä tai mummoista.)
TV-lupa	Tv-lupa on transvestiittien alakulttuurin ilmaisu, jolla viitataan transvestisuuden hyväksyttävyyteen parisuhteessa.
Kaappitransvestisuus	Kaappitransvestiitilla tarkoitetaan transvestiittia, joka ei tuo transvestisuuttaan esille, koska pelkää lähiympäristönsä negatiivista suhtautumista asiaan tai koska ei itse pysty hyväksymään omaa transvestisuuttaan. Pelko asian paljastumisesta

ja sen takia hylätyksi tulemisesta estää hakemasta yhteyttä edes transvestiittien omaan alakulttuuriin. Itse asiassa kaikki suomalaiset transvestiitit elävät transvestisuuttaan jossain määrin salassa: Suomessa ei ole yhtään ”valtakunnan transvestiittia”, joka olisi transvestiitti avoimesti kaikkialla. Yhden ”kaappi” on parisuhteen kokoinen, toisen ”kaappiin” mahtuu muita transvestiitteja, jonkun kolmannen ”kaapissa” on lisäksi ystäviä, mutta juuri kukaan ei ole niin sanotusti tullut ulos sekä suvulleen että ystävilleen ja työtovereilleen.

#### Ulostuleminen

Ulostulolla tarkoitetaan sitä prosessia, jossa henkilö oppii hyväksymään oman transvestisuutensa ja alkaa toteuttaa sitä suhteessa tiettyihin ihmisiin ja tilanteisiin ilman jatkuvaa pelkoa. Ulostuloprosessin aikana transvestiitti kertoo muille ihmisille transvestisuudestaan valikoidusti. Ulostulo on jatkuva prosessi, jossa avoimuus transvestisuuden suhteen vähitellen kasvaa. Käytännössä ulostulo useimpien kohdalla tarkoittaa verkottumista muiden transvestiittien kanssa ja käymistä erilaisissa tyttökerholaisten tapaamisissa.

Ulostulon termi on varsin problemaattinen. Se ei ole käsitteenä riittävän laeva kuvaamaan pitkän prosessin monia tasoja, ja lisäksi se käsitteenä saattaa rajata ulos jotain itse prosessiin oleellisesti liittyvää.

#### Kiinnijääminen

Kiinnijäämisellä tarkoitetaan sitä, kun transvestiitti ”tapaturmaisesti” tulee paljastaneeksi varjelemansa salaisuuden, kun kumppani tai joku muu löytää tai näkee jotain, joka herättää epäilyksiä tai suoria arvauksia. Kiinnijäämisen tekee transvestisuudesta itse kertomista hankalammaksi se, että kiinnijäättäessä tilanteeseen ei luonnollisestikaan ole yhtä huolellisesti valmistauduttu. Kiinnijäämisen synonyymeja ovat **palaminen** ja **kärähtäminen**.

#### Outtaaminen

Outtaamisella tarkoitetaan sitä, kun toisen ihmisen transvestisuudesta tietävä henkilö kertoo siitä jollekulle toiselle. Outtaavan henkilön motiivina on usein yritys vahingoittaa outattavaa. Outtaantunut saa tyypillisesti itse kuulla outtaantumisestaan kolmannelta tai neljänneltä välikädeltä.

#### Läpimeneminen

Läpimeno (eng. **passing**) on sitä, kun ihminen tulee sosiaalisissa yhteyksissä määritellyksi siihen sukupuoleen, jota tuo näkyväksi ulkoisella olemuksellaan. Esimerkiksi transvestiitti, joka liikkuu kaupungilla naisen asusteissa ja jonka ohikulkijat mieltävät naiseksi, on ”mennyt läpi”. Ensimmäisiä kertoja ulkona liikkeessä läpimeno on varmaan useimmille transvestiiteille tärkeää kiinnijäämiseen liittyvän naurunalaiseksi joutumisen tai väkivallan pelon takia. Myöhemmin läpimenon merkitys on vaihteleva: joillekin se on erittäin tärkeää, toisille yhdentekevää, ja joillekin voi olla jopa positiivista tulla noteeratuksi miehenä, jolla on naisten vaatteet. Toisinaan käytetään myös termejä **käydä naisesta** (”to pass as woman”) tai **mennä täydestä**.

#### Queer

Englanninkielinen queer-sana voidaan kääntää suoraan esimerkiksi sanoilla outo, omituinen ja kummallinen. Queer-sanahanalventava



merkitys on käännetty positiiviseksi identifikaatioksi ottamalla se uudelleen käyttöön (Butler 1993, 226–230; ks. Juvonen 2002, 27). Queerin piiriin lukeutuvat esimerkiksi homomiehet, lesbonaiset, biseksuaalit, transvestiitit, transseksuaalit ja fetisistit. Moni julkistreitti on oikeasti vähän queer. Tai voi käydä toisinkinpäin: on trendikästä olla queer, jolloin tulee korostaneeksi tällaisia piirteitä.

Toisinaan queerin synonyymina kuulee käytettävän sanaa **pervo**, johon alakulttuurin keskuudessa liittyy monenmoisia tunteita; jotkut pitävät queeria korrektimpana ilmaisuna kuin pervoa. Myös sanaa **vinoviettin** on lanseerattu suomennokseksi queerille.

**Sateenkaarikansa**-käsitettä kuulee yleisesti käytettävän erityisesti kun puhutaan perheistä: sateenkaariperheitä ovat ”glt” (=gay–lesbo–bi–trans ) -perheet. Vaikka transperhe toisaalta voikin olla heteroperhe, se voi olla myös sateenkaariperhe, jos itse määrittelee niin. Myös ”tavallinen” heteroperhe voi olla sateenkaariperhe, jos se kyseenalaistaa sukupuolijärjestelmän tavalla tai toisella.

Yksi tapa määritellä sateenkaarikansan käsitettä on tehdä se negation kautta ja tulkita se eräänlaiseksi **ei-heteroudeksi**. Ei-heteroseksuaalisen henkilön käsitteellä viitataan ihmiseen, joka ”on jotain tai useampaa seuraavista: 1) hänellä on seksuaalisia tunteita tai fantasioita samaa sukupuolta olevista ihmisistä 2) hän harrastaa seksuaalista käyttäytymistä tai hänellä on seurustelusuhde samaa sukupuolta olevan kanssa 3) hän nimeää itsensä esimerkiksi lesboksi, biseksuaaliksi tai ei-heteroksi.” (Lehtonen 2002, 149.)

Joskus kuulee käytettävän myös **neoseksuaalisuuden** käsitettä viittaamaan ”normaalin” juonesta uloskirjautuviin seksuaalisuuksiin ja sukupuolisuuksiin.

Streitti

Streitti on heteromies tai heteronainen. Esimerkiksi transseksuaali saattaa hoitoprosessin jälkeen identifioitua heteroseksuaaliseksi mieheksi tai naiseksi niin, ettei koe enää lukeutuvansa queerin piiriin, vaan määrittäytyy streitiksi. Myös ilmaisua **normistreitti** voidaan käyttää, kun halutaan korostaa paitsi heteroseksuaalisuutta, myös seksihyvämieltyymysten rajaamista vaginaaliseen yhdyntään niin sanotussa lähetysaarnaja-asennossa.

Vanilja

Alakulttuuripuheessa vaniljalla tarkoittaa niitä homoseksuaaleja tai heteroseksuaaleja, jotka toteuttavat seksuaalisuuttaan lähinnä ”pimeässä peiton alla”.

**TRANSVESTIITTIEIDEN VERTAIS- JA TUKIJÄRJESTÖJÄ**

Transvestiiteille on Suomessa tarjolla tukea ja apua muutamaa järjestäytyneitä väylää pitkin:

- Dreamwear Club ry.** DWC eli Dreamwear Club ry. on vuonna 1995 rekisteröity valtakunnallinen yhdistys, joka tukee transvestiitteja ja heidän läheisiään. DWC:llä oli vuonna 2002 jäseniä eri puolilla Suomea satakunta, ja lisäksi puolisojäseniä oli vuonna 2002 parikymmentä. Eri henkilöitä on vuosien 1998 ja 2003 välillä rekisteröitynyt jäseneksi kaikkiaan noin kaksi ja puoli sataa. Monet transvestiitit eivät kuitenkaan halua nimeään minkäänlaiseen jäsenrekisteriin tai postituslistaan. Nimettömiä yhteydenottoja puhelimitse, kirjeitse tai sähköpostitse tuleekin lukematon määrä. Järjestön vertaisilloissa Helsingissä käy joka toinen viikko pari–kolmekymmentä transvestiittia ja muita transvestisuudesta kiinnostuneita. (DreamwearClub ry., toimintakertomus 2002.)
- Transtukipiste** ”Transtukipiste tuottaa ja kehittää psykososiaalisia tukipalveluja transihmisille ja heidän perheenjäsenilleen. Transtukipiste on toiminut Raha-automaattiyhdistyksen tuella vuodesta 1994. Toimipiste on Helsingissä ja asiakkaat ja yhteistyökumppanit ovat eri puolilta Suomea. Transtukipisteellä työskentelee erityissosiaalityöntekijä ja koulutussuunnittelija sekä vapaaehtoistyöntekijöitä, jotka itse ovat transihmisiä. Transtukipisteen työn lähtökohtana on ajatus siitä, että transkokemukset ovat elämään kuuluvia tavallisia asioita joidenkin ihmisten kohdalla. Transihmisen olemassaolo sellaisena kuin hän itse kokee olevansa ei välttämättä vaadi erityistä selittämistä, diagnosointia tai hoitoa - vaan se on eräs ihmisenä olemisen tapa.” (Transtukipisteen esite 2003.)
- Seta ry.** Seksuaalinen tasavertaisuus – Sexuellt likaberättigande Seta ry. on ”valtakunnallinen ihmisoikeus- ja sosiaalialan kansalaisjärjestö, joka on perustettu vuonna 1974. Kuluneiden pian kolmenkymmenen vuoden aikana Setasta on kasvanut valtakunnallinen katto-organisaatio, jolla on 20 jäsenjärjestöä eri puolilla maata. Setan tavoitteena on yhteiskunnallinen tasavertaisuus ja yksilöiden hyvinvointi riippumatta ihmisen seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuoli-identiteetistä. Setan toiminnan piiriin kuuluvat esimerkiksi lesbonaiset, homomiehet, biseksuaalit, transvestiitit ja transsukupuoliset ihmiset.” (Seta ry:n esite 2002.)

## 2.4 Transvestisuus sosiaalisena ilmiönä

Edellisessä luvussa kuvatut transvestisuutta käsittelevät aiemmat tutkimukset (esim. Bentler & Prince 1970; Brierley 1979; Docter 1988; Larsson 1997; Stoller 1985) ovat pääsääntöisesti ottaneet itsestään selväksi kehykseksi transvestisuuden selittämisen yksilön elämäkokemuksista käsin. Aiempien tutkimusten (esim. Stoller 1985; Buckner 1970; Bradley 1985; Ovesey & Person 1976) patologisoiva katse pitää transsukupuolisuuden kehittymisen selittävinä tekijöinä vanhempia tai joitain tiettyjä perheen sisäisiä ihmisten välisiä dynamiikkoja. Näin kehystetyt tutkimukset rajaavat tarkastelun kovin kapealle alalle unohtamalla laajemmat sosiaaliset kokonaisuudet.<sup>38</sup>

Ihmisen ajattelu ja kokemukset ovat väistämättä aina sidoksissa häntä ympäröivään yhteisöön ja kulttuuriseen kontekstiin. Kulttuurin analysoiminen on nimenomaan merkitysten tulkinnallista etsimistä (esim. Alasuutari 1993; Lehtonen 1998). Tulkinnallisissa prosesseissa yksilö ei koskaan ole irrallaan laajemmista yhteiskunnallisista kysymyksistä ja kehyksistä. Siksi transvestisuuttakaan ei voida tulkita irrallaan siitä kulttuurisesta kehyksestä, josta käsin transvestiitit itse merkityksellistävät ja tulkitsevat ilmentämäänsä heteroseksuaalisen matriisin<sup>39</sup> mukaisen heteromuotin murrosta ja sen seurauksia. Yksittäisten tilanteiden ja kokemusten rinnalla näitä prosesseja tulisi tarkastella vahvasti ympäröivään maailmaan sidoksissa olevina.

Oma tapani katsoa transvestisuutta on pikku hiljaa muotoutunut aineistoni ja muiden kokemusteni pohjalta. Ymmärrän transvestisuuden olevan tiiviisti sidoksissa vallitsevaan kulttuuriin, yhteiskuntaan ja sosiaaliin yhteyksiin; transvestisuutta ei voi tulkita tulkitsematta samalla sitä, mitä on sen ulkopuolella, mikä on ei-transvestisuutta. Esimerkki siitä, että toista ei ole ilman toista, on klassikoksi muodostunut kuva, jossa voi nähdä joko valkealla pohjalla mustan maljan muodostaman kuvion tai mustalla pohjalla kaksien kasvojen muodostaman kuvion. On paradoksaalinen välttämättömyys, että on oltava olemassa ”eri”, jotta sitä vasten ”sama” voi olla olemassa. Yksilön käsitys itsestä syntyy nimenomaan suhteessa muihin ihmisiin.

Ajatellaan asiaa näin: Me ihmiset muodostamme pohjan, taustan, jota vasten syntyy erilaisia kuvioita tai hahmoja. Jostain näkökulmasta käsin esimerkiksi nuoret naimattomat naiset muodostavat kuvion, ja miehet ja kaikki muut naiset sekä lapset ovat se tausta, jota vasten

<sup>38</sup> Toinen tutkimuksellinen puute on, että kehityksellistä seuranta ei ole tehty. Ihmistä on tarkasteltu vain yhdestä elämäkulun kohdasta käsin, eikä juoni seuraa tarinan kokonaisuutta.

<sup>39</sup> Judith Butler (1990) käyttää käsitettä heteroseksuaalinen matriisi kuvaamaan ajatustapaa, jonka mukaan ruumis on kokonainen ja ymmärrettävä vain, jos siihen voidaan liittää pysyvä ”biologinen” sukupuoli, joka näyttäytyy pysyvänä ”sosiaalisena” sukupuolena. Heteroseksuaalinen halu liitetään itsestään selvänä molempiin toisiaan täydentäviin ja vastakkaisiin sukupuolivaihtoehtoihin. (Butler 1990, 151.)

juuri tämä kuvio erottuu. Jos kaikki ihmiset olisivat nuoria naimattomia naisia, siitä ei syntyisi kuviota, se ei erottuisi pohjasta. Tai jos ajatellaan homoseksuaalisuutta: Aiemmin homoseksuaalisuus on muodostanut heteroseksuaalisuuden pohjasta räikeästi erottuvan kuvion, samalla tapaa kuin homoseksuaalisesta pohjasta käsin katsottuna heteroseksuaalisuus on erottunut selvänä ja tarkkarajaisena kuviona. Nykyään homoseksuaalisuuden ja heteroseksuaalisuuden välinen selvärajaisuus on himmentynyt homoseksuaalisuuden tultua ihmisten mielissä ”tavallisemmaksi”, ja homorakkauden kuvion rajat heterorakkauden kehyksissä ovat hämärtyneet niiden väliselle rajalle jäävän bi-rakkauden tullessa ihmisten mielissä vähemmän uhkaavaksi.

Riippuu siis myös katsojasta, mikä kuvasta nousee kuvioksi ja mitä jää taustaksi. Tästä syntyi tapani tarkastella transvestisuutta sosiaalisesta kehyksestä käsin ja ymmärtää transvestisuus niin sanottuna *kuviona*, joka syntyy kanssaihminen ja ympäröivän kulttuurin muodostamaa *pohjaa* vasten. Ajatukseni transvestisuudesta kuviona alkoi muodostua, kun pohdin sitä, miksi mieheksi pukeutuvia naisia ei tunnu olevan tarve määritellä ja selittää kuten naiseksi pukeutuvia miehiä. Mieheksi pukeutuvat naiset eivät siis erotu pohjasta omaksi kuviokseen, mutta naiseksi pukeutuva mies ei sovi pohjaan ja muodostaa näin siitä erottuvan kuvion.

Transvestiitin elämän kantavia teemoja ovat haastattelemieni transvestiittien mukaan transvestisuuden salaaminen ja avoimuus suhteessa omaan transvestisuuteen. Salaamisen ja kertomisen dynamiikassa kuvio ja pohja -asetelma näyttäytyy kirkkaasti. Jos transvestisuus ei muodostaisi kuviota, siitä ei syntyisi salaisuutta. Ulostuloprosessi voidaankin tästä näkökulmasta käsin ymmärtää transvestiitti-kuvion todeksi elämiseksi, kun taas ”kaapissa olemisen” sisältö muodostuu yrityksestä sijoittua pohjaan erottumatta siitä, ”upota tapettiin”. Kuvio ja pohja -asetelma sopii myös hyvin myös feministifilosofi Judith Butlerin (1990) tapaan ajatella sukupuolta tekemisenä, ei olemisena. Sukupuolella ei Butlerin mukaan ole varsinaisesti alkuperää. Butler ymmärtää sukupuolen toistona ja performanssina, jota tuotetaan, ylläpidetään ja normalisoidaan valtavien kulttuurisista satsauksista. Butler tarkastelee sukupuolta olemisen sijaan tekemisenä; hän ei näe sukupuolittuneen olemisen ilmaisevan mitään subjektin sisältä kumpuavaa ydinsukupuolta. Butlerin mukaan sukupuoli pysyy pystyssä juuri ihmisten vuorovaikutuksen kannattelemana. (Butler 1990; myös Juvonen 2002; Lehtonen 2003; Pulkkinen 1994; Rossi 2003.)

Olennaista Butlerin (1990) mukaan on toisin toistamisen mahdollisuus, joko tietoinen tai tahaton muutos sukupuolten pakottavassa toistoprosessissa. Butlerin mukaan puhetaiposten toistaminen tekee ihmisestä osallisen mies–nainen ja homoseksuaali–heteroseksuaali -kategorioitten tuottamiseen. Tätä kautta esimerkiksi transvestisuutta käsittelevän tutkimuksen

voidaan Butlerin ajatusmallin mukaan ajatella koskevan kaikkia eikä vain oletettua vähemmistöä; kuvion rajojen määrittämisessä pohja on usein kuviota aktiivisempi.

*Rajan* tehtävä on näyttää missä kohden kukakin on. Rajat symboloivat turvallisuutta ja muuttumattomuutta. Dikotomiat, kuten mies–nainen, heteroseksuaali–homoseksuaali, me–muut, pitävät yllä valheellista kuvaa ihmisten erilaisuuksista ja samanlaisuuksista. Ne ovat poissulkevaa vallankäyttöä: mikä ei ole normaalia, on epänormaalia. Kulttuurinen näkökulma siihen, mikä on normia ja mikä marginaalia, vaikuttaa näin ollen vahvasti monen ihmisen identifiointumiseen. Käsitteisenä on, että kokemus normin ulkopuolella elämisestä määrittää ihmisen kokemusta itsestään erittäin voimakkaasti (samoin kuin muidenkin käsitystä hänestä).

Jos kuvion ja pohjan vastapoleiksi ajatellaan miehet ja naiset, transvestiitit sijoittuvat näiden väliselle harmaalle ja epätarkalle raja-alueelle. Koska transvestisuus olemuksellaan kiistää kuulumisen yhteen ja yksiselitteiseen sukupuoliin, se asettuu rajalle myös parisuhderakkauden hetero–homo -dikotomiassa. Transvestisuus sijoittuu siis sekä sukupuolen että parisuhderakkauden toisensa poissulkevien kategorioiden rajalle, tai paremminkin sen yksi jalka on rajan yhdellä puolella ja toinen jalka rajan toisella puolella.

Rajalle sijoittumisen haaste on siinä, ettei kunnolla kuulu kumpaankaan. Tämä rajalla seisominen niin sukupuolen kuin parisuhderakkaudenkin näkökulmasta käsin, poissuljetuksi tuleminen sekä sukupuoliin että parisuhderakkauden kahdesta valmiista ja toisensa poissulkevasta vaihtoehdosta, on varmasti erittäin merkittävä pohjavire transvestiitin elämässä ja kokemuksissa, vaikka se harvoin asettuu sanoiksi tai tiedostetuiksi tunteiksi.

Rajalla olemisen vaikeutta kompensoi se rikkaus, että on tuntuma molempiin puoliin. Marginaalisuus sisältää myös dynaamisen potentiaalisuuden, jos se pystyy säilyttämään joustavuutensa. Marginaali ymmärrettynä sisä- ja ulkopuolen raja-alueena tarjoaa kiehtovan mahdollisuuden. Sama rajalla olemisen vaikeuden teema on tuttu esimerkiksi murrosikäisten kokemuksista, kun ei vielä olla aikuisia eikä enää lapsia.

### 3 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tässä luvussa tarkastelen tutkielmani metodologisia kehyksiä. Aloitan täsmentämällä tutkimusongelmaani. Keskeinen metodologinen ratkaisu on päätös teemahaastatella transvestiitteja. Oman positioni pohtiminen – tutkijuuden aktiivinen rakentaminen ja kriittinen välimatka – on niin ikään yksi tarkastelun metodologinen kysymys. Esittelen tässä luvussa myös haastattelemani transvestiitit lyhyesti. Lopuksi käyn läpi aineiston analyysivaiheita.

#### 3.1 Tutkimusongelman täsmentäminen

Tavoitteeni on ymmärtää ja kuvata transvestisuutta niin läheltä kuin mahdollista kuljettamalla sen rinnalla sitä tosiasiaa, että ”ihminen ei ole erillinen saari” vaan irrottamaton osa kulttuuria ja laajoja sosiaalisia verkostoja. Tutkimusote on ”transvestiittisensitiivinen”, eli olen kiinnostunut siitä, mitä ja miten transvestiitit kertovat kokevansa. Tämän avulla pyrin empaattiseen aineiston tulkintaan. Olen pyrkinyt näkemään tilanteet, kuten haastateltavat kertovat näkevänsä ne, ja tuntemaan sen, mitä haastateltavat kertovat tuntevansa. Kuitenkin tietoisena tutkijan asemastani.

Aineiston analyysissä pyrin tiheään kuvaukseen (ks. Alasuutari 1993, 146–147).

Tutkimusprosessin edetessä ilmeni monesti, että kyseessä on ilmiö, joka yleisesti ottaen tunnetaan melko pinnallisesti. Tarkastellessani aineistoa yritän luoda ilmiökenttää kuvaavaa kokonaisuutta. Tutkimuskysymykseni on:

- Miten transvestiitit kokevat transvestisuutensa?

Yksilönäkökulma, josta käsin transvestisuutta enimmäkseen on tutkittu (esim. Stoller 1985; Docter 1988; Larsson 1997; Buckner 1970), jättää varjoon paljon huomionarvoista.

Ajatukseni on, että transvestisuus merkityksellistyy nimenomaan suhteessa ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen. Tämän transvestiitin muodostaman kuvion ja ympäröivän sosiaalisen todellisuuden muodostaman pohjan välisen vuoropuhelun keskeisyys näyttäytyy ulostuloprosessissa. Kertomalla transvestisuudestaan muille transvestiitti elää ulostuloprosessin mittaan transvestisuuttaan erilaisissa sosiaalisissa yhteyksissä näkyväksi. Tämä näkökulma perustelee toisen tutkimuskysymyksen:

- Miten ulostuloprosessi muokkaa transvestiitin elämäkertaa?

Ulostuloprosessin keskeisin sisältö on transvestisuuden tuominen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Tutkielman kehystäminen ulostuloprosessiin tuo tarkasteltavaksi transvestiitin elämäkerran sen ensimmäisistä, yleensä varhaiseen lapsuuteen sijoittuvista aavistuksen hetkistä aina haastattelutilanteen ajankohtaan asti.

### **3.2 Haastattelu menetelmänä ja aineiston esittely**

Ensimmäinen vaihe haastattelujen rajaamisessa oli päätös haastatella yksinomaan transvestiitteja. Transvestisuutta olisi voinut lähestyä myös selvittämällä sen suhdetta muihin sukupuolen muunnelmiin ja haastatella transvestiittien lisäksi transseksuaaleja, transgendereitä, genderblendaajia, miehiksi pukeutuvia naisia, butch-lesboja, dragejä ja niin edelleen. Mielenkiintoisen näkökulman transvestisuuteen olisi varmasti saanut myös haastattelemalla transvestiittien puolisoita tai transvestiittien lapsia. Rajaamalla puhujiksi vain transvestiitit olen pyrkinyt saamaan työhön jäntevyyttä ja linjakkuutta.

Keräsin aineiston haastattelemalla seitsemää suomalaista transvestiitiksi itsensä määrittelevää henkilöä. Vapaamuotoisten teemahaastatteluiden tekeminen tuntui mielekkäältä tavalta päästä käsiksi transvestiittien kokemuksiin. Juuri haastattelun avulla on mahdollisuus tutkia esim. lähiperhedynamiikkaa tai häpeän teemoja. Otannalla pyrin yleispätevyyden sijaan kohti tiheyttä. Työkokemukseni pohjalta pystyin etsimään ja pyytämään mukaan monipuolisen haasteltavien joukon.

Koska koko tutkielman tekemisprosessin läpäisevänä teemana on ollut pyrkimys kuvata transvestisuutta mahdollisimman paljon transvestiittien kertomista kokemuksista käsin, sopi siihen tarkoitukseen metodina parhaiten kohdennettu teemahaastattelu. Teemahaastattelussa haastattelun teema-alueet on etukäteen hahmoteltu, vaikka kysymyksiä ei olekaan etukäteen tarkasti muotoiltu eikä niitä esitetä joka haastattelussa samassa järjestyksessä (Eskola & Suoranta 1998, 87).

Tausta-ajatuksenani haastatteluja tehdessä oli elämänkulun seuraaminen. Seurasin rinnakkain haastateltavan biologista ikää sekä transvestiittiuran vaiheita, joten haastattelujani voi luonnehtia myös kohdennetuiksi elämäkertahaastatteluiksi. Vaikka pidinkin huolen siitä, että teemahaastattelurungon kaikki teemat nostettiin kaikissa haastatteluissa esiin, en silti pysytellyt rungossa kovin jäykästi; haastateltavat nostivat esille listaltani puuttuneita ja mielenkiintoisiksi osoittautuneita teemoja. Käytännössä sovelsin siis sommittelemaani haastattelurunkoa tilanteen mukaan. Myös haastattelutekniikkani muuttui jonkin verran

haastattelujen edetessä, niin että ensimmäinen ja viimeinen haastattelu eivät noudattaneet täysin samaa runkoa.

Ennen haastattelua minulla oli useimpien haastateltavien kanssa olemassa jonkinlainen tuttavuus. Haastattelutilannetta luotaessa keskustelin haastateltavien kanssa siitä, että haastattelijana roolini on toisenlainen kuin muussa mahdollisessa välisessämme vuorovaikutuksessa. Oma positioni onkin yksi tämän tarkastelun metodologinen kysymys: olen sisällä tutkimuskohteessani. Bourdieun (1999) periaate väkivallattomasta kommunikaatiosta sisältää ajatuksen haastateltavan ja haastattelijan kulttuurisen ja kielellisen pääoman samankaltaisuuden luomasta luottamuksellisesta pääsystä tarkasteltavaan teemaan. Bourdieu sanoo, että kun haastateltavalla on kokemus jakamisesta sosiaalisesti lähellä olevan haastattelijan kanssa, edes brutaaleimmin objektivoidut kysymykset eivät tunnu uhkaavilta. (Bourdieu 1999, 610–611.)

On varmasti tavanomaista, että tutkittava teema nostaa tutkijassaan monenmoisia tunteita. Yleensä niitä ei tuoda tutkimuksessa julki vaan tuotetaan tekstiä, joka antaa ymmärtää, että tutkijalla liittyy työhönsä vain tutkijan tunteita. Toisinkin voidaan ajatella: se, että tarinat kerrotaan aina toiselle, tekee tarinankertomistilanteista väistämättä vuorovaikutteisia. Tutkija on osapuoli ja osallinen. Elämäkertatutkija Anni Vilkkonen (1997) puhuu kertojaminän kuulijalleen esittämästä kutsusta henkilökohtaiseen merkityksenmuodostukseen. Elämäkerrat ”kietovat kuulijansa emotionaalisesti kertomusten mikro- ja makromaailmoihin”. On tärkeää, että tutkija lukee omia tunteitaan ja reaktioitaan käyttäkseen itseään ja itsessään herännyttä vastakaikua kuulemansa tai lukemansa ymmärtämiseen. Vilkkonen kutsuu tätä vastaantulevaa toisen kanssa kokemista empaattiseksi luennaksi. (Vilkkonen 1997, 180–195.)

Oma positioni suhteessa tarkastelemaani tematiikkaan on monikerroksellinen. Vuodet Transtukupisteen sosiaalityöntekijänä ovat luoneet vankkaa tiedollista ja kokemuksellista varantoa. Perhekontekstin kautta on puolestaan syntynyt privaatteja kokemuksia ja ystävyysuhteita. Näistä asemoineista on kertynyt henkilökohtainen tietopankkini, jota käytän tämän tarkastelun tulkintaresurssina: reflektoin, pohdin ja ilmaisen mielipiteitä.

Ongelmatonta ei oman position käyttäminen luonnollisestikaan ole. Neutraalius on henkilökohtaisen liittymisen vuoksi vaikeaa. Toisinaan henkilökohtainen liittymiseni tarkasteluni kohderyhmään on tuntunut olevan ristiriidassa tieteellisen objektiivisuuden kanssa. Olenko saanut pätevää tietoa? Onko saamani tieto luotettavampaa kuin jonkun muun ja millä perusteella näin olisi? Transvestiittiyyhteisön jäsenenä elän itse koko ajan



tarkastelemani tematiikan kanssa. Sitä kautta minulla on paljon hiljaista tietoa<sup>40</sup> kohderyhmästäni. Toisaalta yhteisön jäsenyyden kääntöpuoli on se, että haastateltavat tietävät mahdollisesti olevansa kanssani jossain määrin tekemisissä jatkossakin. Onko sen vuoksi jätetty kertomatta jotain, mikä saattaisi vaikuttaa kanssakäymiseen jatkossa? Omaa positiota käyttämällä on lisäksi saattanut jäädä huomiotta jotain sellaista, mitä niin sanottu ”ulkopuolinen” olisi voinut pitää merkityksellisenä. Olen kuitenkin yrittänyt suhtautua kriittisesti haastattelumateriaaliin ja tutkimuskirjallisuuteen. Oma subjektiivinen positioni osoittautui analyysin mittaan hyödylliseksi rikkaudeksi samalla kun kuitenkin olen ollut tietoinen positiooni liittyvistä haasteista. Käsitykseni on, että saamassani kuvassa on paljon sellaista, mitä ulkoapäin tutkiessa ei olisi voinut nähdä ja kuulla.

Millaisen kontekstin positioni sitten loi haastattelutilanteille? Näin jälkikäteen olen sitä mieltä, että muodollisen ja epämuodollisen välinen tasapaino haastateltavan ja haastattelijan välillä oli ilmapiirin luomisessa tärkeä tekijä. Haastateltavat kokivat, että taustani kautta minulla on mahdollisuus ymmärtää heitä. Se rohkaisi avoimeen kerrontaan. Käytössäni ovat olleet myös sisäpiiripuheen tulkittamisen resurssit.

Vaikutukseni haastattelujen kautta kertyneeseen aineistoon on epäilemättä tullut kysymysten ja erilaisten jakamisten kautta, vaikka pyrkimykseni olikin olla joustava ja mahdollisimman vähän ohjaileva ja antaa haastateltavan ottaa tilanne haltuunsa kunnioittamalla hänen kerrontatapaansa. Haastattelutilanteissa tunnelma oli enimmäkseen välitön, ja oma oloni näissä vapaamuotoisissa teemahaastatteluissa oli kotoisa, koska se on lähellä luonnollista keskustelutilannetta (ks. Alasuutari 1993, 112; myös Hirsjärvi & Hurme 1980; Kvale 1996). Vapautunut tunnelma osaltaan mahdollisti avoimen keskustelun aiheista, joista harvoin keskustellaan kenenkään muun kuin ”kanssasisaren” kanssa. Omat piilevät oletuksekseni ovat myös väistämättä kulkeneet mukana, mutta muutamat niistä ovat tulleet uudelleen arvioitaviksi matkan varrella. Kuitenkin tulosten tulkintaan jää väistämättä tulkitsijan jälki. Kuten Pierre Bourdieukin (1999) on todennut, tutkijan näkökulman erityinen luonne on, että se joka tapauksessa on näkökulma näkökulmasta (Bourdieu 1999, 625).

Monet transvestisuuteen ihmisten mielessä assosioituvat ominaisuudet eivät transvestiittien omissa kokemuksissa ole tosia. Aineistoa kerätessä ajatukseni oli etsiä raameja osa-aikatyön kokovartalokuvalle sellaisena kuin transvestiitit sen itse näkevät ja kokevat. Haastateltavia

---

<sup>40</sup> Koivusen mukaan hiljainen tieto on tiedon laji, jota ei voida käsitellä samalla tavalla kuin eksplisiittistä tietoa; hiljainen tieto vaikuttaa koko ajan ihmisissä, vaikka sitä ei voida ilmaista tai muotoilla. Jos hiljainen tieto otettaisiin pois, myös kaikki eksplisiittinen tieto lakkaisi; hiljainen tietäminen on kaiken tietämisen perusta. (Koivunen 1997, 76-77.) Hiljainen tieto on tuntuma, jota toisilla ei välttämättä ole.

etsittäessä tavoitteena siis oli, että transvestisuus tulisi kuvatuksi mahdollisimman monimuotoisesti.

Kiinnitin huomiota haastateltavaksi etsittävien transvestiittien ikärakenteeseen siinä määrin kuin se oli mahdollista. Koska transvestiittien ehdoton enemmistö alakulttuuritoiminnan piirissä – ja siten tutkimuksen tavoitettavissa – sijoittuu 40 ja 60 vuoden välille, niin 30 vuotta nuorempien itsensä transvestiitiksi määrittelevien miesten löytyminen on aina perin hankalaa. Haastateltavien sosiaalisen aseman kattavuus oli niin ikään yksi haastateltavien etsimisen kriteeri, mutta myös sen toteutuminen osoittautui kyseenalaiseksi: suurin osa tutkimustarkoituksiin tavoitettavista transvestiiteista on suhteellisen hyvin koulutettuja ja hyvin työelämään sijoittuneita, mikä ei välttämättä anna oikeaa kokonaiskuvaa transvestiiteista laajemmin. Haastateltavia etsiessäni kiinnitin edelleen mahdollisuuksien mukaan huomiota siihen, että haastateltavia olisi eri paikkakunnilta, maaseudulla eläviä ja kaupunkilaisia.

Koska ajatukseni oli saada näkyväksi transvestiitin karriääriprosessia, myös perhe- ja elämänkaarelliset seikat motivoivat haastateltavien etsintää ja valintaa. Tämän tarkastelun transvestiittiryhmän kokoonpanoa rakentaessani lähdin siitä, että jokaisesta seuraavan listan elämäntilanteesta mukana olisi ainakin yksi haastateltava:

1. yksinelävä transvestiitti
2. parisuhteessa elävä transvestiitti, jonka kumppani on tiennyt transvestisuudesta alusta asti
3. parisuhteessa elävä transvestiitti, jonka kumppani on saanut tietää transvestisuudesta suhteen solmimisen jälkeen
4. parisuhteessa elävä transvestiitti, jonka kumppani ei tiedä miehensä transvestisuudesta
5. transvestiitti, jolla on lapsi/lapsia ja jonka lapset tietävät isän transvestisuudesta
6. transvestiitti, jolla on lapsi/lapsia ja jonka lapset eivät tiedä isän transvestisuudesta
7. parisuhteesta eronnut/eroava transvestiitti.

Tein haastattelut vuonna 1999. Sovin seuraavasta haastattelusta yleensä edellisen tehtyäni. Näin pystyin samalla seuraamaan, miten aineisto kertyy ja mitä siitä puuttuu. Haastateltavat saivat valita itse haastattelupaikan. Mahdollisia paikkoja olivat esimerkiksi haastateltavan koti, kahvila ja Transtukipiste. Haastattelutilanteissa melkein kaikilla haastateltavilla oli ”siviilit” päällä, vain kaksi oli sonnustautunut tyttöilyasuunsa. Vaatteiden valintaan vaikutti

varmasti sekä haastattelujen ajankohta että paikka: ainoat tyttöilyvarustuksessa haastatteluun saapuneet haastateltiin Transtukipisteen tiloissa

Lopullinen haastateltujen joukko koostui seitsemästä transvestiitista. Haastateltavat ovat väistämättä valikoitunutta joukkoa, ja se vääristää tulosta ja vaikuttaa yleistettävyyteen. Haastateltavaksi päätyminen edellyttää sekä tietynasteista avoimuutta transvestiittina elämisen suhteen että halua asettaa tarinaansa muiden tarkasteltavaksi. Tutkimuseettisesti perusteltua on jättää haastateltavien ulkopuolelle myös aivan ulostuloprosessin alkuvaiheessa olevat, koska tämä prosessin vaihe on sangen herkkä. Mutta vaikka haastateltavat olivatkin haastatteluhetkellä pitkällä omassa hyväksymisprosessissaan, elämäkulullisella haastattelulla kuvitetaan myös transvestisuuden salaamisen aiempia vaiheita.

Osoittautui hyväksi käytännöksi kerrata haastattelun alussa haastattelun puitteet: teen haastattelut tutkimustarkoitukseen, haastattelumateriaalia ei käytetä mihinkään ilman haastateltavan lupaa, ja haastateltu voi litteroinnin jälkeen halutessaan saada nauhat haltuunsa. Myös haastateltavan mahdollisuudesta muuttaa halutessaan tunnistettavuuteen liittyviä seikkoja sovittiin haastattelun alussa. Haastattelutilanteen jälkeen oli tilaa myös epämuodolliselle keskustelulle, jonka aikana haastateltavilla oli tilaisuus kertoa vielä jälkitunnelmia ja kommentoida esittämiäni kysymyksiä. Kerroin haastatelluille myös mahdollisuudesta halutessaan ottaa minuun jälkikäteen yhteyttä, jos mieleen muistuu jotakin jonka vielä haluaa tuoda esiin. Asioita puitiinkin jonkin verran sähköpostitse. Sähköpostien materiaalia ei ole käytetty aineistossa.

Kvalitatiivisen aineiston harkinnanvaraisen otannan määrittämisessä perustana on ajatus siitä, että otoksen tulisi mieluummin kyetä auttamaan tutkijaa prosessin ymmärtämisessä kuin edustaa tilastollisesti koko populaatiota (Eskola & Suoranta 1998, 16, 63). Tietyn peruslogiikan alkaessa toistua ja tutkittavan ilmiön peruskuvioiden tultua kuvatuiksi, tunsin että aineisto oli tarkoitukseeni riittävän suuri. Lisäksi haastatelluilla oli toisistaan kovastikin poikkeavia ja keskenään ristiriitaisia kokemuksia ja ajatuksia, mikä tekee ilmiön kuvastosta monipuolisen.

Nauhoitin haastattelut ja litteroin ne sitten nauhalta kokonaisuutena sanasta sanaan. Kirjasin myös huokaisut ja naurahdukset. Tähän poimituista aineistopätkistä olen karsinut joitain puhutulle kielelle tunnusomaisia täytesanoja ja toistoja silloin, kun sen on voinut tehdä ilman merkitysvaurioita. Muuten kieli on vivahteiden ja ilmeikkyyden säilyttämiseksi jätetty puhuttuun muotoonsa. Haastateltujen joukossa on vuolaampia kertojia sekä tarkemmin teemoissa pitäytyviä: haastattelut kestivät puolestatoista tunnista reiluun kahteen tuntiin.

Käyttämästäni seitsemästä haastattelusta aineistoa kertyi noin 14 tuntia, litteroituna tekstinä se tarkoittaa noin sataa kahdeksakymmentä liuskaa ykkösen rivivälillä. Haastattelemalla koottua aineistoa voitaneen pitää tarkoitukseeni riittävänä: aineiston koko, sen analyysi ja tulkinta sekä tulkinnan ja tutkimustekstin muodostama kokonaisuus luovat suuntaa-antavaa kokovartalokuvaa osa-aikatytöstä.

Haastateltavien tunnistettavuuden välttäminen tuotti jonkin verran pulmia.

Transvestiitti yhteisön ulkopuoliselta lukijalta tunnistettavuus on luullakseni helppo häivyttää, mutta tyttökerholaisten piiri sen sijaan on niin pieni, että ihmiset sen sisällä saattavat vaivatta tunnistaa toisensa. Myös transvestiittien puoliset voivat tunnistaa puolisonsa äänen helposti, mikä sekään ei saata kaikin kohdin olla toivottua. Niinpä jokaisen haastatellun kohdalla käytiin teemoittelun jälkeen läpi hänen omat osuutensa, ja kaikilla oli mahdollisuus muuttaa halutessaan paitsi tarkastelussa hänestä käytettävää nimeä, myös joitain yksityiskohtia, jotka eivät olleet tutkimuksen kannalta oleellisia.

Aineiston aukikirjoittamisessa yksityiskohtiin kajottiin sitten sen verran, että puolisoiden nimet poistettiin ja korvattiin yksinkertaisesti esimerkiksi sanoilla tyttöystävä tai vaimo. Lasten kohdalla häivyttiin nimen lisäksi mahdollisuuksien mukaan myös sukupuoli käyttämällä esimerkiksi ilmaisua vanhempi lapsi. Myös asuinpaikkakuntien nimet poistettiin, mikäli sellaisia oli haastattelussa mainittu. Muutaman haastatellun voimakkaasti murteellinen kerronta lisää tunnistettavuutta huomattavasti. Haastateltavat päätyivät kuitenkin siihen, että puhuttu kieli säilytetään murreasuiseena, jotta vivahteita ei menetetä.

Haastateltavat voivat itse valita, mitä nimeä heistä tässä tarkastelussa käytetään. Tämän tarkastelun ”daamit” ovat Elisa, Soile, Heidi, Lissu, Pauliina, Sari ja Marttiina. Seuraavassa esittelen heidät ja heidän kokonaiselämäntilanteensa lyhyesti:

**Elisa** on pääkaupunkiseudulla asuva, työssä käyvä kahden lapsen isä. Hän on ollut yhdessä puolisonsa kanssa toistakymmentä vuotta. Elisa on 35-vuotias, haastateltavieni toiseksi nuorin. Perhe ja työ ovat Elisan elämässä tärkeitä. Haastattelun aikaan Elisa on ollut transvestiittien menoissa mukana kaksi vuotta. Puoliso ja lapset tietävät Elisan olevan transvestiitti, samoin vanhemmat, sisarukset ja lähimmät ystävät:

Elisa: Meillä on nelihenkinen perhe. Vaimo on 35 vuotta, isompi lapsi 8, pienempi 6, minä 35. Mentiin naimisiin suunnilleen kahdeksan vuotta sitten. Me ollaan tunnettu vaimon kanssa siitä lähtien, kun mä tulin intistä, toistakymmentä vuotta.

**Soile** on 44-vuotias. Myös hänellä on kaksi lasta, ja hän on ollut yhdessä vaimonsa kanssa 25 vuotta. Soile käy työssä ja elää kaikin puolin aktiivista elämää. Hän on tullut ”tyttöporukoihin” mukaan vuosi sitten. Soile vaimo on saanut hiljattain tietää Soilen transvestisuudesta. Lapsille asiaa ei ole kerrottu. Soilen perhe asuu pääkaupunkiseudulla:

Soile: Niin no, meillä on ihan normaali perhe-elämä, vaimo ja kaks isoo lasta, 16- ja 12-vuotiaat, ja normaali työelämä. Et se ei tää transvestismi liity mun näihin puoliin... Harrastuksii on sit muitaki ku tää...

**Heidillä** ja hänen vaimollaan on yhteistä elämää takanaan 21 vuotta. Heillä on kaksi lasta. Heidin vaimo ja lapset eivät tiedä Heidin olevan transvestiitti. Heidi on ollut mukana transyhteisössä viisi vuotta. Hän käy työssä ja harrastaa monenlaisia asioita. Heidi asuu pääkaupunkiseudulla. Hän on 46-vuotias:

Heidi: No, sen verran mä voin sanoa, et mulla on vaimo ja kaks lasta ja mä asun täällä pääkaupunkiseudulla. Ja tuota noinniin, näistä harrastuksista, jos tää transvestisuus on yks harrastus, mut on mul sitte monenlaisia muitaki harrastuksia ollu. Oikeastaan miesten lajeja, vaikka mun tekis mieli kyllä harrastaa enemmän naisten lajeja...

**Lissu** on haastattelun aikaan valmistelemassa vaimonsa kanssa eroa, 27 yhdessäolovuoden jälkeen. Lissun vaimo on kaksi vuotta tiennyt Lissun olevan transvestiitti. Heillä on kaksi lasta, joista toiselle Lissu oli hiljattain kertonut transvestisuudestaan. Lissun transvestisuudesta tietävät lisäksi hänen sisaruksensa. Lissu on ollut tyttökerhossa mukana kolme vuotta. Lissulle ystävät ovat tärkeitä. Myös se, että Lissu on yksityisyrittäjä, vaikuttaa paljon hänen elämäänsä. 51-vuotias Lissu on haastattelemistani transvestiiteista vanhin. Hän asuu Etelä-Savossa:

Lissu: Toistaseks ollaan vielä perhe koossa, toistaseks. Mutta tuota se on niinku hyvin pinnallinen suhde se suhde vaimoon, mutta yhteyttä lapsiin pitää yrittää pitää. Ja sitte mulla on kyllä ystäväpiiri, se on kasvanut ja ne on tärkeitä. Se on kai joku semmonen summa oltava semmosia läheisiä ihmisiä lähettyvillä...

**Pauliina** on haastateltavieni nuorimpia, hän on 37-vuotias. Hän asuu tyttöystävän kanssa, yhdessäoloa on takana muutama vuosi. Tyttöystävä on alusta saakka tiennyt Pauliinan transvestisuudesta. Pauliina käy työssä ja harrastaa monenlaisia asioita. Transvestisuus on hänen elämässään aika ajoin melko hallitseva, tyttöilyporukoissa hän on ollut mukana neljä vuotta. Pauliina asuu Kymenlaaksossa:

Pauliina: Miulhaa on sit tää tyttöystävä, tai kihlattu, pari vuotta ollaa yhdessä asuttu. Töis käyvää molemmat. Ja harrastuksista sitte, et tavallaahan miul ei oo ollu sellasii, niinkö jääkiekkoo, koripalloo, lentopalloo tai mitään urheilulajeja mie en oo harrastanu. Mieluummin lähtee niinkö melkeen aerobikkiin, ja tanssiminen, se on yks... Niin mitäs sie sit kysytkää?

**Sari** on perheellinen 41-vuotias kahden lapsen isä. Yhteistä elämää vaimon kanssa on 16 vuotta. Vaimo ei tiedä Sarin olevan transvestiitti, myöskään lapset eivät tiedä. Sari on tullut transyhteisöön mukaan puolitoista vuotta sitten. Sari asuu pääkaupunkiseudulla. Hänen elämänsä on paljolti kotipiirissä; aika kuluu mieluusti lasten kanssa ja kotoisissa harrastuksissa:

Sari: Mä olen ikään kuin tavallinen perheenisä, jolla on hassu harrastus. Mun mielestä se on aika hauska sanottu... Mul on vaimo ja kaks varhaisteini-iässä olevaa lasta... tehdään yhdessä palapelejä ja muuta kaikkee... Mä tykkään soittaa ja säveltää, kuunnella musiikkia...

32-vuotias **Marttiina** on haastateltavistani nuorin. Hänen elämässään tärkeitä asioita ovat transvestisuuden lisäksi seurustelu, tietotekniikka ja liikunta. Marttiina on kertonut tyttöystävälleen olevansa transvestiitti. Myös Marttiinan äiti ja äidin sisko sekä muutamat ystävät ja työtoverit tietävät Marttiinan transvestisuudesta. Marttiina on ollut mukana tyttöilyporukoissa kuusi vuotta. Hän asuu pääkaupunkiseudulla.

Marttiina: Joo, mä oon pitkään opiskellu ja siinä opiskelun ohella tehny myös töitä oikeastaan melkein jatkuvasti... Nyt on kolmas tämmönen vähän pidempiaikainen [seurustelu]suhde menossa... Tavallaan se pehmeä arvopuoli on tietyllä tavalla semmonen aika sosiaalinen, mut ei oo sellane macho, kukkoileva, et yrittäis olla kukkulan kuningas...

Aineistoni transvestiittien iät sijoittuvat 32 ja 51 vuoden välille, keskimääräinen ikä tulee 40 vuoden tuntumaan. Kun jakaamaa verrataan keskeisimpien transvestiittitutkimusten aineistoihin, niin oman aineistoni ikävaihtelu on suppeampi kuin esimerkiksi Docterilla (1988) ja Larssonilla (1997). Docterin aineiston transvestiittien iät vaihtelivat 22 vuoden ja 83 vuoden välillä ja Larssonin aineistossa vaihteluväli oli 31–70 vuotta. Keskimääräinen ikä on aineistossani Docterin ja Larssonin aineistoihin verrattuna vähän alhaisempi: Larssonin aineistossa transvestiittien ikä on keskimäärin 47,9 ja Docterin aineistossa 44 vuotta. (Docter 1988, 124; Larsson 1997, 195.)

Haastattelemani transvestiitit asuvat kahta lukuun ottamatta pääkaupunkiseudulla. Kaikilla on haastatteluhetkellä parisuhde: yksi seurustelee, yksi asuu vaimon kanssa yhdessä mutta odottelee eron astumista käytäntöön, yksi elää avosuhteessa, ja loput neljä ovat olleet naimisissa vajaasta kymmenestä yli kahteenkymmeneen vuoteen. Kaikilla viidellä naimisissa olevilla on lapsia, muilla ei.

Haastateltavani asettuvat pääpiirteissään muiden tutkimusten määrällisiin tietoihin. Kaiken kaikkiaan paitsi oman aineistoni, myös Princen ja Bentlerin (1972), Talaminin (1982), Docterin (1988) ja Larssonin (1997) aineistojen transvestiitteja voidaan kuvailla keski-ikäisiksi tai vanhahkoiksi, hyvin koulututtuneiksi ja hyvissä töissä oleviksi, he ovat

todennäköisesti naimisissa eivätkä ole eronneet koskaan, ja riippuvuutta aiheuttavien aineiden käyttö on kevyttä alkoholinkäyttöä lukuun ottamatta harvinaista. Muiden tutkimusten (esim. Docter 1988; Larsson 1997; Prince & Bentler 1972; Coleman 1996; Talamini 1982) ja omien ennako-odotusteni mukaisesti transvestiitit eivät näytä muiden ominaisuuksiensa tai kokemustensa suhteen poikkeavan valtaväestöstä.

### **3.3 Aineiston analyysi ja tekstin eteneminen**

Pyrin tarkastelussani monipuoliseen ja monitasoiseen kuvaukseen. En ole halunnut pelkistää kategorioihin ilmiötä, joka yleisesti ottaen on vain pintapuolisesti tunnettu. Analyysin tavoitteena on jäsentää aineistoa tuomalla esiin sen olennaiset aiheet. Analyysi ja teoria ovat kuitenkin aina väistämättä sekoitus tutkijan ennako-oletuksia ja aineiston tulkintaa; haastattelupuheen kuuntelemisen tulkinnalliset kehykset vaikuttavat kuullun tulkitsemis- ja merkityksellistämistapoihin.

Aineiston luku- ja haltuunottamisprosessissa aiheet ankkuroituivat seuraaviin kiinnekohtiin: elämäkokonaisuus, transvestisuuden määrittely ja merkitykset, transvestiittielämäkerta ja sen käännekohdat, vaihtelut tyttöilyn intensiivisyydessä, transvestisuuden hyvät puolet, transvestisuuden huonot puolet, häpeä, salailu, vinkkien jättäminen, ulostulot, keille transvestisuudesta on kerrottu, mieheys, ulkonäkö ja vaatteet, seksuaalisuus, parisuhde, vanhemmuus, omat vanhemmat, suhde tyttöihin murrosikäisenä, ”parantumis”toiveet, ajatuksia kohtaamisista sosiaali- ja terveystyöntekijöiden kanssa, työelämään liittyviä pohdintoja ja suhde uskontoon. Ankkuroidessani aiheet näihin kiinnekohtiin liitin jokaisen teeman alle kaikki aiheesta olevat haastattelupoiminnot.

Edellä luetellut aineistosta nostamani kiinnekohdat eivät monin kohdin asettuneet sen enempiä teemahaastattelurunkooni kuin etukäteisiin odotuksiinikaan. Karriäärin käännekohdat, salailun ja häpeän teemat sekä erilaiset sosiaalisiin suhteisiin liittymisten kysymykset nousivat aineistosta esiin voimakkaammin kuin alun perin oletin, samoin pukeutumisen trendien tematisointi sekä monet ajatukset mieheydestä, sukupuolesta ja seksuaalisuudesta. Teemoittelun jälkeen luin tarkistuksen vuoksi aineistoa vielä muutamaan kertaan. Jäsentäessäni aineistoa edelleen huomasin haastattelemieni transvestiittien tarinoiden palaavan yhä uudelleen muodossa tai toisessa transvestisuudesta kertomisen teemoihin.

Koska olin kiinnostunut hakemaan aiheeseen sosiaalisen vuorovaikutuksen ulottuvuutta, ryhdyin käsittelemään teemoja tästä käsin. Huomasin, että transvestiitit tuntuvat

”kaapissaolo”- ja ulostulopuheen kautta jatkuvasti punnitsevan transvestisuuttaan suhteessa sen yleiseen hyväksyttävyyteen tai hyväksymättömyyteen. Tässä vuoropuhelussa aineistoni kanssa alkoi oma transvestisuuden tulkintakehykseni hahmottua.

Valitsin aineistoni analyysimenetelmäksi temaattisen analyysin. Analyysin tavoitteena on sen sosiaalisen kontekstin ja viitekehyksen tarkastelu, jossa transvestiitti elää. Lomitin analyysivaiheessa aiempien tutkimusten tuloksia oman aineistoni analyysin kanssa peilaamalla kvalitatiivista aineistoani aiempien tutkimusten kvantitatiiviseen dataan. Näin pyrin tuomaan tarkasteltavaksi kvalitatiivisen tutkimuksen vivahteikkuuden rinnalle jossain määrin myös kvantitatiivisen tiedon tuomaa kattavuutta. Tutkimusongelmia tarkastellaan siis monien toisiaan täydentävien aineistojen avulla.

Aineistoni on rikas ja monipuolinen. Siksi olenkin halunnut säilyttää tutkielmassani runsaasti haastattelumateriaalia. Lisäksi sitaatit toimittavat näyttämisen funktiota (Karisto & Seppälä 2000, 54). Sitaattien avulla jätetään tilaa myös lukijan tulkinnoille. Aineiston käsittelyn strukturina on yleisen etenemiseen liittyvän tavan mukaisesti se, että ensin tulkitsen, sitten siteeraan. Haastattelupuheen poiminnoissa ...-merkki tarkoittaa, että välistä on poistettu puhetta. Pilkkumerkit on lisätty luettavuuden parantamiseksi. Naurahtamiset ja muut niiden kaltaiset äännähdykset sekä omat kokonaisuuden ymmärtämisen kannalta tärkeät lisäykseni aineistokatkelmien sisällä on merkitty hakasulkeisiin.

Aineisto-osuuden runko on rakennettu tutkimuskysymysten muodostamiin kehyksiin: Asetan ensin transvestisuutta haastattelemini transvestiittien elämän kokonaisuuteen. Seuraavaksi etenen osa-aikatytön karriääritarinan juonen mukaisesti ulostuloprosessin vaiheesta toiseen, alkaen ensimmäisistä aavistuksen hetkistä aina transvestisuuden ankkuroitumiseen osaksi kokonaisidentiteettiä.



## **4 TRANSVESTISUUDEN MERKITYS ARJESSA**

Tässä luvussa tarkastelen transvestisuuden sijoittumista haastattelemieni transvestiittien elämän kokonaiskenttään sekä tulkitseen transvestisuuden merkityksiä ja vaikutusta heidän elämässään. Aineistostani muodostuu käsitys, että tyttöilemällä transvestiitti voi ilmaista itsestään jotain todella oleelliseksi kokemaansa tavalla, joka koetaan monin tavoin palkitsevaksi; haastatteluissa kuvataan toistuvasti sitä, että tyttöily on ”kivaa”. Haastateltavani kertovat tyttöilyn tärkeiksi myönteisiksi tekijöiksi muun muassa kokonaisvaltaisen hyvinolontunteen, rentoutumisen ja laajemman itseilmaisun. Transvestisuudessa kokemuksellisesti keskeistä on transvestisuuden määrittely ja merkitykset. Haastatteleman transvestiitit kuvaavat transvestisuutta metafysisen olemisen sijaan toiminnan, tekojen ja tunteiden kautta.

### **4.1. Transvestisuus osana kokonaispersoonaa**

Aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Stoller 1985; Ovesey & Person 1976; Randell 1959) lähdetään usein siitä oletuksesta, että tyypillisesti transvestiitti kokee vastakkaisen sukupuolen roolin ja crossgender-identiteettinsä intensiivisesti vain ollessaan pukeutuneena. Ikään kuin kysymys olisi jostain, minkä voi kytkeä päälle tai pois. Omaa käsitystäni tukevat myöhemmät tutkimukset (esim. Larsson 1997; Rudd 1993; Rudd 1999) eivät pidä tämän kahtiajaon olemassaoloa ollenkaan niin selvänä. Pikemminkin voidaan ajatella, että transvestisuus merkitsee mahdollisuutta kokea mieheyttä ja naiseutta itsessä yhtä aikaisesti läsnä oleviksi riippumatta siitä, mitä näistä kulloinkin heijastuu ulos; transvestisuus on transvestiitissa sisäisesti olemassa koko ajan eikä vain silloin kun se näkyy räikeästi pinnalla.

Vaikka kunkin hetkiset kokemukset itsestä voivatkin ihmisellä olla muuttuvia, sukupuolikäsitys itsestä ei transvestiitillakaan vaihdu vaatteita vaihtamalla. Haastatteleman transvestiitit kertovat, että kokemus itsestä ”siviiliasuisena” voi olla toisenlainen verrattuna mekkoilevan itsensä kokemiseen, mutta silti kulloisestakin ulkoasusta riippumatta molemmat puolet ovat yhtä aikaa tosia. Käsitykseni on, että erot itsen kokemisessa eri ulkomuotoisena selittyvät samaan tapaan kuin esimerkiksi niillä naisilla, jotka kokevat itseään eri tavoin riippuen siitä, onko päällä verryttelyasu, jakkupuku vai iltapuku. Käsitys itsestä sukupuolisena olentona ei vaihdu ulkoisen olemuksen muuttuessa.

Silloin, kun transvestiitin omassa käsityksessä itsestään sosiaalisena ja psyykkisenä olentona korostuvat eri seikat tyttöillessä ja toiset seikat ”siviiliroolissa”, ajattelen sen aineistoni perusteella selittyvän osittain lisäksi sillä, että sukupuolisovinnaisessa vaatetuksessa ja miehen sosiaalisessa roolissa täytyy ”pidätellä” jotain, mitä ei yleisesti ottaen pidetä sukupuolipoliittisesti korrektina. Tätä osaa itsestä voi vapaammin ilmaista sitten, kun ”naisena” kohtaa erilaiset rooli-odotukset. Soile painottaa, että se mikä näkyy pinnalla, tulee syvältä sisältä:

Soile: Se on niin kokonaisvaltaista, että ei pelkkä pukeutuminen, vaan se tulee niin kun paljon syvemmältä... Ja siihen sitten liittyy myös mun mielestä ihan tunnepohjalta nimittäin koko persoona, on niinku empaattisuus, sympaattisuus ja kaikki muu tällanen, kaikki tulee siinä samalla, et se kuuluu niinku siihen olemukseen.

Tärkeä osa-aikatyttöilyn motivaatio näyttää olevan roolihelpotus muodossa tai toisessa. Ristiinpukeutuminen toimii eräänlaisena stressinhallintatekniikkana, joka koetaan erittäin vahvistavaksi. Elisa painottaa sitä, että tyttöilyn stressinpurkumerkitykset ovat muuttuvia ja transvestisuuden sisältöjä tulisi tarkastella prosessinäkökulmasta ennemmin kuin yksittäisestä kokemuksesta käsin:

Elisa: Se transvestisuus on kehittynyt aika paljon tai se on muuttunut. Se ei oo mikään yksittäinen tila... Mitä sitte aikasemmin niin se oli, tota sanotaan jostain niinkuin kaksikymppisestä kolmekymppiseen, niin se oli enemmän semmonen tapa hallita stressiä ehkä... Sitte se on jotenkin kaiken kaikkiaan väljentänyt jotenkin tätä miehenä olemista.

Roolihelpotus ja stressinpurku tulevat esille useimmissa muissakin tutkimuksissa (esim. Kerosuo 1998; Larsson 1997; Docter 1988; Coleman 1996; Prince & Bentler 1972). Vähentäessään stressiä ristiinpukeutuminen toimii meditaation tavoin: kun on jotain erityistä johon keskittyä, se vie kaiken huomion. Näin arkipäiväiset tai ahdistuksella ladatut ajatukset painuvat kauas taka-alalle. Haastattelemiini transvestiitit kertovat, että ristiinpukeutumisella on erittäin rauhoittava vaikutus, ja miltei poikkeuksetta tyttöilyn nautinnollisuuteen kerrotaan kuuluvan rentoutumista, hauskanpitoa ja lepoa maskuliinisen roolin vaatimuksista. (Ks. myös Docter 1988, 33, 117–118.) Lissu kuvaa monien muidenkin transvestiittien kokemusta siitä, että mekkoileminen sykhdyttää ja tarjoaa mahdollisuuden levähtää hetken arjen paineista:

Lissu: Ihmisethän haluaa tehdä jotain semmosta joka ihan sykhdyttää. Siis että arkirutiineista tää ihan repäsee pois.

Roolihelpotus ja mahdollisuus irrottautua arkisesta miehen roolista näyttää olevan transvestisuuden keskeinen kokemus. Se mainitaan melkein jokaisen Larssonin (1997) haastateltavan kohdalla: haastatteluissa toistuvat pääsy pois miehisestä sukupuoliroolin paineiden alta, miehen roolin valtava työläys, miehen roolin kokeminen kovin paineiseksi,

vaatimus olla miesten mies, koska ”ei sitä tahdo integroida omia pehmeitä naisellisia puoliaan miehisyteen, koska siinä on riski tulla feminiiniseksi mieheksi.” (Larsson 1997, 165–167.) Näin ollen onkin aika luontevaa, että transvestiitit kertovat kokevansa naisen roolin miehen roolille monin osin jollei vastakkaisena, niin tärkeiltä osin sitä täydentävänä.

Transvestisuudessa iloa tuottaa Larssonin (1997) mukaan transvestiiteille se, että ”naisellinen maailma antaa mahdollisuuden olla tunteellinen, romanttinen, pehmeä ja huolehtivainen, antaa ja vastaanottaa intensiivisiä tunteita, uskaltaa olla haavoittuvainen ja tunteellisesti avoin”. Ja ”naisen rooli antaa pääsyn laajempaan tunteiden rekisteriin.” (Larsson 1997, 166, 317.) Soilen tavoin moni transvestiitti kertoo kokevansa, että transvestisuuden avulla näkökulma maailmaan on laajempi kuin jos elämää tarkastelisi normin mukaisesti käyttäytyvänä miehenä:

Soile: Kyllä mä sanoisin et ehdottomasti yks hyvä puoli on se että saa elämään naisnäkökulmaa ja oppii kaiken kaikkiaan näkemään maailmaa niinku avarammin.

Transvestiitit kertovat kokevansa transvestisuuden itsessään ”aivan itsensä ytimessä” asti. Transvestisuuden kokemisessa on tärkeää, että useimmat transvestiitit tuntevat psyykkisesti kokevansa, että ”minä” on lähempänä naista kuin miestä, tai että ”minä” viihtyy parhaiten naisen roolissa (myös Larsson 1997, 154). Seuraavassa Pauliina kuvaa ”sisällään asuvaa transvestisuuden voimaa, joka nappaa”:

Haastattelija: Mut jos sun pitäs määritellä, mikä on transvestiitti, niin mitä sä sanoisit?

Pauliina: Oonhan mie kerran ollu esitelmässä, missä niinkö esittelin, et tämä henkilö on niinkö transvestiitti ja se, et hän on täällä [laittaa käden rinnalle]... Se on niinkö niin tolkuttoman suuri voima, mikä siinä on, se imee, se niinkö nappaa. Se on ihan varmaan joku koukku, se nappaa koukulla kiinni... Niin no joo jos oikeen lasketaan niin tottakai mie oon enemmän nainen!

Valtaväestön mielikuvissa transvestiitti esittää roolia tyttöillessään eikä päinvastoin. Aineistossani transvestiitit kertovat kuitenkin viihtyvänsä tyttöilyroolissa siksi, että silloin ei tarvitse esittää roolia: naisen rooli tuntuu luontevammalta kuin miehen. Myös Docterin (1988) aineistossa osa-aikatyttöilyn hyvänä puolena mainitaan muun muassa se, että silloin voi tuntea olonsa luonnollisemmaksi (”feeling more natural”) (Docter 1988, 30). Muiden transvestiittien seurassa tyttöillessä voi luontevasti olla oma itsensä:

Lissu: No ehkä se hyvä puoli on siinä just silloin se, kun pääsee tosiaan olemaan luontevasti oma itensä ja just näissä porukoissa, niin on se sellanen hyvä fiilis. Sitä on vaikee sillee selvittää, semmonen hyvänolon tunne.

Transvestisuudelle yleisesti annetut merkitykset sisältävät usein ristiriitaisia mielikuvia, joiden avulla mielessä rakentuu erilaisia tarinoita. Transvestisuuden määrittelyn tulos onkin varsin joustava siitä yksinkertaisesta syystä, että oikeiden ihmisten oikeissa kokemuksissa eletty elämä on taipuisampaa kuin mitkään määritelmät. Haastattelemani transvestiitit kertovat asian tarkemman ymmärtämisen, selittämisen ja sanoiksi pukemisen olevan vaikeaa ellei peräti mahdotonta, kuten Heidi seuraavassa lainauksessa kuvaa:

Heidi: Tää tuntuu hyvältä... En mä oikee pysty selittään sitä mikä tässä tuntuu niin hyvälle. Et se vaan on niinku silleen hyvänolontunne, kun voi meikata ja pukea päälleen, pukeutua hameeseen ja jotain tämmöstä, en mä tiedä, se on niinku ihan hullua, ei siin mitään järkeä oo... En mä oikee pysty selittään sitä... Se on ajatus, selittämätön tunne. En mä tiedä, emmä pysty sitä nytte analysoimaan.

Transvestiitin ristiinpukeutumisepisodei ei ole hätäinen seksuaalinen rituaali, vaan tyypillisesti monen tunnin roolirajojen tuolle puolen sijoittuva ekskursion, jossa nautiskelu on varsin kokonaisvaltaista. Docterin (1988) aineistossa keskimääräinen aika tyttöilysessiota kohden on 5,4 tuntia (Docter 1988, 137). Haastattelemani transvestiitit kertovat, että usein sessiota suunnitellaan etukäteen ja sille varataan ilta tai iltapäivä tai joskus mahdollisuuksien mukaan koko viikonloppu. Tyttöily alkaa usein tunnin tai parin mittaisella valmistautumisella, johon kuuluu meikkaus, pukeutuminen ja karvojenpoistoa sekä mahdollisesti kampaajalla, kosmetologilla tai meikkaajalla käyminen.

Siitä ei ole juurikaan tutkittua tietoa mihin tyttöilysession loppuaika käytetään. Kuulemieni tarinoiden perusteella silloin käydään tyttökerhon illassa, ostoksilla, kahvilassa tai torilla, siivotaan, leivotaan tai tehdään muita kotitöitä, luetaan, kirjoitetaan kirjeitä, surffaillaan netissä – kaikkea sellaista mikä itse kustakin tuntuu mieluisalta ja on mahdollista.

Transvestisuus liittyy elämän kaikkiin kerroksiin, koska se on aina läsnä riippumatta siitä tuleeko se ilmaistuksi vai ei. Ulostuloprosessi tuo sen merkityksiin vielä omat vivahteensa. Elisa kertoo ulostuloprosessin alkuunlähtemisen käynnistäneen hänessä kokonaisvaltaisen itsetuntoprojektin, jonka puitteissa omaa minäkuvaa on ollut mahdollista rakentaa uudelleen:

Elisa: Itsetunto liikahti plussan puolelle... Ulostulo laajens koko elämänpiiriä ja näkökulmia elämiseen yleensäkin, mitä on miehenä eläminen ja mitä on naisena eläminen... Kaikkein tärkeintä siinä ulostulossa on se, että hyväksyy itsensä ja ei oo tämmöstä ku salaisuutta, koska se sitten kääntää sen itsetunnon aivan uudelle mallille. Ja sitten vasta siitä vois lähteä niinkun rakentamaan sitä omaa minäänsä.

Mieheys ja naiseus mielletään kulttuurisesti vastakkaisiksi. Näiden molempien puolien yhteensovittaminen itseen voi synnyttää kokemusta itsestä ristiriitaisena ihmisenä, kuten Heidi seuraavassa kuvaa:

Heidi: Kyl mä uskon, et se [transvestisuus] vaikuttaa sillä tavalla, et mä oon ristiriitaisempi ihminen, et mä en oo sillee sovussa itteni kanssa.

Vuosikausien salaamiset ympärivuorokautisine kiinnijäämisen<sup>41</sup> pelkoineen kuluttavat paljon voimia, mutta avoimuus transvestisuuden suhteen voi kääntää voiman virtaamisen suuntaa. Pauliina kertoo, että hänen kokemuksensa on, että kun tyttöilyminää ei tarvitse pitää kokonaan salassa, voi paremmin ottaa käyttöönsä sen tuomat voimavarat:

Pauliina: Nää tyttöilyhommat, jos näitä vois niinkö hyödyntää, niin mikä voimavara siin on!

Mekkoilun tuomasta monipuolisesta hyvänolon tunteesta kerrotaan myös muissa tutkimuksissa. Docter (1988) teki rankinglistan selityksistä, joita hänen tutkimansa transvestiitit itse antoivat tyttöilylleen. Luvut ovat keskiarvoja vastaajien antamista pisteistä välillä yksi (= ei lainkaan tärkeää) ja viisi (= erittäin tärkeää). Listan korkeimmat keskiarvot saivat selitykset, joiden mukaan transvestisuus on nautintoa tuova toiminta (4.9 pistettä), sen avulla voi ilmaista ”sisäistä tyttöään” (”girl within”, 4.3), transvestisuus on monimuotoisesti palkitsevaa (4.3) ja transvestisuus mahdollistaa roolihelpotuksen ja roolipelaamisen (4.1). (Docter 1988, 142.) Larssonin (1997) tutkimuksessa kysytään, millä tavalla naiseksi pukeutuminen on mukavaa. Vastauksissa sitä selitetään yleisellä hyvänolon ja rentoutumisen tunteella sekä sen tuottamalla psyykkisellä mielihyvällä, kun ajatuksissaan kuvittelee itsensä naiseksi. (Larsson 1997, 197.)

Docter (1988) kysyy tutkittaviltaan transvestisuuden tärkeyttä. Neljä prosenttia vastaa tyttöilyn olevan jonkin verran mukavaa, mutta ilman sen kummempaa merkitystä. 23 prosentille ristiinpukeutuminen on tärkeä ilon lähde ja nautinto, 34 prosentille se on hyvin nautinnollista ja tuo poikkeuksellista iloa, 22 prosentille ristiinpukeutuminen on erittäin nautinnollista ja tuo suurempaa nautintoa ja iloa kuin mikään muu mukava aktiviteetti, ja 17 prosentille ristiinpukeutuminen on supernautinnollista eikä muut aktiviteetit tuo yhtä paljon mielihyvää tai yhtä poikkeuksellisia nautinnon ja ilon huippuhetkiä. (Docter 1988, 138.)

Kuten ihmisen kokemus itsestään ylipäättään, myös kokemus transvestisuuden merkityksistä voi elämän mittaan muuttua. Yleisesti ottaen transvestisuuden merkitykset syvenevät iän ja kokemuksen myötä, samalla kun transvestisuuden ilmaisemisen muodot rikastuvat.

---

<sup>41</sup> Käsitteellä kiinnijääminen tarkoitetaan sitä, kun transvestiitin salassa pitämä transvestisuus paljastuu. Sen synonyymejä ovat esimerkiksi palaminen ja kärehtäminen.

## 4.2 Transvestiitti sukupuolen taivuttajana

Transvestisuus ei sijoitu kaksinapaiseen sukupuoliäksitykseen, vaan halu pysyä miehenä ja kaipausta olla nainen ovat yhtä aikaa läsnä. Haastattelemani transvestiitit kertovat tuntevansa itsessään vahvana niin mieheyden kuin naiseudenkin – mitä niillä sitten itse kukin tarkoittaaakin. Suurinta hämmennystä ympäristölle transvestisuudessa aiheuttaakin usein se, että transvestiitti ei sitoudu yhteen sukupuoleen. Transseksuaalisuus on ihmisten mielessä transvestisuutta helpommin käsitteellistytvä ilmiö, koska siinä ihminen haluaa sukupuolesta A sukupuoleen B, kokonaan ja pysyvästi. Transvestiitit rikkovat kahden sukupuolen kulttuurista koodia ”surffailemalla” sukupuolen ilmiöstä toiseen aina tilanteen mukaan. Sari kertoo oman ideaalitalanteensa olevan mahdollisuus tiuhaan tapahtuviin loikkauksiin eri sukupuolten ilmiöiden välillä:

Sari: Etti toisaalta, et jos sanotaan, että tässä pöydällä olisi sähkölaite ja nappi jossa lukee ”muutu naiseksi”, niin voi olla et mä painaisin sitä ahkeraan.

Sekä mieheyden että naiseuden yhtäaikaista vahva läsnäolo on joidenkin transvestiittien päällimmäinen kokemus sukupuolesta. Useimmille transvestisuus merkitsee naiseuden yhä syvempää kokemista, mutta joillekin transvestisuuden eläminen voi merkitä myös mieheyden merkityksellistymistä. Elisa kertoo transvestisuuden rikastavan miehenä elämistä. Transvestisuus on opettanut nauttimaan myös miehisestä puolesta entistä kokonaisemmin ja virittänyt halun syventää myös mieheyttä. Samalla Elisa kertoo kokevansa transvestisuuden lisäävän mahdollisuuksia pärjätä elämässä:

Elisa: Se [transvestisuudesta muille kertominen] on korostanu mun mieheyttä, joo, se on tuonut sen halun kehittää sitä. Ennen se oli semmonen, sitä ei huomannukaan tai tiedostanukaan... Et kaikki tää, olemalla vahvasti kumpaakin samassa pakkauksessa, et ehkä myöskin sillä tavalla, että pystyy vaihtamaan roolia hyvin helposti, niin se on sitä sellasta monipuolisuutta millä, millä pärjää elämässä... Mä luulen et haluan kehittää kumpaakin, olla niinku voimakkaasti kumpaakin.

Transgender-tyyppisessä elämäntavassa kyse on naisen sosiaalisen roolin kokopäiväisestä elämisestä tekemättä muutoksia kehoon. Tällaisen valinnan kanssa ei ole kovin helppo elää, eikä sitä helpota kulttuurinen sukupuoliuskko sukupuolten toistensa poissulkevuudesta. Tämä ei kuitenkaan estä sitä, että jotkut transvestiitit ajattelevat transgender-tyyppisen elämäntavan olevan itselleen sopivimman. Esimerkiksi Heidi kertoo olevansa tyytyväinen miehisen kehoonsa, mutta hän täydentäisi mielellään varustusta rintaleikkauksen avulla, jos kahden sukupuolen välissä eläminen olisi kulttuurisesti sallitumpaa. Myös mahdollisuus valita

vaatetus oman mielialan mukaan ohi kulttuuristen standardien olisi Heidin mielestä tavoiteltavaa:

Heidi: En missään nimessä haluis mitää leikkauksia, koska tuota, mä tykkään naisista, myös seksuaalisesti, et tuota noin en koskaa koskaa haluais... Mut mä haluaisin elää siin välissä, eli et tuota leikkaukseen sillä tavalla, et mä voisin rinnat leikata tai tämmöstä, mutta että mä eläisin fysiologisesti miehenä, mutta sitte ulkoisesti mä voisin olla nainen. Ainakin ensimmäinen vuosi menisi ihan köykäisesti, mut sitte saattas jo olla [naurahtaa], et sitä rupeis katumaan tai jotain tällaista. Tai sitte palais takaisin, mutta en mä ainakaa tällä hetkellä... Mut tehdä työtä esimerkiks naisen asussa ni se olis yks semmonen. Joo, nainen voi valita et mitä hän panee aamulla päälleen, se on niinku aamulla vaan se päätös, sitä haluais tietysti samaan tilanteeseen.

Jotkut transvestiitit tuntevat naiseuden itsessään selvästi vahvemmasi kuin mieheyden. Tällaisten transvestiittien ja transseksuaalien välinen raja on häilyvä ja erilaiset elämänvaiheet ja ihmissuhteet vaikuttavat paljon siihen, minkälaisiin ratkaisuihin milloinkin päädytään. Pauliina miettii useaan otteeseen sitä, minkälaista elämää hän mahtaisi elää nyt, jos jo lapsena tai nuorena olisi osannut tunnistaa ja hyväksyä itsensä:

Pauliina: Niin no joo jos oikeen lasketaan niin tottakai mie oon enemmän nainen!... Jos niinkön kysyt niin okei: transvestiitti. No sit taas, oisko jotain transseksuaalista? Se on koko ajan tällaista puntaroimista, et missäpäin se menee... Se on kuitenkin se tyttöilyrooli, niin se on sitä oikeeta minää paljon lähempänä kun se toinen. Tää tyttöilyrooli on jotenki semmonen niinkö et siinä lepää, et taas jaksaa... Et oispas nyt nuori, menisin minne vaan, minkälaiset kuteet päällä vaan. Tai sit et, niin no siinähan se avain onkin: olis pitäny pienest pitäen niinkö sitä omaa itsee tai sellasta kasvattaa... Ehkä siihen on päässyt itseki niinkö vast paneutumaan ja arvostamaan itteensä... Se on piilossa olevaa kuitenkin ja nyt sitä on lähteny pikkasen niinkö tuomaan esille.

Transvestisuus näyttäytyy aineistossani ihmisen persoonallisten piirteiden monisärmäisenä ja rikkaana kokonaisuutena, joka on joskus läsnä voimakkaasti ja joskus laimeampana. Kaikissa ihmisissä on sekä miestä että naista; transvestiiteilla tämä mieheyden ja naiseuden yhtäaikainen läsnäolo on voimakkaasti koettua ja merkityksellistä sekä toisinaan myös muidenkin silmin konkreettisesti havaittavaa.

### **4.3 Transvestisuus ja seksuaalisuus**

Transvestisuus ja seksuaalisuus nivoutuvat monin tavoin toisiinsa. Yksi transvestisuuden ja seksuaalisuuden kohtaamispaikka on transvestisessä fetisistisyydessä. Transvestisuus ja transvestinen fetisistisyys eivät sulje toisiaan pois, mutta toinen ei myöskään edellytä toista. Fantasioiden avulla ihminen pääsee toisenlaiseen mielentilaan, ne vievät ajatukset pois arkipäivän huolista ja vastuista, ja ne voivat johdatella sooloseksiin tai yhteisiin eroottisiin hetkiin. Monilla transvestiiteilla näyttää olevan rikas fantasiamaailma. Docterin (1988)

mukaan transvestiitit näyttävät usein kokevan fantasioinnin ja seksuaalisuuteen liittyvän mielen sisäisen maailman voimakkaammin latautuneeksi kuin varsinaisen toimimisen (Docter 1988, 113).<sup>42</sup>

Usein transvestiittien fantasioiden oleellinen osa on oma rooli melko stereotyyppisenä naisena. Marttiina kertoo, että käytännössä oma naisena olo on fantasioiden vakiokuvastoa, jota voi käyttää soolo- tai parisuhdesekin yhteydessä. Marttiinalla tämän fantasian sisältö on nimenomaan naisen olemuksessa eikä esimerkiksi missään yksittäisissä tietyissä vaatteissa:

Marttiina: Sit kuitenkin fantasioissa mä oon aina naisena. Se on niinku käytännössä semmone 99,9 prosenttia se on niinku se mikä mua kiihottaa... Jos mä haluan tyydyttää itseni, niin kyl se liittyy nähin juttuihin. Ehkä se on jonkinlainen seksuaalinen fetissi, vaikka se ei oo fetissi mihinkään tavaraan, erityisesti. Se ei millään tavalla kiinnity mihinkään yksittäiseen vaatteeseen eikä ylipäätään vaatteisiin, se liittyy siihen olemukseen ja olemiseen, ulkonäköön.

Transvestiitin fantasioiden valikoimasta voi löytyä monipuolinen kuvasto. Prosessi, jonka kuluessa transvestiitti työstää sukupuoltaan, johtaa usein myös oman seksuaalisuuden tarkempaan tutkimiseen (tai toisinpäin). Niinpä transvestiitille voi olla luontevaa laajentaa seksuaalisuuden ilmentämistään bi-eroottiikkaan tai vaniljaheteroseksistä lisämausteisiin, kuten erilaisiin fetisseihin ja roolileikkeihin:

Heidi: Ja mä haluan olla naisen kanssa ja elää naisten kanssa. Tuota mä oon myös biseksuaali ja, ensimmäiset seksikokemukset on miesten kanssa et sekää ei... Eläimistä ja lapsist en oo kiinnostunu [nauraa] mut kaikki muut nää poikkeavuudet sopii kyl, ihan hyvin. Mist se sit johtuu, en minä tiedä, enkä mä haluis niinku muuttuakaan, tavallaan... Mun mielest esimerkiks transvestisuus lisää seksuaalisuutta siin mieles, et nauttii sitte muista ihmisistä. Se luo mahdollisuuksia kanssa, jos löytää sopivan kumppanin. Syventäis parisuhdetta hirveesti, jos se oikein onnistuu.

Koska transvestiitti ei itse sitoudu yhteen sukupuoleen elämänsä alusta loppuun, transvestiitin parisuhderakkauden tai seksihyvän liittyminen sukupuoleen on monitasoista. Näin voisikin ajatella, että transvestiitti on väistämättä bi-eroottinen. Sari kertoo oman biseksuaalisuutensa tarkoittavan sitä, että seksuaalisissa fantasioissa vastaparina voi tilanteesta riippuen olla mies, nainen, transseksuaali tai transvestiitti:

Sari: Jos katotaan siltä kannalta, et mistä mä innostun seksuaalisesti, ni mä tykkään tytöistä, naisista, kauniista naisista, mut sit mä tykkään myös nähdä transvestiitteja ja transseksuaaleja, mul on ollu mielikuvissa silleeki, että oon ollu transseksuaalin kanssa. Mut sit toisaalta mä oon miettiny, jos mä ite oisin niinku se nainen ja sitte ois joku ihana mies. Mut et kyl, kyl niinku voi olla et mä oon sitte kumminki niinku aika paljon bi-ihminen, vaik enemmän mä tykkään naisista.

---

<sup>42</sup> Tosin en tiedä, poikkeako tällainen malli mitenkään muusta väestöstä.



Joillakin transvestiiteilla biseksuaalisuus ilmenee siten, että arkielämän miehen roolissa seksuaalinen halu kohdistuu yksinomaan naisiin, mutta tyttöillessä miesten osoittama mielenkiinto tuntuu erityisen palkitsevalta ja kiehtovalta. Tämä saattaa tosin liittyä seksuaalisuutta enemmän heteronormatiivisen perusoletuksen<sup>43</sup> mukaiseen läpimenon ajatukseen: transvestiitti saattaa tyttöillessään tuntea naisen roolin täydemmin, kun eroottinen kiinnostus virittyy nimenomaan suhteessa mieheen.

97 prosenttia Docterin (1988) aineiston transvestiiteista kuvailee itseään heteroseksuaaleiksi ja kolme prosenttia biseksuaaleiksi. Mainittu 97 prosentin joukko on jaoteltu erittäin heteroseksuaaleihin (60 %), pääasiassa heteroseksuaaleihin, joilla on ollut satunnaista homoseksuaalista aktiivisuutta (28 %), sekä pääasiassa heteroseksuaaleihin, joilla oli ollut enemmän kuin satunnaista homoseksuaalista aktiivisuutta (9 %). Docterin mukaan luvut vastaavat miespopulaation yleistä keskimäärää. (Docter 1988, 128.)

Valtaosa transvestiiteista elää "heteroelämää", eli elää parisuhteessa naisen kanssa. Pidän tätä ilmaisua kuitenkin väljempänä kuin toteamista, että valtaosa transvestiiteista on heteroseksuaaleja, sillä on vaikeaa mahduttaa sukupuolijärjestelmän mukaiseen yksiselitteiseen heteroseksuaalin tai homoseksuaalin määritelmään henkilö, joka persoonallisuudellaan kyseenalaistaa vallitsevan kaksikategorisen gender-mallin.

#### **4.4 Ristiinpukeutumisen intensiivisyyden vaihtelut**

Transvestiiteilla on eri elämänvaiheissa toisistaan poikkeavia transvestisuuden toteuttamisen tapoja ja taajuuksia. Transvestisuuden intensiivisyys voi näyttäytyä erilaisena myös esimerkiksi eri vuodenaikoina tai erityisesti perhekaaren eri vaiheissa. Monissa tutkimuksissa (esim. Prince & Bentler 1972; Docter 1988; Larsson 1997) on mainittu elämän mittaan tapahtuvista muutoksista ristiinpukeutumisen taajuudessa, mutta tätä seikkaa ei ole kovin perusteellisesti tutkittu. Aineistoni transvestiitit kertovat monentyppisistä vaihteluista tyttöilyssä.

Joskus tyttöilemisen kaipuu selittyy mielialoilla: milloin hyvä mieli saa tahtomaan mekkoa päälle, ja milloin taas alakulo tai stressi nostavat tyttöilyn mieleen. Marttiina kertoo ristiinpukeutumisen olevan kausiluonteista, aina se ei ole samalla tavalla mielessä. Hän kertoo

---

<sup>43</sup> Heteronormatiivinen perusoletus lähtee siitä, että ihmisiä on olemassa vain kahdenlaisia: heteroseksuaalisia feminiinisesti käyttäytyviä naisen ruumiin omaavia ja heteroseksuaalisia maskuliinisesti käyttäytyviä miehen ruumiin omaavia ihmisiä (Lehtonen 2002, 163).

tyttöilyn olevan mielessä erityisesti silloin, kun elämäntilanteeseen liittyy tavanomaista enemmän stressitekijöitä tai väsymystä:

Marttiina: Se tulee sitte, se pulpahtaa tiettyinä hetkinä esiin, jos mä oon väsyny, on paljo stressiä, niin ne on semmosia mitkä helposti tuo niinku sen esiin. Muutenki se tulee kausiluonteisesti, aina silloin tällöin.

Toisinaan voi olla pidempiäkin jaksoja, jolloin ei tule tarvetta tai tilaisuutta tyttöillä. Marttiina alleviivaa sitä, että transvestisuus ei kuitenkaan katoa minnekään, vaikka sitä ei aktiivisesti toteuttaisikaan; se on silti koko ajan sisäisenä läsnä. Itse asiassa käytännön toteutus voi kaiken kaikkiaan olla vähäistä siihen nähden, että se kuitenkin ”värittää koko elämän”:

Marttiina: Voi olla pitkiikin aikoi, ettei oo, mut silloinki se on kyl mielessä, niinku se kuvittaa mun fantasioita, se maalaa elämäntilanteita aika totaalisestikin, vaikka se käytännön puoli, sen toteuttamisen tarve, niin se on loppujen lopuks aika pientä ja se tulee aika harvoin sitte. Mut et kyl se värittää sen koko elämän, ei siit niinku mihkään pääse.

Siihen, kuinka usein transvestiitti tuntee kaipaavansa mahdollisuuksia tyttöilyyn, ei haastattelemieni transvestiittien mukaan pysty vaikuttamaan. Heidi kertookin murehtivansa sitä, että mahdollisuuksia ”hyvään harrastukseen” on niin niukalti. Elämä tuntuisi helpommalta, jos tätä puolta ei niin usein haluaisi toteuttaa. Käytännön vaikeudet rajoittavat tyttöilyn määrän paljon vähemmäksi kuin itsestä tuntuisi oikeammalta ja itselle luontevammalta:

Heidi: Oon vähän kateellinen sellaisille ihmisille, jotka haluaa kerran kuukaudessa tai kerran viikossa pukeutuu, kun mun kohdalla se ei toimi niin: mä en ollenkaan panis pahakseni, vaikka joka päivä vois pukeutua... Et jos tätä rupeis tilastotieteellä laskeen, ni onkohan nyt tällä hetkellä silleen, et kun mä pukeudun täysin naiseks ehkä jos koko vuos lasketaan niin kerran viikossa, nii koska esimerkiks tään viimeisen viikon aikana mä oon kolme kertaa pukeutunut, ja jos sitte ajatellaa et pidän sukkahousuu tai tommosta, ni sit se menee siit yli.

Suurin osa transvestiiteista salaa transvestisuutensa useimmilta läheisiltä ihmisiltään. Jos perhe-elämää elävä transvestiitti yrittää pitää transvestisuuden perheeltään salassa, tyttöilytilaisuuksien löytäminen voi osoittautua työlääksi. Kun mahdollisuuksia transvestisuuden toteuttamiseen on vaikea löytää, suhde siihen saattaa toisinaan jossain määrin muistuttaa addiktiota. Sari kertoo siitä, että jos sopivaa mahdollisuutta ei luonnostaan tarjoudu, tulee lopulta ylipääsemätön pakko järjestää tilaisuus tavalla tai toisella:

Sari: Sitten tulee kerta kaikkiaan niinku pakottava tunne, et nyt pitää saada sitä naista itsestään ulos, et on se sisäinen pakko. Sit sen vaan etsii, jostain, vaikka piiloutuu vessaan puoleks tunniks tai jotain ja sanoo vaan et onpas kova vatsa. [Naurahtaa.]... Jos se kestää pitkään, et mul menee kuukausi tai joskus on menny viel pidempääki, kun ei jaksa tai tekee niin paljon töitä tai ei oo aikaa, sit saattaa tuntuu et nyt on ihan pakko.

Paradoksaalisesti tarve tyttöilyn konkreettiseen toteuttamiseen saattaa joidenkin transvestiittien kohdalla vähetä sitä mukaa kuin mahdollisuudet siihen paranevat. Tämä selittyy sillä, että salaiseksi koettu asia pyörii helpommin ajatuksissa, koska tilaisuuksien huomaamiseksi täytyy pysyä valppaana. Soile kuvaa sitä, että kun ristiinpukeutumisesta tulee luvallisempaa, sen kanssa voi paremmin olla rauhassa; jokaista tarjoutuvaa tilannetta ei ole pakko huomata, jos toteuttamisen mahdollisuuden voi käyttää milloin vain:

Soile: Se on satunnaista. Se tulee, ja silloin taas kun se tulee se on pystyttävä toteuttamaan. Mut sit toisaalta voi olla niinkin, että kun on mahdollisuus niin se tarve ei välttämättä edes nouse samanlaisena.

Useimmilla transvestiiteilla muutokset tyttöilyn määrän ja laadun intensiivisyydessä näyttävät liittyvän vuorovaikutukseen sosiaalisen ympäristön kanssa: kun perhesuhteiden, vuodenaikojen, työn ja harrastusten muodostamassa pohjassa tapahtuu muutoksia, ne liikuttavat myös transvestisuuden toteuttamisen rajoja.

#### 4.5 Ristiinpukeutumisen sisällöt, tyylit ja trendit

Mahdollisuudet kokonaiseen ristiinpukeutumiseen<sup>44</sup> ovat transvestiitille erittäin tärkeitä, mutta tyttöilyn koko skaalaa ei välttämättä tarvita aina. Joillekin transvestiitille riittää se, että päällä on jotain, joka muistuttaa itselle omasta naiseudesta, mutta monelle ulkonäkö on miltei elämän ja kuoleman kysymys ja silloin kun laittaudutaan, se tehdään perusteellisesti. Pauliina kuvaa yleisesti jaettua tarvetta ”tehä kaikki niin viimesen päälle”:

Pauliina: Käytännössä se on kuitenkin niin täysvaltaista sitte. Haluaa niin, niin viimesen päälle kaikki tehä. Ja siihen ei yksinkertaisesti riitä sitten, et lakkaat kynnet, ajat partaa tai nypit partaa. Sitä ei niinkö pysty, miul menee, meneeks sitten niin ööveriks sitte jo. Tavallaan siihe ei riitä enää semmoset pienet jutut, kuhan nyt vaa mekon pistää päälle ja jotkut varvassandaalit laittaa tai kotitossut ja siin sit pyyhkii pölyjä. Se ei ehkä anna miulle mitään.

Usein ajatellaan, että transvestiitit meikkaavat ja pukeutuvat yliampuvasti. Kuitenkin se, mikä yhden kokemuksessa on yliampuvaa, voi toisen kokemuksessa vastata tavanomaista ja keskivertoa ja toisinpäin. Uraansa aloitteleva transvestiitti usein vielä hakee tyyliään, jolloin ylilyönnit ovat tavallisimpia. Lisäksi on niin, että ne transvestiitit, jotka eivät pukeudu huomiota herättävästi, eivät erotu muista, jolloin vastaantulijat eivät edes huomaa kohdanneensa transvestiittia. Sari kuvaa myös sitä, että jos osa-aikatyttöilyyn ei ole mahdollisuuksia kovin usein, siitä on koetettava ottaa kaikki irti:

<sup>44</sup> Sekä Larssonin (1997) että Docterin (1988) määritelmä ”kokonaiselle” on, että henkilö pukeutuu naisten vaatteisiin sillä tavoin, että hän voisi liikkua ulkona, julkisesti (”everything needed to appear in public”). Tämä ei vielä tarkoita sitä, että ulkona todella liikuttaisiin.

Sari: Se, et sit ku saa sen tilaisuuden et pääsee näyttämään kauniilta, nii sitte pistää niin kaunista vaatetta ja meikkiä päälle kun vaan osaa, kehtaa, ja sitte vetää sen vielä ehkä vähän ööveriks.

Seuraavassa Soilen tarinassa tulee esiin monta mielenkiintoista vaatteisiin, läpimenemiseen ja pukeutumisen sosiaalisiin merkityksiin sekä huomiota herättämisen haluun liittyvää seikkaa:

Soile Että jo tästä mä ihan lähdenkin, et ei mun mielestä tartte olla täydellinen, ei naisetkaan oo täydellisiä ! [Naurahtaa.]...Mannekiinithan esittelee vaatteita. Kyllähän minäkin haluan esitellä vaatteita, mutta en mä ihan tolla lailla, ja kun minun mielestä on aina lähdeittävä siitä, että kun ei voi olla täydellinen ja sit kun sä yrität liikaa, niin siitähän tulee todella surkeeta... Jos mä pukeudun itselleni, niin on ihan sama, onko mulla parta... Se meikkaaminen on mulle, et mä teen sitä pääosin vain muiden vuoksi, en itseni vuoksi. Mut onhan se tietysti kiva laittaa. Ja tarkoituksenahan on nimenomaan mennä läpi enemmän tai vähemmän, ettei kenenkään tartte tuijotella tai kauhistella tai hätäntyä, hämääntyä... Ainakin toistaseks mun pukeutumistyylini on, et kyl mä haluan herättää huomiota. Et en nyt ihan toistaseks ainakaan oo valmis aivan tavanomasiin vaatteisiin.

Haastattelija: Mut et sun kohdalla ne huomion herättämisen keinot on muut kuin se kahden sukupuolen viestiminen?

Soile: Joo. Mutta en toistaseks vielä ainakaan karvojeni leikkaa mistään päin... Mulla on toistaseks vähä vielä sellanen hörhö [tyyli]... Kylläkin toki jos ois niinku täydet mahdollisuudet, niin olla aistikkaan näköinen, mutta kuitenkin täysin asiallisen näköinen. Mutta, kyllä se raja on lähinnä kait kuuskytluvun tyttöjen, se tyyli on se, mitä mä niinku mielelläni hakisin takaa. Ja minihame on mun niinku ihan must, toistaseks mulla ei oo koskaan pitkää hametta ollu.

Yksi tärkeä kohta Soilen puheessa on maininta läpimenemisestä: oleellista pukeutumisen muuttumisessa osittaisesta kokonaiseksi on usein toive siitä, että vastaantulijat noteerisivat transvestiitin naisena. Läpimenemisen tavoite ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että transvestisuutta alettaisiin elää missään sosiaalisessa kontaktissa. Voi viedä vielä vuosia tai vuosikymmeniä, ennen kuin transvestiitti tuo transvestisuutensa sosiaalisen vuorovaikutuksen piiriin.

Soilen sitaatissa pukeutumisen yksi osa liittyykin siihen, että sitä tehdään muille, ei itselle. Tätä voidaan tulkita monesta eri näkökulmasta. Yksi on se, että osa-aikatyttöilyssä ei ole mieltä, jollei joku toinen toimi peilinä. Soile kuitenkin tarkoittanee pikemminkin sitä, että toisinaan joitain ulkonäköön liittyviä ratkaisuja tehdään siksi, ettei rikottaisi liikaa kulttuurisia koodeja, mielikuvia ja sääntöjä (jotka voivat olla transvestiittiyhteisön sisäisiä sääntöjä tai sääntöjä, joita tulee noudattaa ”ulkona”). Transvestiitti voi tuntea, että oma olo olisi sopivin ilman silikonisia tekorintoja. Kulttuurinen odotus naisesta kuitenkin on, että naisella on rinnat. Siksi transvestiitti saattaa tuntea herättävänsä sivustakatsojissa vähemmän hämmennystä ottaessaan käyttöönsä täyden naiseuden repertuaarin ja varustautuessaan myös silikonein.

Vielä kolmas Soilen edellä olevassa sitaatissa huomiota kiinnittävä seikka on halu herättää huomiota. Sen ja läpimenemisen tarpeen ei tarvitse olla ristiriidassa keskenään. Soile vain ”ei oo valmis aivan tavanomaisiin vaatteisiin”. Ne transvestiitit, jotka saattavat saapua tyttökerhon tapaamiseen toisinaan meikattuna ja laitettuna mutta farkuissa ja t-paidassa, ovat todennäköisimmin niitä, joilla on mahdollisuuksia pukeutumiseen keskimääräistä useammin, tai niitä, joilla on takana jo pitkä osa-aikatyttöilyn historia. Tavallisempaa on se, että paukkupakkanenkaan ei saa transvestiittia tinkimään tyylistä.

Haastatteluaineistostani tulevat esiin eri ikäisten transvestiittien erilaiset ulkonäkömieltymykset: transvestiitit ovat varustelussaan usein melko uskollisia jonkin tietyn ajan naiskuvalle. Tämä ”tietty aika” näyttäisi sijoittuvan transvestiitin murrosiän vuosiin. Muista tutkimuksista ei vastaavaa huomiota löydy. Oma aineistoni on niin pieni, että sen perusteella on vaikea väittää asian olevan näin. Seuraavassa sitaatissa Marttiina kertoo omista tyttöilyyn liittyvistä yhteyksistään ulkonäköseikkoihin ja sen ajan pukeutumistrendiin, joka oli vallalla silloin, kun hän rakensi kuvaa itsestään sukupuolisena ja seksuaalisena olentona:

Marttiina: Ja sitten noihin aikoihin [12–13-vuotiaana] niin se oli tapa, et hiukset oli pikkasen tolleen [näyttää]... Näin nyt sitte jälkikäteen analysoiden mä oon tullu siihen tulokseen, et se hiustyylillä miellytti mua todennäköisesti sen takia, tai oli niinku lähtösin siitä, että silloin kun mun vanhemmat oli eronnu ja mun isä meni uudestaan naimisiin ja sillä oli sitte kahdeksan vuotta itteään nuorempi vaimo ja mä olin silloin just sellanen teini-ikäinen siinä sitte. Ja mä olin varmaan aika innostunu sit siihen toiseen vaimoonkin. Ja sil oli aluksi niinku tämmöset hiukset, niin siitä se tuli sitte. Siinä on tämmönen. Kaipa ne kaikki tulee tämmösistä. Jotkut vaan ei tunnista tai tunnusta sitä. Mullakin kesti aika pitkään ennen kuin mä tajusin sen, että kyl se on, varmaan jotain vanhoja kuvia, joita mä hiljattain näin, niin siinä vaiheessa mä tajusin, et katos, toi on aika läheltä sitä. Toisaalta se oli myös se aikakausi, 70-luvun lopulla ja 80-luvun vaihteessa, et silloin oli aika paljon tämmöstä. ”Charlien Enkeleissä” oli joku jolla oli vähän sen tyyppinen. Muistan, et se oli semmonen, josta olin silloin nuorempana kiinnostunu, mut kun nykyään kattoo sitä niin... [Nauretaan.]

Monen muunkin kuin Marttiinan kohdalla oman murrosiän aikaan vallinneet muodit ovat selvästi ulkoasussa nähtävissä. Mainitsehan Soilekin aiempaan sen, että hän tavoittelee pukeutumisessaan 60-luvun tyyliä. Koska moni nykypäivän tyttökerholaisista transvestiiteista on elänyt nuoruuttaan 50- ja 60-lukujen tietämällä, sen ajan pin-up-tyttöjen kellohelmat ja kapeat korsettivyötäröt asiaankuuluvine nailoneineen eivät ole mitenkään poikkeuksellisia transvestiittien tapaamisissa. Toki silti varmaan useimpien transvestiittien vaatekaappi sisältää nostalgiarepertuaarin lisäksi myös nykypäivän trendien edellyttämiä ratkaisuja.

Vaatteiden avulla saatu hyvä olo ei transvestiitilla välttämättä liity siihen, että ne ovat nimenomaan naisten. Sukupuolet ovat vaatteisiin nähden eriarvoisia: naisten vaatteet ovat yksinkertaisesti kauniimpia, niiden materiaali on iholla miellyttävämpää ja itseilmaisun

mahdollisuudet ovat niiden valikoiman laajuuden kautta paljon rikkaammat miesten valinnanvaraan nähden. Kun nainen valitsee pukeutumisensa tyylin ja kulkee skaalan laidasta toiseen, mahdollisuutta laajaan itseilmaisuuun pidetään tavanomaisena käytäntönä. Naisen ei myöskään tarvitse vastata kysymykseen miksi hän haluaa käyttää mekkoa.

## **5 ITSESTÄÄN TIETOISEKSI TULEMISEN PROSESSI**

Tässä luvussa tarkastelen, miten transvestisuudesta kertominen ja ulostuloprosessi lomittuu kiinteäksi osaksi transvestiitin karriääritarinaa. Ulostulo on pitkä prosessi, ja sanaa käytetään monessa merkityksessä. Tässä tarkastelussa ulostulon käsitteellä tarkoitetaan koko sitä prosessia, jonka mittaan transvestiitti oppii hyväksymään transvestisuuttaan ja alkaa toteuttaa sitä ilman jatkuvaa pelkoa kiinnijäämisestä.

Transvestisuuden kehityskulkua voidaan katsoa monesta näkökulmasta. Olen tässä tutkielmassa jakanut karriääritarinan kahteen päävaiheeseen: transvestiitin ulostulon vaiheisiin suhteessa itseen (joita käsitellään tässä luvussa) ja suhteessa ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen (luku 7). Transvestiittikarriäärin jakaminen eri vaiheisiin ei tarkoita sitä, että prosessin kulku olisi lineaarinen; minäkuvan rakentaminen on aina jatkuva prosessi, jonka suunta vaihtelee. Tässä esitetty karriääritarina koostuu aineistosta muodostetuista likiarvoista; kaikki transvestiitit eivät kulje juuri tässä esitettyjen vaiheiden kautta ja juuri esitetyssä järjestyksessä. Haastatteluissa kävi usein ilmi, että transvestiiteilla on ”varmaan tuhat tapaa löytää sisäinen naisensa” ja jokainen tarina on yksilöllisenä omanlaisensa. Ulostuloprosessin tasolla tarinoista voidaan kuitenkin hahmottaa yhteinen juoni, vaikka ajan ja kulttuurin muuttuessa myös ulostuloprosessin polut näyttäytyvät yhä uudenaikaisina.

### **5.1 Oman ominaislaadun huomaaminen ja lapsuuden ensimmäiset kokeilut**

Transvestiitin lapsuuden aikaisille ensimmäisille ristiinpukeutumiskokemuksille leimaantavaa on niiden viattomuus: kokeilut tehdään tietämättöminä niiden sovinnaisia tapoja ja tabuja rikkovasta luonteesta. Käsitys sukupuolittuneista tavoista ja vaatteista syntyy sittemmin nopeasti ympäristön antaman sukupuolikasvatuksen nojalla. Oman lapsen lapsuudenaikaiset vaatekokeilut ovat monille vanhemmille varsin hämmäntäviä ja sen takia ne usein jäävät vaietuiksi.

Oman transvestiittielämäkerran tarkasteleminen nykytilanteen perspektiivistä antaa aiemmille elämäntilanteille ja tapahtumille uusia merkityksiä, kuten mennyttä muistellessa usein käy. Transvestiittien elämäntarinoita kuunnellessa käännteentekevät kokemukset alleviivautuvat. Ne jäsentävät käsitystä itsestä ja elämästä. Avainkokemukset ovat elämänkulullisen jäsentymisen vaiheistumista. Niiden tarkastelu auttaa pääsemään paremmin sisään transvestiitin kertomiin kokemuksiin.

Ensimmäinen aavistus itsessä olevasta transvestisuudesta saadaan yleensä lapsuudessa, vaikka usein viekin vuosia ennen kuin tuntemukset saavat nimen. Melkein kaikki aineistoni transvestiitit muistivat ajalta ennen kouluikää tilanteita, joihin liittyi ristiinpukeutumista ja sen tuomaa mielihyvää. Docterin (1988) ja Larssonin (1997) kvantitatiivisten datojen perusteella löytövaihe alkaa usein ennen seitsemän – kahdeksan vuoden ikää (Docter 1988, 134; Larsson 1997, 195). Docterin aineistossa 22 prosenttia ei ollut ennen 12 vuoden ikää ristiinpukeutunut kertaakaan, 29 prosenttia oli siihen ikään mennessä pukeutunut kerran tai muutamia kertoja, 25 prosenttia muutamia kertoja vuosittain, 11 prosenttia noin kerran kuussa, ja 13 prosenttia oli ristiinpukeutunut kerran viikossa tai useammin (Docter 1988, 130).

Ensimmäisissä lapsuuden ristiinpukeutumiskokeiluissa painottuu ennakkoluulottomuus eikä käsitystä gendersääntöjen rikkomisesta ole; äidin ja siskojen vaatteiden kokeiluja tehdään usein julkisesti ilman salailua tai häpeää ja niiden käyttämisestä iloitseminen tuntuu luonnolliselta. Soile kertoo muistavansa vuosikymmenten takaiset ensimmäiset ristiinpukeutumiskokeilunsa ja niihin liittyneen riemun ja valtavan elämyksellisyyden edelleen vahvoina tunteina:

Soile: No siis, ensimmäinen muistikuva on siis ennen kouluikää... Mulla on veli ja kaks siskoo. Ja eräänä sunnuntaiaamuna, kun meil on kerrossängyt ja siinä kerrossänkyjen vieressä, niin siin oli kaappi, jossa oli sisareni vaatteita. Ja minähän sitten heitin ne sunnuntaiaamuna päälle... Kyllähän se oli elämys. Kyllähän sen täyty olla elämys, koska siis ei siitä sitten kovin pitkä aika ollut kun mä sitten nuorimman siskoni kanssa pukeuduin äidin alushameeseen joskus illalla ja olin niin kuin prinsessaa tai muuta vastaavaa... Kyllä, täytyy sanoa että tommoset asiat, nämä asiat muistaa. Kyllähän se on ollu valtava elämys.

Haastattelemieni transvestiittien lapsuusmuistoista ei tule esiin sitä, että kokemus omasta pojan sukupuolesta olisi ollut epäselvä, vaikka ristiinpukeutumiset toivatkin mielihyvää. Elämäntarinoissa toistuu kuitenkin se, että he ovat jo varhain kokeneet olevansa jotenkin ”erilaisia”. Ensimmäisistä kokeiluista ympäristöltä saatu suora tai epäsuora palaute muuttaa kokeilujen aikaisemman avoimen luonteen salaisemmaksi. Sarin tarinassa ei mennyt kauan siihen, kun hän jo ymmärsi, että siskon helmet voi panna kaulaan vasta pimeään turvin:

Sari: Me nukuttii siskon kanssa kerrossängyissä, sisko nukku alhaalla ja mä ylhäällä, ja siskolla oli punaset helmet siinä roikkumassa. Ja kun tuli pimeetä mä mietin niitä pitkään ja sitte hiivin ja laitoin ne kaulaan. Ja se oli niin ihanaa!

Niin tutkimuksissa kuin transvestiittien tarinoissakin varhaislapsuuden ristiinpukeutumiskokemuksille annetaan usein erityinen paino. Kuitenkin ensimmäiset ristiinpukeutumismuistot saattavat ajoittua myös varhaislapsuutta myöhemmäksi. Lissu ei muista tarkkaan ensimmäisen kokeilunsa ajankohtaa:



Lissu: Kyllä ne on siellä jossain kymmenen ja kahdenkymmenen vuoden ikävuoden välissä. Se oli sellaista, kun minulla oli kolme vanhempaa sisarta, me asuttiin omakotitalossa. Ja siellä oli se ullakko sellainen jännä paikka, siellä oli hirveesti vanhoja vaatteita, ja siellä ne ensimmäiset kokeilut tuli tehtyä.

Kaikkien aineistoni transvestiittien lapsuusperheisiin on kuulunut molemmat biologiset vanhemmat. Kaksi haastateltavaa kertoo lapsuutensa jälkeiseen aikaan sijoittuneesta vanhempiensa erosta. Kaiken kaikkiaan haastateltavani kertovat muistelevansa lapsuusaikojaan ja silloista suhdettaan perheeseensä varsin myönteisesti. Katastrofinen konkreettinen varhainen ero jommasta kummasta vanhemmasta ei tule sen enempään omassa kuin muidenkaan tutkimusten (esim. Larsson 1997; Docter 1988; Prince & Bentler 1972) aineistoissa esiin. Tämä ei tietenkään sulje pois sitä, että kokemuksellinen ero on voinut jonkun kohdalla tapahtua, mutta sellaisesta ei tule viitteitä.

Larssonin (1997) tutkimuksessa yksi haastattelun osa koski transvestiittien lapsuuden kasvuoloja. 87 prosenttia kuvasi kasvuvuotiaan normaaleiksi tai hyvin harmonisiksi, useimmat kuvaavat kontaktiaan vanhempiinsa hyväksi ja he kertovat olleensa vanhempiensa hyväksymiä ja kunnioittamia. (Larsson 1997, 106, 245.) Docterin (1988) aineiston transvestiiteista 80 prosenttia tulee perheestä, jossa vanhemmat eivät olleet eronneet, ja tutkimushetkellä yli puolella on vähintään toinen vanhempi elossa (Docter 1988, 127).

Monelta haastattelemani transvestiitiltä on lapsuuden jälkeen kuollut toinen vanhempi, ja yhden haastatellun molemmat vanhemmat ovat kuolleet. Yksi haastattelemani transvestiitti on aikuisena kertonut transvestisuudestaan molemmille vanhemmilleen ja yksi äidilleen, lopuilla haastatelluilla on se käsitys, että heidän vanhempansa eivät tiedä lapsensa olevan transvestiitti. Kuitenkin lapsuuden muistoissa toistuu teema kiinnijäämisistä, joten on mahdollista tai jopa todennäköistä, että vanhemmilla on jonkinasteinen käsitys lapsensa transvestisuudesta, vaikka transvestisuudesta ei aikuisiällä olekaan erikseen puhuttu.

Elisa on lapsena ”palanut” ristiinpukeutumisesta isälleen. Silloin isän kanssa sovittiin, että asia jää heidän salaisuudekseen, eikä Elisa enää tee niin. Myöhemmin, parikymppisenä, Elisa on nukahtanut ”hepenet päällä” ja jäänyt kiinni äidilleen:

Elisa: Mul on sellainen muistikuva, että mä näin niinku unta siitä, että äiti avas oven, ja et se näki mut. Sit mä seuraavana aamuna mietin, et oliks se vai eiks se ollu unta. No se ei siis ollu unta, vaan mä oon nyt puhunu siitä äidin kanssa, ihan pari kuukautta sitten. Mut siis silloin ei siitä koskaan puhuttu. Harmin paikka, se olis voinu olla ihan kiva, mut ehkä siin vaihees se olis ollut liika vaikeeta, kuitenkin.

Pauliina arvelee molempien vanhempien aikanaan löytäneen hänen Pauliinan vaatekätöjään, mutta vaatteet on kommentoimatta ja kyselemättä palautettu Pauliinan huoneeseen. Pauliina itsekin hämmästelee ja pahoittelee sitä, että asioista ei puhuttu silloin eikä ole puhuttu vielääkään:

Pauliina: Siint ei puhuttu sanaakaan, mikä merkitys täl on, mitä varten siul on nää, et onks ne jonkun tytön, onks ne siun?!... Mut tota, äiti varmaan löys ja isäkin voi olla et löytyi, mutta ei, ei puhuttu.

Myös Soilella on muistikuvia siitä, miten on jäänyt joskus äidille kiinni, kun hän oli teinivuosinaan sammunut sänkyyn ”täydessä tällingissä”. Asiaan ei sen jälkeen palattu, eikä Soilella ole tietoa siitä, muistaako äiti ja mitä hän mahdollisesti siitä ajattelee tai ajatteli. Soile arvelee vaikenemisen johtuneen siitä, että asia oli äidille niin hämmentävä ja tuntematon:

Soile: Mä en tiedä jäinks mä kiinni, kun äiti ei siitä koskaan mitään puhunut... Mä oon aatellu sen niin, ettei se oo siitä koskaan puhunu mitään, koska se oli sille niin käsittämätöntä.

Tarinat ovat siis toistensa toistoa siitä, että lapsuuden ja nuoruuden aikaisia vanhemmille ”kärähtämisä” ei ole otettu puheeksi. Puheeksi ottaminen on molemmille osapuolille todella vaikeaa, niin transvestiitille itselleen kuin sillekin, jolle kulloinkin ”jää kiinni”. Äidistä saattaa tuntua, että hän on tekemisissä niin käsittämättömän asian kanssa, ettei sille yksinkertaisesti löydy sanoja. Tai ehkä molemmat kunnioittavat toistaan ja odottavat toisen ottavan asian puheeksi, mikäli siinä tämän mielestä tuntuu olevan jotain puhuttavaa. Koska itsensä hyväksymisen prosessi on monesti hyvin pitkä, vanhemmat ovat usein jo kuolleet silloin, kun transvestiitti ottaisi transvestisuutensa heidän kanssaan puheeksi.

Haastateltavien suhtautuminen vanhemmille kertomiseen on usein melko ambivalenttia. Toisaalla on suru siitä, että mahdollisuus tulla hyväksytyksi jää testaamatta, kun asiasta ei puhuta, ja toisaalta pelätään hylätyksi tulemista ja transvestisuuden mahdollisesti rakkaille ihmisille tuottamaa tuskaa, jos asiasta kerrotaan. Pauliina kertoo surevansa kokemustaan menetetyistä mahdollisuuksista: asiaa ei voi enää puhua, koska äiti on jo kuollut. Isä ja sisko ovat elossa, mutta Pauliina on päättänyt olla kertomatta transvestisuudestaan heille, koska pelkää ulostulonsa tuottavan tuskaa. Vanhempien hyväksyvyyden testaamatta jättäminen saattaa aiheuttaa rikkinäiseksi jäämisen tunteen ja tuoda alakulon sävyjä muuten rikkautena koettuun transvestisuuteen:

Pauliina: Isä ja sisko, että kerran ne on olemassa, sitä ei halua niinkö heille tuottaa sitä tuskaa, et jos tään niinkö kertos. Vaikka en tiedä, oisko se tuska, se voi olla, että se ois niinkö pieni painolastin pudotus silleen, et okei se ei oo mitään niinkö sellasta, viel pahempaa... Et se on varmaan aika järjestyttävää tietenki perhees sit muille kans. Mut se on just siinä, että vanhemmat, ne ei osannu siint puhuu, ei ollu mitään mist olis saanu apua... Joskus äiti epäili et

oonks mie homo tai jotain outoo, jotenki oudosti mie varmaa käyttäydyin, toisaalta hänel oli sit se pelko, et ei voi kysyy... Ois voinu toisaalta olla, et isä ei olis ollenkaa hyväksyny vaan lopettanu kaiken yhteydenpidon... Nii, toisaalta ois varmaa ollu itsetunnolle hyvä jos olis kertonut, ni olis saanu kokee sen, et mie oon tätä ja mie saan olla tätä, et jos sie pystyt elämää ja sie et vahingoita ketää, ni okei, ni ois hyväksytty se, et sitte sie oot tommonen ja sie oot mejjän poika teet sie mitä vaa. Jos näin olis käyny, ni tottakai mie oisin silloin tullu ehjemmäks ihmiseks. Et sitä energiaa on nyt koko ajan valunnu jostain pois, elikkä tavallaa mie en oo niin ehjä ihminen ku mie oisin voinu olla.

Transvestiittien suhteita vanhempinsa on aiemmissa tutkimuksissa (esim. Docter 1988; Larsson 1997; Coleman 1996; Ovesey & Person 1976) käsitelty niukasti. Ne tutkitut tiedot, joita tästä olen löytänyt, liittyvät lapsuuden kasvuoloihin. Aikuisuuden ajan suhteista omiin vanhempiin ei löydy mainintoja, ei siis myöskään siitä, onko vanhemmille kerrottu transvestisuudesta. Tutkittua tietoa ei näin ole sen enempää siitä, kuinka transvestiitit ovat kokeneet vanhempiensa suhtautumisen transvestisuuteensa, kuin siitäkään, mitä ajatuksia ja tuntemuksia lapsen transvestisuus vanhemmissa herättää. Tällaisen tutkimuksen, samoin kuin transvestiittien omaakin vanhemmuutta koskevan tutkimuksen puuttuminen osoittaa osuvasti sen tosiasian, että näitä asioita ei vielä ole perheissä avoimesti käsitelty.

Haastateltavistani muutama kertoo joskus miettineensä, olisiko omalla isällä ollut taipumusta tai kiinnostusta ristiinpukeutumiseen. Esimerkiksi Sarilla on muutamia muistoja isästään pilailemassa äidin vaatteilla:

Sari: Ja tota, mä pikkusen epäilen et isäs on ollu samaa vikaa, joskus hän on jopa puolipiloillaan saunan pukuhuoneessa kokeillu äidin rintsikoita.

Onko kyse sattumasta, isän vaikutuksesta lapseen, lapsen toiveajattelusta vai yrityksestä selittää omaa transvestisuutta mahdollisella geeniperimällä? Aiemmissa tutkimuksissa (esim. Larsson 1997; Docter 1988; Prince & Bentler 1972) todetaan, että transvestisuuden kulkemisesta sukupolvien ketjussa ei ole ilmennyt viitteitä.

## 5.2 Nuoruuden osittaiset ristiinpukeutumiset

Haastateltujen transvestiittien lapsuuteen sijoittuvan löytövaiheen kohtuullisen irrallisten ja intuitiivisten vaatekokeilujen jälkeen ristiinpukeutuminen saa nuoruusvuosien mittaan uusia merkityksiä. Tämän nuoruusvaiheen voidaan ajatella alkavan esipuberteetissa ja päättyvän kotoa muuttamiseen. Tyttöilykokeilut eivät ole enää yhtä satunnaisia kuin aiemmin, vaan niistä tulee tiheämpiä, toistuvampia ja suunnitellumpia. Usein ne pyritään tekemään muilta salaa. Vaihetta leimaa helposti transvestiitin käsitys siitä, että hän on ainoa laatuaan. Kokeilut

ovat jännittäviä, mutta joskus myös vähän pelottavia tai ahdistavia. Monen transvestiitin muistoissa nuoruusvuosiin kuulunut arkuus suhteessa tyttöihin on liittynyt ristiinpukeutumistaipumuksen aiheuttamaan epävarmuuteen. Nuoruusvuosien aikana ristiinpukeutuminen alkaa kuvittaa myös mielen maailmaa aiempaa enemmän.

Suurimalla osalla haastattelemistani transvestiiteista on murrosiässä ollut jonkinlainen käsitys itsestään transvestiittina. Myös Docter (1988) ja Larsson (1997) ovat saaneet samanlaisia tuloksia. Larssonin tutkimuksessa 55 prosenttia on havainnut transvestisen taipumuksensa ennen puberteettia, 32 prosenttia puberteetin aikana ja 13 prosenttia myöhemmissä elämänvaiheissa (Larsson 1997, 105). Transvestiitin kasvuprosessit voivat kuitenkin olla hyvin erilaisia. Lisäksi on mahdollista, että muistikuvat muuttuvat ajan myötä tai että transvestiitti roolimallien ja tiedon puuttuessa ”salaa” tiedon transvestisuudestaan itseltäänkin pitkään.

Aineistossani nuoruusvuosien pukeutumisten taajuus on melko vaihtelevaa. Joku kertoo pukeutuneensa ”aina kun vain voi”, joku kertoo alkaneensa nuoruusvuosien aikana fantasioida ristiinpukeutumisesta. Docterin (1988) aineistossa nuoruusvuosien aikaisia ristiinpukeutumisia on keskimäärin kuusi kertaa kuukaudessa (Docter 1988, 214). Omasta aineistostani käsin määrä tuntuu melko suurelta. Docter ei tarkemmin määrittele, mitä ”osittainen pukeutuminen” tarkasti ottaen on. Riittääkö, jos päällä on esimerkiksi naisten vaatteiksi katsottavat sukat?

Haastateltavieni muistellessa nuoruusvuosien aikaisia pukeutumiskokemuksia osoittautui, että käytössä on useimmiten ollut mekko tai hame ja ehkä sukkia tai sukkahousuja sekä alusvaatteita, mutta vain erittäin harvoin varusteluun on kuulunut hiuslaitteita tai meikkejä. Syyt tähän ovat varsin käytännölliset: nuorena ei ole varoja hankintoihin eikä kaikilla ei ole siskoja tai muita lähipiirin naisia tai tyttöjä, joilta olisi turvallisesti voinut käydä lainailemassa tarpeellista välineistöä.

Lapsuuden avointen ja viattomiksi tulkittujen kokeilujen jälkeen ristiinpukeutumisista tulee nuoruusvuosien aikana salaisia ja yksityisiä: käsitys sukupuolinormista ja sen ylittämisestä on läsnä. Vaatteita lainaillaan sieltä mistä saadaan, ja ne joko palautetaan tai kätetään talteen seuraavia pukeutumismahdollisuuksia odottamaan.

Soile: Seuraavat muistikuvat tulee kyl vasta tossa yli kymmenen vuoden tietämällä... Mul oli siellä [kellarissa]vaatteita, mä pystyin sinne menemään pukeutumaan aina aika ajoin. Ja se miten mä taas vaatteita sain, niin sehän oli sisaruksilta tai äidiltä varastamalla. Ja joskus mä jäin kiinni kun mä kotiapulaiselta korsetin lainasin. [Naurua.]... No, se oli samanlaista pukeutumista kaiken aikaa. Äidin yöpaitoja ja muita tämmösiä mä aina kätkin ja pukeuduin.

Tarvittavaa yksityisyyttä ja mahdollisuutta kokonaiseen ristiinpukeutumiseen on nuoruudessa ani harvoin. Kuitenkin monet haastattelemiini transvestiitit kertovat, että toiveena olisi jos silloin ollut meikata, laittaa hiukset ja pukea ylle täysi vaatekerta ja Sarin tavoin ”pukeutua aina kun vaan tilaisuus tulee”:

Sari: Just ton 12:n jälkeen sitte varmasti pukeuduin aina kun vaan tilaisuus tuli... Mut kyl mä oisin halunnu pukeutuu kokonaan, jos siihen vaan olis ollu enempi mahdollisuuksia.

Vaikka nuoruusvuosien ristiinpukeutumismuistoihin liittyy monia mukavan jännityksen ja itsensä löytämisen kokemuksia, saattaa tunne ristiinpukeutumisen toiveista ja sen tuomasta mielihyvästä myös säikäyttää. On vaikea ymmärtää, mistä näissä tunteista on kysymys ja mihin ne johtavat. Pelko ja ahdistus voivat saada vallan. Joillekin transvestiiteille näistä tunteista saattaa tulla pysyvämpiä, toisinaan tämä vaihe on ohimenevä, kuten Heidi kertoo:

Heidi: Mullahan oli yks semmonen, nuorena [16–17-vuotiaana] tyttökaverin kanssa, et hän vaa niinku yks ilta sano, et must ois kiva meikata sut, et sä oot jotenkin aika tytön näkönen. Ja tuota, ja sit sen jälkeen niinku pelästyin itteeni oikeestaa. Mä olin niinku jälkeinpäin ihan kauhuissani... Se vaa oli niinku, mä olin silloin hämmästyny ja mä pelkäsin vielä itteäni.

Seksuaalisuuteen, eroottisuuteen ja sukupuoleen kasvaminen ovat merkittäviä nuoruusiän kehitystehtäviä. Haastattelujeni mukaan transvestiitin seksuaaliseen heräämiseen kuuluu voimakkaita eroottisia naisten vaatteisiin liittyviä kokemuksia ja ristiinpukeutumisanfantasiat ja -kokeilut kuvittavat omaan seksuaalisuuteen tutustumista tärkeältä osin. Muiden tutkimusten (esim. Prince & Bentler 1972; Ovesey & Person 1976; Gosselin & Wilson 1980; Docter 1988; Larsson 1997) tulokset ovat samansuuntaisia. Seuraavassa sitaatissa Marttiina kertoo muistikuviaan seksuaalisuuden ja ristiinpukeutumisen yhteenkutoutumisesta:

Marttiina: Sanotaan niin, että se on lähteny aikoinaan varmaan silloin ihan noista lapsuuden ajan seksifantasioista... Mä näin jonkun tytön telkkarissa ja mun mielest se oli tosi nätti. Sit mä jostain syystä innostuin siitä hirveästi... et niinku mitä jos vois olla ton näkönen tai jotain. Se lähti siitä sitte. Se oli semmonen yks murroskohta... Mä oon varmaan ollu joku 14–13-ikänen, tai 12-vuotias, sitä luokkaa.

Monet tutkijat (esim. Ovesey ja Person 1976; Docter 1988; Bak 1968; Stoller 1985) ovat korostaneet nuoruuden ristiinpukeutumisten seksuaalista motivoitumista.

Ristiinpukeutumisiin liittyneet eroottiset kokemukset selittyvät ehkä paremmin sillä, että transvestiitin ristiinpukeutuessaan tuntema kokonaisvaltainen mielihyvä on luonut edellytyksiä myös seksuaaliselle nautinnolle. Lisäksi seksuaalisuus yleisesti ottaen ennen aikuisuutta on ihmisillä osittaista ja paljolti fetisististä ja nuoruusajan ristiinpukeutumiskokeiluja on varmasti monilla muillakin kuin vain niillä, jotka myöhemmin

identifioituvat transvestiiteiksi. Aineistoni perusteella seksihyvän kokemisen merkitys osaaikatyttöilyssä vähenee iän myötä.

Soile: Kyllä siinä oli aika voimakas seksuaalinen latautuma aina silloin... Nyt ei se enää oo sitä missään tapauksessa. On vaan tosi kiva tuntee itsensä semmoisella toisella minällään, minkä itsessään tuntee... Ehkä siitä sitten vaan jää niin mielettömät muistot [nauraa], että sitä sitten vain tykkää harrastaa vuosikausia. Kyllä se on tosi kivaa!

Seksuaalisuus ja eroottiset elämykset eivät ole muusta elämästä irrallinen asia. Transvestiitti saattaa nähdä selvän yhteyden transvestisyyden, seksuaalisuuden ja stressinhallinnan välillä, kuten Elisan seuraavassa sitaatissa ilmenee:

Elisa: Jostain kaksikymppisestä kolmekymppiseen, niin se oli enemmän semmonen tapa hallita stressiä ehkä. Että sitten kun mä olin stressaantunu, niin siihen liittyi sitten itsetyydytys, jo kun puin vaatteet päälle niin oli sellane niinku rauhallisempi olo. Sitten laukeamisen jälkeen oli tietysti erittäin rauhallinen. [Naurua.]

Kuunnellessani haastattelemieni transvestiittien teinimuistoja mieleen palautuivat monet tarinat, joita kuulin ollessani työssä Transtukupisteessä. Vaikka tyttöjen lähestymisen pulmalliseksi kokeminen on tuttua varmaankin myös monilla sellaisilla nuorilla miehillä, jotka eivät missään elämänsä vaiheessa ristiinpukeudu, tämä tarinan kertautuminen monissa haastattelemieni transvestiittien elämäkertoissa on mielenkiintoista. Tarinoissa painottuvat nuoruusajan ujous ja kokemattomuus sekä onnistumisten puute tyttöjen lähestymisessä:

Elisa: Mä olin hirveen ujo ja en oikein osannu olla, puhua tytöille ja tulla juttuun.

Passiivisuus tyttöjen suhteen ei suinkaan johdu siitä, ettei mielenkiintoa olisi. Pikemminkin päinvastoin: tyttöjä ja tyttöyttä ihailaan niin ylen määrin, että heitä ei rohjeta lähestyä. Tytöt tuntuvat yhtä aikaa pelottavilta ja kiinnostavilta, kuten esimerkiksi Lissu seuraavassa sitaatissa kertoo:

Lissu: Tuota, mä olin aika vanha kun mä rupesin varsinaisesti seurustelemaan. Se oli vähä sellasta kaukaa ihailua. Et olis tehny mieli ottaa yhteyttä, mutta kun ei uskaltanu, oli kai niin ujo ja... Kyl mä aina oon sillai ihailu tyttöjä ja naisia... Et sit jotain semmosia tyttöjä, joita kohtaan niin kuin tunti jotain, niitä ei uskaltanut lähestyä ollenkaan [naurahtaa], ne oli pelottavia, emmä tiiä mikä siinä oli.

Jotkut haastatteleman transvestiitit esittävät jälkikäteisissä tulkinnoissaan ajatuksen siitä, että tytöt olivat pelottavia siksi, että he tuntuivat niin samanlaisilta kuin itse tunsivat olevansa. Heidi pohtii sitä, että koska itse oli poika, olisihan tytön ”kuulunut” olla erilainen tai suorastaan päinvastainen kuin millaiseksi hän itsensä tunsikin:

Heidi: Murrosikäsenä kyl mä pelkäsin tyttöjä.

Haastattelija: Osaaks sä sanoa et miks?

Heidi: Mä en tiedä sitä. Mä vaa pelkäsin niit niinku tavallaa hirveesti... Mä pelkäsin niin paljon, et mä halusin mennä poikakouluun... Ja sit ne, jotka meikkas voimakkaasti, nii, mä varmaa pelkäsin sitä et mä oon, oisko se sitte et mä pelkäsin et olen samanlainen tai jotain...

Tyttöjen ihaileminen kaukaa on aineistossani tavallinen tarina. Jotkut transvestiitit näkevät itse siinä yhteyden huonoon itsetuntoon. Ilman vastausta jää kysymys, onko huono itsetunto sitten oman ominaislaadun kokemisen syy vai seuraus vai onko se siitä irrallinen. Toisinaan tyttöjä kaukaa katsellessa on saattanut kulua pitkäkin tovi:

Pauliina: Joo, se suhe tyttöihin on ollu sillee arka. Arka, että siis ei pystyny lähestyy sillee normaalisesti. Mie muistan, että miun luokalla oli tyttö, johon olin ihastunut. Mut, se oli semmost et niinkö kaukaa seuras. Eli tavallaan se oli sellasta itsetunnon puutetta tietysti aika viettävän paljon... Voi sanoo, et 19, ennen armeijaan menoa justiin, silloin oli ensimmäinen tyttö, treffit, ja tää tällanen kaikki alkanut.

Toisinaan transvestiitit näkevät arkuuden voittamisen ja transvestisuuden tutuksi tulemisen välillä selkeän yhteyden: kun transvestisuuden kanssa on opittu tulemaan toimeen ja se on asettunut osaksi tavanomaista elämää, ei tyttöjen lähestyminen tunnu yhtä ylivoimaiselta, kuten Marttiina seuraavassa sitaatissa kertoo:

Marttiina: Tota, mä oon ollu aika lailla tämmönen, yksin, vuosikausia... No sitte ku mä olin nää asiat selvittäny ittelteni, niin silloin myös se tutustuminen muuttu.

Docterin (1988) tutkimuksessa muutaman transvestiitin mainitaan kertoneen, että murrosiässä ja vähän sen jälkeen he eivät tunteneet oloaan kovin luontevaksi tyttöjen läheisyydessä.

Docter kysyi kuinka seksuaalisesti rohkeita tai estyneitä he nuorina olivat olleet. Hyvin estyneen tai ujon määrä oli 35 prosenttia, vähän estyneen tai ujon 31 prosenttia, ei estyneen eikä ujon 25 prosenttia sekä rohkean ja varmakäytöksisen 10 prosenttia. (Docter 1988, 133.) Eli jatkumolla erittäin ujo – erittäin rohkea kaksi kolmasosaa jää sen ujoon ja estyneeseen päähän. Docter toteaaakin, että esimurrosiän ja nuoruuden seksuaalinen ujous ja huono itseluottamus miehisessä sukupuoliroolissa on usein raportoitu kokemus (Docter 1988, 181).

Docterin (1988) mukaan on tavanomaista, että huomattuaan nuorena pukeutumistaipumuksensa transvestiitti päättelee olevansa homoseksuaali (Docter 1988, 18). Omat tulokseni ovat erilaiset kuin Docterin, eikä nuoruuden homoseksuaaliksi identifioituminen nouse esiin.

### 5.3 Transvestisuuden nimeäminen

Vaikka määrittely on vaikeaa ja merkitykset muuttuvia, monet haastattelemani transvestiitit kertovat itsensä määrittelemisen tärkeydestä. Aineistossa toistuu se, kuinka haastateltava jollakin merkillisellä tavalla on tuntenut itsensä erilaiseksi kuin muut. Jonkinlaisen selityksen löytämistä omalle ominaislaadulle kuvataan usein eräänlaisena rajapyykkinä, kuten seuraava lainaus kertoo:

Sari: Sit ehkä tärkein oli se kun löys nimen sille, mä olin ihan innoissani, mä en ollu aikasemmin kuullu semmosesta. Se auttaa hirveesti ku saa nimen asialle.

Nykyään nimi transvestisuudelle saatetaan löytää sitä määrätietoisesti etsien vaikkapa sanakirjoja tai internettiä selaamalla. Aiemmin sukupuolen moneutta käsittelevää tietoa on ollut vaikeammin saatavilla. Siksi nimi omalle ominaislaadulle on usein löytynyt sattumalta, kun jostain lehtiartikkelista tai televisio-ohjelmasta silmiin osuu jotain tuttua. Sari löysi transvestisuuden viikkolehden artikkelista:

Sari: Oisko se ollu joku viikkolehti, jossa oli siitä, kun joku kaveri meni armeijaan. Joo no joka tapauksessa sitte siin oli jälkijuttu, hänen kirjottama, et nimenomaan et hän on transvestiitti eikä tehny sitä rahan takia. Siinä sit löyty se sana.

Nykyisten transvestiittien on aiempaa helpompi löytää omaa ominaislaatuaan koskevaa tietoa muutoinkin kuin sattuman kautta esimerkiksi internetin ja kouluopetuksen monipuolistumisen myötä. Kun Sari oli lehtiartikkelista löytänyt nimen sille, mitä itsessään tunsii, tiedon kartuttaminen asiasta muuttui helpommaksi: kun tiesi mitä etsi, lisätietoa pystyi etsimään vaikka sanakirjasta:

Sari: Siskolle mä kerroin sit, mä etsin tietosanakirjasta sen sanan ja sanoin, et mä oon tollanen. Muistaakseni hän ei sanonu yhtään mitään siihen.

Nimeämisen myötä käsitys itsestä alkaa saada hahmoa. Myös sen pohtiminen kertoako muille vai ei, tulee mahdollisemmaksi, kun transvestiitilla itsellään on nimi sille, mistä on kysymys. Silloin, kun Sari löysi viikkolehden transvestiitista kertovan kutun, hän oli 16-vuotias. Nimen löytäminen oli niin riemastuttavaa, että hän kertoo halunneensa mainita asiasta heti jotain myös vanhemmilleen:

Sari: Mä sit kerroin vanhemmille et nyt mä oon keksiny jonkun asian itsestäni, mut mikä se, on ni sitä mä en taida kertoa vielä.

Nimen löytäminen omalle ominaislaadulle rinnastuu jossain määrin siihen, mitä sairaat kokevat saadessaan oireilleen diagnoosin. Joidenkin kohdalla diagnoosi kuvautuu



helpotuksena, koska se koetaan ratkaisuksi epävarmaan tilanteeseen. Diagnoosin saamisen myönteisyyttä painotetaan joskus siksi, että sitä kautta sosiaalisen ja tiedollisen tuen ja ymmärtämisen saaminen tulevat mahdollisiksi. Diagnoosilla voi näin olla vapauttava merkitys, kun ”tilanne selkeytyy ja epävarmuus väistyy”. (Seppälä 2003, 172–175.)

Transvestisuuden nimeämisen myötä myös erilaiset tuen saamisen mahdollisuudet täsmentyvät samalla, kun vertaisryhmään liittyminen tulee mahdolliseksi. Nimen saaminen asialle on askel kohti asian ymmärtämistä.

#### 5.4 Tyttönimen haltuunotto

Tyttönimen haltuunotto voidaan ymmärtää siirtymäriittinä: itsessä olevan crossgender-identiteetin nimeäminen, kirjaimellisesti, on transvestiitin eksplisiittisimpiä julkilausumia. Kokemus omasta feminiinisyystä laajentuu sen myötä, kun voi itse kutsua itseään jollain omaan ”sisäisen naiseen” viittaavalla nimellä, ja erityisesti kun kuulee itseään kutsuttavan tällä nimellä.

Suomessa useimmilla transvestiiteilla on nykyään itselleen tyttönimi valmiina jo kauan ennen ensimmäistä sosiaalista kontaktia. Docter (1988) kysyi haastateltaviltaan kuinka monen ristiinpukeutumivuoden jälkeen he ottivat itselleen tyttönimen. Keskimääräinen ikä oli 21,2 vuotta ja vaihteluväli yhdestä 53 vuoteen (Docter 1988, 137). Docterin aineistossa tyttönimi otettiin omaksi varsin myöhään verrattuna haastattelemani transvestiittien kokemuksiin.

Omassa aineistoni transvestiitit ovat tässä tyttönimikseen valinneet Sarin, Soilen, Marttiinan, Pauliinan, Lissun, Elisan ja Heidin. Aiemmin transvestiittinimissä kuului useammin viittauksia filmitähtiin tai nimillä haettiin speaktaakkelimaisuutta muilla keinoin. Nykyaikaa edustavien haastattelemani transvestiittien nimet ovat melko tavallisia suomalaisia naisen nimiä. Soile tosin kertoo, että ei halunnut ottaa tyttönimikseen ”kaikein tavanomaisinta” nimeä:

Soile: ... Sitte ku vaimo kävi siellä [transvestiittijärjestön kotisivuilla] kattomassa, niin häntä huvitti nää meidän nimet. On Helgaa ja muuta. Mut niinku tässä munki nimessä niin ideanahan on niinkun vähän se, että se ei ole kaikein tavanomaisin nimi. Mut tän nimen mä olin ottanu jo paljon aikasemmin käyttöön...

Jotkut haastattelemani transvestiitit kertovat tyttönimen valitsemista rajanneen sen, että sen ja ”siviilinimen” on haluttu alkavan samalla kirjaimella. Joidenkin kohdalla tyttönimen liitty

tarina: ensimmäinen ihastus tai kansakoulun opettaja on ollut sen niminen, tai nimi on valittu vaikkapa jonkin fiktiivisen elokuva- tai kaunokirjallisuushenkilön inspiroimana.

Haastatteluja tehdessäni oli selvää, että kutsuin haastateltavia heidän tyttöilynimellään. Kun haastattelut oli purettu, haastatelluilla oli mahdollisuus lukea oma osuutensa ja miettiä, mitä nimeä he itsestään tässä tarkastelussa haluavat käytettävän. Osa heistä halusi säilyttää tyttökerhon piirissä käyttämänsä nimen, muutamien kohdalla nimi on muutettu. Larssonin (1997) kvalitatiivisessa aineistossa erittäin mielenkiintoinen yksityiskohta on se, että tutkimuksessa kaikista haastateltavista käytetään miesnimiä.

## **5.5 Ristiinpukeutumisen muuttuminen osittaisesta kokonaiseksi**

Murrosiän jälkeen irtautuminen vanhemmista mahdollistaa aikaisempaa huomattavasti suuremman riippumattomuuden ja yksityisyyden. Lisääntyneen vapauden seurauksena transvestiitin tilaisuudet pukeutumiseen lisääntyvät ja mahdollisuudet osittaisen ristiinpukeutumisen laajentamiseen kokonaiseksi pukeutumiseksi peruukkeineen, meikkeineen, kaikkineen, kasvavat. Naisen kanssa elävät transvestiitit lainaavat vaatteita toisinaan puolison vaatekaapista. Niillä, jotka eivät elä parisuhteessa, suurempi yksityisyys helpottaa ristiinpukeutumista. Tämä on opettelun ja harjoittelun ja transvestisuuden tutkimisen aikaa. Ensimmäinen kokonainen ristiinpukeutuminen on merkkipaalu, ja uudenlainen vaihe transvestisuudessa alkaa.

Ensimmäisen kokonaisen pukeutumisen ajankohta vaihtelee aineistossani laajasti. Joillain on ollut äidin tai siskojen vaatevarastoa hyödyntämällä mahdollisuus pukeutua kokonaan jo nuoruusaikana, mutta tavallisempaa on, että ”täyteen tällinkiin” laittautuminen alkaa aikuisiällä. Kokonaisen pukeutumisen välttäminen voi olla myös seurausta ajatuksesta, että jos ”pahalle” antaa pikkusormen, se vie koko käden.

Heidin tavoin kokonaisen ristiinpukeutumisen vaihetta edeltää monella transvestiitilla useiden vuosien jakso, jolloin suhtautuminen tyttöilyyn on erittäin ambivalenttia. Heidi kuvaa omaa tilannettaan niin, että kokonaiset ristiinpukeutumiset tulivat mukaan sitten, kun hän antoi itselleen periksi ja myönsi itselleen olevansa transvestiitti. Siitä lähtien Heidin kaipaus tyttöilymahdollisuuksiin on kasvanut:

Heidi: Et mähän oon niinku transvestiitti ollu nää neljäkymmentä vuotta, mut sit se, et mä oon niinku kokonaan ruvennu pukeutumaan naiseks, niin siit on aikaa 5–6 vuotta... Must tuntuu, et tää on niinku lisääntynyt sit sen jälkeen, tavallaan et mä oon antanut itselle periks.

Ensimmäisen kokonaisen ristiinpukeutumisen suuri vaihteluväli tulee esiin myös muissa tutkimuksissa. Docterilla (1988) keski-ikäksi tuli 26,5 vuotta ja vaihteluväli oli neljästä 59:ään vuoteen ja Larssonilla (1997) keski-ikä oli 26,7. Larssonilla 66 prosenttia pukeutui ensimmäisen kerran kokonaan naiseksi ennen 31. ikävuotta, Docterilla vastaava luku on 71 prosenttia. (Docter 1988, 134–135; Larsson 1997, 196.)

Docterin (1988) aineistossa keskimääräinen osittaisten ristiinpukeutumisten aika ennen ensimmäistä kokonaista ristiinpukeutumista on 15,2, ja vaihteluväli on yhdestä vuodesta 44 vuoteen (Docter 1988, 136–137). Omissa haastatteluissani osittaisen ja kokonaisen ristiinpukeutumisen välinen tarkka aika ei tule esiin. Kahdeksan prosenttia Docterin transvestiiteista kertoi pukeutuneensa kokonaan jo heti ensimmäisellä kerralla (Docter 1988, 134). Docter ei kerro sen tarkemmin, minkä ikäisenä juuri nämä ristiinpukeutumiset olivat tapahtuneet.

## 6 TRANSVESTISUUDESTA KERTOMISEN VAIKEUS

Häpeän tematiikka liittyy irrottamattomasti salaisuuden kanssa elämiseen. Tässä luvussa tarkastelen häpeän ja salaamisen merkityksiä haastattelemini transvestiittien elämässä. Ennen kuin transvestisuudesta muille ihmisille kertominen tulee mahdolliseksi, on takana usein paljon työtä näiden teemojen parissa. Vaikka jokaisella aineistoni transvestiitilla transvestisuudesta tietää joku toinen, salaamisen ja siihen liittyvän häpeän kysymykset koskevat jossain määrin kaikkia transvestiitteja. Itse asiassa Suomessa ei toistaiseksi ole ketään täysin avoimesti transvestiittina elävää. Yksi tapa yrittää ratkaista transvestisuuteen liittyvän häpeän ongelma on koettaa eliminoida transvestisuus itsestään ja elämästään. Toinen tapa voi olla esimerkiksi valikoiva avoimuus.

### 6.1 Häpeä ja salaisuuden kanssa eläminen

”Pidä ittes miehenä” on evästys, jolla nykyäänkin voi kuulla poikalasta saateltavan. Poikaa voidaan varoitella naismaisuudesta, poika tai mies mekossa on vitsi tai häpeä ja sirkuksen partainen nainen nähtävyys. Ei siis ole ihme, että transvestiittien keskeiset vaikeudet liittyvät transvestisuuden hyväksymiseen ja huoleen ympäristön suhtautumisesta. Voidakseen hyväksyä itsensä paremmin transvestiitti tarvitsee asiallista tietoa. Koska transvestisuuteen liittyvät asiat ovat usein tabuja, asiallista tietoa on vaikeaa löytää.

Häpeän ydin on siinä, että ihminen ei tule vastavuoroisesti vastaanotetuksi omana itsenään. Transvestiitin häpeä ja syyllisyys kietoutuvat monikerroksellisiksi. Koettu asenteiden hyväksymättömyys kasvaa sisäistetyksi itsesyrjinnäksi. Syyllisyys läheisten ihmisten ”pettämisestä” sillä, ettei ole kertonut ”totuutta” itsestään, on monen transvestiitin perustunne. Totuuden kertomista estää pelko hylätyksi tulemisesta. Häpeän ja salailun seuralaisena kulkeva peittely pitää yllä tunnetta tuen puutteesta: kun hävettävää asiaa ei rohjeta kertoa, jää saamatta se tuki, jonka kenties voisi saada. Kaksoiselämä on stressaavaa ja kierrettä on vaikea katkaista<sup>45</sup>.

Pauliina miettii, mitä on voinut menettää sillä, ettei suhteessa äitiinsä pystynyt astumaan häpeän yli äidin vielä eläessä. Koska asia peitettiin ja vaiettiin, jäi Pauliinalta saamatta myös se tuki jonka hän jälkikäteen ajatellen ehkä olisi voinut äidiltään saada. Tunne menetetyistä mahdollisuudesta on vahva:

---

<sup>45</sup> Sama häpeän ja salailun kierre on tuttu monesta muustakin tematiikasta, esimerkiksi HIV:n kohdalla (ks. Huotari 1999).

Pauliina: Jos mie oisin silloin nuorena vaikka sanonu äidille... ni hää ois varmaan tukenu miuta ja koittanu ettii miulle parhaan mahdollisen avun... Et se ois voinu helpottaa miun olotilaa jo paljo paljo aikasemmin, jos vaa oisin kertonu. Siin on se mitä mie oon voinu menettää.

Ihminen tarvitsee elämässä selviytyäkseen monenlaisia strategioita. Yksi selviytymisstrategia on salaaminen, joka on tavallinen erilaisten häpeälliseksi koettujen asioiden kanssa eletteässä. Useimpien transvestiittien elämäntarinassa salaaminen saa jo lapsuudesta tai nuoruudesta lähtien keskeisen sijan. Elisan lapsuusmuistoista nousee merkittävänä esiin tilanne, jossa hän ensimmäisen kerran tuntee häpeää jäätyään kiinni äidin vaatteilla tehdyistä kokeiluista. Häpeän vahva kokemuksellisuus aiheuttaa sen, että ”siitä asti kaikki oli hankalaa, komplekseja”:

Elisa: Sillon kun isä löysi mut kun mulla oli näit äidin vaatteita päällä joskus 10–11-vuotiaana, niin mä itkin ihan kauheasti ja, ja tota... häpesin kauheasti... Siitä tuli sitte semmonen niinku häpeä ja kielletty asia. Tai kiellettyhän se jo sitä ennenkin, se oli ihan selvää... Siitä asti kaikki oli hankalaa, komplekseja... Jos meillä olis ollu mahdollisuus kokeilla ilman häpeää, niin ehkei sit tästä olis mitään ismiä tullutkaan. Et tää olis vaan osa normaalia elämää.

Haastattelemani transvestiitit kertovat, että itsesyrjinnästä kertova valtavan voimakas häpeä saattaa kestää useita vuosia tai vuosikymmeniä. Näiden vuosien aikana transvestisuudesta ei uskalleta kertoa kenellekään. Aineistossani painottuu, että syyllisyys, häpeä ja pelko siitä, että on jotenkin sairas tai tulee leimatuksi sairaaksi, saattavat olla transvestiitin seuralaisina pitkään tai peräti pysyvästi. Niinpä vielä nykyäänkin suomalaiselta transvestiitilta vie usein vuosia tai vuosikymmeniä, ennen kuin oman erityislaadun pystyy hyväksymään.

Häpeä merkityksellistyy usein nimenomaan suhteessa toisiin ihmisiin. Yksin tyttöillessä häpeää ei välttämättä tunneta, mutta kiinnijäädessä kyllä. Tähän ei välttämättä liity torjutuksi tuleminen sen ihmisen taholta, jolle transvestiitti ”jää kiinni”; Lissu kertoo, että oleellista kiinnijäämisissä on oma epävarmuus hyväksytyksi tulemisesta:

Lissu: No, sitte silloin, kun jossain paloin [naurahtaa], niin sanotusti paloin, siitä jää valtava häpeän tunne.

Haastattelija: Mikä siinä on se häpeä?

Lissu: No kun ei tiedä mitä ne toiset ajattelee... kun pelkää että se vastapuoli joko hyväksyy tai ei.

Elämässä olevan salattavan asian olemassaolo vaikuttaa myös moniin päivittäisiin arkisiin käytännön asioihin, ja pelko kiinnijäämisestä on mielessä taustalla jatkuvasti. Pauliina puhuu siitä, kuinka transvestisuuden salaamispyrkimys ja pelko kiinnijäämisestä vaikuttavat moniin päivittäisiin tekoihin ja rajaavat monenlaista arkista toimintaa ja päätöksentekoa:

Pauliina: Mut et tavallaan kavereitten tietoisuuteen sen haluais toisaaltaan, et sitte ois just itellään paljon helpompi olla... Tai sitte että tulee niinkö tää, että enää ei voi ostaa asuntoakaan suoraan tosta vaan, et onpas ihana asunto, kun siin on aina se, et näkyyks sin mistää muualta ikkunoihin. No sit, jos mie oisin mekos joskus kotona, mikä on hyvin harvoin, sovittelisin tai tämmöstä näin, niin tuota, sitte pitäs vetää verhot ikkunoihin, siel saattais just joku kävelläkki pihalla, ajaa nurmikkoo vaik, ja mitäs sitten? Sehää näkis... Ja jos on vaik vähän vatsakipuu ja lääkäri sanooki et nostapas vähän paitaa ja sit onki sukkahousut, en tiää, ei oo ikinä itelle tullu etee, mie oon sit kuitenkin vastaanotolle ain menny sit ihan miehenä.

Transvestisuus assosioituu usein seksuaalisuuteen ja seksuaalisuudelle kulttuurisesti asetettujen tiukkojen normien seurauksena transvestisuuteen useimmiten liitetään negatiivisia mielle yhtymiä. David M. Hawkins (1993) kirjoittaa homomiesten ja lesbonaisten parissa tehtävästä ryhmäterapiasta ja kiinnittää huomiota siihen, että homoseksuaalisuuden salaisuusluonne lisää sitä, että seksuaalisuudesta tulee keskeisempi itsemääritytymisen muoto kuin mitä se muutoin olisi (Hawkins 1993, 506). Myös tabuluonteen vuoksi transvestisuuden moniulotteisuus ei ihmisten mielissä todennu, vaan assosioituminen seksuaalisuuteen ja muut virheelliset käsitykset säilyvät.

Sosialisaatioprosessin ja eletyn elämän myötä ihmiseen istutetut moraaliarvot ja sukupuolivalmennus vaikuttavat vahvasti siihen, mitä transvestisuudesta – tai ”erilaisuudesta” ylipäätään – ajatellaan. Tämä koskee myös transvestiitteja itseään. Moraaliin kuuluu se, että on rehellinen. Transvestiitti, joka ei elä täysin avoimesti, ei siis tämän logiikan mukaan voi tuntea olevansa rehellinen. Yhdistelmään transvestiitti ja moraali voi tuntua vaikealta löytää toimivaa ratkaisua. Pitää olla valppaana koko ajan. Seuraavassa Sarin metsäneläin ja metsästäjä - metafora tästä tunteesta:

Sari: Sillon lapsena mä en vielä niinku hävenny sitä, en koskaa pelänny, must se oli tavallaa luonnollista. Mut ainoo minkä mä tavallaa alitajuisesti ymmärsin, että sitä ei noin vaa saa paljastaa, koska ei se oo sitä, mitä ihan kaikki tekee... Se, kun tää on tämmönen salaisuus, niin olo on varmaan vähän niinku metsän eläimellä, joka välttelee metsästäjää, et pitää olla valppaana koko ajan. Et niinku eläin menee juomaan lammelta, niin se koko ajan tähyilee ympärilleen... Se häpee tulee oikeestaan vaan sillon esiin, kun mä oon tavallaan paljastunu jossain mielessä, ni sillon mä en osaa nostaa päätä pystyyn ja [naurahtaa] olla ylpee et näin kävi, vaan sit mä yritän äkkii piiloutuu niinku se metsäneläin. Ja sehän on häpeetä, jos häpee on sitä, ettei halua paljastuu.

Sen jälkeen kun huoli kiinnijäämisistä ei enää ole elämää hallitseva, jää pieni pelko usein kuitenkin taustalle. Vaikka lähi-ihmisten piiri tietäisi transvestisuudesta ja hyväksyisi sen, täysin tuntemattomien ihmisten reagoiminen vastaan tulevaan transvestiittiin herättää epävarmuutta. Oleellisinta tässä on varmaankin edelleen kysymys hyväksyvyydestä ja hyväksymättömyydestä. Neuvotteluissa sosiaalisten odotusten ja itsensä toteuttamisen välillä läsnä voi lisäksi olla myös konkreettinen pelko tai vähimmillään huoli naurunalaiseksi joutumisesta, kuten Lissu seuraavassa kuvaa:

Lissu: Niin sitä kuitenkin pelkää, että joku kattoo että joo tuo on mies ja sillee. No en mä tiedä mitä ne vois sit tehdä. Elikkä semmosen julkisen pilan kohteena oleminen ei oo kuitenkaa hauskaa.

Koska kyseessä on melko piilossa oleva tabuinen itseilmaisun muoto, transvestisuuttaan hahmottava saattaa joutua pitkäänkin olemaan ilman kelvollista informaatiota ja oikealta, omalta tuntuva samastumiskohdetta. Ei olekaan ihme, jos transvestiitti pitää jossain elämänsä vaiheessa itsemurhaa yhtenä vaihtoehtona. Nuorten itsemurhayrityksistä arvioidaan kolmanneksen olevan homoseksuaalisten nuorten tekemiä (Stacey 1996, 134). Tutkiessaan lesbo-, homo- ja bi-nuorten itsemurhariskiä ja siitä tehtyjä tutkimuksia Gary Ramafedi (1994) havaitsee, että riskiä tehdä itsemurha lisää näillä nuorilla se, että he rikkovat paitsi odotuksen heteroseksuaalisuudesta, myös odotukset sukupuolen mukaisesta käyttäytymisestä: feminiinisesti toimivat pojat ja maskuliinisesti käyttäytyvät tytöt ovat Ramafedin mukaan erityisessä itsemurhariskissä. (Ramafedi 1994, 2–3.) Tästä homo-, lesbo- ja bi-nuoria käsittelevästä tutkimustuloksesta voitaneen tehdä myös johtopäätöksiä, että transvestiitit tekevät nuoruuden pukeutumiskokeilunsa pääsääntöisesti salassa. Tavanomainen, itsemurhaa lievempi ratkaisu ovat transvestisuuden eliminointipyrkimykset.

## 6.2 Transvestisuuden eliminointipyrkimykset

Transvestisten ominaisuuksien myöntäminen itsessään on siis nykyäänkin usein pitkäaikaisen kriisin paikka. Prosessin alkuvaiheessa transvestiitti voi kyseenalaistaa itsensä ihmisenä ylipäätään, mutta erityisesti miehenä, kumppanina ja isänä. Kuten yllä todetaan, itsetuhoiset ajatukset ja teot eivät tuolloin ole harvinaisia. Identifioituminen sellaiseen ryhmään, jota kulttuurisesti usein pidetään epänormaalina ja poikkeavana, ruokkii tunnetta ihmisenä epäonnistumisesta. Tästä seuraa monenlaisia yrityksiä eliminoida transvestisuus itsestään ja elämästään.

Haastattelemani transvestiitit kertovat, että nuorempina he toisinaan toivoivat voivansa päästä eroon tästä persoonansa ulottuvuudesta sen sijaan, että olisivat ryhtyneet toteuttamaan ja kehittämään tätä puolta itsessään. Onkin tavanomaista, että transvestiitti on koettanut parikymmentä vuotta tukahduttaa tämän osan itsestään. Tarinat, joissa vaatekerta ja muu asiaan kuuluva varustelu on moneen kertaan myyty, lahjoitettu pois ja poltettu, uskoen tai toivoen ettei niitä enää tarvita, ovat aineistossanikin tavanomaisia, kuten esimerkiksi Elisa seuraavassa sitaatissa kertoo:

Elisa: Oon mäkin heittäny vaatteet joskus neljä viis vuotta sitten pois. Sitte hankin vaan uudet tilalle.

Monissa muissakin tutkimuksissa kerrotaan transvestisuuden eliminointi- ja tyttöilyvaatteiden poisheittämisjärjelyjä (esim. Docter 1988, 17). Transvestisuuden vahva liittyminen psykiatrisiin ja transvestisuuden salaisuus- ja sairausluonteen murtumattomuus motivoivat ”parantumis”toiveita. Larssonin (1997) aineistosta 24 prosenttia on joskus toivonut pääsevänsä eroon transvestisuudestaan (Larsson 1997, 106).

Ne transvestiitit, joilla on suurin motivaatio eliminoida transvestisuus elämästään, ovat yleensä pakon tai paineen alla. Tavallisimmin on kysymys puolisoista, joka asettaa ”parantumisen” ehdoksi parisuhteen jatkamiselle, tai transvestiitin pelko siitä, että niin olisi. Usein ”parantumis”yritykset liittyvät johonkin tiettyyn elämänvaiheeseen. Tyypillisintä lienee se, että rakastuminen saa aikaan sen, että hävitetään kaikki, mikä muistuttaa transvestisuudesta. Syitä tähän voi olla monia. Saattaa olla, että rakastumisen tunne on niin valtava, että se vie kaiken energian ja tyttöily muuttuu merkityksettömäksi. Tai voi olla, että toive ”parantumisesta” liitetään siihen, että rinnalla on joku joka rakastaa ja jota rakastaa. Tai kenties pelätään, että asian ilmitulo johtaisi hylkäämiseen. Sitä paitsi elämä ilman transvestisuutta tuntuisi monin tavoin kivuttomammalta, koska Lissun sanoin ”tommonen elämä ni se ei oo kovin kivaa”. Lissu kertoo tyttöilyhalun jääneen taka-alalle, kun se toi parisuhteeseen hiertymän:

Lissu: Et siihen asti kyllä oli, et mä aattelin, et kelle tahaan mä kerron tän, niin minut viedään johonkin hoitolaan, yritetään parantaa siitä.

Haastattelija: Oliko sulla sitte joku toivomus siitä paranemisesta silloin, kun sä päätit soittaa [Transtukipisteelle]?

Lissu: No, kyl sit tommonen elämä ni se ei oo kovin kivaa...

Haastattelija: Mikä sun käsitys on, onko transvestisuus semmonen että sen voi joko valita, eli myöskin halutessaan vois valita sen pois?

Lissu: Varmaan kaikki on sitä koittanu. Et johonki elämäntilanteeseen sopii, et vuoden pari se voi olla pois, sit se pikku hiljaa se palaa taas... Nyt taas mä oon palaamassa takasin näihin hommiin enempi, oon tullu siihen tulokseen, et ei tätä voi hyllyttää... Niinku silloin kun tuo mun ero rupes olemaan siin vaiheessa, että se on vääjäämättä eessä, niin se alko tuntuu, et koska tää on tuonu tällasen pahan asian kun eron mun elämän, niin tää pitää jättää pois.

Satunnaisista ristiinpukeutumisen poisjäämisen pitkästäkin periodeista on tutkimuksissa raportoitu, mutta totaalisen lopettamisen ajatellaan olevan harvinaista (esim. Docter 1988, 36). Kun transvestiitin elämässä on jakso, jolloin transvestisuuden toteuttamista tavoitteellisesti koetetaan eliminoida, tuntemukset kuvautuvat haastattelemieni transvestiittien tarinoissa yksinäisyytenä ja elämän kapeutumisenä: koko maailma muuttuu harmaaksi, ja



sekin ilo jota saadaan elämän muista puolista, latistuu. Transvestisuudesta eroon pääseminen ei heidän käsityksensä mukaan onnistu lujallakaan tahdolla: sitä joko on transvestiitti tai ei ole, mutta valinnanmahdollisuutta ei ole. Transvestisuuden rinnastaminen harrastukseen ontuu Sarin mielestä sikäli, että harrastuksen voi lopettaa, mutta tyttöilystä ei pääse eroon silloinkaan kun haluaisi:

Sari:               Kyl mä oon tosiaan tätä miettiny ja toivonu erään kerran ettei ois tätä, mut kun mä tiään et ei tässä mitään niin väärääkään oo... Ainoo ero ehkä siinä normaaliin harrastuksiin, ettei siitä oikeen pääse eroon vaikka haluaisikin. Se on sit eri asia et haluaako vai ei. Joskus olen halunnut, joskus en. Viime aikoina en...

Haastattelemani transvestiitit tuovat haastatteluissa esille, että transvestisuus tuntuu olevan pysyvä piirre heidän persoonallisuudessaan, että totaalinen ”irtipääsy” on vaikeaa (myös Docter 1988, 36). Larssonin (1997) aineistossa on yksi esimerkki erilaisesta toimintastrategiasta. Mats-niminen henkilö kertoo huomanneensa transvestisen taipumuksensa kuuden – seitsemän vuoden ikäisenä, mutta haastatteluhetkellä ei enää useaan vuoteen ollut tuntenut tarvetta ristiinpukeutumiseen. Mats itse kertoo kehittäneensä miehisen rooli-identiteetin, joka on kompromissi miehisen ja naisisen välillä, ja voivansa nykyisin identifioitua tunteelliseksi mieheksi runojen, taiteen ja meditoinnin avulla, jolloin tarvetta astua roolirajan toiselle puolelle (”att ta steget över”) ei ole. (Larsson 1997, 169–173.)

Yrityksiä muuttaa transvestiittien ristiinpukeutumiskäyttäytymistä syvälle luotaavien terapioiden avulla pidetään yleisesti tuloksettomina (esim. Docter 1988, 52). Joitakin 1970-luvulle sijoittuvia käyttäytymisen muokkaamiseen pohjautuvia raportteja on olemassa (esim. Bancroft 1974; Fischer & Gochros 1977; Marks & Gelder & Bancroft 1970; Marquis 1970; Rekers 1977; Rosen & Rehm 1977). Suurin osa näistä tutkimuksista on toteutettu aikuisten miesten ja ristiinpukeutuvien tai muuten genderin pohjasta kuvioksi nousevalla tavalla käyttäytyvien lasten keskuudessa. Näiden tutkimusten mukaan transvestisuuden vähenemistä tai jopa sen eliminoitumista voidaan pitää yllä monien vuosien ajan; Docterin mukaan näiden tutkimusten perusteella näyttäisi siltä, että behavioristisilla metodeilla käyttäytymistä voitaisiin muokata (Docter 1988, 52). Tällöin ongelmiksi voivat tosin nousta eettiset kysymykset.

Edelläkuvatunlaiset tutkimukset on tyypillisesti toteutettu transvestisuutensa vuoksi mielenterveyspalveluihin hakeutuneiden joukossa. Tällöin tutkittavilla on tavoitteena päästä irti ristiinpukeutumisesta joko itsensä tähden tai jonkun muun toiveesta. Tämä mutkistaa tulosten yleistettävyyttä koskemaan transvestiitteja laajemmin. Lisäksi suurin osa yllä olevista

tutkimuksista perustuu todella harvoihin tapauksiin. Seurantaraportteja ei myöskään ole tehty tai ainakaan julkaistu, joten ”parantamishoitoja” koskevia johtopäätöksiä on vaikea tehdä.

Ulostulon prosessissa transvestisuuden kanssa voi tottua elämään niin, että siitä tulee hyvin asettunut osa itseä. Suurin osa tyttökerholaisista ei halua psykoterapiaa tai käyttäytymisen muokkaamista sulkeakseen itsestään jotain, joka ristiriidoista huolimatta on heille erittäin tyydyttävää. Heidi kertoo siitä, kuinka häpeän paino ulostuloprosessin myötä on keventynyt niin, että hän haluaakin säilyttää tyttöilyn osana itseään ja elämäänsä:

Heidi: Jos mä saisin syntyä uudelleen, niin mä haluisin olla transvestiitti, en mä niinku, silleen mul on hirveen vahva itsetunto. [Naurahtaa.]

Haastattelija: Eli sä et sit ottais parantavaa pilleriä, jos sellanen ois olemassa?

Heidi: Mä oisin varmaa muutama vuosi sitte ottanutkin. Mut sit sen jälkeen, kun mä tulin porukoihin mukaan, niin mä en kyl niin hirveest haluis ottaa sitä.

Muissa tutkimuksissa on päädytty samanlaisiin tuloksiin. Esimerkiksi Larssonin (1997) otoksessa vain neljä prosenttia toivoi nykytilanteessa pääsevänsä eroon tyttöilystä (Larsson 1997, 106). Yleisesti ottaen voitaneen sanoa, että eliminointitavoitteet vähenevät sitä mukaa kuin ulostuloprosessi etenee.

## 7 TRANVESTISUUDEN LIITTÄMINEN SOSIAALISIIN YHTEYKSIIN

Tässä luvussa käsittelen haastattelemieni transvestiittien ulostuloprosessia suhteessa heidän sosiaalisiin verkostoihinsa. Elämän käännekohtien jälkikäteisessä tarkastelussa kiteytyvät usein siirtymiset yhdestä vaiheesta seuraavaan. Transvestiittien avainkokemusten erittely osoittaa, että transvestiittikarriäärin suurimmat muutokset liittyvät pääsääntöisesti ulostuloprosessin ja transvestisuudesta muille kertomisen eri vaiheisiin tai muotoihin. Ajatus transvestiitista kuviona ja sosiaalisesta ympäristöstä pohjana näyttäytyy ulostuloprosessin myötä tärkeänä jokaisen siirtymävaiheen kuvailussa: kun transvestisuudesta kerrotaan muille, se kasvaa ulos yksityisen kokemuksen rajoista ja tulee sosiaalisesti jaetuksi.

Ulostulo on dialogia, sanatonta tai sanoitettua, jossa kuvio näyttäytyy pikku hiljaa kirkkaampana ja selvärajaisempana, vaikkakin lopuksi voi käydä niin, että kuvion tullessa pohjalle tarpeeksi tutuksi se lakkaa erottumasta.

Olen päätenyt jättämään parisuhdetta ja omaa vanhemmuutta käsitteleviin osiin poikkeuksellisen paljon sitaatteja, koska olen halunnut säilyttää niistä välittyvän kokemuksellisuuden ja tunteet mahdollisimman rikkaina.

### 7.1 Ulkona liikkumisen mahdollisuus

Monissa kuulemissani transvestiittielämäkerroissa ensimmäistä mahdollisuutta liikkua ulkona kuvaillaan erittäin tärkeäksi ja jollain tapaa terapeutiksi kokemukseksi, ja jotkut transvestiitit katsovat ulostuloprosessinsa alkaneen siitä. Usein ensimmäiset ulkona liikkumiset tehdään Pauliinan tavoin anonyymisti: Pauliinalle oli tärkeää tulla nähdyksi mutta ilman varsinaista kohtaamista. Anonymiteetin mahdollisuuden turvaaminen vähentää ulkona liikkumisen uhkaavuutta ja kiinnijäämisriskiä:

Pauliina: No sit tulee justiin se, että ei enää riittänyt että kotona. Piti päästä ulos. No sit mentii tarpeeks pitkälle, metsätielle tavallaa, semmoselle mistä mie tiesin et siel liikkuu ihmisiä lenkillä tai muuten... Elikkä tuli just sitä, et jos joku tuli lenkillä vastaan tai jotenkin, halus hirveesti... et tavallaa joku lähestyy, joku niinkö näkee.

Ensimmäiseen liikkumiseen ulkona ristiinpukeutuneena, esiintymiseen julkisesti naisen roolissa toiveenaan ”mennä läpi” ja saada vahvistusta toisilta tässä roolissa kulminoituu usein intensiivinen valmentautuminen ja monien vuosien tai vuosikymmenten mielikuvat siitä, miltä tuntusi liikkua ulkona ristiinpukeutuneena, kulkijana muiden kadulla kulkijoiden

joukossa. Tästä näkökulmasta on helppo ymmärtää, että kun tästä usein erittäin yksityisestä ja salaisesta ”kaapista ulos astumisesta” sitten tulee totta, tunne on usein suorastaan gender-euforinen<sup>46</sup> ja yksilön kokemuksena erittäin merkittävä ja unohtumaton. Heidi kertoo edelliskesäisestä ensimmäisestä ulkona käynnistä jääneestä ”hirveän upeasta tunteesta”:

Heidi: Viime keväänä, kesänä, mä sit ensimmäisen kerran lähin ulos ja tuota, se oli taas sit semmonen hirveen upee tunne, ku pysty liikkumaa ulkona mekko päällä.

Transvestiitin kokemuksessa tranvestisuuden asettuminen yksittäistä transvestiittia laajempaan yhteyteen on varsin merkittävää. Ensimmäisiä kertoja ulkona liikkussa läpimeno on varmaan useimmille transvestiiteille tärkeää kiinnijäämiseen liittyvän väkivallan tai nolatuksi joutumisen pelon takia. Myöhemmin läpimenon merkitys on vaihteleva. Joillekin se on erittäin tärkeää, toisille yhdentekevää, ja joidenkin mielestä voi olla jopa positiivista tulla ympäristön taholta noteeratuksi naista esittävänä miehenä. Läpimenemisen tärkeys voi vaihdella suuresti myös karriäärin eri vaiheissa.

Ensimmäisten ulkona liikkumisten ajankohdat vaihtelevat aineistossani paljon. Joku on käynyt yksin anonyymisti ulkona jo nuorena ja vasta vuosia sen jälkeen kertonut tranvestisuudestaan jollekin toiselle ensimmäisen kerran. Joku toinen on käynyt tyttökerhon tapaamisissa muutaman vuoden, ennen kuin ensimmäisen kerran lähtee ”mekko päällä ulos”.

Larssonin (1997) ja Docterin (1988) tilastollisten aineistojen välillä ei ole juuri eroa ajatellen ensimmäisen julkisen ristiinpukeutuneena liikkumisen ajankohtaa. Keski-ikä on Docterilla 32,4 ja vaihtelu oli 12 ja 63 vuoden välillä, ja Larssonilla ensimmäisen ulkona liikkumisen keskimääräinen ikä oli 33,2 vuotta (Docter 1988, 136; Larsson 1997, 196). Docterin 110 transvestiitista 12 ilmoittaa, ettei ole koskaan liikkunut julkisesti ristiinpukeutuneena; heistä kolme ei edes omista ulkona liikkumiseen tarvittavaa naisten koko vaatekertaakaan asusteineen (Docter 1988, 136–137). Ensimmäisten julkisten ulkona liikkumisten aikaan keskimääräinen kuukausittainen tyttöilyssessioiden määrä on Docterin aineiston transvestiiteilla noin 11 (Docter 1988, 214), mikä on kaksinkertainen verrattuna nuoruuden osittaisten ristiinpukeutumisten vaiheen keskimäärään.

---

<sup>46</sup> Gender-euforisuuden käsitteellä tarkoitetaan alakulttuuripuheessa sitä, kun ihminen haltioituu mahdollisuudesta ilmaista sukupuoltaan moniulotteisesti.

## 7.2 Ensimmäiset sosiaaliset kontaktit

Ihminen tarvitsee toisia ihmisiä tunteakseen olevansa olemassa, samoin transvestiitti tavallaan tuntee transvestiittina todella olevansa olemassa voidessaan elää transvestisuuttaan todeksi erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Kuvion ja pohjan kautta ajateltuna transvestiitin kuvio todentuu hänen mielessään vasta sitten, kun se voi olla olemassa jotain pohjaa vasten. Näin tulee ymmärrettäväksi se, että mahdollisuus sosiaalisiin liittymisiin on tyttöilyssä erittäin tärkeää.

Haastattelemani transvestiitit tarkoittavat usein ulostulo-sanalla ensimmäistä sosiaalista kontaktiaan, jossa transvestisuus on tuotu ilmi. Ulostuloprosessissa on kaksi osapuolta. Se, joka tulee ulos, ei omassa mielessään luonnollisestikaan muutu miksikään, vaan antaa näkyä uloskin päin sen, minkä on jo kauan sisällään tuntenut ja yksinään kokenut. Sen kokemuksessa, jolle transvestiitti tulee ulos, transvestiitti usein muuttuu joksikin muuksi kuin mitä hän aikaisemmin oli. Se, jolle transvestiitti transvestisuudestaan kertoo, joutuu yllättäen muodostamaan käsityksen ilmiöstä, joka ei kenties ole ennalta tuttu. Transvestiitin tietoisuus asian ymmärtämisen vaikeudesta ja hitaudesta jarruttaa halua kertoa siitä.

Kun tyttöily valtaa elämässä yhä enemmän alaa, myös erilaiset paljastumisen mahdollisuudet kasvavat. Marttiina kertoo, että lopputulos on parempi, jos ehtii huhujen edelle ja saa kertoa asian itse. Tällöin on etulyöntiasemassa valitsemaan mitä ja miten asiasta puhutaan, ja tilanteeseen on mahdollista valmistautua etukäteen. Itse asiassa transvestisuudesta kertomiseen liittyvät pelot ovat Marttiinan mielestä painostavampia kuin itse asian kertominen:

Marttiina: Mä oon kuullu, et siellä [entisessä työpaikassa] on ollu jotain huhuja. Se voi olla, et ne huhut on saanu sen, et nyt se [entinen paras kaveri] pitää mua kummajaisena. Et niinku tostakin voi oppia sen, et ehdottomasti mieluummin kannattaa itse kertoa kuin antaa huhujen kiertää. Antaa itte niitten nähdä, mistä on kyse, sen jälkeen ne voi todeta et eihän tossa oo mitään erikoista... Piilottelu ja pelko et siit paljastuu, niin se on huomattavasti pahempi asia kuin se, että kertoo.

Ensimmäiset askeleet transvestisuudesta muille kertomisessa ovat vaikeita, mutta sen jälkeen tilanne helpottuu yleensä nopeasti, ja alun vaikeutta on myöhemmin hankala itsekään edes oikein ymmärtää. Marttiina kertoo, että yksinkertainen tosiasia on, että kun salaaminen alkaa vaikeuttaa elämää liiaksi, salaamiseen liittyvä vaikeus alkaa tuntua merkittävämmältä kuin transvestisuudesta kertomisen riskit:

Marttiina: On aika hankalaa pitää kaikki jossain piilossa. Niin on parempi, että ei tarvitse pitää piilossa.

Homoseksuaalisuutta tutkinut Hawkins (1993) painottaa ulostulon merkitystä sosiaalisissa suhteissa. Kertomisen optimaalinen ajankohta määräytyy hänen mukaansa monista tekijöistä, kuten persoonallisuuden rakenteesta, sosiaalista voimavaroista ja käytössä olevista stigman hallintastrategioista. Itsestä kertomisen merkitys on Hawkinsin mukaan itsen hyväksymisen kannalta oleellista: mitä laajemmin ihminen tuntee tulevansa hyväksytyksi sellaisena kuin on, sitä paremmin identiteetti realisoituu. Identiteetin realisoituminen taas korreloi mielen hyvinvointiin. (Hawkins 1993, 508–509.) Ristiinpukeutumiseen liittyvät sosiaaliset kontaktit lisäävät transvestiitin sosiaalista vahvistumista ja kasvattavat hänen itsetuntoaan (myös Docter 1988, 86).

Kertoessaan toiselle ihmiselle transvestisuudestaan transvestiitti näyttää itsestään jotain erittäin merkittävää ja syvää ja asettuu alttiiksi haavoittumiselle. Siksi transvestisuudesta kertominen onkin usein valikoivaa. Jotkut haastattelemani transvestiitit ovat avoimesti transvestiitteja lähinnä toisten tyttökerholaisten parissa, jotkut ovat kertoneet puolisolleen, muulle perheelleen tai muutamille ystävilleen, mutta kukaan ei ole kertonut transvestisuudestaan esimerkiksi työtovereille tai naapureille. Käytännössä transvestisuudesta kertomisen rajat tarkoittavat useimpien haastattelemani transvestiittien kohdalla verkostoitumista muiden transvestiittien kanssa ja erilaisissa tyttökerholaisten tapaamisissa käymistä.

### **7.3 Vertaisten löytäminen**

Sen jälkeen, kun omalle ominaislaadulle on löytynyt nimi, tulee mahdolliseksi löytää myös viiteryhmiä ja muita ”samanlaisia”. Transvestisuuden korkea sosiaalinen stigma on kuitenkin merkittävä este muiden transvestiittien joukkoon hakeutumiselle ja ensimmäiseen vertaisten tapaamiseen saapumisen kynnyksellä voi tuntua mahdottomalta ylittää. Se kuluttaa paitsi meikkiä, myös tahdonvoimaa. Ja usein se vaatii myös aikaa: tyttökerhoon lähtemisen ajatuksen ja sen toteuttamisen välillä saattaa olla vuosia.

Transvestisuuden salaisuusluonteen vuoksi tarve anonymitettiin säilyy usein pitkään. Haastattelujeni perusteella transvestiitti ottaa nykyään ensimmäisen sosiaalisen kontaktinsa toiseen transvestiittiin nimettömänä internetin kautta. Internet onkin lisännyt transvestiittien verkostoitumisen mahdollisuuksia minimaalisilla kiinnijäämisen riskeillä. Internetin kautta

tapahtuvilla virtuaalikontakteilla tai anonyymeilla puhelinkontakteilla voidaan kerätä rohkeutta muiden transvestiittien tapaamiseen.

Lissu löysi muita transvestiitteja parinkymmenen yksinäisen tyttöilyvuoden jälkeen. Vasta silloin hän kertoo saaneensa transvestisuudesta kelvollista informaatiota. Huomattuaan, ettei ole ainut, Lissu kertoo löytäneensä mahdollisuuden identifioitua transvestiittina muullakin tavoin kuin ”vähän sairaaksi ja sellasta”:

Lissu: Sitte sattu silmiin Hesarista se Transtukupisteen ilmoitus. Aika kauan mä sitä haudoin ennenku mä soitin sitte [naurahtaa]... Tämä yhteisöhän tuli vasta, mitähän vuotta se olis mahtanu olla, 90-luvun puolessa välissä. Ja siihen asti, kun ei ollu ketään muita koskaan tavannu, ni se tuntu et tää on jotain semmosta ihan henkilökohtaista ja vähän sairasta ja sellasta. Väkisinki sellasia ajatuksia tulee mieleen, kun luulee melkeen olevansa ainut.

Tyttökerhoon tulo ajankohtaistuu tavallisimmin kriisien jälkeen nelissäkymmenissä, kun itsensä hyväksyminen ja itsetunnon vahvistuminen tekevät sen mahdolliseksi. Tyttökerhon piiriin tulevien transvestiittien keskimääräinen ikä näyttäisi paitsi Suomessa myös muualla (esim. Larsson 1997; Docter 1988), asettuvan 40–50 vuoden seutuville. Muiden transvestiittien joukkoon hakeutumisen verrattain myöhäistä ajankohtaa selittävät valtava leimautumisen pelko, huoli statuksen menettämisestä, itsesyrjintä ja häpeä.

Kertomukset siitä, kuinka Transtukupisteen parkkipaikalla tai tyttökerhon kokoontumisen oven takana on käyty useita kertoja uskaltautumatta pidemmällä, eivät ole mitenkään poikkeuksellisia. Mutta Heidi tuo haastattelussa esille, että jatko on paljon helpompaa, kun mukaan tuleminen kynnys on kerran ylitetty. Heidi kuvaa sitä, että liittymällä vertaisryhmään hän on lopultakin löytynyt tilan, jossa ”saa olla sitä mitä on”:

Heidi: Oli kauhee kynnys tulla Transtukupisteeseen... Sitte kun mä ensimmäisen kerran tulin naisten vaatteissa niin kyl se sitte heti rupes tuntumaan hirveen hyvältä... Tää on hirveen kivaa ollu täällä [muiden transsukupuolisten parissa] olo sillee ja jotenki nautin hirveesti siitä, kun täällä saa olla sitä mitä on.

Monen transvestiitin kokemuksessa juuri yhteyden löytäminen toisiin transvestiitteihin nimetään myöhemmin yhdeksi transvestiittikarriäärin tärkeimmistä kohdista. Soile kertoo kuinka pitkät yksin tyttöillessä kuluneet vuodet lopulta pakottivat hänet etsimään muita. Kokemus siitä, että voi olla oma itsensä nimenomaan muiden ihmisten joukossa, on Soilelle erittäin tärkeä:

Soile: Tiesin, että tosiaan tän DWC:n<sup>47</sup> parissa että nää on samanlaisia tyypejä kuin minäkin. Et mun oli niinku jo pakko vähän lähtee tästä yksinäisestä harrastuksesta... Kyllä se

<sup>47</sup> DWC tarkoittaa valtakunnallista transvestiittijärjestö Dreamwear Club ry:tä.

oli loistava tunne. Ja mä olen koittanu aika aktiivisesti käydä. Niin paljon kuin vain suinkin mahdollista. Se oli tossa just kun mä tohon DWC:hen tulin silloin, kun mähän heti huomasin, että kaikki muut ajattelee ihan samalla tavalla... Mut tota, just kun näkee toisten silmissä ja... Se on, yleensä se on hirveen hyvä tunne, tunnelma. Et mä oon se oma minäni siellä mutta vaan näin pukeutuneena... Se voi olla että tässä miljöössä näitten muitten vastaavien transvestiittien seurassa on niin helppo olla niinku oma itsensä.

Verkostoituminen muiden transvestiittien kanssa rakentaa myönteistä minäkuva ja vähentää itsesyrjintää. Vertaisryhmätoimintaa pidetään ylipäätään erittäin tärkeänä ja ihmisen minää vahvistavana (Whiteley 1975, 208). Muiden vertaisten löytämisen suurin merkitys lienee siinä, että voi konkreettisesti huomata, ettei ole ainoa. Oma ”erilaisuus” on tuntunut usein taakalta, ja muiden ”samanlaisten” löytäminen tuntuu sitten vastaavasti valtavalta helpotukselta. Vertaisryhmän korjaava merkitys on, että koetut vääryydet voivat tulla yhteisöllisesti korjatuiksi. On löytynyt paikka, jossa voi tuntea olevansa ”samanlainen”; lopultakin on löytynyt mahdollisuus tulla luvallisesti ja hyväksytysti nähdyksi. Toisista transvestiiteista voi myös tulla roolimalleja. Transvestiittiyhteisöön mukaan tulemisella onkin usein tärkeä merkitys transvestisuuden rakentamisessa ja vahvistamisessa.

Omien kokemusten vertaaminen muiden tarinoihin on merkityksellistä. Muiden transvestiittien kokemuksia tarvitaan selvittämään yksin asiaa työstäessä helposti umpikujan meneviä ajatuksia. Transvestiittien alakulttuurin tapaamiset tarjoavat myös ainutlaatuisiksi koetun mahdollisuuden tyttöillä rauhassa ja turvallisesti, ilman paljastumisen riskiä, ja olo on vapautunut. Lissu kertoo, että juuri turvallinen tyttöilymahdollisuus tekee tyttökerhon tapaamisista hänelle tärkeän:

Lissu: Mut sit oikeen vapautunut ei oo muuta kun täällä omassa porukassa, kun ollaan yhdessä menossa. Siinä ei oo jännitettä, mutta muulloin aina on. Kotonakin, että tuleekohan joku, saanko mä olla rauhassa... Se hyvä puoli tässä jutussa on siinä just silloin, kun tosiaan pääsee olemaan luontevasti näissä porukoissa, niin se on sellainen hyvä fiilis.

Yhteisön merkitys on karriäärin eri vaiheissa erilainen ja suurimmillaan sen merkitys lienee liittymisvaiheessa. Sen merkitys ei välttämättä vuosien mittaan vähene, mutta siihen liittyvä intensiivisyys voi laimentua. Eräs yhteisöjä yleisesti ottaen koossapitävä voima on tarve tehdä jollekin tietylle asialle jotain. Tämä piirre yhdistää varmasti myös transvestiitteja.

Haastattelemi transvestiitit kertovat toivovansa tilanteensa olevan jollain tapaa toisin suhteessa transvestisuuteen. Joku on esimerkiksi huolissaan vanhemmuudestaan transvestisuuden vuoksi, moni toivoisi voivansa olla avoimempi transvestisuudestaan, joku ei uskalla luoda läheisiä ihmissuhteita torjutuksi tulemisen pelosta ja niin edelleen – sinällään monille muillekin kuin transvestiiteille eri syistä tuttuja teemoja. Yhteisö ja vertaisten tapaamiset ovat mahdollisuuksia jakaa näitä yhteisiksi koettuja tunteita ja käytännön elämän



pulmia muiden samassa tilanteessa olevien kanssa. Lisäksi transvestiitti ei tyttökerhon kontekstissa ristiinpukeutuessaan poikkeaa normista, vaan voi tuntea noudattavansa sitä.

Transvestiittien tapaamisissa käy nykyään kasvava määrä myös transvestiittien tyttöystäviä ja puolisoita (Dreamwear Club ry., toimintakertomus 2002). Hyöty on molemminpuolinen: haastattelemani transvestiitit pitävät tärkeänä sitä, että kahvi-illoissa voi kuulla myös oikeiden naisten<sup>48</sup> näkökantoja, kokemuksia ja tunteita, ja oikeille naisille on tärkeää tavata puolisoita ja tutustua tranvestisuuteen laajemmin kuin vain oman puolison kautta. Heidiin puoliso ei tiedä Heidiin tranvestisuudesta. Heidi kertoo, että mahdollisuus keskustella muiden transvestiittien puolisoitten kanssa on hänelle tärkeää, koska muiden puolisoitten kokemusten puntarointi on omalle puolisolle kertomisen mahdollisuuden työstämistä:

Heidi: Must on hirveen mukavaa, kun näissä meidän tapaamisissa täällä käy oikeita naisia, et pystyis niinku niiltä sitä käsitystä ymmärtään... Se [keskusteleminen transvestiittien puolisoitten kanssa] tavallaan aina antaa uskoa, et kun sit nää naiset niin nehän pitää tätä suhtkoht mukavana ilmiönä. Vaik sitte taas, jos sä katot internetistä ni löytyy sitte taas päinvastasi.

Kun tyttökerho tulee tutuksi ja turvalliseksi, laajemman avoimuuden uhkakuvat laimistuvat. Tunne siitä, että tranvestisuudesta tietävien ihmisten määrä kasvaa, on hyvä. Heidi kertoo tarpeestaan suurempaan avoimuuteen omassa elämässään; toiveet mahdollisuuksista tyttökerhoa laajempiin alakulttuuritapaamisiin ja tranvestisuudesta kertomiseen perhepiirissä sekä haave mahdollisuudesta olla työelämässä transvestiitti askarruttavat Heidiin mieltä:

Heidi: Jotenkin nautin siitä, et ihmiset yhä enemmän ja enemmän tietävät, et mä oon transvestiitti. Jotka tietää ja tuntee tään puolen mun elämästäni, nimet ja kaikki, enkä oo yhtää sitä katunu, mä pidän tätä kuitenkin turvallisena yhteisönä...

Haastattelija: Sä sanoit et yhä enemmän ja enemmän, niin mihin suuntaan sä toivosit sitä ulostuloo lisää? Vai tarkoits sä sillä sitä, et sä haluisit enemmän liikkua?

Heidi: Tietysti joku upea asia olis se, et löytäis sellaisen työpaikan, missä tiedettäis, et mä oon transvestiitti ja mulla vois joskus olla mahdollisuus olla pukeutuneena... Nii ja koko ajan täällä nyt sitte kateellisena kattoo, kun toiset käy Kaisaniemessä<sup>49</sup>... Enemmän liikkua joo ja ulos tulla sitte läheisille, vaimolle.

Useimmille transvestiiteille tyttökerhot ovat ainoa paikka, jossa voi ottaa puheeksi tämän puolen itsestään<sup>50</sup>. Omien kokemusten ja tunteiden jakaminen muiden samankaltaisessa tilanteessa olevien kanssa voi lisätä itsetuntoa ja luoda turvallisuuden ja ymmärretyksi tulemisen tunnetta. Tyttökerhon tapaamisissa käyminen voi olla monelle liki ainoa tapa

<sup>48</sup> Sanonta ”oikeat naiset” on transvestiittien alakulttuurissa käytetty sana transvestiittien puolisoista. Puolisoita voidaan kutsua myös ”luomunaisiksi” tai ”ekonaisiksi”, sen rinnalla kun transvestiitit itse ovat ”tekonaisia”.

<sup>49</sup> Kaisaniemi viittaa tässä SETA ry:n ravintola Kaisaniemessä järjestämiin juhliin.

<sup>50</sup> Osa-aikatyttöilyyn liittyvien teemojen lisäksi tyttökerhojen keskusteluaineistoa ovat samat teemat kuin missä tahansa miesten tapaamisissa: autot, urheilu, naiset.

saavuttaa hyväksyntää ja huomioiduksi tulemista tässä roolissa. Monelle vertaisryhmä on myös ainoa jakamisen mahdollisuus, koska alakulttuurin ulkopuolella ei ole ketään, joka tietäisi transvestisuudesta ja jolle näin ollen voisi puhua siihen liittyvistä seikoista. Täten yhteisön vaikutus kohenevaan itsetuntoon ja vähenevään häpeään voi olla merkittävä.

#### 7.4 Transvestisuudesta kertominen puolisolle

Haastattelemieni transvestiittien tarinoissa transvestisuuden kertominen puolisolle ja transvestisuuden sijoittuminen parisuhteeseen tulee monessa kohdin puheeksi. Sari ja Heidi ovat suhteen alussa kertoneet puolisolle, mutta sen jälkeen asia on ”unohdettu”. Elisa on niinkään kertonut asiasta heti seurustelun aluksi, ja nyt monen vuoden jälkeen asia on hiljattain otettu suhteessa kunnolla käsittelyyn. Soile ja Lissu ovat monien avioliittovuosien jälkeen hiljattain kertoneet puolisolleen. Marttiina ja Pauliina ovat nykyisessä seurustelusuhteessaan olleet koko ajan avoimesti transvestiitteja.

Haastateltavani kertovat, että pelko kumppanin vaikeudesta hyväksyä transvestisuutta nostaa kynnystä solmia seurustelusuhteita. Tämä tulee monen kohdalla esiin jo nuoruuden arkuutena tyttöjen ja naisten suhteen sekä aloitteen teon jättämisenä toiselle, mitä on kuvattu aiempana tässä tutkielmassa. Sari kertoo parisuhteensa aikanaan alkaneen vaimon aktiivisuuden ansiosta:

Sari                   Mä oo ollu aina hyvin passiivinen, ujo, tai kömpelö tai mikä nyt semmonen... Mä en koskaan varsinaisesti seurustellu, itse asiassa vaimo sieppas mut [naurahtaa].

Kun parisuhde on solmittu, suuri osa transvestiiteista ei tutkimusten (esim. Prince & Bentler 1972; Docter 1988; Rudd 1993) mukaan koskaan kerro puolisolleen olevansa transvestiitti. Naisella saattaa olla monenlaisia aavistuksia, mutta asiaa ei suhteen aikana koskaan oteta puheeksi. Syitä asian salaamiseen on monia. Lissun kokemus siitä, että seurustelun alussa tyttöilyyn ei ole kummempaa kiinnostusta, lienee melko tyypillinen. Siihen saattaa liittyä myös toive tilanteen jäämisestä pysyväksi, mutta Lissun kertoo kokeneensa, että ”se tulee takasin”:

Lissu:                 Sillon se seurustelu oli semmonen iso asia, että se voitti tämän tavallaan. Mutta sitten kun se pääs se suhde tasaantumaan, niin sit tämä puoli niinku sai enempi valtaa. [Naurahtaa.] Et siin on vähän sellasia, en tiiä miten yleistä se on, että se hetkellisesti kielletään itessään jonkun takia, mut sit taas kun tasaannutaan, se tulee takasin, olipa syy mikä tahansa, joku positiivinen juttu tai negatiivinen juttu.

Suurin puolisolle kertomisen este on hylätyksi tulemisen pelko. Marttiina kuvaa aiempia suhteenluomisiaan kertomalla, että tranvestisuutta ei voinut suhteen alussa kertoa, vaan ensin täytyi koettaa rakentaa luottamusta. Mutta kun tunne luottamuksesta on syntynyt, tuntuu ettei sitä voi riskeerata kertomalla jotain, mitä on salannut:

Marttiina: Jos mennään takas niihin aikoihin, kun mä tulin ulos kuoresta, mä tapailin silloin yhtä tyttöä... Sit ku mä en oikein tienny itestäni mitään ja olin hirveen epävarma et hyväksytäänks mut... Pitää ensiks se luottamus luoda ja sitten yleensä vasta mä pystyn viemään mihinkään eteenpäin... Niinku tämmösiä tapauksia oli aikasemmin, missä niinku tapasin jotakin... niin tota noin mulla ei sitten kantti kestäny, kun en luottanu siihen et mut hyväksytään...

Asiallisen suomenkielisen materiaalin puute on varmasti vaikeuttanut monen transvestiitin mahdollisuuksiin ymmärtää itse itseään. Minkä tahansa kokemuksen tai tunteen sanoiksi pukeminen on vaikeaa ja Marttiina osuukin varmasti oleelliseen todetessaan, että tranvestisuudesta on vaikea toiselle puhua, koska sitä on itekin niin vaikea ymmärtää ja selittää:

Marttiina: Näiden asioiden ymmärtäminen on se vaikee puoli. Tavallaan jos haluais selittää oikeasti, mitä se on, niin se pitäis itekin ymmärtää. Sen takia se selittäminen on tavallaan, se on hyvin vaikeeta.

Lisäsy tranvestisuudesta kertomisen siirtämiseksi voi olla se, että kertoessaan tranvestisuudestaan transvestiitti joutuisi paljastamaan myös muita sen mukana tulevia asioita. Sari ajattelee, että avoimuus vaimon suhteen toisi väistämättä esiin myös sen seikan, kuinka paljon tyttöilyyn on vuosien mittaan kulunut aikaa ja rahaa:

Sari: Todennäköisesti tulis ilmi, et tähän on tietysti uponnu aika paljon rahaa, varsinki nyt kun on ruvennu käymää kampaajalla ja kosmetologilla, ja sit tää kaikki aika, mut et varsinki siit rahasta.

Tavallisia tarinoita aineistossani ovat ne, joissa ennen varsinaista tietoista tranvestisuudesta parisuhteessa kertomista transvestiitti vuosien ajan provosoi lähiympäristössään mahdollisuuksia ”jäää kiinni”. Vinkkien jättäminen on varmasti pääsääntöisesti tiedostamatonta, mutta järjestelmällisyydessään tuskin täysin tahatonta. Vinkkien jättämisen sisältö saattaa olla puolison reagoimisen testaaminen. Kiinnijäämisen mahdollisuuksia motivoi vastaantulon odotus ja pyrkimys tulla sosiaalisesti hyväksytyksi: jospa puoliso ikään kuin sattumalta tulisikin ymmärtäneeksi vihjeen ja antaisi vastavihjeen siitä, että asia on ymmärretty eikä tilanne anna aiheita huoleen.

Toistuvuudessaan vihjeitten jättäminen on mielenkiintoista. Omassa aineistossani vihjeiden ripottelu tuli monen haastateltavan kohdalla esiin. Vihjeisiin tarttuminen on kuitenkin

vaikeaa; pelko ja tarve ”painaa se pois” ovat varmaankin niin transvestiittien kuin heidän puolisoitensaakin yhteisesti jakamia, kuten Sarin seuraavassa sitaatissa ilmenee:

Sari: Se on muuten yks mielenkiintonen luku mun elämässä, et vaik kuinka monta kertaa mä oon tietyissä asiois jääny kiinni, ni koskaan ei oo peräty sitä lopullista vastausta. Esimerkiks, jos otetaan vaik vaimo. Ennen naimisiinmenoo mä mainitsin asiasta, sanoin että jos vois, ni mä haluisin päästä tästä irti. Vaimo ehkä kuunteli sitä, kuunteli asian mut se ei varsinaisesti puhunu siitä ja koskaa sen jälkeen ei oo puhunu asiasta. Mut sen jälkee hän on nähny mut kerran punasilla lakatuilla varpaankynsillä, nähny jotain pullottavan tääl rinnoil, juoksin karkuun kylppäriin. Mulle on jääny huulipunaa huuliin, hyvin haaleeta mut selkeesti voi huomata et jotain. Oon käyny kulmia värjättämässä, ni hän kysy et oonks mä tehny niille jotain ja en tunnustanu sitäkää. Mä en ymmärrä mikä siinä sitte on, et näkee asian muttei perää lopullista vastausta... Niin, se on hyvin ihmeellistä: vaik mä oon yhen kerran kertonu asiasta ja paljastunu useammin kun nää kerrat, ni edelleenki hänen asiallin kommentti on se, et sul on jotain mitä sä salaat, mut mä en keksi mitä... Ehkä hän halua kumminki, joku hänes halua painaa sen pois.

Ajatus puolisolle kertomisesta voi tuntua suorastaan mahdottomalta, vaikka toive siitä onkin suuri. Kertomisesta vastuunottamista mutkistavat vielä lisäksi lapset: jos puoliso saa tietää, meneekö tieto myös lapsille ja mitä sitten tapahtuu. Pelko siitä, että puoliso saattaisi käyttää transvestisuutta aseena lapsia vastaan ja tavalla tai toisella vaarantaa transvestiitin vanhemmuuden, saa miettimään avoimuuden strategioita moneen kertaan. Jos transvestiitti pelkää, että puoliso transvestisuuden puheeksiottamisen seurauksena ääritilanteessa voisi viedä suhteen eroon, uhkakuvien joukkoon liittyy myös pelko mahdollisesta leimatuksi tulemisesta sukulaisten ja tuttavien piirissä.

Sari kertoo kokevansa ainoaksi vaihtoehtokseen vihjeiden jättämisen jatkamisen ja yhä kasvavien kiinnijäämisen riskien ottamisen niin kauan, kunnes joutuu kohtaamaan asian. Vastuu kertomisesta tuntuu Sarista niin raskaalta, että sen jättää ”sattuman” huomaan:

Haastattelija: Millasena sä näät tän sun ja sun vaimos tulevaisuuden?

Sari: Tällä hetkel mä todennäköisesti näkisin sen niin, et mä sattumalta puolitahallani tai vahingossa paljastuisin, et se tulis esiin. Mut mä en kyl oikeen uskaltas sitä tehdä, lasten kanssa. Mä olin täs maanantaina täysin meikattuna ja tulin se meikki päällä kotiin ja kylppäriin ja, siin on niinku suuri riski.

Mitä pitempään parisuhde on kestänyt ja mitä enemmän ilmeisiäkin vinkkejä on jätetty, sitä korkeammaksi kertomisen kynnyks transvestiitin kokemuksessa saattaa nousta. Sama tapahtuu ehkä puolisonkin kohdalla: kummallisten ”sattumusten” toistuvuus ja niihin saadut ilmiselvästi tekaistut selitykset tulevat osaksi suhteen dynamiikkaa, eikä niihin löydetä keinoa tarttua ja pysähtyä. Puheeksi ottaminen on vaikeaa puolin ja toisin, kumpikin odottaa toisen tekävän puhumisen aloitteen. Heidi pitää itsekkin vaimolleen antamia selityksiä

”päättöminä”. Ehkä takana on ajatus, että ilmiselvän päätön selitys saisi vaimon tekemään aloitteen asian puheeksiottamisessa:

Heidi: Se on joku, ehkä oisko siitä joku 10–15 vuotta aikaa, niin mä olin meikkivoiteen unohtanu peilikaappiin, mut sekään ei sitte johtanu yhtään mihinkään, et vaimo vaa ihmetteli, et koska hän on tämmöstä ostanut, et onks sulla mitää muistikuvaa, mistä tää on ilmestyny. Sitte joskus jotkut sukkahousut on jääny niin, et hän on löytänyt ne, mut mä oon onnistunu peittämään sen hätävalheella... Siis et jos mulla joskus on käyny semmonen vahinko, et on jääny jotkut sukkahousut sillee et, tai meikkiä tai jotain tämmöstä, nii kummiskaan ei oo siitä niinku, hän on huomauttanu ja vakavasti kysyny, et mistä ne on tullu, mutta kaikki nää päättömät selitykset on kummiski hyväksytyt. [Naurahtaa.]

Soilen vaimon mielessä on ilmeisesti vuosikausien ajan silloin tällöin käynyt ajatus siitä, että Soilella on toinen nainen. Tämä onkin luonnollisesti monen puolison mieleen tuleva ensimmäinen selitys tuntemattomille meikkivoiteille ja oudoille pikkuhousuille pyykkikorissa (myös Larsson 1997; Rudd 1993). Syy siihen, että puoliset eivät vaadi mieheltä selitystä, voi olla ehkä se, että odotellaan, että asiainlaita olisi ohimenevä ja että tilanteesta selvittäisiin enemmittä vaurioitta, kun siihen ei sen enempää puututa:

Soile: Mä luulin jo jääneeni kiinni tuhat ja sata kertaa. Millon on jäänyt kengät hiihtoloman jälkeen näköksälle ja vaimo ihmetelly, et mistä ne on tulleet, ja sitte ne yhtäkkiä häpyy. [Naurua.]... Mutta tässä on sama mikä varmaan monilla vaimoilla on, että epäilee että on ollut joku toinen.

Haastateltavani kertovat jatkuvasta tasapainoilusta kertomisen pelkojen ja salaamisen riskien välillä. Sari punnitsee sitä, että näin hän elää tietyllä tavalla puolittaista elämää. Mutta myös transvestisuudesta kertomisen seurauksien uhkakuvien toteenkäyminen ”näyttää aika ikävältä”. Sari kertookin ajattelevansa, että vallitsevan tilanteen voisi määritellä uudelleen ja ajatella yhden puolittaisen elämän sijaan elävänsä kahta miellyttävää elämää:

Sari: Ja kumpikin tulevaisuuden vaihtoehto [kertoako transvestisuudesta puolisolle vai ei] näyttää aika ikävältä. Et ainoo millä mä oon sen kestäny on se, et mä oon positiivinen ja rauhallinen. Kummassakin on semmoset paineet, et monelle ihmiselle se ois paha paikka, joutuu elämään puolittaista elämää tietys mieles, mut voihan sen ottaa niinki et okei, mä elän miellyttävää kahta elämää.

Transvestisuuden salaaminen sisältää paljon paineita ja saa tuntemaan, että elää ”vankeudessa tai sen tyyppisessä”. Ulostulo tyttökerhon piiriin vähentää monia paineita, mutta nostaa painetta kertoa asiasta puolisolle. Heidi käyttää vankila-metaforaa kuvaamaan oloaan kun ei voi ”olla semmonen mikä sä oot”. Jos vinkkien jättäminen ei johda kiinnijäämiseen, jota yhtä aikaa sekä pelätään että toivotaan, vankilan paineet kasvavat siihen kohtaan, jossa transvestiitti on valmis asettamaan elämänsä vaakalaudalle ja heittäytymään ulostuloon.

Hylätyksi tulemisen riski alkaa tuntua pienemmältä kuin riski siitä, että elää loppuelämänsä jonkun muun elämää kuin omaansa:

Heidi: Tuota, me ollaan oltu yhdessä varmaan 21 vuotta. Mut se mitä haluisin, ni tulla ulos tulla läheisille ja vaimolle ja... Siin on sitte se pelko, et mitenkä hän suhtautuu, et tota noin...

Haastattelija: Millä tavalla sä ajattelet, et sun elämä muuttuis, jos sun vaimo sais tietää?

Heidi: No sillä tavalla, et mä voisin olla niinku vapaa. Mä voisin ehkä joitain vaatteita tuoda kotiin... Kyl must tuntuu nyt kummiski, et tavallaan oon antanu ittelle periks, ruvennu tyttöileen enemmän. Toisaalt mä oon hirveen tyytyväinen siitä, se on multa vieny paineita yleisesti ottaen pois... Mutta hiljalleen alkaa tulla sit taas semmonenki olo, et so what, et jos se kerran siit on sitte kiinne, ni täytyy ettii joku toinen nainen...

Haastattelija: Mitä sä pidät kaikkein todennäkösimpänä et mitä tapahtus, jos sä kertoisit sun vaimolle?

Heidi: Tota, mä en osaa hirveesti simuloida sitä, et kyllä kai tällä hetkellä sitte oon kumminkin kallistumas siihen, et on tää on kummiskin sen verran vahva suhde, et ei hän heti mua ulos heitä. [Naurua.] Vois olla ainakin kaks kuukautta aikaa poistuu [naurua]... Niitä on meidänkin piirissä aika paljon semmosia ihmisiä, että se on aika arkaluontonen tilanne, et sen takia siihen ei haluais hirveesti heittäytyä, kunnes sitte vasta siinä vaiheessa, kun se alkaa itelleenki tulla, et yks lysti, et sä oot valmis sit tavallaan asettamaan niin sun elämäs vaakalaudalle. Et transvestiittisuus on niin voimakas, et mieluummin sä valitset sen, kun että sä alkaisit elään jossain sanotaanko elään vankeudessa tai sen tyyppisessä, vaan niinku haluat olla semmonen mikä sä oot.

Mitä enemmän elettyä elämää parilla on takana, sitä rajumpana transvestisuudesta kertominen suhteessa usein koetaan. Puolisolleen tai perheelleen transvestisuudestaan kertoneet haastattelemani transvestiitit kertovat useimmissa puolisoissa nousseista huolen, hämmennyksen, pettymyksen, häpeän, vihan, hylätyksi tulemisen sekä menetyksen tunteista, joiden kanssa työskentely on monesti hidasta ja vaikeaa. (Myös Rudd 1999; Larsson 1997). Ne naiset, jotka tietävät elävänsä transvestiitin kanssa, ovat tavallisimmin saaneet asian tietoonsa kiinnijäämisen kautta joskus seurusteluvaiheen jälkeen, usein vuosien tai vuosikymmenten yhteiselon jälkeen (esim. Docter 1988; Rudd 1999; Larsson 1997; Prince 1967).

Jos transvestiitti kertoo transvestisuudestaan puolisolleen oma-aloitteisesti, se saattaa lieventää tilannetta, mutta joka tapauksessa asian käsittely vaatii usein parisuhteessa sitä enemmän vaivaa, mitä kauemmin suhde on kestänyt. Kun asia kerrotaan parisuhteen alussa, voidaan helpommin keskittyä vain transvestisuuteen. Kun asia tulee tavalla tai toisella esille myöhemmin, monet muut seikat saattavat kriisiyttää suhdetta enemmän kuin itse transvestisuus: puolison kokemus petetyksi tulemisesta sekä tunteet suhteen sisäisen rehellisyyden ja avoimuuden kyseenalaistumisesta ja turvattomuudesta voivat olla vahvoja. Tunne haavoitetuksi tulemisesta on molemminpuolinen: ulkopuolelle jätetyksi tuleminen, salailu ja suoranaiset valheet synnyttävät puoliossa syvää loukkaantumista, kun taas

transvestiitin on todella vaikea jaksaa antaa puolisolle aikaa sulatella asiaa kokematta, ettei tule hyväksytyksi.

Parisuhteen kriisit heijastuvat helposti seksielämään. Transvestisuuden assosioituminen seksiin lisää usein näitä pulmia ja saattaa nostaa naisessa tarpeen ottaa etäisyyttä yhteiseen seksielämään. Heteroeroottisuus nimenomaan sukupuolierona voi olla monelle transvestiitin puolisolle tärkeää, jolloin "naisen oloisen puolison ilmaantuminen makuukamariin ei suuresti riemastuta".

Heteroseksuaalisesta matriisista maailmaa tarkastelevan naisen mieleen voi jossain vaiheessa tulla myös epäily siitä, että hänen naiseksi pukeutuva miehensä on homoseksuaali (myös Rudd 1993). Monen puolison saattaa olla vaikea hyväksyä homoseksuaalisuutta jo sinällään. Tilanne, jossa nainen vahvasti epäilee miestänsä homoseksuaaliksi, tuo suhteeseen luonnollisesti monenlaisia, molemminpuolisia hylätyksi ja petetyksi tulemisen tunteita. Lissulla on kokemus siitä, ettei avoimuus eivätkä asiasta käydyt keskustelut aina muuta puolison käsitystä miehen homoseksuaalisuudesta:

Lissu: Se, että hänellä oli hirveen pitkään ja vankka käsitys, voi olla että on vieläkin, että suurin osa transvestiiteista on homoja. Että silloin, kun mä tuolla tyttöilen, nii et on poikakaverit, ja sitä ei niinku, emmä tiä oonko mä saanu vielääkään sitä asiaa hänelle nii, että hän uskois... Että se ei uskonu sitä mitä mä kerroin, et siin on kaikki.

Mikäli puolison asenne jää torjuvaksi, transvestisuuden häpeäleima jää helposti molempien mieleen ja ainoalta selviytymiskeinolta voi tuntua teeman väistely. Tällöin myös salaamisen dynamiikka saattaa jäädä elämään. Vaikka asiasta ei puhuttaisikaan tai vaikka transvestisuutta ei käytännössä toteutettaisi, transvestisuus ei lakkaa vaan transvestiitti pysyy transvestiittina. Itse asiassa ristiinpukeutuminen saattaa pyöriä mielessä sitä tiiviimmin, mitä kielletymmäksi se on koettu. Tosinaan myös vaimon on vaikea irrottautua miehen kontrolloinnista, jolloin merkkejä kielletystä tyttöilystä etsitään alitajuisestikin kaiken aikaa. Tällaisessa tilanteessa molemmat puoliset voivat usein huonosti.

Transvestisuudesta kertominen saattaa alkaa kaduttaa transvestiittia. Jos kertominen on kriisiyttänyt parisuhteen, oliko kertominen sen arvoista? Tai olisiko joku muu ajankohta ollut suotuisampi? Onko oikein aiheuttaa toiselle niin paljon ahdistusta ja pahaa mieltä? Lissu arvioi omaa tilannettaan niin, että tyttökerhoon mukaantulo toi transvestisuuteen sellaisen uuden näkökulman, jonka seurauksena hän kertoi transvestisuudestaan innokkaammin kuin hän jälkikäteen pitää viisaimpana. Toisaalta Lissu pohtii myös sitä, että tarve tulla

parisuhteessa hyväksytyksi on niin suuri, että sen testaamisen hintana tullut ero ja kipu motivoituvat. Tunteet ovat varsin ristiriitaiset:

Lissu: Yleensä kun mä lähen johonkin mukaan, niin mä lähen täysillä aina. Sillon kun mä sitten lähin tämän asian kanssa liikkeelle, niin tää vei ehkä minua liikaakin ja...

Haastatteliija: Millä lailla?

Lissu: Sillee, että mä, sillonhan kerroin siitä vaimolle vasta. Se tuntu, että se olis helpotus, kun sen kertoo, ettei mun tarvitse salata sitä enää. Ja mä vähän liikaa siitä rummutin ja, kai se tuntu sit vaivautuneelta. Ehkä ei ois pitäny olla niin intoo täynnä, siinä vaiheessa, jos nyt näin jälkeinpäin voi olla jälkiviisas... Mut mä ehkä lähin siihen liian tiukasti mukaan, ja se vei minua liikaa... Mutta, sitte siinä on se, just sitä, että ihminen pitää hyväksyä ihmisenä, sellasena kun se on. Et sen puolesta mä en enää sitten oo sillai katkera, että jos se vei mejän eroon.

Transvestisuudesta kertomisen kriisivaiheen kesto ja keinot siinä ovat yksilöllisiä. Useimmat transvestiitit ja puoliset kertovat apua ja tukea löytyneen vertaiskontakteista: yhteys toisiin puolisoihin ja transvestiitteihin voi olla apuna rakennettaessa käsitystä itsestä, puolisosta ja parisuhteesta uudelleen. Transvestisuus voi asettua osaksi parisuhteen kokonaisuutta, ja siinä voidaan alkaa nähdä rakentavia ja hauskojakin puolia.

Jonkinlainen arjen konsensus on Soilen tavoin mahdollista löytää keskinäisten neuvotteluiden jälkeen myös silloin, kun pitkään kestäneessä suhteessa transvestisuus otetaan puheeksi, mutta ei päästä sen suhteen täyteen yhteisymmärrykseen. Transvestisuuden jääminen parisuhteessa eräänlaiselle miinoitetulle raja-alueelle voi tuntua stressaavalta, kun asiaan on jäänyt niin paljon puhumatonta, mutta Soile sanoo asian puheeksi ottamisen siitä huolimatta olevan oikealta tuntuva ratkaisu:

Soile: ...Ainoo nyt vain tämä ilmoitusluontoinen asia vaimolleni, että minä olen 35 vuotta pukeutunut salaa... [Nykyään] hän tietää tarkkaan mihin mä lähden ja tämä on niin kuin sillä lailla täysin sovittu. Hän ei siitä pidä, mutta tota... Olemme 25 vuotta olleet yhdessä, mutta tää transvestisuus ei kuulu mun normaaliin arkipäivään käytännöllisesti katsoen ollenkaan, muita se ei käytännöllisesti katsoen koske. Se on mun juttuni... No mä kerroin et mä oon transvestiitti ja, öö, ehkä en osannu riittävän selkeesti kertoa, mitä on transvestiitti, koska eihän tavallinen ihminen siitä ymmärrä hölkäsen pöläystä. Et se on homo, tai transeksuaalihan se on, niinku jompikumpi tai sama asia. Hullu kuitenkin. Niin joka tapauksessa se on pätkähullu, omituinen, omituinen... Kyllä se vaimo otti sen erittäin raskaasti... Hän sitten otti yhteyttä heti työpaikkansa psykologeihin tai muihin, ja sitä kautta kävi mun mielestä psykiatrilla.

Haastatteliija: No pystyttek te puhumaan siitä? Kyseliks hän sitte sulta jotain, jollei samana iltana mutta ehkä myöhemmin?

Soile: Ei hän oikeastaan multa juuri mitään kysy, et minä pikkusen yritän kohtuudella silloin tällöin tuputtaa... Oon koettanu sitten selvittää mitä transvestisuus on. Mutta mun käsittääkseni hän ei sitä niinku vielääkään tiedä...

Haastatteliija: Mikä sä luulet et tässä on se mikä on hänelle vaikeinta?

Soile: Vaimolle voi tulla vaikeeksi todeta, että hän on transvestiitin vaimo, jollon tulee syyllisyyden tunteet et tota, miten mä oon ajautunu siihen... Toki tietysti aina kun joku lähi-ihminen osoittautuukin olevansa jotain muuta kuin mitä on kuvitellut tai mitä on pidetty



selvänä, niin onhan se tietysti aika sokki, onhan se ihan ymmärettävää. Ja sitte tietysti on roistomaista se, että mä en ole pystynyt sitä aiemmin kertomaan, jossakin muissa olosuhteissa... Ideana oli myös se, että vaimo ois nähnyt mut silloin pukeutuneena, mutta hän ei halunnu nähdä.

Marttiina kertoo ratkaisseensa kumppanille kertomisen niin, että ryhtyi etsimään sopivaa suhdetta vasta, kun oli selvitelty asiaa tarpeeksi itselleen. Tällöin ajatus seurustelusuhteen solmimisesta ja avoimuudesta siinä ovat alusta alkaen kulkeneet käsi kädessä. Marttiina sanoo itsen kanssa tehdyn työn ja rohkean avoimuuden saaneen myös palkkansa. Marttiina kertoo tyttöjen suhtautuneen tietoon hänen tranvestisuudestaan suorastaan innostuneesti:

Marttiina: Aloin tossa vuosi sitten tuolta netistä kattoon noita sinkkuilmoituksia mitä siellä kirjotellaan, ja se on ollu aika hauskaa. Nyt on kolmas tämmönen vähän pidempiaikainen suhde menossa... Siinä vaihees, kun mulle itelle selvis nää jutut, niin silloin niist pystyi myös muillekin puhuun. Mut sitä ennen ei. Et kyl se vaati sen oman... No sitte ku mä olin nää asiat selvittäny itelleni, niin silloin myös se tutustuminen tyttöihin muuttu... Ja se mikä täs on jännää mun mielestä on se, et nää kolme seurustelusuhdetta, niin ei ne välttämättä ollu kovin suures vauhdissa ennen ku mä kerroin. Mut sit siin vaihees, ku mä kerron, niin se menee ihan äärimmäisyyteen, koska se, että pystyy tällasen asian kertoon, se on niiden mielestä vaikea asia tai iso asia, vaik se ei mulle enää oo silleen. Niin, se kertoo niille, et mä luotan niinku... Käytännössä se menee nykyään aina saman kaavan mukaan. Mä näytän kuvan ensimmäisenä ja pyydän kommentteja siit kuvast, et mitä ne näkee siinä... Ideana on, et ne mielikuvat muodostuu siit kuvasta, eikä siitä, mitä mä sanon.

Silloinkin, kun tranvestisuuden näkyväksi eläminen alusta alkaen on ollut parisuhteessa luontevaa, se ei ole säästänyt haastattelemiani tranvestiitteja pulmilta. Pauliina kuvaa omaa tyttöilyään niin, että tosiasia on, että silloin siihen ei tunnu mahtuvan ketään muuta. Kokemus syrjään jäämisestä on luultavasti kohtuullisen tavanomainen ainakin ajoittain niiden puolisoiden elämässä, jotka jotenkin osallistuvat miehensä osa-aikatyttöilyelämään. Lisäksi Pauliina nostaa esiin sekä tranvestisuuden parisuhteeseen tuoman kilpailuntunteen että epävarmuuden. Kun tranvestiitti ei välttämättä itsekään tiedä, mihin oma tranvestisuus johtaa, niin vielä vähemmän sitä tietää puoliso:

Pauliina: Meilhää on nii, että hää on tienny tän koko ajan...

Haastattelija: Muistatko vielä, että mikä sun tyttöystävän reaktio oli silloin teidän seurustelun alussa, kun sä kerroit että tällanen juttu on?

Pauliina: Se oli uteliasta, ei mitään vastenmielistä... Mut ollaanks mekään koskaan sit kuitenkaa täysin avoimesti puhuttu tästä?...

Haastattelija: Mikä käsitys sulla on siitä, et miten sun puoliso kokee tän sun tranvestisuuden?

Pauliina: Onks se siinäkin, että vähän kilpailutilanne tulee, kaks naista samassa huushollissa... Se kokee sillee, et se on aikamoinen kilpailu. Siinä naisellisuudessa... Hän ei kai koe itseensä sitten niin naisellisena, vaik hän todella onkin nainen, ja naisellinen nainen. Hänellä on kaikki ne arvot, mitä toisaalta haluaisi itelleen jossain mielessä; hänel on ne. Ja varmaan, sellasta epävarmuutta kanssa se merkitsee siin mielessä, että... Sit ku myö lähtettii käymään elokuvissa, tai käyti syömässä ulkona, ni sillee siint se epävarmuus hänel, et millo se menee ensimmäisen kerran töihin ja sillee. Tavallaan se tietynlainen epävarmuus tulee sille toiselle

siitä, et mitä mie sitte oikeastaan oon. Että ei oookaa sellanen suhe, mis se toinen ois sellane tietynlainen, varma, ja tietää itse, et mitä haluaa... Ja sit tosiaanki, hän on niinkö ilmaa vaa, mut ku mie en oo, mie en oo vaan yksinkertaisesti, mie en oo kerenny huomaamaa hänt. Miul on niin paljon niit ajatuksissa, että mitkä sukkahousut mie nyt paan tuon puvun kanssa, ja laitanks mie nyt ton puvun vai enks mie laita, ja ai niin nyt piti ajaa parta et ehtii rasvata. Ja sit on kiire: nyt, nyt pitäis koht olla menossa, ja mie oon vast täs vaiheessa. Ja sillon niinkö tuntuu, et tosiaasia on, et ei siihen mahu... Nii tuota, ei se välttämättä niin hauskaa oo, sille kumppanille siis.

Larssonin (1997) aineistossa puoliset nimeävät pulmiksi sen, että transvestiitit ovat itsekeskeisiä, ja sen että miehen transvestisyys pakottaa kaksoiselämän elämiseen. He kertovat vaikeuksia tuottaneen myös sen, mihin Pauliinakin edellä viittaa, että miehen naisennäköinen olo koetaan naisen oman naiseuden kilpailijaksi. Sen seurauksena syntyy tunne riittämättömyydestä ja kelpaamattomuudesta naisena. (Myös Larsson 1997, 419–421.)

Kun transvestisyydestä kertomisen vaikein kriisi on parisuhteessa käyty läpi, haastateltavani tuovat esille, että puolison suhtautuminen transvestisyyteen saattaa parhaassa tapauksessa parantaa radikaalisti transvestiitin itsetuntoa ja kaikinpuolista hyvinvointia, mikä voi koitua parisuhteenkin hyväksi. Transvestisyyden salaisuuksia voidaan purkaa ja siihen liittyvistä tyttökerhon tapaamisissa käymisistä ja hankinnoista voidaan keskustella yhdessä. Kertomisen aiheuttamien rajojen ensimmäisten reaktioiden jälkeen salaisuuden avaaminen ymmärrettävästi tuntuu useimmista transvestiiteista suurelta helpotukselta. Elämän integroituminen kokonaisuudeksi mahdollistaa keskustelun eri elämänpiirien välillä.

Elisalla ja hänen puolisoillaan on ollut vuosien mittainen prosessi tulla siihen missä nyt ollaan: transvestisyydestä voidaan lopulta puhua avoimesti, ja se on syventänyt parisuhdetta, vaikkakin puoliso edelleen kokee transvestisyyden osittain pulmalliseksi:

Elisa: Mä kerroin tästä omasta transvestisyydestäni suunnilleen parin kolmen kuukauden seurustelun jälkeen... Transvestisyys meidän parisuhteessa oli aluks semmonen torjuttu asia... Meillä kesti vaimon kanssa tosi pitkään, suunnilleen siihen asti kun mä tulin ulos kaapista, että tästä pystyttiin puhumaan avoimesti... Mut sit kun on kerrottu joku salaisuus, niin se vain syventää sitä suhdetta, sillä tavalla mun vaimo siihen suhtautu. Vaikka, kyllä hänellä oli semmonen vaikeus siinä myöskin hyväksyä, tai hän ajatteli, et onks hän itse riittämätön... Mun vaimo käsittelee nyt koko ajan ja vieläkin tätä transvestisyyttä, ja kyl hänelle on vieläkin ongelmallista se, että kun se näkee mut naiseks pukeutuneena, niin se vaan tuntuu oudolta ja epätavalliselta. Ettei se sillä tavalla ole hyväksynyt sitä, että mä oon transvestiitti ja että tää ois ok, tai että hän ei siinä mitään niinku menettäisi... Se oli siihen ulostulemiseen asti kielletty asia puhua. Tai semmonen ei-hyvä. Tämmönen tabutyypinen. Ja siinä me sit väkisin jouduttiin puhumaan siitä, riideltiin siitä, että onks tää hyvä ja missä määrin on soveliasta ja mikä on semmonen raja.

Transvestisyyden perhenäkökulmaan liittyvää tutkittua tietoa on vähän. Larssonin (1997) aineiston 13 transvestiitista naimisissa on yhdeksän. Heistä kuusi kokee, että puoliso hyväksyy hänen transvestisyytensä. (Larsson 1997, 419.) Docterin (1988) tutkimuksessa

naimisissa olevia tai olleita on 90. Heistä 52 prosenttia kokee, että heidän puolisonsa on jossain hyvin positiivisen ja neutraalin välillä, 20 prosenttia sanoo puolisonsa olevan jossain määrin negatiivinen ja 28 prosenttia kokee puolisonsa olevan selvän negatiivinen tai hyvin negatiivinen. (Docter 1988, 139–140.) Hyvinä puolina miehensä transvestisuudessa puoliset Larssonin aineistossa mainitsevat sen, että yhteinen hauska salaisuus sitoo puolisoita mukavalla tavalla yhteen (Larsson 1997, 421).

Transvestisuuden ja parisuhteen yhteensovittamisessa tarvitaan runsaasti niin aamoria kuin huumoriakin. Yleinen mielipide ihmisen yksilöllisyydestä ja itseilmaisusta näyttää olevan muuttumassa hyväksyvämpään suuntaan. Parisuhteen virittelyvaiheessa kumppanilleen transvestisuudestaan kertovien transvestiittien määrä saattaa sen myötä kasvaa.

## 7.5 Transvestisuus ja oma vanhemmuus

Koska läheskään kaikki puoliset eivät tiedä miehensä transvestisuudesta, voidaan päätellä isänsä transvestisuudesta tietäviä lapsia olevan varsin vähän. Moni transvestiitti-isä murehtii ja kantaa huolta transvestisuuden vaikutuksesta lapsiinsa, riippumatta siitä onko tyttöily lasten suhteen avointa vai ei. Koska transvestisuus – ja erityisesti yhdistelmä transvestisuus ja isyys – on niin tarkoin varjeltu salaisuus, ei transvestisuutta käsittelevissä tutkimuksissa mainita lapsista juuri mitään. Puhumattakaan tutkimuksista, joita olisi tehty transvestiittien lasten parissa.

Transvestisuuden rinnastaminen moneen muuhun perheen sisäiseen salaisuuteen on pulmallista. Yleensä perhesalaisuuksissa on kyse perheväkivallan tai päihteiden käytön tapaisista tematiikoista, kun taas transvestisuudessa ei ole kysymys hyvästä tai pahasta taikka oikeasta tai väärästä. Samaa sukupuolta olevia pareja ja heidän perheitään on jo tutkimuksissa paljon käsitelty, mutta monin osin niidenkin rinnastaminen transvestisuuteen on ongelmallista. Toisaalta transvestiittiperheisiin<sup>51</sup> sovellettavissa olevan teorian puutteeseen voi suhtautua myös ajattelemalla, että ehkäpä erityistä perheteoriaa ei tarvitakaan, vaikka perheessä olisikin yksi transvestiitti. Suurin osa arjen iloista ja huolista on varmaankin samanlaisia, riippumatta perhemuodosta, vanhempien ihonväristä tai sukupuolesta.

---

<sup>51</sup> Itse asiassa sanonta ”transvestiittiperhe” on itsessään varsin queer – vaikka onkin paljon sellaisia perheitä, joihin kuuluu transvestiitti, ei perhe voi olla transvestiitti. Käytän tätä termiä siitä huolimatta lauserakenteiden yksinkertaistamiseksi.

Kuitenkin on myös erityiskysymyksiä, jotka koskettavat jotain ryhmää enemmän kuin niin sanottua valtaväestöä. Transvestiittiperheen erottaa ”tavallisesta” perheestä muun muassa sukupuolieron monisäikeisyys, kulttuurissa vallitseva heteroseksistisyys ja transvestiittifobia. Suurin ero syntyyneen kuitenkin transvestisuuden tabu-luonteesta: salaisuuden kanssa eläminen, avoimuusstrategiat ja transvestisuudesta kertomisen myötä mahdollisesti muuttuva sosiaalinen status antavat transvestiittiperheen elämään oman ominaislaatunsa.

Aineistoni transvestiitit ovat tehneet lastensa suhteen monenlaisia ratkaisuja. Elisa on kertonut lapsilleen transvestisuudesta hiljattain näiden ollessa alle kouluikäisiä. Lissu on äskettäin kertonut aikuiselle pojalleen. Heidin, Sarin ja Soilen lapset ovat murrosikäisiä. He eivät ole kertoneet transvestisuudesta lapsilleen ja ovat kovin epäröiviä sen suhteen, olisiko asian kertominen hyvästä vai pahasta. Marttiinalla ja Pauliinalla ei ole lapsia.

Haastattelemistani transvestiiteista ei siis kukaan ole ristiinpukeutunut kotona avoimesti lapsen nähden tämän syntymästä lähtien. Melko harvinaista on asian kertominen alle kouluikäisillekin lapsille. Vaikka avoimuus lasten suhteen tuntuisikin hyvältä ratkaisulta, päätös ei suinkaan ole ristiriidaton. Mitä seuraa, jos ja kun lapset kertovat asiasta edelleen? Kiusataanko lapsia tai häiritseekö tieto isän transvestisuudesta heidän kehittymistään?:

Elisa: Ja lapset kans tietää tästä mun transvestisuudesta, että hyvin aikaisin, suunnilleen sillon kun mä tulin ulos kaapista pari kolme vuotta sitte, niin tota pojillekin tulin... Ne näki mut kun ne oli jotai viis ja kolme...

Haastattelija: Onks lapset kyselly mitään?

Elisa: Joo, kyl ne jotain. Kyl ne naureskelee, kokee sen sillai hassuna. Et se sosiaalinen rooli, että siinä on tällainen ristiriita ja se niinku saa aikaan tällasen hauskan et hah hah haa... [Nauretaan.]

Haastattelija: No ootteks te sun vaimon kanssa ajatellu sitä, että mitä sitte, kun lapset puhuu tästä niitten kavereille?

Elisa: Kyl vaimoa pelottaa. Ei mua niinkään. Mut me ollaan kyllä puhuttu pojille, että tää on epätavallista ja tota, kaverit saattaa nauraa. Ja isompi ainakin kokee tän niinku salaisuutena, ja se sitä rasittaaakin myöskin, että sillee... Mut että tälle vanhemmalla pojalle tää on kyl tämmönen mun mielestä oikeastaan haitallinen salaisuus, ja mun mielestä että ois hyvä, jos hän vois puhua siitä, ja puhuisi siitä kavereilleen. Sitte ei olis tällaista salaisuutta... Ja se vanhempi poika, se kyllä tykkää laittaa mummun yöpaitaa päälle ja mummulassa se tekee tällaista ja saa, se on niinku aivan hyväksyttyä, mutta kotona se ei kuitenkaan äidin kaapille mene, vaikka se vois käydä... Se ei oo hänelle ainakaan kovin suuri ongelma, että se tykkää selvästi siitä. Sit se nuorempi poika taas nii se ei oo, mun vaimon mielestä on, et ei sais, hmm, niinkun erityisesti tukea tämmösiä pyrkimyksiä leikkiä tai kokeilla naisten vaatteita. Mä taas oon sitä mieltä että, että pitää antaa lapsen kokeilla ja saada siitä mielihyvää ja sitten kun se ei enää ole tabu, niin se saattaa mennä siitä ohikin, ilman että siitä tulee transvestiittia. Tai tulkoon, jos on tullakseen että...

Niissä perheissä, joissa lapsi ei ole kasvanut isän transvestisuuteen, asia saatetaan päättää kertoa lapselle jossakin myöhemmässä vaiheessa. Yleispätevää vastausta ei ole olemassa

siihen, milloin lapselle tulisi kertoa, vaan on koetettava etsiä sopiva ja lapsen kehitystasoon mitoitettu ratkaisu (esim. Rudd 1999). Ne aineistoni transvestiitit, jotka pohtivat mahdollista ulostuloa lapsilleen, ajattelevat sen olevan parasta lapsen murrosiän myrskyjen laannuttua. Ratkaiseviksi asioiksi haastattelemani transvestiitit kokevat lasten suhtautumisen kannalta sekä sen, miten he itse hyväksyvät itsensä, että äidin suhtautumisen asiaan (myös Rudd 1993; Talamini 1982).

Usein transvestiitilla on halu kertoa transvestisuudestaan lapselleen, mutta kertomista siirretään tuonemmaksi. Soile on sitä mieltä, että jos lapsille kertomisen aika ylipäättään joskus tulee, niin se on vasta silloin, kun lapset ovat nykyistä vanhempia ja ”jossain määrin kypsiä”:

Soile: En mä tuu niille kertomaan, vasta ehkä sitten kun ne on aika isoja, jos en mä sitten jää kiinni. Onhan mulla nykyään vaatteet kassissa makuuhuoneessa, saattaa olla että lapset on käyneet katsomassakin mitä siellä on... Niin, ei välttämättä aikuisia, mutta silloin kun ne mun mielestä vois olla ehkä jossain määrin kypsiä... Mutta se olis tärkeätä se kertominen sen takia, että jos syystä tai toisesta jäisin kiinni muille, kuten ehkä naapureille tai heidän kavereilleen tuolla joskus... Jos näin käy niin se on se, mutta on niinku ikävämpää, jos he kuulee muualta...

Jos omassa pojassa näkyy jotain mahdollisesti transvestisuuteen viittaavaa, sen mukana tuleva syyllisyys saattaa nostaa lapselle kertomisen kynnystä vielä entisestään. Mahdollinen ajatuskin oman taipumuksen siirtymisestä lapseen tulee useassa haastattelussa esiin melko painostavana. Sari on aikanaan itse lapsena värjännyt kyntensä punaisella tussilla. Kun oma poika teki saman, Sari arvioi ylireagoineensa, koska tilanne oli niin ahdistava:

Sari: Et jos lapsille kertois, niin siin on se huono puoli, ettei oo takasinkelausnappii, jos kertoo asian. Jos niil ei ois mitään aavistusta asiasta, niin niille ois parempi ehkä ettei ne tietäs, et mä oon transvestiitti. Mut toisaalt, jos pojat olis itessää sellasta taipumusta, nii olisko parempi kertoa asia, mut kun ei tiä... Kerran, kun se oli pieni, niin mä katoin et sillähän oli punaset kynnet, se oli punasella tussilla värjänny kaikki kyntensä. Mä sanoin, et ota nyt äkkiä pois, jotenki mä reagoin sillä lailla sillon, vaikken mä sitä niin kauheen vihaseks tarkottanu. Itekin on aikoinaan just punasella tussilla laittanu kynnet [nauraa], sehän on sitte meinaan hirveen vaikee saada veks...

Transvestiitti voi ajatella, että lasten kannalta on parempi, että he eivät ikinä saa tietää isän transvestisuudesta. Käytännössä lapset saattavat tietää asian, mutta he salaavat vanhemmiltaan tietävänsä. Heidi kertoo, että lapsille kertomisen suhteen päällimmäisenä on huoli siitä, että tieto transvestisuudesta voisi vaikuttaa lapsen kehitykseen. Olipa huoli sitten aiheellinen tai aiheeton, se on tavanomainen ja saattaa toisinaan sisältää ripauksen itsesyjintää.

Heidi: Jos mun niinku salas täytyy elää, niin mä en sitte itse asias haluaisi heillekään [lapsille] puhuu yhtään mitään.

Haastattelija: Miks se on sulle tärkeätä et sun lapset ei sais tietää tätä?

Heidi: No, oikeastaan, se mun ajattelu on siinä lähinnä, et he niinku vapaasti sais kehittyä aikuisiks. Etten mä niinku vaikuttais heidän kehittymiseensä.

Tunnen työni kautta joitakin transvestiitteja, jotka ovat kertoneet aikuiselle tai aikuistuvalla lapselleen transvestisuudestaan. Asian käsittely on vaihdellut pelkän faktan kertomisesta (lähinnä poikia) siihen, että nuori on innostunut asiasta (lähinnä tyttöjä) ja tullut jollakin tapaa mukaan isän ”harrastukseen” ja kertonut siitä myös joillekin ystävilleen. Pelko hylätyksi tulemisesta tekee kertomisesta vaikean, mutta lapsen taholta saatu hyväksyntä ja tuki transvestisuudesta kertomisen jälkeen voivat olla ensiarvoisen tärkeitä ja rakentaa lapsen ja vanhemman välistä suhdetta uudella tavalla. Lissu kertoo hiljattain melko intuitiivisesti ottaneensa transvestisuutensa puheeksi varhaisaikuisuuttaan elävän poikansa kanssa. Lissun intuitio osui kohdalleen, ja vastoin aiempia odotuksia hän sai pojaltaan tukea siihen, että ”kaikenlaista pitää kokeilla jos siltä tuntuu”:

Haastattelija: Miten sä näät itses vanhempana, siitä näkökulmasta että sä oot transvestiitti?

Lissu: En mä usko, et tää on siihen vaikuttanut, koska ne ei silloin lapsuusaikana tienny tästä. Ainut oli se, että aika usein mä olin omissa ajatuksissani, ja olis pikkusen enempi pitäny olla niiden kanssa...

Haastattelija: Minkä ikäisiä ne on nyt, nää sun lapset?

Lissu: Poika on 22 ja tyttö on täyttää keväällä 17... Mä oon aina halunnu olla avoin läheisten ihmisten kanssa, mutta minust ei oo aikasemmin koskaa ollu tarve kertoa, tai ei ollu oikee syytäkää kertoo, koska se jotenki vois, jos murrosikäselä lapselle tuuvaa tällanen juttu, niin se voi hylätä jopa vanhempansa. Mut nyt minusta se hetki oli vaa, että tässä voi kertoa... Se oli hyvin yleisellä tasolla tai silleen. Mä oli hyvin yllätynyt siitä, ettei poika ainakaan tuominnu minua, päinvastoin sanoi, että kaikenlaista pitää niinkun kokeilla, jos se vain kerran siltä tuntuu.

Transtukipisteessä työssä ollessani asiakkaaksi tuli eräs transvestiitin keski-ikäinen tytär. Hän oli yllättäen löytänyt isänsä kuoltua tämän tyttöilytarvikkeet. Isän transvestisuus oli tyttärelle vaikea asia, mutta vaikeampaa oli pettymys siitä, että isä ei ollut eläessään kertonut transvestisuudestaan hänelle. Tytär olisi halunnut tuntea isänsä kokonaisemmin.<sup>52</sup>

<sup>52</sup> Juice sanailee transvestiitista isoisästä; harmi vaan, että Juicenkin tapauksessa meikit löytyivät vasta isoisän kuoleman jälkeen, ei saanut vaari koskaan tietää, että lapsenlapsi kantaa perintömeikkilaukkua suorastaan ylpeänä:

”Ullakolla lailla Rautavaaran Tapion mä tutkin tavaroita vaarivainaan. Löysin sahan, höylän, poran, puukon, lapion - ne vaarille jäi naapurilta lainaan. Ja alta rojun ullakolle varastoituneen mä pengoin laukun tyylikkäästi patinoituneen. On siinä kullattuna nimi Jussin: mä löysin isoisän hinttipussin. Häkellyin ja tajuntani vaipui pimeään, mua ahdisti tuo ummehtunut vintti. Ja sitten jälleen muistin: kannan hänen nimeään - aa, onko isoisä ollut hintti? Näin oudon tyypin takaa violettitukkaisen ja eestä kaljun, meikatun ja verkkosukkaisen kun pohdiskelin taivallusta Jussin, sen kertoi taru vaarin hinttipussin... En tiedä kuinka kauan aatoksissa lensinkään, se muisto suomut silmistäni kuori: on vaari hintti taikka ei en piittaa ensinkään, hän minulle on erilainen nuori. Näin mietin asioita kunnes jätin ullakon, nyt vaarin hinttipussi mukanani mulla on. Ja ylpeänä niin kuin nimen Jussin mä kannan myöskin vaarin hinttipussin.” (Juice Leskinen 1986.)

Transvestisuuden ja vanhemmuuden yhdistäminen on asia, jota pohtivat myös ne haastattelemani transvestiitit, joilla ei ole omia lapsia. Ajatuskulku johtaa Pauliinan peruskysymysten äärelle: lapselle kertomista ratkaistaessa olisi pakko punnita sitä, kuinka hyvin itse itsensä hyväksyy, kuinka turvalliseksi tuntee olonsa ja kuinka avoimesti on valmis elämään:

Pauliina: Mie haluaisin elää tän niinkö sille lapselle, että tää juttu on niinkö hyvä miulle... Et sit se, et jos se laps rakastaa ja samoin se isä sitä lastaan, et jos mie oisin, mikä mie oonkaa, vaikka sitte TS [transseksuaali] tai genderi tai mikä oiskaan, nudisti vaik [nauraa] Suomessa [lisää naurua] nii se vaan, et rakastaa sitä lasta ja antaa sille sen rakkauden, sen turvan ja yrittää kasvattaa, nimenomaan ei kieroön mihinkään suuntaan, antaa sen lapsen ite päättää... Siin sit, et minkä ikäselle lapselle täst vois puhuu, nii en mie varmaan sitä sen lapsen sitä ikää tai et kertoisinko ylipäättään vai en, vaan siin tulee aika paljon se, et oonks mie kertonu muille, pystynks mie olemaan sitä. Jos mie kertoisin, et mie oon transvestiitti, miun pitäis kestää se, et pien laps sanoo jollekkien että mie oon transvestiitti... Ehkä mie näkisin jotenki, että tiettylailla se ois helpompi varmaa sille lapselle, jos se tietäs sen, näkis mitä se sitten on. Mut näkeeks se siit, ei se ehkä voi ymmärtää sitä, et miks. Jos sekin alkaa kokeilemaan. Mut sit toisaalt on just tää, et sille ei vois kertoa, kun en oo kertonu kaveripiirille. Koska jos, jos se kuitenkin lapsen suusta se totuus tulee, jossain vaiheessa. "Toi on muuten isin mekko". Ja tuota, meil on se hyvä puoli, että kaikki sen uskoo, koska se on miun koko. [Naurua.] Et eihän tuo laps palturia puhu.

Marttiina toteaa, että se, miten vanhemmuuden ja transvestisuuden suhde tulisi ratkaistuksi, riippuu paljolti paitsi itsestä ja lapsesta, ratkaisevassa määrin myös lapsen äidistä ja siitä, miten tämä transvestisuuteen suhtautuisi:

Marttiina: Vaikea sanoa, et mitä tekis, jos olis omia lapsia, kun se ei ole ollu ajankohtasta. Rohkaisevia esimerkkejä kuitenkin on niistä lapsista, jotka on tienny alusta saakka. Paljon varmaan riippuu siitä, et mitä mieltä puoliso olis, jos nainen olis sitä mieltä, et se vahingoittas lapsen psyykettä, niin vaikee siinä olis sitä niinku kertoo. Tavallaan mä olisin sen avoimuuden kannalla kyllä, mut niinku sanoin, niin se on kahden ihmisen välinen sopimus. Mä luulen, että jos sen haluis kertoa, niin sitte se olis siinä 19 vuoden paikkeilla, tai sitten kun se on muutaman vuoden iässä.

Docterin (1988) tutkimuksen puolisoista 41 prosenttia (35 naista) kertoo, ettei nykyisestä suhteesta ole lapsia, 18 prosentilla on yksi lapsi, 32 prosentilla kaksi, kuudella prosentilla kolme ja kolmella prosentilla viisi (Docter 1988, 169). Larssonin (1997) tutkimuksessa 73 prosenttia oli tai oli ollut naimisissa ja heistä 82 prosentilla on omia lapsia (Larsson 1997, 105). Larssonin tutkimuksesta en löytänyt lapsista muuta mainintaa kuin sen, että transvestiittien puolisoitten suurimpia (38 %) huolia on se, että isän transvestisuus voisi jollain lailla vaikuttaa lapseen (Larsson 1997, 418).

Talaminin (1982) aineiston naisista 70 prosenttia kertoo, että pariskunnalla on lapsia ja tästä ryhmästä 37 prosenttia (13 paria) on kertonut lapsille isän transvestisuudesta. Kuitenkin vain yhdessä tapauksessa kerrotaan lasten nähneen isänsä ristiinpukeutuneena. Talamini ei valitettavasti kerro yksityiskohtia, kuten lasten iäkiä, kun heille kerrottiin tai miksi heille

kerrottiin. Talaminin mukaan vanhemmat eivät olleet huomanneet kertomisen aiheuttavan lapsissa vihamielisyyttä. Kenenkään näistä lapsista ei kerrota ristiinpukeutuneen eikä ilmaisseen muutakaan crossgender-identiteetin indikaattoria, myöskään merkkejä häiriintyneestä sukupuoliroolikäyttäytymisestä ei tutkimuksessa havaittu. (Talamini 1982; ks. Docter 1988, 168.) On vaikea kartoittaa, mitä kaikkea tutkimusta tranvestisuudesta on tehty. Yksityiskohtien puuttumisesta huolimattakin Talaminin tutkimus on varsin merkittävä, koska se on ainoa löytämäni tranvestisuuden ja vanhemmuuden suhdetta käsittelevä tutkimus.

## 7.6 Tranvestisuuden ankkuroituminen osaksi kokonaisidentiteettiä

Aineistostani käsin näyttää siltä, että mitä parempaan tasapainoon tranvestiitti pääsee tranvestisuutensa kanssa, sitä vähemmän kiinnijäämisten pelko syö energiaa ja sitä sujuvampaa itsensä toteuttaminen ja itsenään eläminen on. Osa-aikatyön karriääritarinan viimeiseksi vaiheeksi voidaan nimetä tranvestisuuden ankkuroituminen osaksi kokonaisidentiteettiä. Tranvestisuuden kanssa on opittu elämään, tranvestisuutta tuodaan osaksi sosiaalista vuorovaikutusta tyttökerhoilloissa ja mahdollisesti muissakin sosiaalisissa tilanteissa sekä kenties perhe- ja ystäväpiirissä. Docter (1988) käyttää tästä vaiheesta nimitystä sisäinen tyttö (”girl within”) ja Larsson (1997) nimeää vaiheen minä-teoreettiseksi vaiheeksi.

Useimmilla tranvestiiteilla crossgender-identiteetti näyttää kasvavan vahvemiksi tranvestisuuden haltuunoton ja sosiaalisen vahvistumisen myötä. Ääripäässään se voi joidenkin kohdalla merkitä kokopäivätranvestista elämää. Kaikkien kohdalla tranvestisuus ei kuitenkaan asetu osaksi kokonaisidentiteettiä. Tällöin genderdysforiset tunteet tulevat yhä vahemmiksi, mikä voi johtaa päätökseen hakea sukupuolenvahvistamishoitoja. Docterin (1988) aineiston perusteella viidellä prosentilla tranvestiiteista prosessi etenee sekundaariin transseksuaalisuuteen (Docter 1988, 144). Vaikeudet integroida tranvestista puolta persoonallisuuden kokonaisuuteen heijastavat usein kulttuurin ja ympäristön tuottamaa painetta ja sen aiheuttamaa itsehyväksymisen vaikeutta enemmän kuin aitoa sisäistä vaikeutta elää monimuotoisuutensa kanssa. Kuitenkin raja tranvestisuuden ja transseksuaalisuuden välillä on kaikkea muuta kuin selkeä, tätä rajaa Sarikin seuraavassa sitaatissa pohtii:

Sari: Mitä sitten jos tää vie aina vaan enemmän ja enemmän, et sit seuraavaks haluaa et mulla pitää olla sitte oikeet tissit ja alapää? Kyl sitä miettii, et mitä kaikkee sitten jatkoelämässä sais ja mitä kaikkee menettä.



Silloin kun transvestisuus integroituu osaksi kokonaisidentiteettiä, aiempien salaisempien kokemusten sijaan transvestisuus liittyy yhä enemmän ihmissuhdeverkostoihin. Tämä heijastuu lisääntyneenä itsetuntemuksena (myös Larsson 1997, 228; Docter 1988, 212). Elisan kohdalla transvestisuudesta muille kertomisen mukanaan tuomat vuorovaikutustilanteet ovat saaneet hänet näkemään transvestisuutensa aiemman häpeän sijaan hauskana ja hyvänä juttuna, ja nykyään hän tuntee olevansa kokonaisuutena itsensä kanssa tutumpi kuin ennen:

Elisa: Kyllä mulla se käännekohta ois se kaapista ulostuleminen.

Haastattelija: Mitä sä tarkoitat sillä kaapista ulostulolla?

Elisa: Sitä että niinkun mä hyväksyin sen, että mä olen, olen transvestiitti ja huomasin, että niitä on ylipäänsä, että transvestiitteja on paljon... Sitten niinku hyväksyin itseni ja huomasin, että tähän voi olla ihan hauska ja hyvä juttu, kun se ennen oli ollut pelkkä häpeä... Kaikki se, että siitä hävis tää tämmönen ongelmatiikka, että syvemmillä tasolla se, että yhtäkkiä oli semmonen tilanne, et ei oo mitään salaisuuksia, tätä hävettävää ja outoa itsessä... Niin se, erikoisesti se, että tosiaan syntyy vuorovaikutustilanteita.

Ajan ja kokemuksen myötä ristiinpukeutuminen näyttäisi aineistoni perusteella useimpien kohdalla lisääntyvän (myös Docter 1988, 152). Tähän vaikuttavat muun muassa vapaa-ajan ja yksityisyyden lisääntyminen, puolisolle kertominen ja tältä saatu hyväksyntä, itsehyväksynnän rakentuminen ja liittyminen tyttökerhoon. Usein näyttää käyvän niin, että mitä enemmän transvestiitti ristiinpukeutuu, sitä taipuvaisempi hän on tekemään sitä. Ulkokohtaisuuden ja kapea-alaisuuden välttämiseksi tilannetta tulisi kuitenkin ennemminkin tarkastella yksilön sisäisten prosessien kannalta: kysymys ei ole vain määrästä tai edes laadusta, vaan siitä, mikä saa transvestiitin missäkin vaiheessa ilmentämään transvestisuuttaan jonkin muotoisena ja näköisenä. Näin ymmärrettynä voidaan nähdä, että tyttöily ei välttämättä vie aiempaa enemmän aikaa ja energiaa, vaan se lomittuu sujuvammaksi osaksi identiteettiä ja tavanomaista elämää. Se ei enää kuormita energiavarastoja samassa määrin kuin aikaisemmin vaan jopa lataa niitä.

Mitä tukevammin transvestisuus ankkuroituu osaksi kokonaisidentiteettiä, sitä enemmän salaaminen näyttää menettävän merkitystään. Aineistoni transvestiiteilla on toisistaan hyvin eriäviä ratkaisuja siihen, keille transvestisuudesta on kerrottu. Elisan transvestisuudesta tietävät puoliso, lapset, vanhemmat, sisarukset ja muutamat kaverit. Soile on kertonut puolisolleen. Heidin ja Sarin transvestisuudesta tietävät toiset tyttökerholaiset. Lissu on kertonut transvestisuudestaan puolisolleen, pojalleen, muutamalle sisarukselle ja yhdelle ystävälle. Marttiina on kertonut asiasta muutamalle tyttöystävälle, äidille (ja tämä sisarelleen), muutamille ystävilleen ja joillekin entisille työkavereille. Pauliinan transvestisuudesta tietää tyttöystävä. Kaikki ovat vaihtelevassa määrin tekemisissä muiden transvestiittien kanssa.

Kysymys avoimuuden piiriin valikoitavista ihmisistä on jatkuvaa puntaroimista. Elämä salaisuuden kanssa voi tuntua ahtaalta, mutta keille asiasta voisi kertoa? Kysymykseen kietoutuu monia vaikeasti ratkaistavilta tuntuvia ongelmia, joita Pauliina seuraavassa pohtii. Suurin este on pelko, mutta ”entäs jos se sitte onki ihan turha?”:

Pauliina: Ja sit haluais yhdistää näitä siviilistäviä, alkaa sieltä niinkö poimimaan, ketkä vois hyväksyä sen. Toisaalta, voihaa se olla, et ne tietää ehkä. Mut ne ei oo ikinä nähny, ei ikinä kysynny... Mut et kavereitten tietoisuuteen sen haluais toisaaltaan, et sitte ois just itellään paljon helpompi olla. Ja sit tulee tietysti se, et siin on tietysti tyttökaverin ystäväsuhteet, et tulisko sieltä niinkö minkälainen palaute. Se on tietysti suurin tietenki se pelko. Mut se on taas, et entäs jos se sitte onkii ihan turha?

Usein tranvestisuudesta kertomisia valmistellaan huolellisesti ja kaikki yksityiskohdat käydään mielessä läpi moneen kertaan. Kun tranvestisuus ankkuroituu osaksi kokonaisidentiteettiä, kiinnijäämiset saattavat menettää painoarvoaan ja strategiaksi tulee se, että tranvestisuutta ei erikseen oteta puheeksi, vaan annetaan sen tulla esiin osana arkikäytäntöjä, kuten Elisa seuraavassa sitaatissa kertoo. Näennäistä sattumanvaraisuutta on kuitenkin usein edeltänyt pitkä sekä tietoinen että alitajuinen työskentely ulostuloprosessin parissa:

Elisa: Kun eka kerran tulin ulos... niin siinä itse asiassa samalla kävi niin, että mun hyvä ystävä, joka oli sovittu et hän hoitaa lapsia, tulikin lasten kanssa sisään jo ennen kuin olin ehtinyt lähteä, kun olin täysin pynttäytyneenä siinä ja sitte... [Nauretaan.] Tämä oli hänenkin reaktionsa... Se oli sit samantien et no niin, että tässä mä nyt oon. Siinä pojatkin eka kerran sillai oikein konkreettisesti näki... Ja mä kerroin, että tämmönen tää on... Puhuttiin 10–15 minuuttia.

Jos vanhemmat ovat elossa tranvestisuuden ankkuroituessa osaksi kokonaisidentiteettiä, saattaa myös kysymys heille kertomisesta ajankohtaistua. Vuodelta 1984 olevan tutkimuksen mukaan yli 60 prosenttia homomiehistä ja lesbonaisista salaa homoseksuaalisuutensa aina tai osittain vanhemmiltaan (Stålström & Ross 1984, 49). Luku on parinkymmenen vuoden takainen, mutta suhteessa tranvestisuuteen jo tuolloinkin vanhemmilleen kertoneiden osuus näyttää suurelta.

Itse tunnen useita kymmeniä tranvestiitteja. Sen mukaan mitä heidän tilanteistaan tiedän, vain harva on kertonut asiasta kummallekaan vanhemmalleen. Martina kertoo, että asian sulattelu vei hänen äidiltään kuukausia. Nytemmin tilanne on rauhoittunut äidin totuttua tilanteeseen ja huomattua, että Marttiina ei ole halunnut kokonaan muuttua ja että hänestä ei ole tullut ihan toista ihmistä:

Marttiina: Se [äiti] oli vasta toinen ihminen, jolle mä kerroin... Se ei niinkuin kolahtanut mun äitiin. Sit se oli joskus vilkassut mun vaatekaappia ja todennut, ja oli sitte ihan kauhistunu

ja noin edespäin... Kyl mä näytin sit kuviakin jossain vaiheessa, mut se alko sitä huolestuttaa sitten, et jos toi haluaa kokonaan muuttua [naiseksi] ja jos se on sitten ihan toinen ihminen ja sitte menee kaikki kummalliseksi ja sitte menettää tään ja... Se oli sitte se kuukaus-pari sen jälkeen, kun mä olin kertonut, ja tätä kesti sitten puol vuotta–vuoden verran... Mut sit ku se tottu niihin juttuihin ja mäkin niinku osasin sitte kun huomasin, että se ärsyttää, osasin tiettyi juttui pitää sitte piilossa. Sen jälkeen se on sit tosi paljon rauhattunu, todennu vain, et no, tommonen toi nyt on.

Moni transvestiitti toivoo voivansa jakaa tämän asian vanhempiensa kanssa tunteakseen olevansa kokonaisemmin nimenomaan vanhempiensa hyväksymä. Juuri hyväksynnän torjumisen pelko on kuitenkin alun perin estänyt ottamasta asiaa puheeksi, ja elämän edetessä salaamisen kanssa oppii tai on opittava elämään. Ivalahti (1998) viittaa useisiin tutkimuksiin (esim. Coleman 1982; Savin-Williams 1989), jotka ovat osoittaneet, että homoseksuaalien ulostulo vanhemmilleen vahvistaa heidän itsetuntoaan, identiteettiään ja psykologista sopeutumistaan. Lisäksi hyväksymisprosessi vahvistaa myös äitien itsetuntoa ja antaa heille tunteen selviytymisestä. (Ivalahti 1998, 15, 58.) Ivalahden mukaan homoseksuaalin ulostulo vanhemmilleen on ”todennäköisintä perheessä, jonka ilmapiiri on turvallinen, suvaitseva ja erilaisuutta arvostava ja jossa perheenjäsenten on sallittua muodostaa ja ilmaista mielipiteitään” (Ivalahti 1998, 12–13).

Lissu: Monesti pelätään, että se reaktio ois paljon pahempi, ja se voi olla ihan päinvastainen. Et kyl mä ainakin, kun mä siskoille kerroin, kahelle siskolle, niin toisen siskon kohalla ainakin mä tunnen, et mä oon hirveen paljon läheisempi nyt... Jotenki tuntuu et kaikilla ihmisillä on niin sanotusti ne pimeet puolensa [naurahtaa] ja jotkut on jopa ihan helpottuneita, että tuollakin on joku tämmönen.

Tranvestisuudesta kertomisen tai itse tranvestisuuden ei siis tarvitse merkitä tragediaa. Voi käydä päinvastoin ja ulostuloprosessin myötä tuleva helpotus voi olla melkoinen: useimmille transvestiiteille tranvestisuuden asettuminen osaksi erilaisia sosiaalisia vuorovaikutussuhteita tuntuu tarkoittavan uutta käännettä myönteisen minäkuvan rakentamisessa ja jopa parantavan suhteita niihin, joille asiasta on kerrottu, kuten Lissu edellisessä sitaatissa kertoo siskojensa suhteen käyneen.

## 8 LÄHELLE ON PITKÄ MATKA - JOHTOPÄÄTÖKSET

Transvestisuus on hämmentävä paradoksi. Toisaalta tutkimuskohteemme näyttäytyy sosiaalisesti melko konventionaalisenä uroksena, joka toimii tyydyttävästi monissa miehisissä rooleissaan. Hänestä ei elämän arjessa, perhesuhteissa, harrastuksissa tai käyttäytymisessä ilmene mitään, joka herättäisi katsojassa aavistuksia sukupuolinormin rikkomisesta. Pintaa raaputtamalla kuitenkin huomamme hänen erottautuvan lajitovereistaan oleellisella tavalla: tämä mies viettää osa-aikatyön salattua elämää.

Sukupuolirajoja kyseenalaistaessaan ja haastaessaan transvestisuus voi näyttäytyä uhkana sukupuolijärjestykselle. Miksi jotkut heteroseksuaalisesti elävät miehet pukeutuvat naiseksi, vieläpä toistuvasti ja toisinaan julkisestikin, ja kertovat sen olevan heidän mieleisimpiä aktiviteettejaan? Miksi joillekin ei riitä joko/tai-sukupuoliasetelma, miksi sitä hämmennetään sekä–että-sekoituksilla? Miksi joistain miehistä tulee transvestiitteja, ja useimmista ei?

En tiedä. Toisaalta transvestisuuden syyn etsiminen tuntuu joskus melko pakonomaiselta. Selityksiä miesten ristiinpukeutumiseen lienee yhtä monenlaisia kuin naistenkin selityksiä tyyli- ja trendimieltymystensä kirjoon, mutta jostain syystä sairausleimaa lyöväälle näkemykselle tuntuu olevan jatkuvasti tilausta. Ehkä transvestisuuden syiden ja syntyjen tutkimisen sijaan tutkimuskysymys voisi yhtä hyvin olla se, miksi jotkut ihmiset eivät aseta symbolisia gendersääntöjä kyseenalaisiksi esimerkiksi ristiinpukeutumalla.

Sosiaalipoliitikko Tuula Juvosen (1997) mukaan homoseksuaalisuudelle on etsitty ja löydetty mitä erilaisimpia selityksiä. Juvonen kirjoittaa, että yhteistä sekä lääketieteellisille että psykologisille selityksille on se, että ne eivät toimi kovinkaan hyvin. Juvonen kysyykin, onko kysymys asetettu väärin, tulisiko pikemminkin etsiä vastausta kysymykseen ”Mistä johtuu se, että homoseksuaalisuudelle etsitään syytä?” (Juvonen 1997, 11–12.)

Transvestiitisuuden alkuperä jää tämänkin tarkastelun jälkeen avoimeksi; tässä tarkastelussa keskitytään syiden sijaan tutkimaan sitä, miten transvestisuus kuvautuu ja kartoittuu transvestiittien omista kokemuksista käsin ja miten ulostuloprosessi muokkaa transvestiitin elämäkertaa. Tarkastelun tavoitteena on ollut rakentaa osa-aikatyön kokovartalokuvaa sellaisena kuin transvestiitit itse itsensä näkevät, tuntevat ja kokevat. Aineisto perustuu seitsemän transvestiittimiehen kohdennettuun teemahaastatteluun.

Transvestisuutta on tässä tutkielmassa tarkasteltu kuvailevan informaation, transvestisuudesta tehtyjen aiempien tutkimusten, näihin perustuvan datan ja joidenkin teorioiden kautta.

Aineiston analyysissä on päädytty ensin kuvaamaan transvestisuuden sijoittumista haastattelemieni transvestiittien arkeen. Tällä on pyritty luomaan yhteys transvestisuuden merkityksen antoon sekä sijoittamaan transvestisuus transvestiittien elämän kokonaiskontekstiin. Sen jälkeen transvestisuutta jäsennetään ulostuloprosessin kehyksessä. Tässä tutkielmassa kysymys on ilmiön kuvauksesta ja sen ymmärtämisestä. Tuloksia ei ole tarkoitettu kriitikkömästi yleistettäväksi: aina voidaan kysyä kenen totuudesta tässä on kysymys ja joku toinen olisi samasta aineistosta käsin ehkä päätenyt toisenlaisiin tulkintoihin. Tai mikä osa tuloksista selittyy sillä, että tutkittavat tahtomattaankin vastaavat, kuten ovat tutkimuksista itse lukeneet tai kuulleet muiden transvestiittien kertovan? Ja heikentääkö haastattelun luotettavuutta se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia?

Tarkastelun toteuttaminen kohdennettujen teemahaastatteluiden avulla osoittautui tutkimuksen tavoitteiden kannalta hyväksi ratkaisuksi. Aineiston analyysin kannalta tämä on luonut mahdollisuuden tarkastella transvestisuutta kokemuksellisesti ja tunteet huomioon ottaen. Erityisen tärkeänä haastattelujen onnistumisen kannalta pidän sitä, että niiden ilmapiiri oli luonteva ja lämmin. Aiheet eivät kaikin osin olleet helppoja tai edes miellyttäviä, mutta tästä huolimatta haastatteleman transvestiittit jakoivat avoimesti tunteitaan ja kokemuksiaan kanssani. He olivat selvästikin motivoituneita saattamaan kokemuksiaan laajemmin tiedoksi, koska itse aikanaan asiallista tietoa kipeimmin kaivatessaan eivät olleet sitä löytäneet. Kuvausten luotettavuuden kannalta tärkeä seikka on, että haastatelluilla on tutkimusprosessin eri vaiheissa ollut mahdollisuus kommentoida aineisto-osuuksien etenemistä. Kaikki kommentoivat tekstiä jossain sen vaiheessa vähintään kerran, jotkut seurasivat sähköpostitse analyysin etenemistä tiiviimmin.

Päätös tutkimuksen toteuttamisesta kohdennettuja teemahaastatteluja tekemällä syntyi pitkän puntaroinnin tuloksena. Toinen tapa tutkia aihetta olisi voinut olla transvestiittien ryhmähaastattelujen tekeminen. Ryhmäkeskustelutilanne olisi kenties poikanut uusia ja erilaisia transvestisuuden sosiaalisia representaatioita. Vaikeista asioista, kuten häpeästä tai parisuhteen pulmista puhuminen, on kuitenkin ryhmässä luultavasti vaikeampaa. Ryhmähaastattelussa lisäksi myös ryhädynamiikka vaikuttaa aina väistämättä paljon sekä prosessin kulkuun että haastattelusta tehtäviin tulkintoihinkin, samoin ryhmätilanteessa oleva anonyymisyyden puute.

Tutkimustulos laajentaa transvestisuuden ymmärtämistapoja aiemmasta yksilölähtöisyydestä sen tarkasteluun sosiaalisesta vuorovaikutuksesta käsin. Suhteessa aiempiin tutkimuksiin

ilmeni, että transvestisuutta on pääsääntöisesti tutkittu yksilöhistorioista nousevista merkityksenannoista käsin liittämättä sitä laajempaan sosiaaliseen merkityskenttään. Kuvio ja pohja -ajatus luo vaihtoehtoisen tavan tarkastella transvestisuutta siirtymällä yksilöllisyydestä dialogiin. Toisaalta tämän tarkastelun rakentamisen pulmallisuus onkin ollut juuri siinä, että transvestisuutta ei aikaisemmin ole tarkasteltu kulttuurisena ja sosiaalisena ilmiönä.

Vaikka queer-tutkimus on viime vuosikymmeninä ollut kansainvälisesti runsasta, tämä tutkielma on ensimmäinen suomalainen haastattelumateriaaliin perustuva selvitys transvestisuudesta. Transvestisuutta käsittelevän aiemman suomalaisen laadullisen tutkimuksen puuttuminen kertoo mielestäni sen, miten hankalaa stigmatisoitujen asioiden esille tuominen on. Tämän tutkielman tuloksena on uutta, haastatteluilla kerättyä suomalaista transvestisuutta käsittelevää tietoa, joka on kyselykaavakkeilla saatavaan tietoon nähden yksityiskohtaisempaa ja syvempää.

Transvestisuutta käsittelevästä kansainvälisestä tutkimuksesta on tässä tehty ensimmäinen suomenkielinen kokoava analyysi. Siinä aiempaa tutkimusta käsitellään melko laajasti 1900-luvun alusta tähän päivään. Suomalaisen tutkimuksen puutteen vuoksi tarkastelun pääpaino on ulkomaisessa tutkimuksessa.

Tämän tutkielman tuloksia voidaan käyttää ensitietona silloin, kun transvestisuuden kohtaa omassa tai läheisen ihmisen elämässä tai työelämässä. Myös ihmistyön opiskelijat tai muut, joita gendermaailmaan sijoittuvat teemat kiinnostavat vaikkapa yleissivistävässäkin mielessä, voivat tästä tarkastelusta saada muualta vaikeasti löydettävää tietoa. Sukupuolitutkimuksen käsitteistö on suurelta osin melkoisen abstraktia. Oma lähestymistapani pyrkii olemaan pikemminkin käytännöllinen, jotta tutkielma voi paremmin palvella myös käytännön tarpeissa.

Tässä tutkielmassa on tullut esille, että transvestiitti on muutakin kuin ”mies, joka pukeutuu mekkoon”. Tutkielmani tärkein johtopäätös onkin, että yhden ainoan ominaisuuden tai yhden ainoan elämäntilanteen läpi tarkasteleminen ei tee transvestiitille oikeutta, ikään kuin kaikki muu lakkaisi olemasta. Transvestisuutta ei tulisi myöskään nähdä muuttumattomana tilana, vaan moniasteisena progressiivisena ilmiönä, jonka muunnelmat ovat loputtomat.

Transvestisuuden koostamisprosessi ei tapahdu etukäteen tehtävän suunnitelman mukaan. Ja sen lisäksi että transvestisuus ja transvestiitit itse muuttuvat, muuttuvat myös aiheesta esitettävät tulkinnat.

Transvestisuuden moni-ilmeisyydestä huolimatta joskus on tarpeellista sitoa se käsitteellisesti johonkin määritelmään. Yleensä transvestiitiksi määritellään mies, joka pukeutuu naiseksi. Transvestiitin kiinnostus naiseuden ilmentämistä kohtaan ulottuu kuitenkin paljon laajemmalle ja syvemmälle kuin pelkkiin vaatteisiin ja ylipäätään ulkoiseen. Yksi tarkastelun tulos onkin aineistosta, tietokokemuksestani ja arkihavainnoistani muodostettu transvestisuuden määritelmä.

Tutkielmani osoittaa, että transvestisuuden strategiset positiot syntyvät suhteessa sukupuoleen, ei seksuaalisuuteen, kuten usein oletetaan. Tutkimusprosessin mittaan tämän tutkielman viitekehyyksi muotoutui käsitys sukupuolikokemuksen (mies, nainen, transvestiitti jne.), parisuhderakkauden (bi-, hetero-, homorakkaus) ja seksihyvän (esim. fetisistisyys) suhteista toinen toisiinsa. Keskeistä tässä on, että jokaisessa ihmisessä nämä kolme eri osa-aluetta ilmentyvät muodossa tai toisessa. Siitä, miten ihminen kokee itsessään mieheyttä ja naiseutta tai vaikkapa transvestisuutta, ei voi päätellä, mikä hänen kokemuksensa parisuhderakkaudesta tai seksihyvämieiltyyksistä on. Nämä kolme aluetta ovat monin tavoin toisiinsa kietoutuneita, mutta ne voidaan käsitteellisesti irrottaa toisistaan. Sukupuolen, parisuhderakkauden ja seksuaalisuuden käsitteistö on oleellinen työväline transvestisuudesta puhuttaessa. Käsitteet ovat kuitenkin vaikeasti hahmotettavia, ja ne menevät monin paikoin päällekkäin. Tämän tarkastelun yhtenä tuloksena voidaan pitää sitä, että sukupuolen ilmentämiseen liittyvää ja sen liepeillä olevaa käsitteistöä on määritelmällisesti asetettu kontekstiin.

Itselleni suuri löytö tutkimusprosessin kuluessa oli huomio transvestisuuden sijoittumisesta kahdelle ihmisen itsemäärittelyn kannalta tärkeälle käsitteelliselle rajalle: transvestisuus sijoittuu sekä sukupuolen että parisuhderakkauden toisensa poissulkevien kategorioiden raja-alueille. Raja-alueelle sijoittuminen tarjoaa haasteen, joka voi olla uhka tai mahdollisuus. Aineistosta nousee tarve uudistaa tapaa jäsentää sukupuolta: naiseuden ja mieheyden käsittäminen toisensa poissulkeviksi näyttäytyy yhtä tarpeettomana kuin perusteettomanakin.

Näiden sinänsä yksikertaisten ideoiden lisäksi työni asettaa tarkasteltavaksi transvestisuuden kokemisen monipuolisen kuvaston. Aineiston palapelin palat alkoivat asettua kohdalleen huomattessani karriääritarinan kietoutuvan ulostuloprosessin kysymysten ja vastausten ympärille. Tutkielmani kokoaakin yhden tärkeän tuloksen transvestiitin karriääritarinasta osoittamalla, kuinka ulostuloprosessin eri kohdat lomittuvat sen kiinteiksi osiksi. Tutkimuksen tuloksena syntyy osa-aikatyön karriääritarinan rakentuminen ulostuloprosessin kehyyksessä. Tässä tarkastelussa ulostuloprosessin katsotaan alkavan siitä, kun transvestiitti

alkaa tulla tietoisiksi itsestään. Sen jälkeen transvestisuutta voidaan valikoiden tuoda osaksi sosiaalisia vuorovaikutussuhteita ja muille kertomisen myötä transvestisuus voi ankkuroitua kiinteäksi osaksi kokonaisidentiteettiä.

Monien muiden tutkimusten tavoin tämänkin tutkielman aineistosta nousee vahvana esiin tyttöilyn elämyksellisyys ja sen kokeminen voimaannuttavana ja elämään monikerroksellista hyvinvointia ja iloa lisäävänä. Voidessaan tuoda ”sisäistä naistaan” itsestään ulos transvestiitti tuntee suurempaa sopusointua sekä itsessään että suhteessaan ympäristöön, toisiin ihmisiin. Tämän elämyksellisyyden rinnalla kulkevat kuitenkin salailu sekä häpeä, pelko paljastumisesta ja hylätyksi tulemisesta. Transvestisuuden sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittämisen myötä syntyi ajatukseni kuvioista ja pohjasta. Tällainen tutkimusaineiston tulkinnallinen viitekehys on avannut mahdollisuuden tutkimuskohteen tarkasteluun ja ymmärtämiseen aiempaan tutkimukseen nähden uusista näkökulmista. Kuvion ja pohjan ideasta käsin transvestiitin voidaan ajatella kyseenalaistavan ja elävän toisin kulttuurista genderiin kasvattamista. Kuvio ja pohja käyvät jatkuvaa vuoropuhelua, jonka vaikutuksesta käsitykset niin kuvioista kuin pohjastakin muuttuvat koko ajan; kun jotain liikahtaa pohjassa, se ei voi olla vaikuttamatta siihen, millaisena kuvio näyttäytyy ja toisinpäin. Esimerkiksi naisen roolin muuttuminen teollistumisen myötä on ollut rajumpaa, kuin olisi voinut vaikkapa 50 vuotta sitten kuvitella.

Yhteiskunnan suurien rakenteiden muuttuessa myös sukupuoliroolit muuttuvat ja valtavirran normatiivisuuteen tulevat murtumat antavat reuna-ilmioille tilaa nousta enemmän esiin. Tuntemattoman muuttuminen tutuksi on mahdollisuus, kun normaaliuden ja marginaalisuuden välinen dynaaminen positio voi lakata olemasta itsestään selvä. Mikrokulttuuristen mallien muuttuminen on mahdollista laajentuvan vuoropuhelun prosessien avulla, eikä muita kulttuureja löytääkseen tarvitse matkustaa kaukomaille – riittää, kun astuu ulos omasta ovestaan.

Haastatteluja tehdessäni usea haastateltava esitti toivomuksen, että haastattelisin myös puolisoita. Tämä toive lähtenee neuvottomuudesta sen suhteen, miten käsitellä asiaa parisuhteessa, ja halusta ymmärtää puolisoa paremmin. Transvestisuus vaikuttaa parisuhteen dynamiikkaan, ja tämän tematiikan tutkiminen olisi monen perheen kannalta tärkeää. Heidi toi haastattelussa esiin myös toisen kiinnostavan tutkimusalueen:

Heidi: Tää ois mielenkiintoinen koe oikeestaan, menis johonki työpaikkaa ja sanois et mä oon transvestiitti, ja sit seurattaisi sitä yhteisöä tietysin välein, et mitenkä ne alkaa sopeutumaan vai sulkeeks ne pois yhteisöstä.



Muitakin mielenkiintoisia transvestisuuteen liittyviä jatkotutkimusteemoja on monia. Uskon, että sen seikan ymmärtäminen, että transvestisuutta voidaan toteuttaa monin muunnelmin, voisi kertoa jotain oleellista transvestisuuden olemuksesta. Myös nuoruusajan ujouden historian tutkiminen voisi kertoa jotain uutta. Samoin transvestisuus lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa olisi hyvinkin tutkimisen arvoinen. Tai rajanvetojen sisällöllinen tarkastelu: miten transvestiitti eroaa vaikkapa transseksuaalista tai drag queenista, tai miten mieheksi pukeutuvan naisen kokemus poikkeaa naiseksi pukeutuvan miehen kokemuksesta. Mielenkiintoisia tutkimusalueita olisivat myös transvestiittien kokemukset koulussa tai työelämässä.

Transvestisuus ihmistyön ammatillisessa kentässä ansaitsis myös tulla tutkituksi.

Transvestisuus ja sen liittyminen elämän eri alueisiin vaatii usein paljon selvittelyä, ja tässä olisi tarvetta terapeuttiselle työlle. Häpeän ja epäonnistumisen tunteet kuitenkin vaikeuttavat olennaisesti avun hakemista. Toistaiseksi transvestiiteilla on korkea kynnyks hakeutua kriisin tullessa vaikkapa perheneuvontaan. Usein asia jää ottamatta puheeksi silloinkin, kun se läheisesti tai oleellisesti liittyy palveluihin hakeutumisen syihin. Lisäksi transvestiiteilla on vaikeuksia sukupuolisensitiivisen, riittävän turvalliseksi ja etenkin pienillä paikkakunnilla salassapidon suhteen luotettavaksi koetun tukifoorumin löytämisessä. Tätä hankaloittaa edelleen se, että ihmistyötä tekevillä ei yleensä ole tarpeeksi tietoa transvestisuudesta ja sen erityiskysymyksistä.

Sosiaalista maailmaa tutkiessaan ei voi koskaan olla vapaa arvoista ja ennakko-oletuksista. Oma moniroolisuuteni suhteessa tarkastelemaani tematiikkaan on luonnollisesti ollut itselleni merkityksellistä tutkimusprosessin mittaan, ja pitkin työn tekemistä olenkin aktiivisesti työstänyt paikkani määrittymistä. Omien sitoumusten ja lähtökohtien tunnistaminen ja rajankäynti on toiminut tulkinnallisena paralleelina tematiikan sisäisiä rajoja pohtiessa. Henkilökohtaiset kokemukseni ovat toimineet ymmärtämisen edellyttäminä resursseina tarkastelun tekemisen eri vaiheissa. Konkreettisimmillaan oman taustan hyödyntäminen on ollut transvestiittien sisäpiiripuheen koodien avaamisessa, puheen merkitysten tavoittamisessa ja tulkitsemisessa. Tutkimusteemaan liittymiseni uskon näyttäneen myös siinä, että ilmapiiri haastatteluissa oli luonteva ja haastateltavat olivat motivoituneita kertomaan tärkeäksi kokemastaan asiasta. Tässä kohdassa olen vielä liian lähellä voidakseni arvioida, mikä on ollut katvealueeni.

Haastateltavia kuunnelllessani ja haastatteluja uudelleen ja uudelleen lukiessani ei ollut mahdollista kohdata niitten puhetta tunnustelematta samalla itseään. Intensiivinen

sitoutuminen kohteeseen herättää tutkijan tunteiden lisäksi herkkyyden: olen tarkastelemaani ilmiökenttään vahvasti kiinnittynyt olemalla siinä kokonaisvaltaisesti läsnä. Tämän sitoutuneisuuden julkituominen on mielestäni tärkeää. Toisaalta sitoutuneisuuteni tukee sitä, että aineistosta nouseva monikerroksinen tieto tulee monipuolisesti käyttöön.

Sosiaaliset representaatiot ovat aina eräänlaisia kulttuurisia totuuksia, jotka muodostuvat ja rakentuvat ihmisten mielikuvissa ja käsityksissä. Näin ollen ne ovat myös oikean ja väärän vastakkaisasettelun tuolla puolen. Tulkinat tulisikin ennemmin nähdä arkielämää määrittävinä todellisuuden osina. Vielä joitakin vuosia sitten minulle ei tuottanut vaikeuksia määrittellä, mikä on mies tai nainen. Tai oikeammin: ei ollut tarvetta määrittellä niitä. Yrittäessäni löytää vastausta kysymykseen, mikä on transvestiitti, olen joutunut etsimään uusia sisältöjä ja merkityksiä myös ilmiöille nimeltä mies tai nainen tai sukupuoli. Yrityksistä huolimatta sukupuolta ei ole voitu paikantaa sen enempää biologiaan kuin kemiaankaan. Ritva Ruotsalaisella on vertaus siitä, kuinka yksiselitteinen rajanveto kahden sukupuolen välille on yhtä mahdoton kuin väite selkeästä yön ja päivän välisestä rajasta (Ruotsalainen 1995, 313). Sara Heinämaa (1996) puhuu samasta asiasta todetessaan, että ”ominaisuudet eivät havaitussa maailmassa ole kaksiarvoisia: a tai ei-a, vaan muodostavat pikemminkin jatkumoa.” (Heinämaa 1996, 73.) Kahden sukupuolen dikotomiaa on näin ollen vaikea perustella sen enempää biologisilla kuin psyykkisilläkään tekijöillä. Tuntuu, että se asustaa enemmän mielessä, kielessä ja ”diskursseissa” kuin oikeitten ihmisten tunteissa ja kokemuksissa.

Olen miettinyt myös sitä, miksi sukupuolen ylittäminen medioissa ja viihteessä herättää suuressa yleisössä niin positiivista mielenkiintoa, esimerkiksi Sirkka Tällin speaktaakkelimainen mediahahmo tai monet yleisön suosimat drag show't. Ja miksi asian tullessa lähelle, omaan perheeseen, asenne usein aluksi on radikaalilla tavalla toisenlainen? Ehkä on niin, että ristiinpukeutumisesta pitäminen on eri asia kuin sen hyväksyminen. Samoin on helpompaa odottaa toisen muuttuvan kuin muuttaa omia käsityksiään.

Erittäin koskettava asia aiempia tutkimuksia lukiessa on ollut se, miten transvestiitit kokevat miehen roolin yhteiskunnassa. Se on hyvin lähellä sitä, mitä olen jo pitkään ajatellut, mutta jotenkin se välittyi minulle nyt uudella tavalla tunnekokemuksena. Roolihelpotus tulee muodossa tai toisessa miltei jokaisen transvestiitin kokemuksesta läpi, olipa kyse sitten amerikkalaisesta, englantilaisesta, ruotsalaisesta tai saksalaisesta tutkimuksesta tai vaikkapa suomalaisten transvestiittien keskinäisestä keskustelusta. Jään miettimään onko tässä kyse

jostain nimenomaan naiseuteen kuuluvasta vai yksinkertaisesti jostain ihmisyyteen liittyvästä, jota ei jostain syystä voida pitää normimiehen rooliin kuuluvana.

Transvestiittien kokemuksissa toistuvat tyttöilyn mukanaan tuoma roolihelpotus, rentoutuminen, hauskanpito ja lepo maskuliinisen roolin vaatimuksista jonkinlaisena stressinhallintatekniikkana. Mahdollisuus kiivetä roolirajojen aidalle ja katsoa elämänmenoa sieltä käsin voi avartaa maailmaa: voi kokeilla elämää kapean sukupuoliroolin ulkopuolella, jolloin miehen rooliin asetetut roolipaineet eivät tunnu niin pakottavilta ja painostavilta. Mahdollisuus roolien joustavuuteen ja monimuotoisuuteen sekä itsensä laajempaan kokonaisilmaisuun tuo vaihtelua ja antaa voimavaroja.

Tapa sukupuolittaa ihmisiä esimerkiksi anatomisten seikkojen pohjalta on kulttuurin tuotetta. Riippuu katseesta, näkeekö ympärillään kahteen toisensa poissulkevaan sukupuoleen kuuluvia miehiä tai naisia vai monenlaisten persoonallisten piirteidensä ympärille kietoutuneita ihmisiä. Ehkäpä sanat feminiininen ja maskuliininen voisi adjektiiveina irrottaa eri sukupuolta olevien ihmisten piirteiden luokittelusta ja ajatella, että ihmisen kokemus itsestään koostuu niiden molempien yksilöllisestä yhdistelmästä. Tästä mallista katsottuna transvestiitin suurimpien pulmien aiheuttaja ei niinkään ole transvestisuus, vaan pikemminkin transvestisuuden ja yhteiskunnan asenteiden törmäminen. Se, mikä määritellään kehityshäiriöksi tai sairaudeksi, on riippuvainen yhteiskunnan jatkuvasti muuttuvista normaalisuuskäsityksistä. Uusi tapa kuunnella ihmistä, olipa kyse sitten ammatillisesta tai inhimillisestä toisen ihmisen kuuntelemisesta, on astua ulos normatiivisuudesta. Ehkä kulloinkin ”terveitä” tai ”normaaleita” ovat vain ne ihmiset, joita ei ole tarpeeksi tutkittu?

Tein haastattelut syksyllä 1999. Tätä kirjoittaessani on syksy 2003. Mitä kuuluu haastattelemilleni ihmisille nyt, liki neljän vuoden jälkeen? Moni asia haastateltavieni elämässä ja suhteessa transvestisuuteen on toisin tämän päivän todellisuudessa haastatteluhetken tilanteeseen verrattuna, ja olen konkreettisesti joutunut sen tosiasian eteen, että eilen saadut tulokset voivat jo tänään näyttäytyä toisenlaisina. Tehtyjä tutkimuksia kohtaan tuntemani kriittisyys sisältääkin kriittisyyttä myös omaa tarkasteluani kohtaan: tulokset ovat sittenkin ehdollisia ja myöhemmin mahdollisesti kumottavia.

Pyysin haastattelemini transvestiitteja kertomaan sähköpostitse jotain kuulumisistaan tähän tarkasteluun liitettäväksi. Seuraavassa joitain poimintoja saamistani vastauksista:

Lissu: ”Minulla on nyt sitten täysin uusi elämä: uusi ihmeellisen mutkaton ihana suhde, uusi asuinympäristö, uusi työpaikka (=yrittötoiminnasta luopuminen), runsaasti yhteistä vapaa-aikaa naisystäväni kanssa, talokaupan jälkeen on myös riittävästi rahaa

kaikenlaisiin hankintoihin. Sen sijaan näihin tv-juttuihin ei ole ollut mielenkiintoa, en tiedä oikein syytä siihen, mutta aika näyttää palaanko vielä kuvioihin.”

Heidi: ”Nyt olen kertonut vaimolleni olevani transvestiitti. Mutta se on taas kokonaan oma tarinansa. Harrastuksista nyt sen verran, että itämainen tanssi on jo pitkään ollut haaveeni. Viime vuoden se oli jo pääharrastukseni, harjoitettiinhan sitä kerran viikossa ja olin koko vuoden mukana. Toivottavasti saamme jatkaa ensi vuonnakin ja saadaan lisää tyttöjä mukaan.”

Pauliina: ”Haastattelusta on kulunut jo aikaa montakin ja niin myös tapahtumisissa on toisaaltaan pyörähtänyt ympyräkehä alkuun. Vuoden 2000 alussa tuli välirikko suhteeseen. Tämä saattaa johtua juuri hänen vähälle huomioimiselle jäämisestään Pauliinan vierellä. Suhde alkoi kaikin puolin avoimesti, mutta jossain vaiheessa homma karkasi molempien käsistä. Asioista ei pystytty keskustelemaan syvällisien tunteuksien myllerryksessä. Se, mikä hänen mielestään sitten oli normaalia, ei varmasti täytynyt itseni kohdalla. Hän alkoi pelätä, että olisin tulossa homoksi tai peräti kokonaisesti naiseksi. Nykyisin seurustelen ja yritän puhua, mutta vaikealta tuntuu, koska monia asioita on itsellä auki. Tuntuisi hyvältä vaihtaa vaikka isompaan kaupunkiin, jolloin voisin alkaa elää kokonaisvaltaisempaa elämää. Tätä puoltani en ole uskaltanut käyttää kuin muutamassa mannekiiniesityksessä. Suuressa kaupungissa voisin yrittää päästä eroon kahleista, joilla sidon itseni. Avoimesti sanottuna huomaan, että nämä muutamat vuodet hiljaiseloa eivät ole kadottaneet tyttöilyä, mutta halusin suhtautua asiaan rennommin; se on iloisempia asioita, joista nautin.”

Elisa: ”Pian haastattelun jälkeen muutimme ulkomaille työkomennukselle. Liekö johtunut ympäristön vaihdokseen liittyvästä stressistä vai mistä, mut pukeutumisharrastus jäi lähes kokonaan pois kuvioista siellä. Nyt palattuamme Suomeen asia taas kiinnostaa kotioloissa, mutta ei avoimemmin, esimerkiksi ulkona. Elämä on työntäyteistä, tasapainoista ja kehittävää – elämä hymyilee :)”

Marttiina: ”Vuosien mittaan transvestisuuden käytännön harrastaminen on harventunut entisestään. Ehkä uutuuden viehätyks on jonkin verran hävinnyt tai asia on muuten jäänyt hieman taka-alalle. Se on kuitenkin elämässä voimakkaasti taustalla edelleen. Tyttöystävätkin ovat ehtineet vaihtua. Transvestisuutta on usein pidetty aluksi jopa kiinnostavana piirteenä. Kokemusten perusteella olisi parasta, jos kumppani olisi asiassa mukana täysin. Tällä hetkellä päällimmäisenä elämässä on työuran suunnan haku ja muut harrastukset. Transvestismille on jäänyt kovin vähän aikaa ja rahaa, vaikka välillä tuntuukin siltä, että se voisi olla hyvä tapa rentoutua ja purkaa stressiä. Missään vaiheessa ei ole kuitenkaan tehnyt mieli hankkiutua eroon kaapissa pullottavista vaatteista ja tarvikkeista. Mahdollisuus tyttöilyyn sille tuulelle sattua on oltava olemassa.”

Sari: ”Tässä olisi vähän viimeisintä tilannetta näistä transasioista. Puoliso tukee erittäin hyvin, ehdottaa aina välillä että ’nyt hoidetaan sua’. Toisaalta hän haluaisi, että tätä tv-juttua ei olisi. Käydään yhdessä shoppailemassa, hänellä on hyvä vaatemaku, tietää mikä sopii mulle. Haastattelun aikaan mulla oli se käsitys, että jos vaimo tietäisi, niin se vähentäisi transvestisuutta aika tavalla. Tästä mulla on nyt eri käsitys, kun olen kertonut vaimolle. Ei ole vähentynyt! Myös lapset tietävät nykyään transvestisuudestani. Tytär sanoi ’piece of cake’, itse asiassa ehdottaa jopa meikkauksessa auttamista. Hän oli aiemmin pohtinut ’merkkejä’ nähdessään, mistä mahtaa olla kyse, mutta ei ollut kuitenkaan keksinyt, että kyseessä on transvestisuus. Poika sanoi, että ei juuri kiinnosta,

mutta ok muuten. Hän ei ollut nähnyt eikä arvannut mitään aiemmin. Nyt asiasta tietävät lähisuku ja ystävät, töissäkin. Ja kaikki on ihan ok.”

Soile: ”Nykyisin perhe tietää transvestisuudestani, mutta edelleenkin en kotona ole pukeutuneena. Taannoisen televisioesiintymiseni johdosta nykyisin myös jo muutamat sukulaiset ja ystävät tietävät. Ystävät, sukulaiset tai naapurit eivät mielestäni ole mitenkään muuttaneet suhtautumistaan. Eivät he ole minua (tietävästi) nähneet naiseksi pukeutuneena reaali maailmassa. Jotkut ovat kertoneet käyneensä katsomassa kotisivujani. Pääsääntöisesti olen hyödyntänyt DWC:n vertaistuki-iltoja sekä muita transvestiittitilaisuuksia toteuttaessani omaa transvestisuuttani.”

Kiitos, Sari, Marttiina, Elisa, Pauliina, Heidi, Soile ja Lissu. Matka jatkuu.

**Lähteet**

- Alasuutari, Pertti (1993) Laadullinen tutkimus. Tampere, Vastapaino.
- American Psychiatric Association (1980) DSM-III Diagnostic and statistical manual of mental disorders. Washington DC.
- Bak, R. C. (1953) Fetishism. *Journal of the American Psychiatric Association*, 1, 285–294.
- Bak, R. C. (1968) The phallic woman: The ubiquitous phantasy in perversion. *Psychoanalytic Study of the Child*, 23, 15–36.
- Bancroft, J. H. (1974) *Deviant sexual behavior: Modification and assessment*. Oxford, Clarendon Press.
- Benjamin, Harry (1953) Transvestism and transsexualism. *International Journal of Sexology*, 7, 12–14.
- Bentler, Peter M. & Prince, C. (1969) Personality characteristics of male transvestites: III. *Journal of Abnormal Psychology*, 74, 140–143.
- Bentler, Peter M. & Prince, C. (1970) Psychiatric symptomatology in transvestites. *Journal of Clinical Psychology*, 26, 434–435.
- Bentler, Peter M. & Sherman, R. W. & Prince, C. (1970) Personality characteristics of male transvestites. *Journal of Clinical Psychology*, 26, 287–291.
- Bourdieu, Pierre (1999) *Understanding*. Teoksessa Bourdieu, Pierre et al (toim.) *The weight of the world. Social suffering in contemporary society*. Alkuteos (1993) *La misère du monde, käännös Priscilla Parkhurst Ferguson, Susan Emanuel, Joe Johnson & Shoggy T. Waryn*. Oxford, Polity Press, 607–626.
- Bradley, Susan J. (1985) Gender disorders in childhood. A formulation. Teoksessa Betty W. Steiner (toim.): *Gender dysphoria*. New York, Plenum Press, 175–188.
- Brierley, Harry (1979) *Transvestism: Illness, perversion or choice*. New York, Pergamon.
- Buckner, H. Taylor (1970) The transvestite career path. *Psychiatry*, 33, 381–189.
- Buhrich, Neil & McConaghy, Neil (1970) Three clinically discrete categories of fetishistic transvestism. *Archives of Sexual Behavior*, 8, 151–157.
- Buhrich, Neil & McConaghy, Neil (1976) Transvestic fiction. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 163, 420–427.
- Buhrich, Neil & McConaghy, Neil (1977a) Clinical comparison of transvestism and transsexualism: An overview. *Australian and New Zeland Journal of Psychiatry*, 11, 83–86.
- Buhrich, Neil. & McConaghy, Neil (1977b) The clinical syndromes of femmiphilic transvestism. *Archives of Sexual Behavior*, 6, 397–412.
- Buhrich, Neil & McConaghy, Neil (1977c) Can fetishism occur in transsexuals? *Archives of Sexual Behavior*, 6, 223–236.
- Buhrich, Neil & McConaghy, Neil (1985) Preadult feminine behaviors of male transvestites. *Archives of Sexual Behavior*, 14, 413–418.
- Bullough, Vern L. & Bullough, Bonnie (1993) *Cross dressing, sex and gender*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- Butler, Judith (1990) *Gender trouble. Feminism and the subversion of identity*. New York & London, Routledge.
- Butler, Judith (1993) *Bodies that matter. On the discursive limits of sex*. New York, Routledge.
- Coleman, Eli (1982) Developmental stages of the coming out process. *Journal of Homosexuality*, 7 2/3, 31–43.
- Coleman, Vernon (1996) *Men in dresses. A study of transvestism/crossdressing*. Barnstable, European Medical Journal.

- Croughan, J. L. & Saghir, M. & Cohen, R. & Robins, E. (1981) A comparison of treated and untreated male cross-dressers. *Archives of Sexual Behavior*, 10, 515–528.
- Devor, Holly (1989) *Gender blending. Confronting the limits of duality*. Bloomington & Indianapolis, Indiana University Press.
- Diamond, Milton (1979) *Sexual identity and sex roles*. Teoksessa V. L. Bullough (toim.): *The frontiers of sex research*. Buffalo, Prometheus Books, 39–56.
- Docter, Richard F (1988) *Transvestites and transsexuals. Toward a theory of cross-gender behavior*. New York and London, Plenum Press.
- Dreamwear Club ry. (2003) *Toimintakertomus vuodelta 2002*.
- Dunderfelt, Tony (1996) *Naisen ja miehen maailma. Miten opin ymmärtämään toista sukupuolta*. Vantaa, Pro Dialogia.
- Duodecim (2002) *Lääketieteen termit*. Jyväskylä, Gummerus.
- Eliade, Mircea (1974) *Shamanism. Archaic techniques of ecstasy*. Routledge.
- Ellis, Havelock Henry (1936) *Eonism*. Teoksessa *Studies in the psychology of sex*, Vol. 2, part.2 New York, Random House, 1–31.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere, Vastapaino.
- Fischer, J. & Gochros, H. L. (1977) *Handbook of behavior therapy with sexual problems*. New York, Pergamon Press.
- von Franz, Marie-Louise (1964) *The process of individuation*. Teoksessa Carl G Jung & Marie-Louise von Franz (toim.): *Man and his symbols*. London, Picador, 157–254.
- Freud, Sigmund (1962, alkuteos 1905) *Three Essays on the theory of sexuality*. New York, Books.
- Gosselin, C. & Wilson, G. (1980) *Sexual variations*. New York, Simon and Schuster.
- Hawkins, David M. (1993) *Group psychotherapy with gay men and lesbians*. Teoksessa Harold I. Kaplan & Benjamin J. Sadock (toim.): *Comprehensive group psychotherapy*, 506–514.
- Heikkinen, Martti (1999) *Seksuaalihäiriöt*. Teoksessa Jouko Lönnqvist & Martti Heikkinen & Markus Henriksson & Mauri Marttunen & Timo Partonen (toim.): *Psykiatria*. Duodecim. Jyväskylä, Gummerus, 232–342.
- Heinämaa, Sara (1996) *Ele, tyylä ja sukupuoli. Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiin fenomenologia ja sen merkitys sukupuolikäytöksille*. Tampere, Gaudeamus.
- Heinämaa, Sara & Reuter, Martina & Saarikangas, Kirsi (toim.) (1997) *Ruumiin kuvia. Subjektin ja sukupuolen muunnelmia*. Tampere, Gaudeamus.
- Hirschfeld, Magnus (1991) *Transvestites: The erotic drive to cross-dress*. Alkuteos *Die Transvestiten* (1910) käännös Michael A. Lombardi-Nash. Buffalo, New York, Prometheus Books.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (1980) *Teemahaastattelu*. Helsinki, Gaudeamus.
- Huuska, Maarit (2002) *Transihmiset – sukupuoleltaan moninaiset työelämässä*. Teoksessa Jukka Lehtonen (toim.): *Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt työelämässä*. STAKES, Raportteja 269, 31–40.
- Huotari, Kari (1999) *Positiivista elämää. Hiv-tartunnan saaneiden selviytyminen arjessa*. Helsingin yliopisto.
- Irigaray, Luce (1985) *This sex which is not one*. Alkuteos (1977) *Se sexe qui n'en est pas un*, käännös Catherine Porter. Ithaca New York, Cornell University Press.
- Ivalahti, Seppo (1998) *Poikani on homo. Äitien suhtautuminen poikiensa homoseksuaalisuuteen*. Seta-julkaisu.
- Jung, Carl G. (1976, alkuteos 1936) *Über den Archetypus mit besonderer Berücksichtigung des Anima Begriffes*. GW 9/1 Walter-Verlag.

- Juvonen, Tuula (1997) Normatiivisen hyvän harhat. Teoksessa Jukka Lehtonen & Jussi Nissinen & Maria Socada (toim.): Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Helsinki, Edita, 11–17.
- Juvonen, Tuula (2002) Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia. Jyväskylä, Vastapaino.
- Karisto, Antti & Seppälä, Ulla-Maija (2000) Tee se! Sosiaalipolitiikan graduopas. Helsingin yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos, työraportteja - Working Papers 2/2000.
- Kerosuo, Maya (1998) Explanations for cross dressing in male transvestites and transgenderists. Psykologian pro-gradu -tutkielma. Åbo Akademi.
- Koivunen, Hannele (1997) Hiljainen tieto. Helsinki, Otava.
- Kontula, Osmo & Haavio-Mannila, Elina (1993) Seksuaaliset vähemmistöt. Teoksessa Osmo Kontula & Elina Haavio-Mannila (toim.): Suomalainen seksi. Tietoa suomalaisten sukupuolielämän muutoksista. Juva, WSOY, 238–268.
- Kvale, Steinar (1996) Inter views. An introduction to qualitative research interviewing. Thousand Oaks & London & New Delhi, SAGE Publications.
- Larsson, Sam (1997) Det andra jaget vid manlig transvestism. Ett jagteoretiskt och kognitionspsykologiskt perspektiv. Acta Universitatis Upsaliensis.
- Lehtonen, Jukka (1997) Seksuaalisuuden ja sukupuolen monimuotoisuus. Teoksessa Jukka Lehtonen & Jussi Nissinen & Maria Socada (toim.): Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Helsinki, Edita, 18–29.
- Lehtonen, Jukka (2002) Kaapissa avoimesti ja piilossa julkisesti. Ei-heteroseksuaaliset nuoret naiset kertovat ja vaikenevat seksuaalisuudestaan. Teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.): Tulkintoja tytöistä. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 148–165.
- Lehtonen, Jukka (2003) Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa. Helsinki, Yliopistopaino.
- Lehtonen, Mikko (1998) Merkitysten maailma. Tampere, Vastapaino.
- Leskinen, Juice (1986) Maamme lauluja 3. Helsinki, Bluesway & Grand Slam & Love Kustannus.
- Lönnqvist, Jouko & Heikkinen, Martti & Henriksson, Markus & Marttunen, Mauri & Partonen, Timo (1999, toim.): Psykiatria. Duodecim. Jyväskylä, Gummerus.
- Marks, I. M. & Gelder, M. C. & Bancroft, J. H. (1970) Sexual deviants two years after electric aversion. *British Journal of Psychiatry*, 117, 173–173.
- Marquis, J. W. (1970) Orgasmic reconditioning: Changing sexual object choice through controlling masturbation fantasies. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 1, 263–271.
- Money, John (1977) Determinants of human gender identity/role. Teoksessa J. Money & H. Musaph (toim.) *Handbook of sexology*. New York, Excerpta Medica.
- Money, John & Ehrhardt, Anke A. (1972) *Man and woman, boy and girl*. Baltimore, Johns Hopkins University Press.
- Nummelin, Raija (1997) Seksuaalikasvatusmateriaalit – millaista seksuaalisuutta nuorille. Stakes.
- Ovesey, Lionel & Person, Ethel (1976) Transvestism: A disorder of the sense of the self. *International Journal of Psychoanalytic Psychotherapy*, 5, 221–235.
- Paratiisin poikatytöt (1999) *Televisiodokumentti, tuottanut & ohjannut Heather Croall*. Suom. Sonja Kärki / Pre-Text Oy.
- Prince, Virginia Charles (1967) *The transvestite and his wife*. Los Angeles.
- Prince, Virginia Charles & Bentler, Peter M. (1972) Survey of 504 cases of transvestism. *Psychological reports*, 31, 903–17.



- Pulkkinen, Tuija (1994) Sukupuolen genealogiaa eli ristiinpukeutuminen ja postmoderni filosofia. Teoksessa Heta Häyry & Matti Häyry (toim.): *ajatus 50. Vapaus ja moraalien perusta*. Suomen Filosofisen Yhdistyksen vuosikirja, 169–185.
- Ramafedi, Gary (1994) *Death by denial. Studies of suicide in gay and lesbian teenagers*. Boston: Alyson Publications.
- Randell, John B. (1959) Transvestism and trans-sexualism: A study of fifty cases. *British Medical Journal*, 2, 1448–1452.
- Rekers, G. A. (1977) Assessment and treatment of childhood gender problems. Teoksessa B. B. Lahey & K. E. Kazdin (toim.), *Advances in child clinical psychology*, Vol 1, 267–306, New York, Plenum Press.
- Ronkainen, Suvi (1997) Biseksuaalinen kokemus ja biseksuaalinen identiteetti. Teoksessa Jukka Lehtonen & Jussi Nissinen & Maria Socada (toim.): *Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen*. Helsinki, Edita, 34–47.
- Roscoe, Will (1994) *How to become a berdachje: Toward a unified analysis of gender diversity*. Teoksessa G. Herdt (toim.) *Third sex, third gender*. New York, Zone Books, 329–372.
- Rosen, A. C. & Rehm, L. P. (1977) Long-term follow-up in two cases of transvestism treated with aversion therapy. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 8, 295–300.
- Rossi, Leena-Maija (2003) *Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuolituotantona*. Helsinki, Gaudeamus.
- Ruotsalainen, Ritva (1995) Kadotettu sukupuoli. *Tiede ja edistys* 20 (4), 310–317.
- Rudd, Peggy J. (1993) *Cross dressing with dignity*. Katy, Texas, P.M. Publishers.
- Rudd, Peggy J. (1999) *My husband wears my clothes*. Katy, Texas, P.M. Publishers.
- Saarinen, Raija (toim) (1976) *Psykologian sanasto*. Helsinki, Otava.
- Salminen, Heimo (1997) *Ryhmäanalyysin perusteet*. Helsinki, Suomen Mielenterveysseura, Koulutuskeskus, SMS-Julkaisut.
- Savin-Williams, R. C. (1989) Coming out to the parents and self-esteem among gay and lesbian youths. *Journal of Homosexuality*, 18 (1/2), 1–35.
- Seppälä, Ullamaija (2003) Vanhemmat lapsen sairauden kokijoina ja kokemuksen tulkitsijoina. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Ilka Kangas & Ullamaija Seppälä (toim.): *Sairas, potilas, omainen. Näkökulmia sairauden kokemiseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 167–191.
- Seta ry:n esite (2002).
- .Sipilä, Jorma (1996) *Sosiaalityön jäljillä*. Helsinki, Tammi.
- Sipilä, Petri (1998) *Sukupuolitettu ihminen – kokonainen etiikka. Onko sukupuoli oikein?* Tampere, Gaudeamus.
- Stacey, Judith (1996) *In the name of the family: Rethinking family values in a postmodern age*. Boston, Beacon Press.
- Stoller, Robert J. (1984, alkuteos 1968) *Sex and gender: The development of masculinity and femininity*. London, Karnac.
- Stoller, Robert J. (1985) *Presentations of gender*. New Haven, Yale University Press.
- Stålström, Olli (1997) *Homoseksuaalisuuden sairausleiman loppu*. Helsinki, Gaudeamus.
- Stålström, Olli & Ross, Michael W. (1984) *Ihmissuhteet, elämäntavat ja identiteetit*. Teoksessa Kai Sievers & Olli Stålström (toim.): *Rakkauden monet kasvot: homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta*. Espoo, Weilin + Göös, 38–83.
- Talamini, John T. (1982) *Boys will be girls*. Washington, DC, University Press of America.
- Tautiluokitus ICD-10 (1999) *Systemaattinen osa, ohjeita ja luokituksia 1999:2*. STAKES.

- Toivonen, Eeva-Kaisa (1997) Transihmisten arki. Teoksessa Jukka Lehtonen & Jussi Nissinen & Maria Socada (toim.): Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Helsinki, Edita, 77–89.
- Transtukipisteen esite (2003).
- Turtia, Kaarina (toim.) (2001) Sivistyssanat. Helsinki, Otava.
- Whiteley, J. Stuart (1975) The large group as a medium for sociotherapy. Teoksessa Lionel Kreeger (toim.): The large group. Dynamics and therapy. Great Britain, Karnac, 193–211.
- Wickman, Jan (2001) Transgender politics. The construction and deconstruction of binary gender in the Finnish transgender community. Turku, Åbo Akademi University Press.
- Vilkko, Anni (1997) Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Woodhouse, Annie (1989) Fantastic women. Lontoo, Macmillan

## Liite: Kaavio sukupuolesta, rakkaudesta ja seksuaalisuudesta

	sosiaalinen, psykkinen, juridinen, hormonaalinen, anatominen ja geneettinen <b>SUKUPUOLI</b>	<b>PARI- SUHDE- RAKKAUS</b>	<b>SEKSI- HYVÄ</b>
<b>VANILJA</b>	<b>joko nainen tai mies</b>	<b>heterorakkaus</b>	<b>yhdyntä ”pimeässä peiton alla”</b>
<b>QUEER</b>	<b>TRANSSUKUPOULISET:</b> transvestiitti (tv) mieheksi pukeutuva nainen transseksuaali (ts) transgenderi (tg) ristiinpukeutuja (cd) intersukupuolinen Klinefelter drag queen (dq) / king (dk) genderblender (gbl) androgyyni she-male butch-lesbo jne.	<b>homorakkaus birakkaus</b>	esim: fetisistisyys (mm. transvestinen fetisisti) S/M-yhteisleikki muut roolileikit ekshibitionistisyys voyeristisuus transdiggailu koskettelu hyväily suukottelu sooloseksu jne.

**Tiedekunta:** Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

**Laitos:** Sosiaalipolitiikan laitos

**Tekijä:** Leinonen, Eeva-Kaisa Talvikki

**Työn nimi:** Elämä transvestiittina - osa-aikatyön ulostuloprosessi

**Oppiaine:** Sosiaalipolitiikka

**Työn laji:** Pro gradu

**Aika:** 2003-13-10

**Sivumäärä** 131 s

### **Tiivistelmä:**

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan transvestiittien kokemuksia sukupuolesta ja sen varioinnista. Aineisto koostuu seitsemän transvestiittiksi itsensä määrittelevän miehen kohdennetuista teemahaastatteluilta, jotka on analysoitu temaattista analyysia käyttäen. Aineiston aukikirjoittamisella pyritään tiheään ja ilmiötä kokonaisuutena kuvaavaan analyysiin. Aiempaa tutkimusta käsitellään tutkielmassa laajasti 1900-luvun alusta tähän päivään. Tutkielmassa sukupuolen ilmentämiseen liittyvä ja sen liepeillä oleva käsitteistö asetetaan määritelmälliseen kontekstiin.

Transvestisuus saa merkityksensä suhteessa ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen. Tutkielman tulokseksi saadaan transvestiitin ulostuloprosessin jäsenys. Ulostulotarinoiden myötä aineistosta nousee idea transvestisuudesta kuviona sosiaalisen todellisuuden muodostamaa pohjaa vasten. Analyysin tavoitteena on seurata tämän kuvion ja pohjan välistä vuorovaikutusta ulostuloprosessin eri vaiheissa. Lisäksi transvestisuus näyttäytyy ihmisen persoonallisten piirteiden rikkaana ja monisärmäisenä kokonaisuutena, joka on läsnä joskus voimakkaampana ja joskus laimeampana. Aineistossa korostuu myös transvestisuuden yksilöllisyys: jokaisen transvestiitin prosessi ja kokemukset ovat omanlaisensa.

Osa-aikatyttöily ei monista aiemmista tutkimuksista poiketen oman aineistoni perusteella näytä motivoituvan seksuaalisilla tekijöillä, vaan transvestisuuden kautta koettua mielihyvää kuvataan luonteeltaan varsin kokonaisvaltaiseksi. Tuloksissa todetaan, että transvestisuudessa oleellista on tunne sukupuolen kokemisesta. Aineistosta tulee esiin osa-aikatyttöilyn kautta saatava lepo maskuliinisen roolin työläydestä ja paineisuudesta. Transvestiitit kuvaavat tyttöilemällä ilmaisemansa naisen roolin täydentävän miehen rooliaan ja he kertovat viihtyvänsä tyttöilyroolissaan, koska se koetaan miehen roolia luontevammaksi. Mieheyden ja naiseuden yhtäaikainen läsnäolo on transvestisuudessa voimakkaasti koettua ja merkityksellistä, vaikkakaan se ei ole koko ajan muiden nähtäväksi tuotua.

Sukupuolen käsitteellistyessä kaksinapaiseksi transvestisuus asettuu kahden sukupuolen rajamaastoihin. Rajalla olemisen tematiikka toistuu rakkauden kohteen polariteetissa: kun transvestisuus kiistää mieheyden ja naiseuden toisensa poissulkevan kaksikategorisen gendermallin, se hämärtää myös samaan tai eri sukupuoleen kohdistuvan rakkauden välistä eroa. Tämä on transvestiittien kokemuksissa merkittävää.

Tämä on ensimmäinen suomalainen haastattelumateriaaliin perustuva tutkielma transvestisuudesta. Tutkielmassa on myös kansainvälisen transvestisuustutkimuksen ensimmäinen suomenkielinen kokoava analyysi.

Keskeiset lähteet: *Docter* (1988) *Transvestites and transsexuals. Toward a theory of cross-gender behavior* sekä *Larsson* (1997) *Det andra jaget vid manlig transvestism. Ett jagteoretiskt och kognitionspsykologiskt perspektiv*.

### **Avainsanat:**

transvestismi, transvestisuus, sukupuoli, ristiinpukeutuminen, ulostulo, seksuaalisuus

**Säilytyspaikka:** Valtiotieteellisen tiedekunnan kirjasto

### **Muita tietoja:**

Lausunto Eeva-Kaisa Leinosen pro gradu-tutkielmasta

## **Elämä transvestiittina – osa-aikatyön ulostuloprosessi**

Sosiaalipolitiikka, lokakuu 2003, 131 sivua.

Leinosen pro gradu-työ on ensimmäinen haastattelututkimus suomalaisista transvestiiteistä eli naisiksi joskus pukeutuvista miehistä. Se on samalla kokonaisvaltainen ja vivahteikas katsaus transvestisuuden ja muun transsukupuolisuuden ilmentymiin ja tutkimuksiin. Työn pääotsikko on osuva ja alaotsikko kuvaa hienosti työn sisällön: tutkimuksen tuloksena on transvestiitin ulostuloprosessin jäsenyys suhteessa sekä itseensä että ympäröivään yhteiskuntaan; transvestisuus puolestaan näyttää ihmisen persoonallisten piirteiden moninaisena kokonaisuutena, joka on arjessa läsnä joskus enemmän ja joskus vähemmän. Siitä nimitys osa-aikatyttöily, jota myös transvestiitit itse käyttävät.

Tutkimuksessa on selkeästi eritelty ensimmäinen suomenkielinen kokoava esitys kansainvälisestä sekä suomalaisesta transvestisuustutkimuksesta 1900-luvun alusta nykyhetkeen saakka. Esitys on tosin hieman epätasainen ja John Moneyn vaikutusvaltaisia mutta virheellisiä väitteitä sukupuoli-identiteetin kehityksestä lainataan kritiikittömästi. Transvestisuutta on aikaisemmin tutkittu yksilön kehityspsykologiasta käsin ja sen syitä on usein, vaikka tuloksetta, etsitty traumaattisesta lapsuudesta (liian läheinen äiti, liian kylmä äiti, jne.). Suomessa transvestismi on yhä luokitettu psykiatriseksi taudiksi ja aiheeseen liittyy, kuten haastattelut osoittavat, vahva tabu, häpeä sekä tietämättömyys.

Aineisto koostuu seitsemästä transvestiitiksi itsensä määrittelevän miesten haastattelusta. Tutkimuksen menetelmät on esitetty hyvin. Tarkemmin olisi kuitenkin pitänyt tuoda esille sitä, miten ”temaattista analyysia” käytettiin. Teemahaastatteluilla ja aineistoon valituilla haastateltavilla on saatu monipuolinen kuvaus elämästä transvestiittina. Teemahaastattelu on mahdollistanut transvestisuuden kokemuksellisen ja tunteet huomioon ottavan tarkastelun. Tekijä tuo myös esille oman positionsa – työkokemuksen Transtukupisteessä ja vuodet transvestiittielämäkumppanin kanssa – ja käyttää kertynyttä tietoa pohdiskelevasti tarkastelun tulkintaresurssina. Myös eettiset seikat, kuten haastateltavien tunnistettavuuden häivyttäminen, on raportoitu hyvin. Erityisen kiitettävää on, että haastateltavat saivat kommentoida analyysin etenemistä ja omia lainauksiaan ja he saavat myös aivan kirjaimellisesti tutkimuksen viimeisen sanan. Leinosen empaattinen tutkimusote ei kuitenkaan estä häntä nostamasta esiin kipeitäkin asioita, esimerkiksi miehensä tyttöilyä hyväksyvänkin puolison kohtaamat haasteet.

Tutkimus osoittaa aika yksiselitteisesti, että vaikenemisen ja salailun lopettaminen kannattaa, vaikka ulostulo usein koetaan vaikeammaksi jos takana on pitkä salailun merkeissä eletty perhe-elämä. Leinosen tulokset laajentavat transvestisuuden ymmärtämistapoja, etenkin kun transvestisuus on liitetty laajempaan sosiaaliseen merkityksenantoon. Tarkastelun tulkintakehyksenä oleva ajatus transvestisuudesta kuviona, joka erottuu kanssaihminen ja ympäröivän kulttuurin muodostamaa pohjaa vasten, toimii hyvin. Leinonen tekee mm. sen uuden havainnon, että transvestiitit usein pukeutuvat sen ajan naisiksi, jotka esiintyivät heidän murrosiässään. Hän myös nostaa esille naisnimen omaksumisen transvestisuusuran myöhäisemmän vaiheen piirteinä, jota on ohitettu muissa suomalaisissa tutkimuksissa.

Leinosen tutkimuksen yksi keskeinen tulos on, että transvestisuus ei näytä motivoituvan seksuaalisilla tekijöillä, vaan osa-aikatyttöilystä saatu mielihyvä koetaan hyvin kokonaisvaltaiseksi. Transvestisuus on transvestiitissa sisäisesti olemassa koko ajan eikä vain silloin kun se näkyy ulospäin. Oleellista transvestisuudessa on tunne sukupuolen kokemisesta. Tyttöilemällä miehet

kuvaavat ilmaisemansa naisen roolin täydentävän miehen rooliaan, transvestisuudessa mieheyden ja naiseuden yhtäaikainen läsnäolo koetaan erittäin merkitykselliseksi. Määrittely tosin vastaa yllättävän hyvin sitä psykiatrista näkemystä, jota lainataan sivulla 9, mitä olisi voinut pohtia enemmän.

Leinonen onnistuu erinomaisesti tuomaan esille ja jäsentämään transvestisuuteen liittyvät monimuotoiset – ja osin vaikeaselkoisetkin – termit ja käsitteet. Toisaalta hieman ihmetyttää, miksi lukuun 2.3 ei ole laitettu alaotsikoita, jotka olisivat tehneet siitä lukijaystävällisemmän. Sukupuoli-identiteetin ja gender-identiteetin erot eivät tule kovin selviksi (s. 29) ja heteroseksuaalisuus kuvataan miltei luvattoman tylsäksi liitteenä olevassa kaaviossa (s. 131). Sanat 'gender' ja erityisesti 'self' olisi kannattanut suomentaa, kuten muissa alan kirjallisuudessa tehdään. Olennaisempaa kuitenkin on, että Leinonen esittää nykyisen trans- ja queer-tutkimuksen keskeiset teoreetikot itsenäisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Hän luo myös toimivia omia käsitteitä, kuten 'sooloseksi', 'seksihyvä' ja kolmikerroksinen kakku ihmisen sukupuolen, seksuaalisuuden ja parisuhteen eri yhdistelmien kuvaamiselle. Transvestisuuden, fetisistisyyden ja transeksuaalisuuden rajojen hämäryys ja/tai elämäkerralliset siirtymät kuvataan myös vakuuttavasti.

Kokonaisuutena työ on kirjoitettu sujuvasti ja tavalla, joka imaisee lukijan mukaansa. Tulokset on esitetty tiiviisti ja hyvin, joskin joidenkin kappaleiden lyhyys (esim. 5.3 ja 5.5) tuo työhön hieman epätasaisuuksia. Toisaalta lukujen lyhydestä huolimatta otsikoihin on saatu nostettua tärkeitä asioita. Työn kirjoitusasu on lähes virheetöntä ja lähdeviitteet on tehty oikein. Aineistosta poimitut sitaatit on valittu osuvasti ja lukijalle syntyy hyvä kuva siitä, mitä elämä transvestiittina on. Teos olisikin tärkeää luettavaa sosiaali- ja terveystieteiden työntekijöille, opiskelijoille sekä kaikille niille, joita kiinnostaa seksuaalisen ja sukupuolisen syrjinnän vähentäminen – näennäisesti niin sallivassa suomalaisessa yhteiskunnassa.

Opinnäytetyö osoittaa tekijältään poikkeuksellista perehtyneisyyttä ja kypsyyttä. Työ tuottaa perustietoa aiheesta, jota ei ole Suomessa aiemmin juurikaan tutkittu, mikä on erityisen ansiokasta. Se luo myös seksuaali-, nais- ja perhetutkimukselle joukon uusia, käyttökelpoisia käsitteitä. Näiden syiden vuoksi esitämme työn hyväksymistä arvosanalla *eximia cum laude approbatur*.

Helsinki 4.11.2003

Anna Rotkirch

Kari Huotari